

442

శ్రీ

ఆంధ్ర రఘువంశము.

—ॐ—

ఆదిపూడి సోమనాథరాయ

ప్రణీతము

పద్యకావ్యము

సంపూర్ణ సంస్కృత రఘువంశసమేతము

మొదటికూర్పు.

ఆంధ్ర రఘువంశము

సంపూర్ణ సంస్కృత రఘువంశసమేతము

కావ్యకళాసూత్రము

స్కెప్ అండ్ కంపెనియందు

ముద్రితము.

౧౯౧౩

పీ రి క

నిర్గతానునవాకస్య కాళిదాసస్యసూక్తిషు

ప్రీతిర్మధుగసార్ద్రాను మంజరీస్వీవజాయతే॥ † (బాణకవి.)

మహాన్నతవశ నమభవించిన ప్రతిదేశమునకును లలామభూతుడైన యొక కవి యుండును. ఇతరకవులకు గుఱించి దేశస్థులెట్టియభిప్రాయభేదములు కలవారైనను ఆ కవిశేఖరునియొడమాత్ర మవస్యసామాన్యగౌరవము కలవారలై యుండును. ఆకవిపుంగవుని దివ్యవాణియే యాదేశమందలి వాక్మయస్పృశమునకు నాలవాలంబు. జనుల యున్నత భావాభిప్రదికి నదియే ముఖ్యాధారంబు. ఇంతయేల? ఆదేశమందలి జనుల నిత్యకృత్యము లందును ఆకవిసార్వభౌముని ప్రతిభయే ప్రతిబింబితంబగుచుండును. గ్రీసుదేశపు హోమరు, ఇటలీవాఁడగు డ్యాంటి, ఇంగ్లీషువారి షేక్స్పియర్, మన కాళిదానుఁడు మొదలగు మహనీయు లాయాదేశపుఁ గవిపుంగవులకుఁ గులగురువులైయున్నవారు. హోమర్ కవినిగూర్చి గ్రీకువా రపరిమితభక్తిప్రేరితులై ఏడు పట్టణములవారు, అతఁడు మాపట్టణముననే పుట్టె' నని హోరాహోరిగ వాదాడుచుండిరి. డ్యాంటి కవినిగుఱించి యిటాలియనులకు నభిమానము మెండు. షేక్స్పియరు విషయమై యింగ్లీషువారికిఁ గలభక్తి 'హిందూదేశమునైన వదులుకొందుముగాని షేక్స్పియరును ఎదల' మని యొకానొక పండితుఁడు చెప్పినమాటవలననే స్పష్టమగుచున్నది! మన దేశమగు భగతఖండంబునందంతటను వేలకొలది సంవత్సరములనుండియుఁ గవి కులగురుం' డనియుఁ, 'గవితాదేవికి విలాసం' బనియు * నసమానయశంబువడసినవాఁడు కాళిదానుఁడు. ఈతఁడీఖండంబునఁ గాక ఖండంతరంబులయందును రసికులచేఁ గవిశ్రేష్ఠుండని పొగడ్తుగన్నవాఁడు ‡ కావున హిందూదేశముయొక్క జాతీయకవి కాళిదానుఁడనియే చెప్పవలసియున్నది.

ఇట్లు కవిసార్వభౌముడైన కాళిదానునికీర్తి దుందుభి యీదేశమునంగు వేలకొలది సంవత్సరములనుండియు నెడతెగక మ్రోగుచున్నను మనవారికిఁగల చరిత్రవిషయకమైన యాదాసీన్యమువలన, మనకు నీకవిశ్రేష్ఠుని గుఱించి యేమియుఁ దలయుదు. అతఁ

† తేనెతోమాగి యార్ద్రతఁజెందినమంజరిఁ జూచిన నెట్టియానందముకలుగునో, కాళిదానుని చక్కని కవిత్వము వినిన నట్టియానంద మేరికిఁగలుగవండును?

* 'కవి కులగురుః కాళిదాసోవిలాసః' అను జయదేవునివాక్యము నుపసద్ధమే.

‡ శాకుంతలనాటకముఁజూచి యానందముఁ బట్టలేక శాస్త్రజ్ఞుపండితుండగు గటి నృత్యముచేసెనన్న జనవార్త యింగ్లీషుభాషాజ్ఞానము గలవారందఱు నెఱింగినదియే.

[II]

దేజాతివాడు? ఎచ్చటివాడు? ఏకాలపువాడు? అతని తలిదండ్రులెవరు? అను ప్రశ్నములకు నిశ్చయాత్మకంబులయిన ప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుటకు నేమియు సాధనములు లేవు. పౌరస్వపాశ్చాత్యపండితులుకొంద టిందునుగుఱించి యిదమిత్థమని తేల్చుటకు వాఙ్మయంబునంతయుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ బరిశోధించి చూచిరి. కాని యేదియు నిశ్చయ ముగఁ దెల్పఁజాలరైరి. కాళిదానుఁడు సారస్వతుఁడని యొక్కఁడును, ఆంధ్రుఁడని మఱి యొక్కఁడును ; కాశ్మీరజుఁడని యొక్కఁడును, ఉజ్జయినీ నివానుఁడని మఱియొక్కఁ డును ; విక్రమార్కుని కాలమువాఁడని యొక్కఁడును, భోజరాజ సమకాలికుఁడని మఱి యొక్కఁడును, చెప్పఁదలఁపండితులు పలుసోకలఁ బోవుచున్నవారు !

వేర్వేరు వాచములన్నియుఁజూడ శాకుంతల రఘువంశాది కావ్యకర్తయగు కాళి దానుఁడు గొడఁబ్రాహ్మణుఁడనియు, ఉజ్జయినీ నివానుఁడనియు, ఆఱవ శతాబ్దమునందుం డినవాఁడనియుఁ బెక్కుపండితుల యభిప్రాయమైయున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

కాలిదానునిచే రచింపఁబడిన కావ్యములు నాలుగు: రఘువంశము, కుమారసంభ వము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము ; నాటకములు మూడు: శాకుంతలము, విక్ర మోర్వశీయము, మాళవికాగ్నిమిత్రము. ఇవిన్నియు గుమ్మడికాయయంతేసి ముశ్యములే. కాని యిందును భేదముచేయవలయునన్న కావ్యములలో రఘువంశమును, నాటకములలో శాకుంతలమును ననుపమేయకావ్యపృష్టియని చెప్పవలసియున్నది.

ప్రస్తుతవిషయము రఘువంశము, దాని గూంధ్రీకరణము. ఇది గీర్వాణప్రాథమికం ధములకు శిరోభూషణము. 'తేనెసోక నోరు తియ్యనయగునీతి' సాధారణవ్యుత్పత్తిజ్ఞాన ముగలవారికిని జక్కఁగనర్థమిచ్చు ద్రాక్షాపాకంబునకు సొగసైన తార్కాణంబు. ఇందు నూర్యవంశపు రాజపుంగవులవంశము పందొమ్మిది సర్గములలో వర్ణింపఁబడియున్నది. మొదటి పదు నేడుసర్గములలో దిలీపుఁడు, రఘువు, అజుఁడు, దశరథుఁడు, రాముఁడు, కు శుఁడు, అతిథి యను రాజులచర్చనంబును, పదునెనిమిదవసర్గమునందు నతిథివంశజులచర్చనంబు ను, పందొమ్మిదవసర్గమునందుఁ జివరవాఁడైన యగ్నిచర్ణునిఃశృంగారచేష్టాచర్యనంబును గలవు.

ఈమహాకావ్యమును ఇదివఱకుఁ దెనుగుచేసిన పూర్వకవి అవుమారి కిచ్చయ్య కాని యీతని భాషాంతరమునకును, శ్రీ సోమనాథరావు గారి యాంధ్రీకరణమునకును భేద ముకలను. కిచ్చయ్య మూలమును శబ్దశః తెలిగింపలేదు. మూలమందలి భావమును మన మ్మనఁగిడుకొని దానిని దన యిష్టము నచ్చినశబ్దముల వర్ణించెను. శ్రీయుత సోమనాథ రావుగారు, మూలమందలి శబ్దముతోడను, అర్థముతోడను భాషాంతరము తులఁదూగినట్లుం పవలయు నన్నయుద్దేశముతోఁ దెలిగించి యున్నవారు. అందుచే మూలమునందు లేని పదముగాని, భావముగాని వీరిభాషాంతరమునందు కలదు. ఇట్లు భాషాంతరముచేయు

[III]

అలా ఈయభయకవులును వేలుతో నలబోయిరి. సంస్కృతగ్రంథములను తెలిగించిన నన్నయ తిక్కనాది పూర్వకవులంగఱును కిచ్చయ మార్గమునె యలంబించియున్నారు. అనఁగా వారు మూలమునందలి కథను మాత్రము గైకొని స్వతంత్రకావ్యములను రచించిరి. కారియుద్దేశము స్వతంత్రకావ్యములను వ్రాయుట. ఇప్పుడు సోమనాథరావు గారు తొక్కినది నూతనమార్గము. ఇట్లు చేయుట ప్రతిపదార్థము చెప్పుటయే. గద్యమునందుఁ బ్రతిపదార్థము చెప్పుట మలభముగాని భావము కమైన యర్థమునచ్చినట్లు పద్యమునందుఁ జెప్పుట మిక్కిలి కష్టసాధ్యము. శ్రీ సోమనాథరావుగారు మూలమునందలి యొక్కొకపద్యములోని యర్థము తెలుఁగున నొక్కొకపద్యమునందు వర్ణించిరి. కిచ్చయ కవిత్వమునకును సోమనాథరావుగారి కవిత్వమునకును గల భేదము తెల్పుటకై యీక్రింది యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాఁడను:—

మూలము. సర్గ. ౧. శ్లో. ౩.

మందఃకవియశః ప్రార్థీ గమిష్యా మ్యపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యే ఫలేశాభా దుద్బాహురిసవామనః॥

కిచ్చయ్య

ఉ॥ ఉన్నతమర్త్యలభ్యపద ♦ మొందెవన నృతి నూర్ధ్వబాహుఁడై
యాన్న సగర్వఖర్వమను ♦ బోత్తముకైనది ఘండబూర్తి గై
కొన్ననరుండు సాధుకవి ♦ కుంజరకీర్తిః హింప నెంచినన్
సన్నతిచేయఁబోవుదురొ ♦ సత్కవులైన సమస్తజనుల్ ॥

సోమనాథరావుగారు

మంగుడనునేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁగఁగ్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికినందఁగఁ ♦ బోలుఫలముఁ । బడయఁగేలెత్తు నప్పొట్టి ♦ వానికరణి॥

మూలము. సర్గ. ౬. శ్లో. ౨౦.

అనేనపర్యాసయతాశ్రుబిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూలశమాన్తస్సనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రునిఘాసినీనా । ముక్తచ్యూసూత్రేణవిన్దెనహాగః॥

కిచ్చయ్య

చ॥ పాలఁతిరో ! విక్రమముత్తియపుఁ ♦ బూసలఁబోలెడు బాష్పచారిబిం
గులఁ బరిపంథి ధాత్రిపన ♦ ధూస్తనపాలిని బ్రస్తురించు నీ
కవితమహశాజుఁడైన మహి ♦ కాంతునిచేత సమర్పితంబులై
యలరె గృహీతసూత్రకము ♦ లై తగుమాక్తిక తారహాసముల్ ॥

[IV]

సోమనాథరావుగారు

అశ్రుబిందులు ముత్తైమ్ములంతలేసి | వైరికాంతలచనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్గొన్న సరులకుఁ ♦ బ్రతిగనిడిన | దారములులేనిదండల ♦ తీరుగొలిపె॥

మహానదీప్రవాహం బెచ్చటఁజూచినను కనులకు మనోహరంబుగఁ గానఁబడునట్లు ఈకావ్యమందలి ప్రతిసర్గమున, ప్రతిశ్లోకమున కవియొక్క యపూర్వప్రతిభను వెల్లడి చేయుచు, జదుగురుచిత్తస్మృతిని ఆకర్షించుకొనును. కావున నీకావ్యమునం దీభాగము బాగున్నది. ఈభాగము బాగులేదు, అని చెప్పుట యసాధ్యము. అయినను ౨ వ సర్గములోని సింహదిలీపుల సంవాదము. 3 వ సర్గములోని ఇంద్రరఘువుల సంవాదము. ౬ వ సర్గములోని ఇందుమతీస్వయానరము. ౭ వ సర్గములోని యుద్ధవర్ణనము. ౮ వ సర్గములోని అజునిశోకము. ౯ వ సర్గములోని వసంతర్తువర్ణనము. ౧౩ వ సర్గములోని పుష్పకారూఢుడైన రామునిచేఁజేయఁబడిన భూస్థలాదివర్ణనము. ౧౬ వ సర్గములోని స్త్రీరూపధారిణియైన ఆయోధ్యాపురికిని కుశువకును జరిగిన సంవాదము. చివరసర్గమునందలి శృంగారవర్ణనము. అనునవి ఈకావ్యము రత్నరాశిలోని కించిత్ స్థూలరత్నములు. ఈకథాభాగముల నెన్నిసారులుచదివినను తనివితీరదనియే నాయభిప్రాయము. కావున రఘువంశమున ఆంధ్రీకరించినకవి యీసుట్టముల నెట్లుతెనిఁగించెనో చూచినఁజాలును ఈవర్ణనములు రసవంతములుగనున్న కావ్యమంతయు రసవంతముగ నున్నదనియేయర్థము.

పైనివర్ణింపఁబడిన ప్రకరణములన్నియు శ్రీసోమనాథరావుగారి రఘువంశమునం గు రసవంతములుగ వర్ణింపఁబడుటయె గాక జనసామాన్యమునకుఁగూడ సహజముగ నర్థమగునట్లు సులభమైతిని వ్రాయఁబడినవి.

ఇట్లు శ్రీయంత్రసోమనాథరావుగారు ఈమహాకవియొక్క మహాకావ్యమందలి యర్థమంతయు గీర్వాణభాషనెఱుఁగనివారుకూడ సులభముగఁ దెలిసికొనునట్లు తెనిఁగించి యాంధ్రీలోకముయొక్క కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైరని చూచుటకు వారిమిత్రుడనగు నేనెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను.

కె. వి. లక్ష్మణరావు.

ఉ పో ద్ధా త ము.

మత్పుత్రకారత్నంబగు శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి ౧౮౯౬ వ సం॥రము మే
 ౮ వ తేదీకి సరియగు దుర్ముఖినామసంవత్సర వైశాఖ బహుళ ౧౧ శుక్రవారమున నుద
 యించెను. అంత విద్యానంతురాలు కాకపోయినను నుగుణసంపదలో మాత్ర మేస్త్రీ
 రత్నమునకును దీసిపోక కనికరము, అడఁకున, యోర్పు, పరిశుద్ధమైన ఋజువర్తన, దైవ
 భక్తి మొదలగు నుగుణములచే నొప్పారుచుండెను. ఈ నుగుణసౌందర్యరాశిని ౧౬ వ
 యేట అనఁగా ౧౯౧౧ వ సం॥రం జూన్ ౧౧ వ తేదీకి సరియయిన విరోధికృష్ణామ
 సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధపూర్ణిమా భానువాసగమున హైదరాబాదు బాకారములోని మన్మి
 త్రులగు మ॥ శ్రీ దిట్టకవి లక్ష్మీనారాయణరావు పంతులుగారి తోటలోఁ జిత్రకళావిశా
 రదులగు మ॥ శ్రీ మండువ వేంకటరావు పంతులుగారికిచ్చి మత్స్యోపకులగు బిఠాపురమున
 గాలభూపతుల సహాయంబున యథావిధిగ వివాహంబు జరగింపఁ గలిగితిని. బంధువుల
 యొక్కయుఁ గొందఱు మిత్రులయొక్కయు నాదరణకు దూరముగావలసినచినను సరకు
 గొనక కేవలము నుగుణసంపదనే వరియించి బీదరాలైన నాకుమార్తెను వివాహముచేసి
 కొన్నందులకై మ॥ శ్రీ వేంకటరావు పంతులుగారికి నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుడను.

వివాహానంతరము కొన్నిమాసములకు శకుంతలాదేవి జబ్బుపడినందున భార్యభర్త
 లిరువురును బిఠాపురమునకు వచ్చి దసరా దీపావళులు దీరిన తరువాత వేంకటరావుగారు
 బొంబాయికి వెళ్లి ౪౦ రూపాయల వేతనముమీఁద నొక ఫ్లాటోగ్రాఫిక్ కంపెనీలోఁ
 గుదురుకొని శకుంతలమ్మను బంపుషని వ్రాసిరి. ౧౯౧౨ వ సం॥ర ఫిబ్రవరి ౯ వ తేదీని
 స్వయముగా నేనే మాయమ్మయిని దీసికొనివెళ్లి ౧౧ వ తేదీని బొంబాయిలో నామ
 భర్తగారి స్వాధీనముచేసి వచ్చితిని. అదే మార్చి ౧౦ న తేది సాయంకాలము గదిలోఁ
 గూర్చుండి శ్రీమద్భాగవతములోని ప్రహ్లాదచరిత్రను జదువచుండఁగాఁ జే వెలుగుచున్న
 దీపముయొక్క గాజుకుప్పె పగిలి యొకముక్క శకుంతలమ్మపైఁ బడెను. భయపడి
 తటాలున నెగురఁగా దీపము తలకుఁదగిలి యెడలిమీఁద నూనెతోఁగూడఁ బడి చీరయం
 తయు నొక్కసారిగ నంటుకొని భగ్గున మండఁజొచ్చెను. ఇంతలో వెలుపలనున్న భర్త
 గారు నొచ్చి చేయిమూతులఁ గాల్చుకొని యెన్నియోధముల నార్పఁ బ్రయత్నిం
 చినను గార్యములేకపోయెను. శకుంతల తత్సమయమున భర్తనుగూర్చి మీరు చేతులను
 గాల్చుకొనక ఁడని యెన్నియోధముల వేడికొనెనట. ఇంతలో నిరుగుపొరుగులవారు వ
 చ్చి కాలియున్న శకుంతల దేహముపై నీరుదెచ్చి వైచిరి. దానితో శరీరమంతయు నిము
 సములో నుబ్బిపోయెను. తత్క్షణమే సమీపమందున్న తేజపాల్ వైద్యశాలకుఁ గొంపోవఁ

బడెను. పోవునపుడు పరమేశ్వరునిగూర్చి ' పరమాత్మా ! నా కెవ్వరున లేరు. నీవే తల్లివి. నీవే తండ్రువి ' అని బిగ్గటగా విలపించెనట.

ఇట్లు నాప్రియపుత్రుక బొంబాయి వైద్యశాలలో ౧౯౧౨ వ సం॥ మార్చి ౧౧ వ తేదీకి సరియగు విరోధికృత్వా మసంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ అష్టమి సోమవారము రాత్రి తా గంటలకుఁ బరమేశ్వరుని పాదారవిందములఁ జేరికొనియెను. నేనును నాధర్మపత్నియు నపారమైన దుఃఖిసాగరములో మునిగిపోయితిమి.

నన్నోదార్చుటకై యొకనాఁడు వసిష్ఠులవంటి బ్ర॥ శ్రీ పురాణపండ మల్లయ్య శాస్త్రిగారు నాయంటికి విజయముచేసి పైనుండి పుష్పహరముపడి మృతినొందిన రఘువంశములోని యిందుమతీ దేవియొక్క చరిత్రను దెలిసి నన్నూరడించిరి. అప్పుడే నాచేతనైసట్లు రఘువంశమును దెనిగించి మాయమ్మయికి నంకితమొనర్పనలెననెడికోరిక నాకు జనియించెను. ఏప్రిల్ ౧౦ వ తేదీనాఁడు ప్రారంభించి మధ్య నెన్నియంతరాయములు తటస్థించినను బరమేశ్వరుని సంపూర్ణానుగ్రహముచే అక్టోబరు 26 వ తేదీనాటికి ముగింపఁగలిగితిని. నాకుఁ గలిగిన కొన్ని సందేహములనుగూడ బ్ర॥ శ్రీ మల్లయ్యశాస్త్రిగారే నివారించుచు వచ్చిరి. బ్ర॥ శ్రీ శేరి శేరయ్యశాస్త్రిగారు మిక్కిలి యోషికతో ౧౦ సర్గలను జరిశీలించిరి. బ్ర॥ శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయఁడుగారు దీనిని అవ్యాజవాత్సల్యముతో నామూలాగ్రముగఁ బరికించి యచ్చుతప్పలనుగూడ దిద్ది నాకు మహోపకారమొనర్చిరి. నాశ్రేయస్సునే యెప్పుడునుగోరు మన్నితులగు మ॥ శ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావు పంతులు ఎం. ఏ. గారు ఎన్నియో గొప్పకార్యములుండిననుగూడఁ దీరికచేసికొని దీనికిఁ బీఠికను వ్రాసిరి. శోకసమయమున నన్నెండటో మిత్రులు పరావర్తించిరి. ఎండటో స్నేహితులు నేను ' దేహి ' యని చేయిచాపఁగానే ధనమునొసంగి యీపుస్తకము వెలువడునట్లు చేసిరి. స్కేప్ ఆండ్ కంపెనీవారు తమచేతనైనంత చవుకగను జక్కగను శీఘ్రముగను దీని నచ్చొత్తించిరి. వీరి కందఱికిని నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనముల హృదయపూర్వకముగా సమర్పించుచున్నాఁడను. మా శకుంతలమ్మను ఈపుస్తకరూపముగాఁ జిరకాలము జీవంపఁజేయుటకుఁ బరవకరుణాశ్రవగు పరమేశ్వరునిం బ్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

పితాపురము,
౨౦ మార్చి ౧౯౧3

ఇట్లు విన్నవించు
సజ్జన నేవకుఁడు,
ఆదివూడి సోమనాథరావు.

అంకితము.

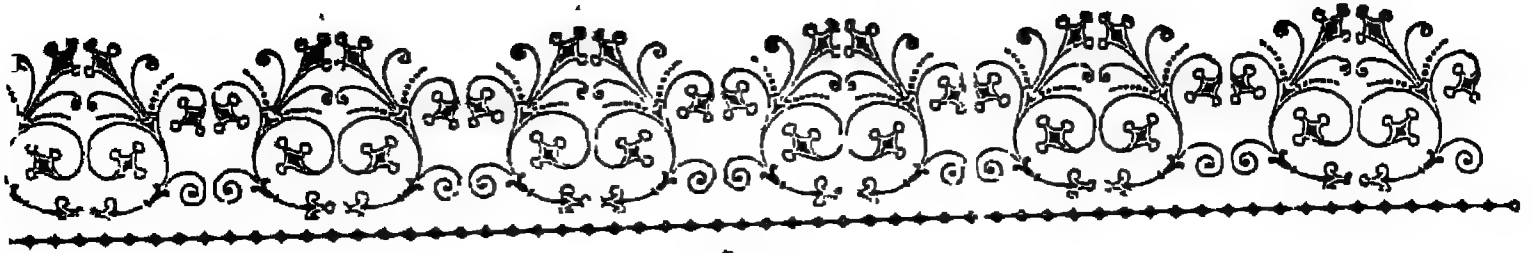
గీ. శ్రీకరుని దుఃఖహరుని లోకై కగురునిఁ
గవినరమనోంబుజాతభాస్కరునిఁ గొలిచి
కాళిదాసుని రఘువంశకావ్యమునకుఁ
దెనుఁగుఁగావించి నానేర్చు ♦ తీరునందు.

౧

గీ. ఇందుమతివలె మరణము ♦ నందినట్టి
విమలగుణమణిఖని యయి ♦ వెలిగినట్టి
సుతశకుంతలకిడితి నంకితముగాగఁ
దనరుగాకిది యీచంద్ర) † తారకముగ.

౨

శ్రీ

రఘువంశమ్

ప్రథమః సర్గః.

—:0:—

నాగర్థావివసంపృక్తా । వాగర్థప్రతిపత్తయే
జగతః సితరావందే । పార్వతీ పరమేశ్వరే॥

౧

కృనూర్యప్రభవోఽంశః । కృచాల్ప విపయామతిః
తీతీర్నురుసరంమోహః । దుడుపేనాస్మిసాగరం॥

౨

మందఃకః యశఃపార్థివీ । గమిష్యామ్యపహస్యతాం
ప్రాంశులభ్యేఘటేలోభా । దుద్బాహురివవామనః॥

౩

అథవాకృతవాగ్ద్వారే । సంశేస్మిక్పూర్వసూరిభిః
మనోనజ్రసముత్క్లిష్టే । నూత్రస్యేవాస్తిమేగతిః॥

౪

సోహమాజన్మశుద్ధానా । మాఘలోడయకర్మణాం
ఆసముద్రక్షీతీశానా । మానాకరధవర్తనాం॥

౫

యథావిధిహుతాగ్నినాం । యథాకామార్చితాద్ధీనాం
యథాపరాధదండానాం । యథాకాలప్రబోధినాం॥

౬

త్యాగాయసంభృతార్థానాం । సత్యామితభాషిణాం
యశనేవిజగీషూణాం । ప్రజాయైగృహమేధినాం॥

౭

శైశవేభ్యస్త విద్యానాం । యౌవనే విప్రయైషిణాం
వార్ధకేమునివృత్తీనాం । యోగేనాంతేతనుత్యజాం॥

౮

రఘూణామన్వయంవత్స్యే । తినువాగ్విభవోఽసక్
తద్గుణేః కర్ణమాగత్వే । చాపలాయప్రవోదితః॥

౯

ర ఘు వం శ ము.

ప్రథమాశ్వాసము.

గీతములు.

వాక్కు నర్థంబు గలసిన తి సగినె గలసి । యఖిలజగములతెలిదండు ॥ లయినయట్టి
పాగ్వాతీపరమేశుల ॥ భక్తి గొలుతు । నమలవాగర్థ విజ్ఞాన ॥ మమరుకొఱకు. ౧

అల్పమానాదుమతి యేడ ॥ యతులమైన । నూర్యనంశ చరిత్రంపు ॥ నుద్ది యేడ
తెలివితక్కునచే జిన్న ॥ తెప్పనెక్కి । దాటుగోరితి నార దు ॥ స్తరపుజలధి ॥ ౨

మందుడను నేను గవియశ ॥ మందగోరి । పరమపరిహాసమున కిల ॥ బాతుడగును
బొడుగువానికి నందంగ ॥ బోలుఫలము । బడయ గేలెత్తు నప్పొట్టి ॥ వానికరణి ॥ ౩

కాని యీవంశమున బూర్వ ॥ కవివిచిత్ర ॥ వాగచితమైన ద్వారంబు ॥ వఱలుగాదె
వజ్రకృతగత్నరంధ్రంబు ॥ బట్టిపోవు । దారమునుబోలె బోయెద ॥ దానిబట్టి ॥ ౪

జన్మమాదిగ శుద్ధులె ॥ చనుచునుందు ॥ ఫలములగుదాక ॥ గార్యముల్ ॥ సలుపుచుండ ॥
జలధిఁజున్న ధరనేలి ॥ చెలగుచుందు ॥ నాకపర్యంతరథమాగ్ధ ॥ మమరియుందు ॥

విధివిహితమైనయట్టి సన్విధినివేల్చి । తగిన కామితములనర్థి ॥ తతుల దనిపి
తప్పలమనెల్ల సరియైన ॥ దండమొసంగి । సమయావిస్మార్తి సతతంబు ॥ సంచరింతు ॥

కడుధనమ్ము గడింతు ॥ త్యాగమ్ముకొఱకు । సతిమితమ్ము వచింతు ॥ సత్యమ్ముకొఱకు
గెల్వగోరుచునుందురు ॥ కీర్తికొఱకు । గాంతురు గృహస్థగృహ్యమ్ము ॥ సంతుకొఱకు ॥ ౫

అఖిలవిద్యలు బాల్యాన ॥ నభ్యసించి । యశనంబున విషయసౌఖ్యముల గాంచి
ముదిమిగదిసిన మునివృత్తి ॥ నొడలుచుండి । యంతమున యోగులగుచు దేహముత్యజింతు ॥

ఇట్టి రఘునంశవీరుల ॥ యిద్దనరిత । నుడివెనను వాక్చమత్కృతి ॥ న్యూనమైన
గర్భములజేరి తద్గుణ ॥ గణమునాకు । గొప్పచాపల్యమును బురికొల్పెగాన ॥ ౬

తంసంతః శోతుమర్హంతి । సవసవ్యక్తిహేతవః
హేముః సంలక్ష్యతేహ్యగ్నౌ । విశుద్ధిః శ్యామికాపివా॥

నైవస్వతో మనుర్నామ । మాననీయోమనీషిణాం
ఆసీన్మహీక్షితామాద్యః । ప్రణవశ్చందసామివ॥

తదన్వయే శుద్ధిమతి । ప్రసూతే శుద్ధిమత్తరః
దిలీపఇతిరాజేందు । రిందుః క్షీరనిధావి॥

వ్యూహోరస్కృష్టస్కంధః । సాలప్రాంశుగృహభుజః
ఆశ్రకర్మక్షమందేహం । తుతోధగ్మ ఇవాశ్రితః॥

సర్వాతిరిక్తసారేణ । సర్వతేజోభిభావినా
స్థితః సర్వోన్నతేనోర్వీం । క్రాన్త్యామేరురివాశ్మనా॥

• ఆకార సదృశప్రజ్ఞః । ప్రజ్ఞయాసదృశాగమః
ఆగమైః సదృశారంభ । ఆరంభ సదృశోదయః॥

భీమకాంతైర్నృపగుణైః । స్సబభూవోపజీవినాం
అధృష్యశ్చాభిగమ్యశ్చ । యావోరత్నైరివాణ్ణవః
రేఖామాత్రాదపిక్షుణ్ణా । దామనోర్వర్త్రుసః పరం
నన్యతీయః ప్రజాస్తస్య । నియంతుర్నేమిస్పృతయః॥
ప్రజానామేవ భూత్యర్థం । సతాభ్యోబలిమగ్రహీత్
సహస్రిగుణముత్సప్తు । మాదత్తే హిరసంరః॥

నేనాపరిచ్ఛదస్తస్య । ద్వయమేవార్థసాధనం
శాస్త్రేష్వకుంతితాబుద్ధి । ర్మార్వీధనుషిచాతతా॥

తస్యసంప్రతమంత్రస్య । గూఢాకారేంగితస్యచ
ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః । సంస్కారాః ప్రాక్తనాఇవ॥

జుగోపాత్మానమత్రిస్తా । భేజేధక్మమనాతురః
అగృధ్నురాదదేనోర్థ । మసక్తః సుఖమన్వభూత్॥

జ్ఞానేమానం తుమాశక్తా । త్యాగేశ్లాఘాపిపర్యయః
గుణాగుణానుబంధిత్వా । తస్యసప్తసవాఇవ॥

వేడినిమ్మలమో కాదో ♦ వహ్నియందె । యరయఁదగి యుండునట్టులే ♦ యార్యులెన్నఁ
దస్వలొప్పుల నరయఁగాఁ ♦ దగినవారు । గాన వారలె పరికింతు ♦ గాకదీని॥ ౧౦

వేదములకెట్టు లోంకార ♦ మాదియగునో । యట్లై ధగణీశులకు నెల్ల ♦ నాదియగుచుఁ
దనరె వై వస్వతుండను ♦ మనువుచుట్టి । బుధజనావళికెల్లను ♦ బూజ్యుడగుచు॥ ౧౧

అతనిపరిశుద్ధవంశాన ♦ సవతరించె । బరిమపావనుడగు దిలీ ♦ ప ప్రభుండు
రాజచంద్రుండు చంద్రుండు ♦ తేజమొప్ప । క్షీరవార్షిధిబుట్టిన ♦ చెన్నదోఁప॥ ౧౨

ఆస్పృశ్యుండు నురమెన్న ♦ నతివిశాల । మమ్రహాభుజుదీర్ఘ దే ♦ హమ్ముచూడ
సాలనృతాభ మాతఁడో ♦ స్వక్రియార్హ । తనువుఁదాలిచిపొల్చు తా ♦ త్రముదలంప॥ ౧౩

స్వమునుమించి శక్తి తేజములచేత । విక్రమంబున నుర్వర ♦ నాక్రమించి
మించెనానృపు దేహంబు ♦ మేరుకట్టు । లుర్వి సర్వోన్నతంబయి ♦ యొప్పుచుండి॥ ౧౪

అతని మూర్తి కిఁదగియుండు ♦ నతనిపఞ్చ । యతని పఞ్చకుఁదగియుండు ♦ నతనివిద్య
యతని విద్యకుఁదగియుండు ♦ నతనిపనులు । అతనిపనులకు ఫలములు ♦ నల్లెయుండు॥ ౧౫

గమ్యుడు నగమ్యుడైయొప్పె ♦ సౌమ్యభీమ । రాజగుణముల నాశిత ♦ రాజి కతఁడు
రత్నఃకులఁ గూర్జరజలచర ♦ వాతములను । రాజిలుచునుండు నామహా ♦ గ్ధవముకరణి॥ ౧౬

మనువునుండియు నలిగిన ♦ మార్గమందు । నొక్కగీతయు దాట కా ♦ య్యోపాలు
ప్రజలు నడచుచునుందురు ♦ రథనియంత । నేర్పుమీఱఁగ నడపిన ♦ నేమిగతిని॥ ౧౭

ప్రజలయభివృద్ధియే దృష్టి ♦ పథమునంగు । నునిచి యారాజుపన్నులఁ ♦ గొనుచునుండు
వేయి మడుగుల నియ్యఁగా ♦ వేడివెలుగు । కోరియేకాదెరసమును ♦ గొనుచునుండు॥

అతని పరికరమెన్నఁగా ♦ నతని బలమె । యర్థసాధకములు రెండె ♦ యతని కవని
శాస్త్రములఁజొచ్చి చెదరని ♦ సారబుద్ధి । యతులమైవింట నొప్పెడు ♦ నల్లెత్రాడు॥

గుప్తమైన విచారమ్ము ♦ గూఢమైన । హానభావముగల యట్టి ♦ యాస్యపాలు
కార్యజాతమ్ము పూర్వ సఁ ♦ స్కారమట్లు । ఫలముచేత నె యూహింప ♦ నలసియుండు॥

భయములేకయె తన్నుఁ గా ♦ పాడికొనియె । నాతురములేకయె ధగ్ధ ♦ మాచరించె
నాసలేకయె గ్రహియించె ♦ వర్థములను । సక్తి లేకయె భోగించె ♦ సౌఖ్యములను॥ ౧౮

జ్ఞానమం దొప్పెమానంబు ♦ శక్తియందు । త్నమయుఁ ద్యాగంబునందు శ్లా ♦ ఘావిరక్తి
యతనిలోపలనిట్లు గు ♦ ణాళి గలసి । తనరుచుండెను మిగుల సో ♦ దరులపగిది॥ ౧౯

అనాకృష్టస్యవిపర్యయై । ర్విద్యానాం పారదృశ్యః
తస్యధర్మరతేరాసీ । ద్వైధ్యైర్జరసావినా॥

౨౩

ప్రజానాం వినయాధానా । ప్రిక్షణాన్భరణాదపి
సపితాపితరస్తానాం । కేలం జన్మహేతవః॥

౨౪

స్థిత్యైదండయతోడండాన్ । పరిణేతుః ప్రసూతయే
అప్యర్థకామాతస్యాస్తాం । శక్తసేవమనీషిణః॥

౨౫

దుదోహగాం సయజ్ఞాయ । సస్యాయమఘవాదివం
సంపద్వినిమయేనోఢా । దధతుర్భువనద్వయం॥

౨౬

నకిలానయయుస్తస్య । రాజానోరక్షితుర్యశః
వ్యాప్తతాయత్పరస్వేభ్యః । శుతౌతస్కరతాస్థితా॥

౨౭

ద్వేష్యోపిసంమతఃశిష్ట । స్తస్యార్తస్యయథౌపధం
త్యాజ్యోదుప్తః ప్రియోప్యాసీ । దంగులీనోరగక్షతా॥

౨౮

తంవేధావిదధేనూనం । మహాభూతసమాధినా
తథాహిసర్వేతస్యాసత్ । పరాధైకభూగుణాః॥

౨౯

సవేలావప్రేషలయాం । పరిభీక్యతసాగరాం
అనన్యశాసనామర్ద్యం । శశాసైకపురీమివ॥

౩౦

తస్యదాక్షిణ్యరూఢేన । నామ్నామగధచంశజా
పత్నీసుదక్షిణేత్యాసీ । దధ్వరస్యేదక్షిణా॥

౩౧

కళత్రివంతమాత్మాన । మవరోఢేమహత్యపి
తయామేనేమనస్విన్యా । లక్ష్మ్యచననుధాధిపః॥

౩౨

తస్యామాత్మానురూపాయా । మాతృజన్మసముత్సుకః
విలంబితఫలైకాలం । సనినాయమనోరథైః॥

౩౩

సంతానార్థాయవిధయే । స్వభుజాదనతారితా
తేనధూర్జగతోగుర్వీ । సచివేషునిచిక్షిపే॥

౩౪

అథాభ్యర్చ్యైదాతారం । ప్రియతౌపుత్రీకామ్యయా
తాదంపతీవశిష్టస్య । గురోర్జగ్ముతురాశ్రమం॥

౩౫

ఇంద్రియముల నాస్యపుఁ ♦ డీడ్వబడక । యతుల విద్యాశారదుఁ ♦ డగుమఁ వెలఁగి
ధన్వంతరుఁడౌట నతని సృష్ట్యమొందె । జరనుగల్గెడు కృతి లేశమ్మలేక॥ ౨౩

జనులరక్షించి పోషించి ♦ సంస్కరించి । యెంతయునుదయ నాధరా ♦ కాంతుఁడేలి
వాస్తవంబగు తండ్రిగాఁ ♦ బరిణమింప । జన్మమునకునుమాత్రమే ♦ జనకులైరి॥ ౨౪

అమలశీలుఁడు విద్వాంసుఁ ♦ డవ్వభుండు । స్థితికి శతార్థులౌవారి ♦ శిక్షనేయ
బీడ్డలను గాంచఁగాఁగోరి ♦ పెండ్లియాడ । నర్థకామములతని ధర్మాత్ముఁడేసె॥ ౨౫

అవనిపతియజ్ఞమునకయి ♦ యవనిఁ బిదికె । దేవపతి సస్యములకయి ♦ దివిని బిదికె
నిరువురిట్టులు తమతమ ♦ సిరులమార్చి । పోషణమొనర్చుచుండిరి భుజిని ♦ దివిని. ౨౬

ప్రజలరక్షించునాతేని ♦ భవ్యయశముఁ । బరధరాధిపు లనుకరింపంగఁగలరె
పరధనమునుండి విడివడి ♦ సరగవచ్చి । తస్కరత్వంబుకుఁగిలినె ♦ తగులునడియె॥ ౨౭

ఆర్తునకు నౌపధంబట్టు ♦ లతనికెపుడు । శత్రువైనను శిష్టుండు ♦ సహృదుండు
పాముకఱచిన వ్రేలట్లు ♦ పరమమిత్రుఁ । డైనద్యాజ్యాండుదుష్టుఁడౌ ♦ మానవుండు॥ ౨౮

ఆమనాభుఁతములదేన ♦ నావిధాత । చేసెనో దానిచేతనే ♦ చేసెనతనిఁ
గాకయుండిన నాపరాధైకఫలమె । యతని సర్వగుణముల ♦ నట్టులున్నె॥ ౨౯

ప్రజలమావాధి పరిశయై ♦ పరిధవిల్ల । వేలచుట్టును బరిశయై ♦ వేడ్కనింప
నన్యశాసనమింతయు ♦ నందనట్టి । ధరణి నేలెను దానొక్క ♦ పురముఁబోలె॥ ౩౦

శుద్ధదాక్షిణ్య సుగుణ ప్రసిద్ధురాలు । మగధవంశానఁ బూర్విన ♦ మాన్యరాలు
యజ్ఞదక్షిణకరణి విఖ్యాతురాలు । రెనుదక్షిణ యాతనిపత్నియయ్యె॥ ౩౧

అంతిపురమున నెందఱో ♦ యతివలున్న । నామనస్విని తనపత్ని ♦ యగుటవలనఁ
గోరి సామ్రాజ్యలక్ష్మికై ♦ కొనుటవలనఁ । దన్ను సుకళత్రినంతుఁగఁ ♦ దలఁచెనతఁడు॥ ౩౨

ఆమెలోఁ దన్నుఁబోలిన ♦ యాత్మజన్ముఁ । బడయఁగాఁగోరి వాంఛిత ♦ ఫలముగనక
దీర్ఘమా కాలమునుబుచ్చె ♦ దేవియిపుడౌ । యపుడౌ గర్భిణియగునను ♦ నాసతోడ॥ ౩౩

సంతతికినైన విధులను ♦ సలుపు కొఱమఁ । దన భూజములనుండిన ♦ ధరణిభార
మెల్లమెల్లన దించిమా ♦ నృపరుండు । చక్కఁగానుంచె నాగసిఁసచివులంను॥ ౩౪

ఆపవిత్రులు దంపతు ♦ లంతధక్తి । బ్రహ్మనర్పించి పుత్రునిఁ ♦ బడయఁసెంచి
గురుఁడగువసిష్ఠుఁజూచెడు ♦ కోర్కెమీఱి । నతని యాశ్రమమునుగూర్చి ♦ యరిగిరపుడు॥

స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోష । మేకంస్యందనమాస్థితౌ
ప్రాసృషేణ్యంపయోవాహం । విద్యుదైరావతావివ॥

32

మాభూదాశ్రమపీడేతి । పరిమేయపురస్సరా
అనుభావవిశేషాత్తు । సేనాపరిస్మతావివ॥

32

సేవ్యమానౌసుఖస్పర్శైః । సాలనిర్యాసగంధిభిః
పుష్పరేణూత్కిరైర్వాతై । రాధూతవనరాజిభిః॥
మనోభిరామాః శ్యావంతౌ । రథనేమిస్వనోన్ముఖైః
పద్మసంవాదినిఃకేకా । ద్విధాభిన్నాః శిఖండిభిః॥

33

34

పరస్పరాక్షిసాపృశ్య । మదూరోజ్ఞితవర్త్రసు
మృగద్వంద్వేషుపశ్యంతౌ । స్యందనాబద్ధవృష్టిషు॥
శ్రేణీబంధాద్వితన్వచ్ఛి । రస్తంభాంతోరణసంజం
సారస్వైకలలిర్హృదైః । క్వచిదున్నమితాననా॥

40

41

పనసస్యానుకూలత్వాత్ । పార్థినాసిద్ధశంసినః
రజోభిన్తురగోత్కిరైః । రస్పప్రస్థాలకవేప్తనా॥

41

సరసీప్వరవిందానాం । వీచివిత్తోభశీతలం
ఆమోదముపజిఘ్రింతౌ । స్వనిఃశ్వాసానుకారిణం॥

43

గార్మిషాత్ప్రవిసృష్టేషు । యూపచిహ్నామయజ్వనాం
ఆమోఘాః ప్రితిగృహ్లాంతౌ । వర్ష్యానుపదమాశిషః॥

44

హైయంగవీనమాదాయ । ఘోషవృద్ధానుపస్థితాః॥
నామథేయానిప్యచ్ఛంతౌ । వన్యానాం మార్గశాఖినాం॥

45

కాప్యభిఖ్యాతయోరాసీ । ద్రవజతోశుద్ధవేషయాః
హిమనిర్ముక్తయోర్యోగే । చిత్రాచంద్రమసోరివ॥

46

తత్తదృశ్యమిపతిఃపత్నైః । దర్శయన్ప్రియదర్శనః
అపిలంఘితమధ్వానం । బుబుధేనబుధోపమః॥

47

సదుష్పాప్రపయశాఃప్రాప । దాశ్రమంశాంతివాహనః
సాయంసంయమినస్తస్య । మహర్షేర్మహిషీసుఖి॥

48

మధురగంభీరనిదనఁజూచునితంబు । స్వందనంబెక్కి వారున్న డ యపుడుచూడ
ఁపక మేఘముమీఁదను డ వఱుచుండు । విద్యుదై రావతమ్ముల డ విధముదోఁచె॥ ౩౬

పీడ యాశ్రమములకిడఁ డ గూడదనుచు । నుచితపరివారమే వెంట డ నునిచికొనిన
వారి మహనీయతరనుప్రభావగరిమ । నెంతయోసేన యున్నటు డ లింపునింపె॥ ౩౭

సాలనృతాళిలోపలి డ సౌరభమును । దాల్చివనరాజి నిటునటు డ వాల్చివాల్చి
పుప్పొడినిగూడి చల్లఁగాఁబొదలి మెదలు । మందమారుతమున సేవ్య డ మానులైరి॥ ౩౮

నేమిశబ్దోన్ముఖంబులై డ నెమ్ములంత । స్వాంతముప్పొంగు పడ్డను డ స్వరముచేత
రెండువిధములఁ గూయఁగా డ నిండువేడ్క । వినిరివారలు వీనుల డ విందుగాఁగ॥ ౩౯

దృష్టిసారించి సారించి డ తేజీవంకఁ । గొంతదూరమ్మునందుండి డ వింతవింత
చూచు మృగమిధునమ్ముల డ చూడ్కులందు । నంచితాన్యోన్యదృష్టి సామ్యంబుఁగనిరి॥

స్తంభములులేని తోరణ డ స్రజమువోలెఁ । జాలుగాఁదీటి మధుర నిస్వనముఁ జేసి
పొదలు సారసపక్షుల డ పోల్కివారు । మోము లఱమొత్తిచూచి సమ్ముదముఁగనిరి॥

కోర్కిసిద్ధించుననియెడు డ గురుతుగాఁగఁ । బవనుఁడనుకూలముగ వీచి డ పరఁగుకతన
నశ్వరింఖాసముదూభత డ మైనరజము । ముంగురుల వేప్తనమ్మును డ ముట్టదయ్యె॥ ౪౦

అలలచేఁ గల్గుశైత్యమ్ము డ నలవరించి । హరియాతమనిశ్వాస డ మనుకరించు
సరసిలోపలి యరవింద డ సౌరభమును । నాసికానందముగఁ గోరి డ రాసతీఱ॥ ౪౧

అమలమా యూపచిహ్నాళి డ నలరుచుండి । మున్నుఁ దమచేతనీఁబడి డ చెన్నుమీఱు
గ్రామముల యాజికులువచ్చి డ ప్రేమనిచ్చు । నర్హ్యములతోడి దీవెన డ లందికొనిరి॥

అపుడుకాచిన కమ్మని డ యావు నెయ్యి । గోపవృద్ధులు గొనిరాఁగఁ డ గూర్చి నెఱపి
మార్గముననున్న తరుల నామముల నెల్ల । నడిగితెలియుచు నరిగె నా డ యవనివిభుఁడు॥ ౪౨

శిశిరమునుదాటి చంద్రుండు డ చిత్తతోడ । వెలుఁగునీఁని వెలిగిరి డ విమలధాత
షష్ట్రములదాల్చి వా రనిర్వాచ్యమైన డ దివ్యసౌందర్య విభవసంధీప్తులగుచు॥ ౪౩

ధరణిపతియగు నాప్రియఁపర్యనుండు । బుధసముఁడు ధగ్మపత్నికె డ బుణ్యక్షతికి
నదియునిదియునుజూపుదు డ నరుగుకతన । నెంతమార్గముగడచెనో డ యెఱుఁగఁడయ్యె॥

సంజయెడ మెడుసరికి దుష్పాపయశుఁడు । పట్టమహిషీసఖుండగు డ ప్రిభువరుండు
సంయమి టుషీందునాశ్రమస్థులముసేరె । హయములెంతయుఁబరుగిడి డ యలసియుండ॥

వనాంతరాదుపావృత్తైః । సమిత్కుశలహరైః
పూర్వమాణమదృశ్యాగ్ని । పత్యుద్యాతైః సపస్విభిః॥

౪౯

ఆకీర్ణమృషిపత్నీనా । ముటజద్వారరోధిభిః
అపత్యైరివనీవార । భాగధేయోచితైర్మృగైః॥

౫౦

నేకాంతేమునికన్యాభి । స్మృతహోజితవృక్షకం
విశ్వాసాయవిహంగానా । మాలవాలాంబుపాయినాం॥

౫౧

ఆతపాత్యయసంక్షిప్త । నీవారాసునిషాదిభిః
మగైర్వృత్తిరోమంధ । ముటజాంగణభూమిషు॥

౫౨

ఆభ్యుత్థితాగ్నిపిశునై । రతిధీనాశ్రమోన్ముఖాన్
పునానంపవనోద్ధూతై । ర్ధ్వామెరాహుతిగంధిభిః॥

౫౩

అధయంతారమాదిశ్య । ధుర్యాన్విశ్రమయేతిసః
తామహారోపయత్పత్నీం । రథాదవతతారచ॥

౫౪

తస్మైసభ్యాఃసభార్యాయ । గోక్షేగ్రుప్తతమేంద్రియాః
అర్హణామర్హతేచకు । ర్మనయోనయచక్షుషే॥

౫౫

విధేఃసాయంతనస్యాంతే । సదదగృతపోనిధిం
అన్వాసితమరుంధత్యా । స్వాహాయేహవిర్భుజం॥

౫౬

తయోర్జగృహతుఃపాదౌ । రాజారాజ్ఞీచమాగధీ
తౌగురుర్గురుపత్నీచ । ప్రిత్యాప్రతిననంజతుః॥

౫౭

తమాతిధ్యక్రియాశాంత । రథక్షోభపరిశ్రమం
పప్రచ్ఛకుశలంరాజ్యే । రాజ్యాశ్రమమునింముసిః॥

౫౮

అథాథర్వనిధేస్తస్య । విజితారిపురః పురః
అర్థ్యామర్థపతిర్వాచ । మాదదేవసతాంజరః॥

౫౯

ఉపపన్నంనన్యశించం । సప్తస్వంశేషయస్యమే
దైవీనాం మానుషీణాంచ । ప్రతిహర్తాత్వమాపదాం॥

౬౦

తనమంత్రకృతోమంత్రైః । ర్ధ్వరాత్ప్రశమితారిభిః
ప్రత్యావిశ్వంతఇవమే । దృష్టలక్ష్మ్యభిదళరాః॥

౬౧

అంతః బరిసరవనముల ♦ యందునుండి । ఫలసమిత్కుశలనుదాల్చి ♦ పాణాలందుఁ
 దాపసులువచ్చి నిండిరి ♦ తద్వనమునఁ । బొదలితమ్ము నదృశ్యాగ్ని ♦ గొందురుకొనఁగ॥
 ద్వారమునకడ్డముగనిల్చి ♦ తమకుఁగాగఁ । బెట్టునివ్వరిధాన్యఁబుఁ ♦ బీరితిఁగినుచు
 మిగులమచ్చికఁ బెరిగిన ♦ మృగచయంబు । మునిసతులఁబెట్టుటవి ♦ మూఁగియుండె॥౫౦
 తరులకు జలంబువోసిన ♦ తత్క్షణంబు । తలఁగుచుండిరి మునికన్య ♦ లెలమితోడఁ
 బాదులను నీరములుద్రోగు ♦ పక్షులకును । బూర్ణవిశ్వాస మెసలొనఁ ♦ బుట్టుకొఱకు॥
 ఆరఁబోసిన నివ్వరి ♦ నాతపాంత । మందునొకమూల పణశా ♦ లాంగణమునఁ
 గుప్పవోసిన నటవచ్చి గుంపుగూడి । నెమరువేసెను మృగములు ♦ నెమ్మిమ్మిఱ॥ ౫౧
 పరిజ్వలితమైనవహ్నిని ♦ బ్రకటపఱిచి । యాహుతి సుగంధయుక్తమై ♦ యనిలఘాత
 మైనఘామమ్ముచేత నా♦యతిథిఁరులు । పూతులై పొల్చిరాశ్రమో♦మ్ముఖులు నుఖులు॥
 అంత సారథిఁజూచి య♦య్యశ్వములకుఁ । దగినవిశ్రాంతి యీఁజెల్పి ♦ తానుగథము
 డిగ్గి మెల్లఁగఁదనపత్ని ♦ డిందుకొనియె । నాదిలీపనృపాలుఁ డా♦హ్లాదకరుఁడు॥ ౫౨
 అర్హుఁడు సభార్యుఁడును మఱి ♦ న్యాయచక్షుఁ । డైన యాచక్షుకుని సభ్యులైనమునులు
 మించి యింద్రియచయము ని♦ర్ణయించినట్టి । వారు పూజించి రక్షిలొప♦నారములను॥ ౫౩
 'స్వాహ'తోఁ గూడియొప్పెడు ♦ వహ్నివోలె । నయ్యరుంధని తోఁకొల్పు♦నానసిష్ఠు
 నురుతపోనిధిఁ గాంచిరి ♦ యుచితవిధుల । నాచరించినమీఁద సం♦గ్ధ్యాంతమందు॥ ౫౪
 మగధవంశజయగు పట్ట♦మహిషితోడ । వారిపాదాబ్జములనంటె ♦ ననుమతీకుఁ
 డంతగురుఁడును గురుపత్ని ♦ యమితదయను । వారిదీనించిచేసిరి ♦ గానవమును॥ ౫౫
 రథగమనవేగకల్పిత ♦ శ్రమమునెల్ల । నతిధిసత్కారములఁబాసి ♦ యలరుచుండు
 రాజ్యమనునాశ్రమమునేలు ♦ రాజయుషిని । ఋషియడిగె రాజ్యమశలాది♦విషయములను॥
 అంత నరిపురములనోర్చి ♦ యశముగన్న । ధనపతి దిలీపనృపతి య♦భ్యర్థనిధిని
 నవ్వసిష్ఠునిగూర్చి స♦మంచితార్థ । భరిత గంభీరవాక్కులఁ ♦ బలికెనిట్లు॥ ౫౬
 నాకుఁగల్గెడు దైవమా♦నవములైన । యాపదల హరియింపంగ ♦ నర్హులగుదు
 మిర్థలుండఁగ మానీంద్రీ ♦ మేలెకాక । యన్యమెటుకల్లు నాదు స♦ప్తాంగమందు॥ ౫౭
 దూరమందుండి నైరులఁ ♦ దుఁచునట్టి । తానెకసుమంత్రీ రచితమఁ♦త్రములచేత
 దృష్టిపథలక్ష్యములనె డే♦దిందునట్టి । మామకశరాళియున్నది ♦ మళ్ళినట్లు॥ ౫౮

హవిరావర్జితంహోత । స్వయావిధివదగ్నిమ
వృష్టిర్భవతిసస్యానా । మనగ్రహవిశోషితాం॥

౬౨

పురుషాయుషజీవిన్యో । నిరాతంకానిరీతయః
యన్మదీయాః ప్రజాస్తస్య । హేతుస్తద్బ్రహ్మవర్చసం॥

౬౩

త్వయైవంచింత్యమానస్య । గురుణాబ్రహ్మయోనినా
సానుబంధాఃకథంనన్యః । సంపదోమేనిరాపదః॥

౬౪

కింతువధ్వాంతవైతస్యా । మదృష్టసదృశప్రజం
నమామపతిసద్విపా । రత్నసూరపిమేదినీ॥

౬౫

నూనంమత్తః పరంవంశ్యాః । పిండవిచ్ఛేదదర్శినః
నప్రకామభుజఃక్రాద్ధే । స్వధాసంగ్రహతత్పరాః॥

౬౬

మత్పరందుర్లభంమత్వా । నూనమావర్జితంమయా
పయఃపూర్వైస్త్వనిఃశ్వాసైః । కవోష్ణముపభుజ్యతే॥

౬౭

సోహంమిజ్యావికుద్ధాత్మా । ప్రజాలోపనిమీలితః
ప్రకాశశ్చప్రకాశశ్చ । లోకాలోకఇవాచలః॥

౬౮

లోకాంతరనుఖంపుణ్యం । తపోదానసముద్భవం
సంతతిఃకుద్ధసంశ్యాతు । పరత్రేహచశగృణే॥

౬౯

తయాహీనంవిధాతర్కం । కథంపశ్యన్నదూయనే
సిక్తంస్వయమివన్నేహి । ద్వంధ్యమాశ్రిమశ్చక్షుకం॥

౭౦

అసహ్యపీడంభగఃకౌ । ఋణమంత్యమవేహిమే
అరుంతుదమివాలాన । మనిర్వాణస్యదంతినః॥

౭౧

తస్మాన్మచ్చేయథాతాత । సంవిధాతుంత్యమర్హసి
ఇత్వాకూణాందురాపేథే । త్వదధీనాహిసిద్ధయః॥

౭౨

ఇతిజ్ఞాపితోరాజ్ఞా । ధ్యానస్తిమితలోచనః
శ్రుణమాత్రవృష్టిస్తస్థా । నుప్తమీనఇవహృదః॥

౭౩

సోపశ్యత్ప్రణిభానేన । సంతతేః స్తంభకారణం
భావితాత్మాభువోభర్తు । రథైనంప్రత్యభోధయత్॥

౭౪

విధివిహితమైనవిధమున ♦ వీతిహోతుఁ | నందునీవిడునట్టి హాస్యమువోయి
యయ్యఁగ్రహశుష్కస ♦ స్యములఁబోచు | వర్షముగ మాటివచ్చు బ్రహ్మార్షి నగ్య॥ ౬౨

ఈతిబాధలు లేక నిర్భీతులగుచుఁ | బూర్ణమైనట్టి యాయువుఁ ♦ బొందినాదు
ప్రజలు వర్ధిల్లుటెల్ల నీ ♦ ప్రబలమైన | బ్రహ్మవర్చసమునఁగాదె ♦ భవ్యమూతి॥ ౬౩

గురువులును బ్రహ్మపుత్రిలై ♦ పరఁగుమీరు | నాకు మేలొడగూర్చ నున్నాడుగాన
నాపదకునన్నుఁజేరఁగా ♦ నలవియగునె | సంపదనిరంతరాయమై ♦ సాగకున్నె॥ ౬౪

కాని సంతానరత్నంబు ♦ గాంచకుండు | నట్టి మిఁకోడలినిగాంచు ♦ నట్టి నాకు
ద్వీపములతోడిమణులీను ♦ పృథ్వియిడదదు | హర్ష మింతయువినుము మహర్షి తిలక॥ ౬౫

నాదుపిమ్మటఁ బిండ విచ్ఛేదమగుటఁ | గాంచిముందుగ స్వధ సంగఁహించుతమిని
దినరుగాఁబోలు పితరులు ♦ తృప్తి గాను | శ్రాద్ధములయందునిప్పుడు ♦ సిద్ధునగ్య॥ ౬౬

నాయనంతర మివిలభ్యమా యటంచు | వేడియూర్పులఁ బితరులు ♦ వెచ్చఁజేసి
నేనొసంగెడు తర్పణఁనీరములను | ద్రాగుచుండుదురని తోచుఁ ♦ దాపసేంచు॥ ౬౭

యజ్ఞములఁజేసినే విశుద్ధాత్ముడయ్యు | సంతులేనికొఱంతఁ జేజమ్మమాసి
చీకటియు వెల్తురునుగూడఁ ♦ జెంచుమున్న | చక్రవాళంబుఁబోలితిఁ సంయమిఁద్ర॥ ౬౮

దానతపములనుద్భవ ♦ మైనయట్టి | వరసుకృతమిచ్చు సౌఖ్యంబు ♦ పరమునందు
ధవ్యసద్వంశజన్యసంతాన మెన్నఁ | బరమసౌఖ్యంబులిడు నిహఁపరములందు॥ ౬౯

స్వయముగానీరువోసి యాశ్రమమునందుఁ | బ్రేమతోఁబెంపవంధ్యుఁ ♦ నృత్యమునకు
వగచవిధమున నాత్మసంభవవిహీనుఁ | డైననాకేలనగవవు ♦ హావిధాత॥ ౭౦

అంతిమముఁజుచ్చిదీర్పని ♦ యట్టిచింత | నోర్వఁగాఁజూచున్నాడ ♦ నోమహాశ్రు
జలక మొదవక గొలుసుచేఁ ♦ గలుగుమర్మ | భేదముగు బాధకోగ్ధుని ♦ నిర్విషమువోలె॥ ౭౧

తండి! నాచింతదీర్పఁగాఁ ♦ దగుదువీవె | యెందునిత్వోక్తుకులులకు ♦ నందరాని
యర్థములయందుఁ దచ్చిద్ధి ♦ యార్యవినుత | నీయధీనంబెయగునుగా ♦ నిగ్రలాశ్రు॥ ౭౨

పృథ్విపతి యివ్విధంబున ♦ విన్నవింప | మానిచందుఁడు నేత్రపద్మములుమోడ్చి
క్షణముధ్యానస్థితుండయి ♦ కదలకుండె | మత్స్యములునిద్రవోయిన ♦ మడుఁగుమాడ్కి॥ ౭౩

అట్లుప్రణిధానమునఁజూచి ♦ యమ్మహర్షి | సంతతిస్తంభకారణ ♦ మంతఁదలిసి
భవ్యమహిమ విభూతిసంభరితుడతఁడు | భూపతికి నివ్విధంబున ♦ బోధపఱిచె॥ ౭౪

శ్రీ పద్మావతి వరదానందము

పురాణకర్తా పద్మావతీ తవోర్వంపంతియన్యతః
 అనేత్యైర్వైరవచ్చాయా | నాశ్శ్రితా సురభిఃపథి||
 హృత్ పథయాద్రాక్షీ | వ్యతున్నతామిమాం సరక
 పదేషాశ్చియాత్తాయాం | తస్యాంత్యంసాధునాచరః||

అష్టాదశాక్షిమాయాన్మా । తత్సంభవిష్యతి
వత్స్వనూతమనారాధ్య । ప్రజేతత్వాంతకాపనా॥
సకాపోనర్హయోరజితః । నచకరణినామౌతః
సదిత్యాకాశగంగాయాః । సోతస్యద్దామద్గజే॥

కష్టతంతపజ్ఞానాన్నిదానార్థమన్యనః
 ప్రతిపద్యాతిహేతేయః । త్రాజ్యపూజాన్యతాగ్రమః॥
 వావాన్వేషిర్న సత్యకృత్ । సాచేదానింపశ్యేత్తస్య
 భూజంగిహేతద్వారం । పాతాళమధితివృత్తిః॥

సుతాంజలిదానంనుతి ధేః । కృత్యవశానిధింబువిః
ఆరాధయసపత్నీకః । ప్రితాకామదుఃఖాహినా॥
ఇతివాదోవివాద్యః । జగోతురాచంతినాత్మనః
అవింద్యానందినీనామ । ధేనురావృతేనాత్ ॥

పల్లనస్మగ్ధాతా
 సంత్యోపశాసనం
 పల్లనస్మగ్ధాతా
 సంత్యోపశాసనం

రజుర కేళిభారో మాతః | స్మృకచ్చిరాశ్ర)నంతినాత్
విక్రమాక్ష నాంబుద్ధి మాదధానామహీతితః
కావ్యప్రసంగ ప్రస్తుతము త్తస్య సహ నికు
యాచ్యమాచరితాచంద్ర | పార్థివసంప్రసరపరివత్

అనురాగం - తనంబునందు - రాజునకును -
ఉపనిషత్తులు - సామంతములు

మున్నొకప్పుడు నీవు ప్రామాదమతిని । నురపతినిగొల్చియొర్వికి ♦ మరలుతఱిని ।
 గల్పకమునీడదారిలో ♦ గామధేను । వెంతయును శాంతితోడ విశ్రాంతియందె॥ ౭౧

నీయుతున్నాతయకారాణి ♦ నీవుదలచి । ధర్మలోపభయంబున ♦ దరలిపచ్చు ।
 నష్టమ ప్రదక్షిణక్రియ ♦ కర్తామైన । యానురభిలెక్కగొనవైతి ♦ వనవిపాల॥ ౭౨

నన్ను నగమానమొనరించి ♦ నావు గాన । నోరి ! నాబిడ్డవర్చింప ♦ కుండనీకు ।
 సంతగల్గునుపోయంచు ♦ శాపమిచ్చె । గోపభరమున నగ్గోవు ♦ భూపతిలక॥ ౭౩

తనప్రవాహములోన నుద్దామగరిమ । దిగ్గజంబులు కీర్తిడింప ♦ దివిజగంగ ।
 మోయుచుండెనుగాన నా ♦ మోత్రలచిన । నీకు సాధధి కవిచెవి ♦ సోకడయ్యె॥ ౭౪

ఆయవజ్జయె నీవాంభి ♦ తార్థములకు । నడ్డమయ్యెనా దెలియుమో ♦ యార్యవర్మ ।
 పూజ్యపూజావ్యతిక్రమంబులునలంపఁ । బ్రబలప్రతిబంధకములు శుభంబులగును॥ ౭౫

ప్రీతిఁబాతాళమందుఁ బ్రచేతనుండు । దీర్ఘసత్రముసల్పుచు ♦ దివ్యసురభి ।
 నావికిఁగొంపోయెనదియపుడ చటమందు । భుజగములు ద్వారములమునాసి ♦ పొదలుచుండు॥

వానిబిడ్డను బ్రతినిధి ♦ గాను జేసి । బట్టకముమాని త్రికరణ ♦ శుద్ధితోడఁ
 బూజసల్పుచు పత్నితో ♦ భూమిపాలఁ మొచ్చెనే న్నామితమ్ముల ♦ నిమ్మనదియ॥ ౭౬

ఇట్లుపలుకుచునుండ మునింద్రమాళి । యడవియందుండి యేతెంచె ♦ నతిప్రశస్త
 తాననియా హుతి నాడెన ♦ వెనయూర్చు నందినీధేను వంద తానందముండు॥ ౭౭

తొంజిగురుచాయ నునుమేను ♦ కొమరుమిగుల । నుదుటనటవంకరగనుండి ♦ పొదలుచుండు
 శ్రోతరోమాంక మెంతయుఁ ♦ జెన్నుమీఱరంజిలెను నూత్నశశితోడి ♦ సంజవోతె॥ ౭౮

అంతఁగూడంత పాదుగుతో ♦ నలరుధేనువవభృథ జలమ్ములనుమించి ♦ యమలమగుచుఁ
 క్రేపుఁజూచినయంతనె ♦ చేపిపాటు । వెచ్చనాక్షిరధారలఁ ♦ బృథివిఁదడిపె॥ ౭౯

నోరి నెలను బుట్టుదుమ్మతోఁ ♦ దటిసిన్మపతి । నంగమును దాకి సకలక ♦ త్కాభిషేక
 ముల జనించెడు శుద్ధిని ♦ గలుగఁజేసె । నన్వనిష్ఠనిపూజార్థా ♦ మెనగోవు॥ ౮౦

కొంఠవారికిఁబుణ్యమ్ము ♦ నించునట్టి । ధేనువునుజూచి శకునజ్ఞుఁడైనమాని
 యత్త పానిధిప్రార్థనతో ♦ రిత్తవోని యాజ్యనకు రాజునకు మఱి ♦ యనియెనిట్లు॥ ౮౧

దివ్యమంగళమూర్తి యా । ధేనువిటకుఁ । దడవినంతనె యడదెంచె ♦ తిమ్మతన
 దినుము దినాంధితము నెఱుఁదెఱుఁగలదు । సంకయన గెడు నకుఁ ♦ చక్రగిరి॥ ౮౨

ప్రథమః సర్గః.

వన్యవృత్తి రిమాంశశ్చ | దాత్మానుగమ నేనగాం

విద్యామభ్యసనేనేన | ప్రసాదయితుమర్హసి||

ప్రస్థితాయాంప్రతిష్ఠేధాః | స్థితాయాంస్థితిమాచరేః

నిపణ్ణాయాం నిషీదాస్యాం | పీతాంభసిపిబేరపః||

వధూర్భక్తిమతీచైనా | మర్చితామాతపోసనాత్

ప్రయతాప్రాతరవ్యేతు | సాయంప్రత్యుద్వజేదపి||

ఇత్యాప్రసాదాదస్యాస్త్యం | పరిచర్యాపరోభవ

అవిఘ్నమస్తుతేన్ద్రేయాః | పితేవధురిపుత్రిణాం||

తథేతిప్రతిజగ్రాహ | పీతమాకాసపరిగ్రహః

అదేశం దేశకాలజ్ఞః | శిష్యశాసితురానతః||

అథవోదోషేదోషజ్ఞః | సంవేశాయవిశాంపతిం

శూనుశూన్యతవాక్రస్త్వం | ర్వీససర్వోర్జితశ్రియం||

సత్యామపితపఃసిద్ధా | నియమాపేక్షయామునిః

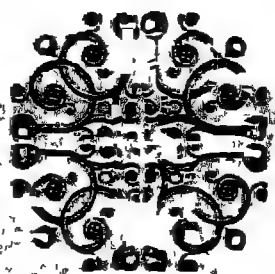
కల్పవిత్కల్పయామాస | వన్యామేవాస్యసంవిధాం||

నిర్దిష్టాంకులవతినాసపర్ణకాలా | మధ్యాస్యప్రయతపరిగ్రహద్వితీయః

తచ్ఛిష్యాధ్యయననివేదితానానాం | సంవిష్టకుశళయనేనిశాంనినాయ||

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాళిదాసకృతా వసిష్టశ్రీ

మాభి గమనోనామ ప్రథమఃసర్గః||

కందమూలఫలాని నీ ♦ కడుపునించి । యరుదినముదీని విడువక ♦ యనుసరించి
 కడఁగియభ్యాసమున విద్యుఁ ♦ గాంచునట్లుగనుముదీనియనుగ్రహం ♦ బనఘనీవు॥ ౧౮
 వెడలినప్పుడుదీనితో ♦ వెడలవలయు । నిలిచినప్పుడుదీనితో ♦ నిలువవలయుఁ
 గూరుచుండిననీవును ♦ గూరుచుండి । త్రాగజలమును నీవును ♦ ద్రాగవలయు॥ ౧౯
 భక్తి నీదేవి దీని ప్రభాతవేళఁ ♦ బూజనేసితపోవన ♦ భూమిదాఁటి
 నంతకునువెంబడించి సా♦యంతనమున । నెదురుకొని తెచ్చుఁగాక పృథ్వీశచంద్ర॥౨౦
 ఇప్పగిది నీవు నాదిని ♦ మెప్పునడయు । వఱకుఁ బరిచర్యలందుఁ దత్పరుఁడవగుము
 జయమగుచుగాకనీకు నీ ♦ జనకునట్లు । పుత్రప్రవంతుల కగ్రానఁ ♦ బొల్తుగాక॥ ౨౧
 అనిన నాదేశకాలజ్ఞుఁ ♦ డైననృపుఁడు । చిత్తమనిభార్యతోఁగూడ ♦ శిరముపంచి
 గురువొసంగిన యాజ్ఞలఁ ♦ గూర్చితోడ । స్వీకరించెను లోకసం ♦ ప్రీతికరుఁడు॥౨౨
 రాత్రిదరిసిననంత నా♦బ్రహ్మనుతుఁడు । దోషవిదుఁడును మఱిసత్య ♦ భాషణుండు
 సెలవొసంగెను నిద్రాంప ♦ లలితమతికి । నెన్నరానన్నిసిరులను ♦ గన్నపతికి॥ ౨౩
 తాదపస్నిద్ధుఁడైయుంట ♦ తథ్యమయ్యు । నవ్వస్థిమఁడు రాజేంద్రు ♦ నంతకుండే
 వ్రతినిగాఁజేయుకోర్కెతో ♦ వన్యమైన । తల్పసామగ్రియొదిగించెఁ ♦ గల్పమెఱిగి॥౨౪

చంపకము.

కులపతియకావస్థిచ్చముని ♦ కూర్మినిజూపిన పగ్గశాలలో
 పలఁ గుశశయ్యపై నృపుఁడు ♦ పత్నియెతోడుగ రాత్రిఁబుచ్చి తాఁ
 దెలిసె నిశాంతమంచు ముని♦క్షీమణిశిష్యులుసేయుచుండు నా
 సలలితవేదపాఠములు ♦ శ్రాన్యముగాఁ జెవిసోకుచుండుటక॥ ౨౫

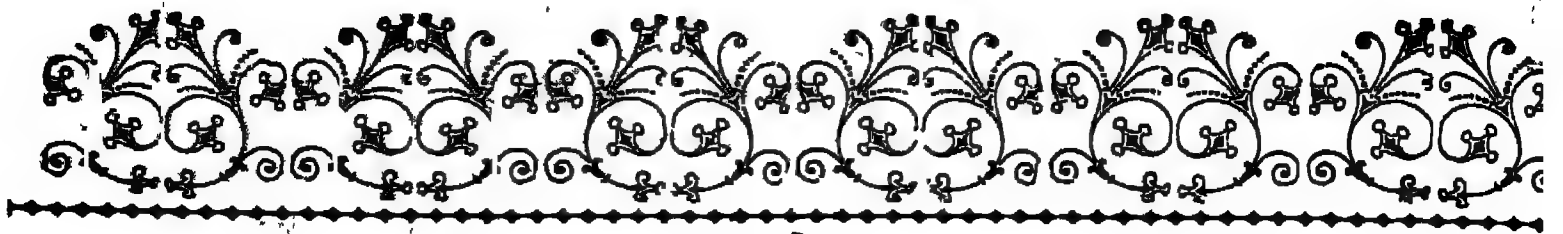
గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణబుచ్చి
 వేంకయాయాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోప నాన
 నామధేయప్రణీతంబైన యాగ్రగణ్యుచంశమ్మునందు వసి
 స్థాశ్రమాభిగమనమ్మును ప్రథమాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

॥

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వితీయఃసర్గః

—:0:—

అథప్రజానామధిపః ప్రభాతే । జాయాప్రతిగ్రాహితగంధమాల్యాం
వనాయశీతప్రతిబద్ధవత్సం । యశోధనోధనుమృషేర్ముమోచ॥

తస్యాభూతస్యాన పవిత్రపాంశు । మపాంసులానాంధురికీర్తనీయా
మార్గమనుష్యేశ్వర ధగ్మపత్ని । కృతేరినార్థం స్మృతిరన్వగచ్ఛత్ ॥

నివర్త్యరాజాదయితాంధయాశు । స్తాంసౌరభేయీంసురభిర్యశోభిః
చయోధరీభూతవతుస్సముద్రాం । జుగోపగోరూపధరామివోర్వీం॥

ప్రతీతాయతేనాను చరణోధనో । ర్మ్యపేథిశేఖ ప్యనుయాయినర్గః
వచాన్యతస్తస్యశరీరరత్నా । స్వవీర్యగుప్తాహిమనోప్రసూతిః॥

తస్యాబుద్ధిశుభైస్సృజానాం । కంఠూయనైర్దంతనివారణైశ్చ
తస్యాహతైస్త్వైర్గతైఃసతస్యాః । సమాత్ సమారాధనతత్పరోభూత్ ॥

ప్రీతిశ్చైతామచ్ఛలితఃప్రియాతాం । నిషీదుషీమాసనబంధధీరః
జలాభిలాషీజలమాచదానాం । ఛాయేవతాంభూపతి రన్వగచ్ఛత్ ॥

సగ్ధస్తచివన్నమపి రాజ్యలక్ష్మీం । తేజోవిశేషానుమితాంధధానః
అనీదనావిష్కృతదానరాజి । రంతర్మదావస్థ ఇవద్విపేంద్రః॥

లతాప్రతాపోద్భవైశ్చైవకేతైః । తదిజ్యధన్వావిచిత్రాదావం
రత్నపదేశాన్మనిహానుధనో । ధ్వన్యాన్విషేష్యాన్విషదుష్టసత్త్వైః॥

విస్ఫుట్టపార్శ్వాయుచరస్యతస్య । పార్శ్వాయమా పాశభృతాసమస్య
ఉదీరయామాను రివోన్మదానా । మాతాకళిబ్ధంవయసాంవిరాజే॥

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

గీతములు.

అంతః దనశత్ని గంధమా ♦ ల్యాచికములఁ | బూజసేసినమునిధేను ♦ వ్రను విభుండు
వనమువంకకువదలెఁ బ్ర ♦ భాతవేళఁ | బాలుద్రాగినదూడను ♦ బట్టి కట్టి॥ ౧

శ్రుతివనుసరించు స్మృతివోలె ♦ నురభిప్రతి, | యడుగుఁదమ్ములఁబాపన ♦ మైనపథము
సతులలోనగ్రగణ్యమై ♦ చన్నయట్టి | యాయశోధను నుకళత్ర ♦ మనుగమించె॥ ౨

సంద్రమునాటుగును దన ♦ చనులుగాఁగ | నవనిగోరూపముధరించె ♦ ననఁగనొప్పు
నావు రక్షింపవెడలె భా ♦ ర్యనుమరల్చి | పరమకరుణాశువైన యా ♦ భవ్యయశుఁడు॥ ౩

అంత వ్రతమతిగోవుతో ♦ నరుగునృపతి | యనుచరులడించి చనెఁ దపో ♦ వనమునందె
యాత్మ తేజంబెప్పొపుగా ♦ నలగుచుండు | మనుకులజుఁ డగరక్ష కై ♦ కొను నెపరులు॥ ౪

మంచిపచ్చికదినిపించి ♦ మించుప్రేమ | వాలుదోమలనీఁగలఁ ♦ దోలిదువ్వి
యచ్చపచ్చినగతి నేగ ♦ నిచ్చదాని | నేవఁజేయుచునుండెఁ బ్ప ♦ ధ్వేనరుండు॥ ౫

ఏగ నేగును నిల్చిన ♦ నెలమినిల్చుఁ | గూరుచుండినఁగుదివడి ♦ కూరుచుండు
జలములనుగ్రోలచుండఁగా ♦ జలముఁగ్రోలు | ఛాయవలె దానివెంబడి ♦ సంచరించు॥ ౬

దానరేఖలు వెలుపలఁ ♦ దాల్చునుండ | లోనమదమునఁబొడలెడు ♦ సేనుఁగల్గు
చిహ్న విర్జితరాజ్యలక్ష్మినిధరించి | మించు తేజాన నృపుఁ డను ♦ మేయుండయ్యె॥ ౭

తిఁగెపోయలఁగేశముల్ ♦ తీర్చికట్టి | యెక్కిడినచాపమును ధరి ♦ యించిచేతఁ
నానఁదిగెను మునిగోవుఁగాచుమిషను | గూరమృగములకునుశిక్షుఁ ♦ గూర్చునట్లు ౮

అనుచరులవీడి యడవిలో ♦ నరుగునతని | పరుణసదృశునినిరుగడ ♦ వఱలుతరులు
వినులనుతేచిచేసెడు ♦ కలరవముల ♦ జయజయనినాదములుసల్పు ♦ పరలోచనంబు॥ ౯

మరుత్ప్రియక్తాశ్చమరుత్సభాభం । తమర్చ్యమారాదభి వర్తమానం
అవాకిరన్బలతాఃప్రసూనై । రాచారలాజైరివపారకన్యాః॥

౧౦

ధనుర్భృతోప్యస్యదయాద్ద్రభావ । మాఖ్యాతమంతఃకరణైర్విశంకైః
విలోకయన్తోవపురాపురక్షాం । ప్రకామవిస్తారఫలం హరిణ్యః॥

౧౧

సకీచకైర్గమరుతపూర్ణగంధైః । కూజద్భిరాపాదితవంశకృత్యం
శుశ్రావమంజేషుయశఃస్వముచ్చై । రుద్రీయమానంవనదేవతాభి॥

౧౨

పృక్తస్తుషారైర్రిచినిర్మలాణా । మనోకహికంఠితపుష్పగంధీ
తమాతపక్లాంతమనాతపత్రీ । మాచారపూతంపనః సిషేవే॥

౧౩

శశామన్మస్త్యాఽవివినాదవాగ్ని । రాశీద్విశేషాఫలపుష్పస్పర్ధిః
ఊనంససత్వేష్వధిహోబబాధే । తస్మిన్వనంగోప్తరిగాహమానే॥

౧౪

సంచారపూతానిదిగంతరాణి । కృత్వాపినాంతేనిలయాయగంతుం
ప్రచక్రమేపల్లవరాగతామా । ప్రభాపతంగస్యమునేశ్చఛేనుః॥

౧౫

తాండేవతాపితృతిథిక్రియార్థా । మన్వగ్యయామధ్యమలోకపాలః
బభావసాతేనసతామతేన । శ్రద్ధేవసాక్షాద్విధినోపపన్నా॥

౧౬

సపల్వలోతీర్ణవరాహయాధా । న్యావాసస్పృతోన్ముఖిబర్హిణాని
యయామృగాధ్యాసితశాద్వలాని । శ్యామాయమానాని వనానిపశ్యత్॥

౧౭

ఆసీనభాహోద్వహనప్రియత్నా । దృష్టిగ్గురుత్వాద్వపుషోనరేంద్రః
ఉభావలంచక్రతురంచితాభ్యాం । తపోవనాస్మత్తి పథంగతాభ్యాం॥

౧౮

వసిష్ఠధేనోరమయాయినంత । మావర్తమానం వనినావనాంతాత్

శుషానిమేషాలసపత్మపంక్తి । రుపోషితాభ్యామిచలోచనాభ్యాం॥

౧౯

పురస్కృతాన్మృనిపార్థివేన । ప్రత్యుద్గతాపార్థివధగృహత్వ
తదంతరేసామిరాజధేను । ద్విపక్షసామధ్యగతేవసంధ్యా॥

౨౦

ప్రదక్షిణీకృత్యపయస్వినీంతాం । సుదక్షిణాసాక్షతపాత్రహస్తా
ప్రేమ్యచాన్త్రవికాలమస్యాః । శృంగాంతరంద్వారమివార్ధసిద్ధేః॥

౨౧

వత్సోక్సుకాపిన్ధిమితాసపర్యాం । హృత్యగ్రహితేననంజతుస్తా
భక్త్యోపపన్నేషుహితద్విధానాం । ప్రసాదచిహ్ననిపురఃఫలాని॥

౨౨

అగ్నితేజంబుతోఁబొల్చు ♦ నాన్యపాలు । కెలనగాలిని జిన్నతీఁగెలనువీడి
 రాలుపూలెన్న నిజ్జనఁపాలుమీఁద । బాలికలుపురిఁజల్లు పేలాలఁబోలె॥ ౧౦
 చేతధనువున్నఁ గరుణార్ద్రఁచిత్తుడంచు । నంతరాత్మనెఱింగింప ♦ నాన్యపేంద్రుఁ
 జూచె నిశ్శంకతో హరిఁజీచయంబు । వెడఁదకన్నులుసఘలతఁ ♦ బడయునట్లు॥ ౧౧
 వెదురులంగలరంధ్రాల ♦ వీచుగాలి । వేణుమధురనినాదమై ♦ వేష్కఁ గొలుప
 దానికనువుగ వనదేనఁతాచయంబు । తనయశముఁగుంజములఁబాడ ♦ వినెనతండు॥ ౧౨
 ఆతఁడాచారపూతుడై ♦ యాతపత్ర । మును ధరింపమినెండచేఁ ♦ దనువువాడ
 గిరిఝరతుషారచయముతోఁ ♦ దరులఁగల్గు । నలరుగంధముతో గాలి ♦ సలిపెనేను॥ ౧౩
 పాలకుడతండు వనములోఁ ♦ గాలుపెట్టు । జల్లులేకయె దావాగ్ని ♦ చల్లనయ్యె
 నృత్యములఁబుష్పఘలములు ♦ నృస్థియయ్యె । నధికసత్త్వాభిబాధ దీఁనాభికుడిగ॥ ౧౪
 అమలసంచారములను దిఁగంతములను । నెలయనుశుద్ధిపఱిచిని ♦ నాంతమందుఁ
 వలిరుకెంజాయతోడను ♦ ధనువులలర । నినుఁడు గోవును మఱ్ఱిరి ♦ యింటినింక॥ ౧౫
 పితృతిథిదేవతార్చన ♦ విధులయందు । నిశిగనుండెడునందిని ♦ నృపురేణ్యుఁ
 డనుగమింపంగ నతనితో ♦ నలరుగోవు । ధన్యవిధితోడి శ్రీధ్వనాఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౧౬
 అడుసునెల్వడు వనవరాఁహములదానిఁ । దమతరులఁజేరఁ జను మయూఁరములదాని
 లేళ్ళుఁ బచ్చికయొప్పుబయళ్ళదాని । శ్యామలవనమ్ముఁజూచుచుఁ ♦ జనియెఁజేఁడు॥ ౧౭
 లేతప్రాయమునొక్కటే ♦ యీతగల్గి । పొదుగుభారము నోర్వక ♦ పొదలునావు
 ఎలిసినశరీరమొప్పెడు ♦ పార్థివుండు । మార్గము నలంకరించిరి ♦ మరలినుగతి॥ ౧౮
 మునివస్థిషుని గోవుతో ♦ ననుసరించి । వనమునందుండిమరలిన ♦ భర్తనపుడు
 టెప్పవేయకపతిభక్తి ♦ నొప్పుమీఱఁ । గాంచెఁ దత్పత్ని కన్నుల ♦ కఱివుదీఱి॥ ౧౯
 చెనుకనారాజశేఖరుఁ ♦ డనుగమింప । రాజ్ఞి ముందునెదుర్కొని ♦ రాఁగనడుమఁ
 గటికినిరాత్రికిని మధ్యఁ ♦ బరఁగుచుండు । సంధ్యకైవడిఁజెలువొందె ♦ సౌరభేయి॥ ౨౦
 గోవుచుట్టు నుదక్షిణఁ ♦ గూర్చిఁదిరిగి । పాణితలమున నక్షతఁపాత్రఁ దాల్చి
 పుర్ణసిద్ధిమహాద్వార ♦ మనఁగనొప్పు । శృంగమధ్యంబుఁబూజించెఁ ♦ జేరిమొక్కి॥ ౨౧
 తృమునుజూచుకుతుకమ్మ ♦ ప్రిబలమైన । శాంతితోఁబూజఁగొనెనని ♦ సంతసిరి
 క్తులందు మహాత్ములు ♦ ప్రకటపఱిచు । నెమ్మినుచిందు ఘలము సున్నిహితమంచు॥ ౨౨

గురోఃసదారస్య నిపీడ్యపాదౌ । సమాప్యసాంధ్యంచవిధిందిలీపః
దోహోవసా నేపున రేవదోగ్ధీం । భేజేభుజోచ్ఛిన్నరిపుర్నిషణ్ణాం॥

౨౩

తామంతికన్యస్త బలిపదీపా । మన్వాస్యగోప్తా గృహిణీసహాయః
కృమేణనుప్తాన్మమసంవివేశ । నుప్తోతితాంప్రాతరనూదతిష్ఠత్॥

౨౪

ఇత్థంప్రతంధారయతఃప్రజార్థం । సమంమహిష్యామహనీయకీర్తేః
సప్తన్యతీయుస్త్రైగుణానితస్య । దినానిదీనోద్ధరణోచితస్య॥

౨౫

అన్యేద్యురాత్మానుచరస్యభావం । జిజ్ఞాసమానామనిహోమథేనుః
గంగాప్రపాతాంతనిరూఢపుష్పం । గాగీగురోర్గర్వారమావివేశ॥

౨౬

సాదుష్కృధర్నామనసాపిహింసై । రిత్యద్విశోభాప్రహితేక్షణేన
అలక్షితాభ్యుత్పతనోన్మపేణ । ప్రసహ్యసింహాకిల తాంచకర్ష॥

౨౭

తదీయమాక్రందితమార్తసాధో । ర్దుహానిబద్ధప్రతిశబ్దీర్షం
రశ్మిష్వివాదాయనగేంద్రసక్తాం । నిఘర్తయామాసన్మహస్యచృష్టిం॥

౨౮

సశాటలాయాంగవితస్థివాంసం । ధనుర్ధరః కేసరిణందదర్శ
అధిత్వకాయామివథాతుమయ్యాం । లోద్రద్రుమంసానుమతఃప్రభుల్లం॥

౨౯

తతోమృగేంద్రస్యమృగేంద్రగామీ । వధాయఽధ్యస్యశరంశరణ్యః
జాతాభిషంగోన్మపతిర్నిషంగా । దుద్ధర్తుమైచ్ఛత్ప్రసభోద్ధృతారిః॥

౩౦

వామేతరస్తస్యకరఃప్రహర్తు । ర్నఖిప్రభాభూషితకంకషత్రే
సక్తాంగులిఃసాయకపుంఖవివ । చిత్రార్పితారంభ ఇవావతస్థే॥

౩౧

బాహుప్రతిష్ఠంభవిన్మద్భమన్య । రభ్యర్ణమాగస్కృతమస్పృశద్భిః
రాజాస్వతేజోభిరదహ్యతాంత । రోభిగీవమంత్రోపధిరుద్ధవీర్యః॥

౩౨

తమార్యగృహ్యం నిగృహీతథేను । ర్మనుష్యవాచామనువంశకేతుం
విష్మాయయన్విస్మితమాత్మనృత్తౌ । సింహోరుసత్వం నిజగాదసింహా॥

౩౩

అలంమహీపాలతనశ్రమేణ । ప్రయుక్తమప్యస్తమితోన్మథాస్యాత్
నపాదపోన్మాననశకీరంహః । శిలోచ్ఛయేమూర్ఖతిమారుతస్య॥

౩౪

కైలాసగౌరంస్యమమారురుక్షోః । పాదార్పణానుగ్రహపూతప్యృష్టం
అవేహిమాంకింకరమప్తమూర్తేః । కుంభోదరంనామనికుంభతుల్యం॥

౩౫

గురువునకు గురుపత్నికై ♦ గూర్మిమొక్కి. సాంధ్యవిధిదీర్చి భుజజితశత్రుడంత
 ఊరములనిచ్చి తిన్నగా ♦ గూరుచున్న. ధేనువునుగొల్వవచ్చె ♦ బృహ్స్పతిధ్రుండు॥ ౨౩
 దీపమునుమేతవెట్టి నందినికిముందు. రాణితోగూడగూర్చుండి ♦ రక్షకుండు
 క్రమముగానది నిద్రింప ♦ గనులుమూసి. రేపకడనదిలేచిన ♦ నృపుడులేచె॥ ౨౪
 ధన్యతరకీర్తిదీనసం ♦ త్రాణమూతి. పార్థివేంద్రుండు సంతతి ♦ బడయనెంచి
 రాణితోనిష్ఠిధంబున ♦ వశితమొనర్ప. దినములిరువదియొక్కటి ♦ చనియెనంత॥ ౨౫
 మలుదినమ్మున నృపచంద్రు ♦ మనము నరయు. కాంక్ష జేరెనుగోవు గం ♦ గాప్రపాత
 పరసరప్రాంతజనితశా ♦ ద్వలముచేత. నుందరంబగు హిమగిరి ♦ కందగంబు॥ ౨౬
 కూరమృగతతులీగోవు ♦ జేరడలంచి. బ్రదుకునేయని శైలప ♦ భావములను
 దృష్టిపఱపినరపతి ♦ యెఱుంగకుండ. నొక్కసింహంబు దానిపై ♦ కుఱికిపట్టె॥ ౨౭
 గుహలుమార్కొయునట్లుగా ♦ గోవునేయు. దీర్ఘమాకరిందనధ్వని ♦ దీనబంధు
 డైన యాతనిగిరిసక్త ♦ మైనదృష్టి. లాగివైచెను చాటిచే ♦ లాగినట్లు॥ ౨౮
 ధాతుమయమయియొప్పు నెత్తమ్ముమీద ♦ బూచి పాలుపొందులోధ్రంపు ♦ భూజమట్లు
 తొంజిగురుచాయగల్గిన ♦ గోవుమీద. నున్నమృగనాథుఁగనియె నా ♦ యోధుడవుడు॥
 సింహగమనుండు నరపాల ♦ సింహుఁ డార్త. రక్షణచణుండు శౌర్యు ♦ చరుణుండు
 పరిభవముడింప వధ్యమా ♦ హరినిద్రుంప. దీప్తిశరమును బొదినుండి ♦ తీయఁదొడఁగె॥
 గోశృంగరులకుఁ గొంజిగి ♦ గొల్పుచుండ. వేళ్ళు శరపుంఖమునఁజిక్కి ♦ నెడలకుండఁ
 జిత్తువునందువలె నిల్చె ♦ జిత్రాక్షణి. తుణములోగొట్టనున్న దు ♦ ఊకరంబు॥ ౩౧
 బద్ధభుజుడౌట నారాజు ♦ కుర్చుండగుచు. సిద్ధమంత్రోషధంబుల ♦ రుద్ధవీర్య
 మైన యహివలెమండె లో ♦ లోననప్పు. డట్లుడాసిన యపరాధి ♦ నంటఁగామి॥ ౩౨
 కేశరిబలుండు మనువంశ ♦ కేతు విట్టు. లాత్మచరితకు వెఱగంద ♦ నతనిగూర్చి
 యావుఁ బట్టినహర్యక్ష ♦ మంతకంటె. నచ్చెరువుగూర్చు మనుజవా ♦ క్యములననియె॥
 చాలుఁ జాలును భూపాల ♦ శ్రమమదేల. బాణమేసిన నదియును ♦ భగ్నమగును
 దరులఁ బెకలించునేకాని ♦ గిరులఁగూల్చు. జాలునేగాలి యెంతటి ♦ శక్తియున్న॥ ౩౪
 వెండిమలవలె వెల్లనా ♦ వృషభమెక్కు. నపుడు నాపృష్ఠమందు నా ♦ యష్టమూర్తి
 పాదములమెట్టి నన్ను ♦ బావనముసేయు. గూర్మిఁగుంభోదరుండ ని ♦ కుంభిసఖుండ॥

అమంపురః పశ్యసి దేవదారుం । పుత్రీకృతో సౌమ్యభద్రజేన
యోహేమమంభస్తననిఃసృతానాం । స్కందస్యమాతుః పయసాంరసజ్ఞః॥— 3౬

కంఠాయమానేన కటంకదాచి । ద్వన్యన్వీపేనోన్మథితాత్వగస్య
అదైనమద్రేస్తనయాశుశోచ । నేనాన్యమాలీఢమివానురాగైః॥ 3౭

తదాప్రభుత్యేవనన్ద్విపానాం । త్రాసార్థమస్మిన్నహమద్రికుక్షౌ
వ్యాపారితః శూలభృతావిధాయ । సింహత్వమంకాగతసత్త్వవృత్తి॥ 3౮

తస్యాలమేషాత్సుధితస్యతృప్త్యై । ప్రదిప్తకాలాపరమేశ్వరేణ
ఉపస్థితాశోణితపారణామే । సురద్విషశ్చాంద్రమసీనుధేవ॥ 3౯

సత్త్వంనివర్తస్య విహాయలజ్ఞాం । గురోర్భవాదర్శితశిష్యభక్తిః
శస్త్రేణరత్నం యదశక్యరక్షం । నతద్యశః శస్త్రభృతాంక్షిణోతి॥ ౪౦

ఇతిప్రగల్భంపురుషాధిరాశో । మృగాధిరాజస్యవచోనిశమ్య
ప్రత్యాహతాస్త్రోగిణిశప్రభావా । దాతృన్యనజ్ఞాంశిధిలీచకార॥ ౪౧

ప్రత్యబ్రవీచ్ఛైవ మిషప్రయోగీ । తత్పూర్వసంగేవితథప్రయత్నః
జడీకృతస్త్రైస్త్రింబక వీక్షితేన । నజంముముక్షున్నివజ్రపాణిః॥ ౪౨

సంబద్ధచేష్టస్యమృగేంద్రకామం । హాస్యంచస్తద్యదహంవివత్సుః
అంతర్గతంప్రాణభృతాంహివేద । సర్వంభవాభావమతోభిధాన్యే॥ ౪౩

మాన్యసమేస్థాచరజంగమానాం । సగ్ధస్థితప్రత్యచహరహేతుః
గురోరపీదంధవమాహితాగ్నే । ర్నశ్యోషురస్తావసుపేక్షణీయం॥ ౪౪

సత్త్వంమదీయేన శరీరవృత్తిం । దేహేనన్విర్తయితుంప్రసీద
దినావసానోత్సుకబాలవత్సా । విసృజ్యతాంధేనురియంమహర్షే॥ ౪౫

అథాంభకారంగిరిగర్హరాణాం । దంష్ట్రామయూతైః శకలానిమర్శ్వా
భూయఃసభూతేశ్వరపార్శ్వధర్మీ । కించిద్విహస్యార్థపతింబభాషే॥ ౪౬

ఏకాతపత్రంజగతః ప్రభుత్వం । నవంచయఃకాంతమిదంవపుశ్చ
అల్పస్యహేతోగ్భహుహాతుమిచ్ఛత్ । విచారమూఢః ప్రతిభాసిమేత్వం॥ ౪౭

భూతానుకంపాతచచేదియంగౌ । రేకాభవేత్స్వస్తిమతీత్వదంతే
జీవన్మునశశ్వదుపప్లవేభ్యః । ప్రజాఃప్రజానాథ పితేవపాసీ॥ ౪౮

అదిగో యాదేవదారువు ♦ నావృషాంకుఁ | డాత్మపుత్రునిలీలఁ దా ♦ నరయుచుండు
వినుకుమారునితల్లిదొ ♦ కనకకుంభ | కుచపయోధారరుచిఁగాంచి ♦ కొమరుమిగులు॥

వనగజంబొండు తీటవో♦వఁగను దీనిఁ | జెక్కులను బెట్టిరాయఁగాఁ ♦ జెక్కలెత్తె
ననురశరముల సేనాని ♦ కయిన గాయ | ములకుఁ బొక్కినయట్టులు ♦ పొక్కిగౌరి॥ ౩౭

అదిమొదలు నాకు శూలి సిం♦హత్వమిచ్చి | యంకగతసత్వములఁదిన ♦ నాజ్ఞయొసఁగి
కాననంబునఁ దిరిగెడు ♦ కరులకెల్లఁ | ద్రాసమిడనుంచె నీ గుహాంతరమునందు॥ ౩౮

ఈశ్వరునిచేత నిర్వృధి ♦ నిష్పడొదవె ! త్కుధితుడైనట్టి నాతృప్తి ♦ కొఱకుఁగాను
రక్తమయభోజనం బిది ♦ రాహువునకుఁ | జంద్రనుధవోలె నిదిచాలు ♦ సార్వభౌమ॥

వీడిజ్జను దీనిని ♦ విడిచినీవు | శిష్యభక్తిని గురుని దర్శింపఁ బొమ్ము
శస్త్రముల రత్నరక్ష యశక్యమేని | కలదె యపకీర్తి శస్త్రధా♦రులకు జగతి॥ ౪౦

పౌంధముగనిట్లు మృగరాజు ♦ పల్కుటయును | రాజువినఁగానె తనయస్త్ర♦రాజమునకు
భవునిచేఁ గల్గినట్టియా ♦ భంగపాటు | పలనఁబొడమిన యాచింత ♦ తొలఁగఁగొంత॥ ౪౧

ప్రజమున వై వనుండఁగా ♦ ఫాలనేత్ర | వాడిచూపుల జడుడైన ♦ పజ్జివోలె
నెన్నడు శరప్రయోగమందింతముఁడు | భంగమెఱుఁగని యాతొడు ♦ పలికెనిట్లు॥ ౪౨

కట్టుపడినట్టి నాదవా♦కృమ్ము నీకు | నోమృగేంద్రమ పరిహాస ♦ యోగ్యమైనఁ
బ్రాణులమనంబులందుండు ♦ భావములను | దెలియువాడవుగావునఁ ♦ బలుకువాడ॥ ౪౩

జంగమస్థాపరమ్ముల ♦ జననభరణ ! నాశకారణునకు పంద♦నంబొనర్తు
నాహితాగ్నియు గురువగు ♦ నతనిధనము | నాశమగుటోర్వ నీలీల ♦ నాదుమ్రోలు॥ ౪౪

ఆకలినిదీర్చుకొనుము నా♦యంగమునను | సంజడల్లని జూచెడు ♦ సంభ్రమమున
నుండు దూడకు సంతోష ♦ మొదవునట్లు | విడువుము ఋషీందు్ర ధేనువు♦వేడికొనెద॥

అనిన గిరిగహ్వరంబుల ♦ యంధకార | మంతయును గోరపన్నుల ♦ కాంతిఁదొలఁగఁ
జిన్నినగవునునవ్వి పీ♦క్షించినృపునిఁ | బలికెఁ దానిట్టు లీశ్వర ♦ పార్శ్వపర్తి॥ ౪౬

ఆపనికిని నీప్రభుత్వ మే♦కాతపత్ర | మంగమోకాంతిమంతము ♦ యశావనంబు
నందునున్నాడ వివియెల్ల ♦ నల్పమునకు | వీడు నీవెన్న మతిలేని♦వాడు తొడ॥ ౪౭

దయదలఁచితేని నీకు నఁ♦తఁబుగలిగి | ధేనువొక్కటి సేమంబుఁ ♦ బూనఁగలదు
నీవు గలిగిన నరపాల ♦ నిఖిలజనుల | యాపడలువాపి తండిగా ♦ నరయఁగలవు॥ ౪౮

అక్షాకధేనోరపరాభచండా । ద్యురోక్తశానుపరితమాద్భిభేషి
శక్యోస్యమన్యుర్భవతావినేతుం । గాఢోటిశఃస్పర్శయతాఘటోద్భిః॥

౪౯

తద్రక్షకల్యాణపరంపరాణాం । భోక్తారమూర్జస్వలమాత్మదేహం
మహీతలస్పర్శనమాత్రభిన్న । మృద్ధంహిరాజ్యంపదమైంద్రమాహుః॥

౫౦

వీతావదుక్త్వావిరతేమృగేంద్రే । ప్రతిస్వనేనాస్యగహగలేన
శిలోచ్చయోపిక్షీతపాలముచ్చైః । ప్రీత్యాతమేవార్థమభాషతేవ॥

౫౧

నిశమ్యదేవానుచరస్యవాచం । మనుష్యదేవః పునరప్యవాచ
ధేన్వాతదధ్యాసితకాతరాత్యైః । నిరీక్ష్యమాణఃనుతరాందయాశుః॥

౫౨

క్షతాత్కిలత్రాయత ఇత్యుదగ్రః । క్షత్రీస్యశబ్దోభువనేమయాధః
రాజ్యేనకింతద్విపరీతప్యత్యైః । ప్రాణైరుషక్రోశమలీమసైర్వా॥

౫౩

కథంనుశక్యోనునయోమహర్షే । ర్విశ్రాణనాచ్ఛాస్య పయస్విసీనాం
ఇమామనూనాంనురభేరవేహి । యద్రోజసాతుప్రహృతంత్వయాసాం॥

౫౪

సేయంస్వదేహార్పణిష్క్రయేణ । న్యాయ్యామయాహోచయితుంభవత్తః
నపారణాస్యాద్విహతాతవైవం । భవేదలుప్తశ్చమునేక్షియార్థః॥

౫౫

భవానపీదంపరవానవైతి । మహాహియత్నస్తవ దేవదారౌ
స్థాతుంనియోక్తుర్నహిశక్యమగ్రే । వినాశ్యరక్ష్యంస్వయమక్షతేన॥

౫౬

కిమప్యహింస్యస్తవ చేన్మతోహం । యశశరీరేభవమేదయాశుః
ఏకాంతవిధ్వంసిమమద్విధానాం । పిండేష్వనాస్థాఖిలుభౌతికేషు॥

౫౭

సంబంధమాభాషణపూర్వమాహుః । ర్వృత్తసనాసంగతయోర్వనాం తే
తద్భూతసాధానుగ నార్హసిత్వం । సంబంధినోమేపక్షిణయంవిహంతుం॥

౫౮

తథేతిగాము కవతేదిలీపః । సద్యశప్రతిష్ఠంభవిముక్తబాహుః
సన్యస్తప్రహరయేస్వదేహ । ముపానయత్పిండమివామిషస్య॥

౫౯

తస్మిక్క్షణేపాలయితుశ్చపజానా । మత్పశ్యతేసింహనిపాతముగ్రం
అపాజ్యుషిస్యోపరిపుష్పవృష్టిః । పపాతేవిద్యాధరహస్తముక్తా॥

౬౦

ఉత్తిష్ఠవత్సేత్యమృతాయమానం । వహోనిశమ్యాత్థితముత్థితఃస
దదత్పరాజాజననీమివస్వాం । గామగ్రతఃప్రసవినీంససింహం॥

౬౧

ధేనువొక్కటి; గురువొక్క శానుమూర్తి । దండియపరాధమనినీవు ♦ తలకఁజూప
కోపమునుబాప నీపీటఁ ♦ గోట్లకొలఁది । మొదవులుండవె కుండంత♦పొదుగుగలవి॥ ౪౯

అమల సౌఖ్యపరంపర ♦ లనుభవింప । బలముగలనీదు తనువుఁ గా♦పాడి కొనుము
ప్రబలురాజ్యంబు దేవేంద్ర ♦ పదవిగాదె । యొక్కభూస్వర్పమునభేద♦ముండుఁగాని॥ ౫౦

అని మృగేంద్రుఁడు విరమింప ♦ నానగేంద్రుఁ । డెంతయును దానియర్థమీ ♦ పృథ్విపతికిఁ
దనగుచుఁగల్గు నాప్రతి ♦ ధ్వనులచేతఁ । గంతమెత్తివచ్చిచిన ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౫౧

అంతయును విని యాధరా♦కాంతుఁడంత । ఘోరసింహంబుచేఁబడ్డ ♦ గోవుభీతిఁ
బఱపు దైన్యంపుఁజూపులఁ ♦ గరఁగిపాటు । మానసంబున నిట్టులు ♦ మాటువలికె॥ ౫౨

నాశమందుండి కాచునక ♦ ఖ్యాతమైన । యర్థ మాక్షత్రపథమున ♦ సమరియుండ
దానికి విరోధవృత్తిచే ♦ నైనయట్టి । రాజ్యమేల నికృష్టమా ♦ ప్రాణమేల॥ ౫౩

అన్యగోవుల మానీంద్రు ♦ ననునయింప । శక్యమా ! యీపయస్విని ♦ స్వర్గధేను
వగు నురభితోడఁ దులఁదూగు ♦ హరునిమహిమఁ । గొట్టితివిగాని పరులకు ♦ ముట్టనగునె॥

కాన నాకాయమనియెడు ♦ క్రయమొసంగి । దీని నీమండికొనుట న్యా♦యానుమతము
దీనిచే నీదుపారణ ♦ హానికాని । మానికార్యార్థలోపమ్ము ♦ కాని కాదు॥ ౫౪

భూరియత్నమ్ముచే దేన ♦ దారువరయు । నీవు పరతంత్రుఁడగుట న♦న్నెఱుఁగఁగలవు
స్వామిముందట నిల్వంగ ♦ శక్తుఁడగునె । రక్ష్యము నశింపఁజూచు ని♦రక్షతుండు॥ ౫౫

నన్ను హింసింపరాదని ♦ యెఱ్ఱుదేని । కరుణమాపుము నాయశః ♦ కాయమందు
భౌతికానిత్యపిండ సం♦జాతమందు । వాంఛగల్గునె నాబోటి ♦ వారికెందు॥ ౫౬

ధాత్రి సంభాషణంబున ♦ మైత్రిగల్గు । నండు మచకది గల్గె వ♦నాంతరమున
ధివ్యసఖుఁడవు నాకోర్కి ♦ దీర్పకుంటు । యర్హమే స్వామి భూతనా♦థానుగామి॥ ౫౭

అనిననాఁగాకయని సింహ ♦ మాపునదలెఁ । దద్దిలీపుని బాహుబంధమ్మువీడె
నతేడు శస్త్రంబుపడవై చి ♦ హరికిముందుఁ । బెట్టె దేహమ్ము మాంసంపుఁ♦బిండమట్లు॥ ౫౮

ధరణిజూమచుఁగూర్చుండె ♦ ధారుణీంద్రుఁ । డుగ్రసింహంబు దనమీఁది♦కుఱుకునందు
నష్ట డననతముఖుఁడగు ♦ నతనిమీఁదఁ । గురిసె విద్యాధరులచేతి ♦ కునుమవృష్టి॥ ౫౯

వత్సలెమ్మును నమృతంపు ♦ వచనమొండు । వినఁబడిన లేచి నరపతి ♦ వేడ్కఁజూడఁ
దనయెదుటఁ బాలఁజేపుచు ♦ జననివోలె । ధేనువుండెను సింహం బ♦దృశ్యమయ్యె॥ ౬౦

తంవిస్మితంధేనురువాచసాధో । మాయామయోద్భావ్యపరీక్షితోసి
ఋషిప్రభావాన్మయినాంతకోపి । ప్రభుఃప్రహర్తుంకియతాన్యహింసాః॥ ౬౨

భక్త్యాగురౌమయ్యనుకంపయాచ । పీతాస్మితేపుత్రవరంవృణీప్వ
నకేసలానాంపయసాంప్రనూతి । మవేహిమాంకామదుసూప్రసన్నాం॥ ౬౩

తతఃసమానీయసమానితార్థీ । హృష్టాస్వహస్తార్జితవీరశబ్దః
వంశస్యకర్తారమనంతకీర్తిం । నుదక్షిణాయాంతనయంయయాచే॥ ౬౪

సంతానకామాయతథేతికామం । రాజ్ఞేప్రతిశ్రుత్యపయస్వినీసా
దుద్భావయఃపత్నీపుటేమదీయం । పుత్రోపభుంక్ష్యేతితమాదిదేశ॥ ౬౫

మన్యహోమార్థవిధేశ్చశేష । మృషేరనుజ్ఞామధిగమ్యమాతః
దోషస్యమిచ్ఛామితవోపభోక్తుం । ప్తాంశముర్వ్యాఇనరక్షితాయాః॥ ౬౬

ఇత్థంక్షీణీశేనవసిష్ఠధేను । ర్విజ్ఞాపితాప్రీతతరాబభూవ
తన్వితాహేమవతాచ్ఛకుక్షేః । ప్రత్యాయయావాశ్రమమశ్రమే॥ ౬౭

తస్యాఃప్రసన్నేందుముఖఃప్రసాదం । గురుర్నృపాణాంగురవేనివేద్య
ప్రహర్షచిహ్నానుమితంప్రియాయై । శశంసవాచాపునరుక్తయే॥ ౬౮

సనందినీస్తన్యమనిందితాత్మా । సద్వత్సలోపత్సహుతావశేషం
పపావసిష్ఠేనకృతాభ్యనుజ్ఞః । శుభ్రంయశోమూర్తమివాతిత్పష్టః॥ ౬౯

ప్రాతర్యథోక్తవ్రతపారణాంతే । ప్రస్థానికంస్వస్త్వయనంప్రయుజ్య
తౌదంపతీస్వాంప్రతిరాజధానీం । ప్రస్థాపయామాసవశీవసిష్ఠః॥ ౭౦

ప్రదక్షిణీకృత్యహుతంహుతాశ । మనంతరంభర్తురయంధతీంచ
ధేనుంసవత్సాంచనృపఃప్రతన్ధే । సన్మంగళోదగ్రతరప్రభావః॥ ౭౧

శ్రోత్రాభిరామభ్యునినారథేన । సధగ్మసత్త్విసహితః సహిష్ణుః
యయాషనుద్భూతనుభేనమార్గం । న్వేనేవపూర్ణేనమనోరథేన॥ ౭౨

సమాహితౌత్సుక్యమదర్శనేన । ప్రజాఃప్రజార్థప్రతకర్షితాంగం
నేత్రేపపుస్తృప్తీమనాపువద్భి । ర్నవోదయంనాథమివౌషధీనాం॥ ౭౩

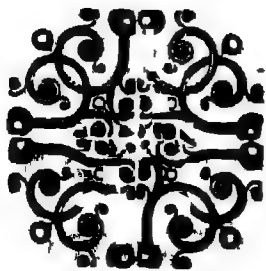
పురందరశ్రీః పురముత్పతాకం । ప్రవిశ్యపారైరభినంద్యమానః
భుజేభుజంగేంద్రసమానసారే । భూయఃసభూమేర్ధురమాససంజ॥ ౭౪

అచ్చెగురుగన్న యతనితో ♦ ననియెనావు । పన్నితనిమాయ యోవత్స♦నిన్నుసరయ
మునిమహిమ నన్నయముడైన ♦ జెనకలేడు । తక్కు కూరమ్మగమ్మల ♦ దడవనేల॥
పరమవయచేత నన్నుస♦వృక్తిచేత । గురుని మెప్పించితివి పుత్ర ♦ కోరువరము
మెచ్చినను బాలెగాక యే ♦ యిచ్చనైన ♦ దీర్పగల వేడుమనియె నా♦ధేనువంత॥౬౩
స్వబలమునగన్న వీరశ♦బంబువాడు । పాలితార్థి మహీపతి ♦ కేలుమోడ్చి
వంశకర్తయు సత్కిర్తి ♦ నంతుడగుదు । నలరు నుతునానుదక్షిణ ♦ యందుఁగోరె॥౬౪
సంతతినిగోరు నారాజ ♦ చంద్రమునకు । నల్లెయగుఁగాక యనిపల్కి ♦ యతనికూర్చి
పుత్రపాత్రంబునాఁ దన ♦ పాలనునిచి । క్రోలుమని యానతియొసంగె ♦ గోమతల్లి॥ ౬౫
హోమవత్సంబులకుఁబోగ ♦ నుండునీదు । పాలుత్రాగెన ఋషియాజ్ఞ ♦ వడసిమాత
నేను బాలిందుచుర్వర ♦ లోననుండి । యెలమి షష్ఠాంశమునె గ్రహి♦యిందునట్లు॥౬౬
ఋషినస్థిమనిధేను వా♦న్యపతివాక్య । ములకుఁ దానుమఱింత స♦మోదమంది
వీడి యగ్గుచానాతని ♦ తోడఁగూడి । యశ్రమంబుగఁ జేరె నా♦యాశ్రమంబు॥ ౬౭
అలరు చంద్రునివలెముఖ ♦ మమరున్యపతి । నందినిప్రసన్నురాలైన ♦ చందమతని
హర్ష మేతెల్పఁ బునరుక్తి ♦ యట్లు మునికి । విన్నవించెను దరువాత ♦ వినిచె సతికి॥౬౮
క్రోలే నతికుతుకంబున ♦ గురునియాజ్ఞ । వత్సహోమావశిష్టంబు ♦ పావనంబు
కీర్తిమూర్తి భవించిన ♦ క్రియను గ్రాలు । నందినీస్తన్య మానర♦నాథమాళి॥ ౬౯
అంత నుదయాన ప్రతపార ♦ జాంతమందు । సమయసముచిత శుభకార్య♦చయము దీర్చి
రాజదంపతులను దమ ♦ రాజధానిఁ । జేర నియమించె జ్ఞాని వ♦స్థిష్ఠమాని॥ ౭౦
హోమపహ్నికి గురునకు ♦ నామహర్షి । సతికరుంధతికిని మాతృ♦సరణినొప్పు
నురభినుతకును దూడకుఁ ♦ జుట్టుఁదిరిగి । తరలెజనపతి మంగళో♦దగ్రమూతి॥ ౭౧
శ్రావ్యునినదాభిరామమా ♦ రథమునందు । నాత్మపూర్ణచునోరథ ♦ మందుఁబోలె
సౌఖ్యముగసాగె మార్గంబు ♦ సహనశీలుఁ । డైన నృపతికిఁ బత్నితో ♦ నలరుపతికి॥ ౭౨
కనఁబడక దీర్ఘకాల ము♦త్కంఠఁగొలిపె । శిశువుఁ గాక్షించిప్రతములఁ ♦ జిక్కిమున్న
విభునిబ్రజతృప్తిదీని ♦ వేడ్కఁగాంచె । బాలుఁడైపట్టియోషధి ♦ పతినిబోలె॥ ౭౩
పౌరులలరఁ బురందర ♦ వైభవండు । భూవిభునగేంద్రబలుఁడునా ♦ భూభుజుండు
వరపతాకాభిశోభిత ♦ పురముఁజొచ్చి । బాహువునఁదాల్చె మరలభూ♦భావమెల్ల॥ ౭౪

అథనమనసమంత్రం జ్యోతిరతేరివద్యః । నురసరిచేవతేజోవహ్నిని హ్యతమేశం
 సరపతికులభూత్యైగర్భమాధత్త రాజ్ఞీ । నురుభిరభినివిప్తం లోకపాలానుభావైః॥ ౭౫

గద్యః

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతా నందినీవర
 ప్రదానోనామ ద్వితీయఃసర్గః

ద్వితీయాశ్వాసము.

౧౫

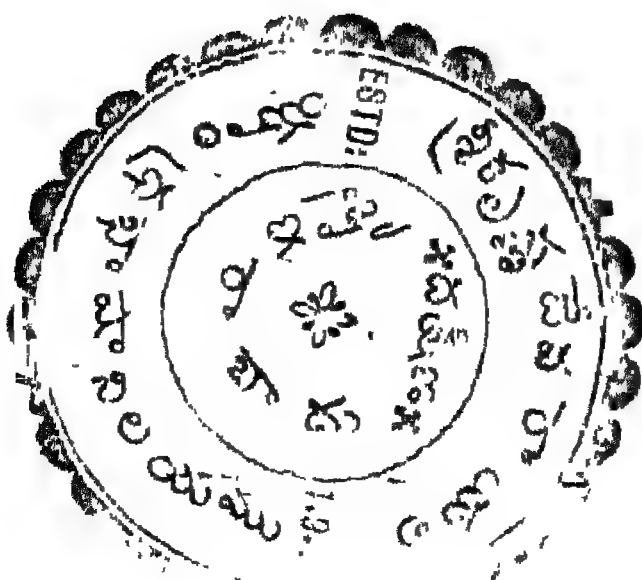
చరితము.

ఏవి తనయందు నత్రిముని ♦ దృష్కులఁగల్గినచంద్రుఁబోలే జా
గ్నావి తనయందు ఐహ్నియిడి ♦ నట్టి శివాంశముఁబోలే రాణియున్
బవిమలగగ్భమందు నృప♦వంశవిభూతికి లోకపాలకుల్
విభువిమెచ్చఁగా నిడిన ♦ తేజముఁదాల్చి వెలింగె నెంతయున్॥

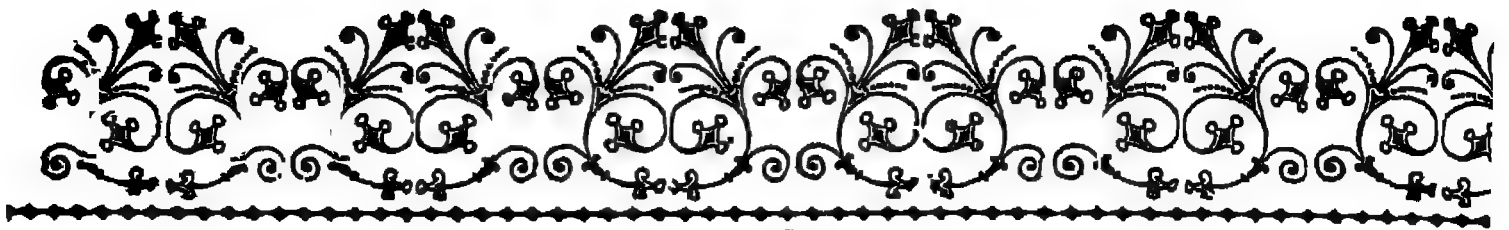
౨౫

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణాంబా
బుచ్చివేంకయమాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నందినీవరప్రదానంబను ద్వితీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

తృతీయఃసర్గః

—:0:—

అథేప్సితం భర్తృ రుపస్థితోదయం । సఖీ జనోద్వీక్షణ కామదీమఖిం
నిదాన మిత్వాకుకులస్య సంతతేః । సుదక్షిణా దౌహృదలక్షణందధౌ॥

శరీరసాదా దసమగ్ర భూషణా । ముఖేవసాలక్ష్యత లోధ్రపాండనా
తనుప్రకాశేన విచేయతారకా । ప్రభాతకల్పా శశినేఃశర్వరీ॥

తదాననమృత్సురభిక్షితీశ్వరో । రహస్యపాఘ్రియనత్పక్తిమాయయా
కరీవసిక్తంపృపతైః పయోముచాం । శుచివ్యసాయే వనరాజిపల్వలం॥

దివంమరుత్వానిభోక్త్యలేభువం । దిగంతశ్రాంతరథోహితత్సుతః
అతోభిలాషే ప్రధమంతథావిధే । మనోబబంధాన్యరసాన్విలంఘ్యసా॥

నమేహియా శంసతికించి దీప్సితం । స్పృహతీవస్తుషుకేషుమాగధీ
ఇతిస్మృప్తచ్ఛత్యనువేలమాదృతః । ప్రియాగ్భీరుత్తర కోసలేశ్వరః॥

ఉపేత్యసాదోహద దుఃఖశీలతాం । యదేవ వప్రోతదశశ్యదాహృతం
నహీష్ట మస్యత్రి దివేషిభూపతే । శభూదనాసాద్య మధిజ్యధన్వనః॥

క్రమేణనిస్తీర్యచ దోహదవ్యథాం । ప్రచీయమానావయవా రరాజసా
పురాణవత్ప్రమా దనంతరం । లతేనన్నద్ధ వనోజ్జ్వలవా॥

దివేషుగచ్ఛత్సు నితాంతపీవరం । తదీయమానీల ముఖంస్తనద్వయం

తరశ్చకారభ్రమ రాభిలీనయోః । నుజాతయోః పంకజకోశయోః శ్రియం॥

నిధానగర్భామివ సాగరాంబరాం । శమీమివాభ్యం తరలీనపావకాం
సదీమివాంతస్ఫలి లాంసరస్వతీం । వృషః ససత్త్వాం మహిషీమమన్యత॥

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

తృతీయాశ్వాసము.

గీతములు.

తిమనోరథమునకుఁ బ్రభాత మగుచు । వరసభీదృష్టికాముదీపర్వ మగుచు
నితేక్ష్యాకువంశనిదాన మగుచు । సతినుదక్షిణగర్భలక్షణము దనరె॥ ౧

నువుకృశమాట మితభూషలనుధరించి । లొద్దుగట్టులువెల్లనా ముద్దుమోము
లుగునక్కాంత చంద్రునికాంతి దలుగఁ । దారకలుజారుప్రాభాత తమిని బోలె॥ ౨

స్మృత్యురభి నొప్పుసతిమోము నృపతితిలక । మెంతలోలోఁనమూర్కొన్న దృష్టిగనఁడు
సవికీ దుదఁజినుకుల విపినరాజి । దశియుపడియలఘ్రాణిందు దంతిమాడ్కి॥ ౩

ప్రమాతిదిగంత విశ్రాంతరథుఁడు । దివినినిందుఁడువోలెఁ దాభువిభుజించు
గుమ మది నెంచికాబోలు నప్పుడామె । యన్నిరుచులనుమాని తా మన్నుదినుటార

ప్రచేనాకుఁడెల్ప దీప్తితమొకింత । మాగధికిఁ గోర్కి దేనిలో మగువలార
నుచు నుత్తరకోసలావనిపుఁడడుగుఁ । బల్మలును సాదరమునఁ దత్ప్రణామముల॥ ౪

మె వేనిశ్శబడుచు నేమేమిగోరు । నన్నియును దత్క్షణమున నచటఁజూచు
పశశోమణి యతఁడు విల్లెక్కువెట్ట । నందరానిది త్రిదినము నందునున్నె॥ ౫

గుళులబాసి క్రమముగా వెలదిదేహ । మంతకంతకు బాదలంగ నపుడు కాంత
డుటాకులురాలిపోఁ బల్లవముల । తోడఁ జెలువొందు తీరెనాఁ దోచి మెఱసె॥ ౬

నిదినములుగడవంగ వృద్ధి నొంది । యింతినీలముఖంపుఁబా లిండ్లుతెందు
పుగాభ్యంగతతి నావరింపఁబడిన । తమ్మిమొగ్గలసిరుల నదల్పుచుండె॥ ౭

నిధులుదాల్చు సాంగరాంబరవిధాన । దహనుధరియిందు నాశమి తరువుమాడ్కి
రువకసరస్వతి యట్లు లామె । గర్భవతియని యధరా కాంతుఁడెఱిగె॥ ౮

ప్రియానురాగస్య మన స్సమున్నతే । ర్భజార్జితానాంచ దిగంతసంపదాం
యథాక్రమం పుంసవనాదికాః క్రియా । ధృతేశ్చధీరః సదృశీవ్యధత్త సః॥

౧౦

నురేంద్రమాత్రాశ్రిత గర్భగౌరవాత్ । ప్రయత్నముక్తాసనయా గృహగతః
తయోపచారాంజలి భిన్నహస్తయా । ననంద పారిష్లవనేత్రయా నృపః॥

౧౧

కుమారభృత్యా కుశలైరనుష్ఠితే । భిషగ్భిరామై రధగర్భభర్మణి
పతిః ప్రతీతః ప్రసవోన్ముఖేం ప్రయాం । దదర్శకాలే దినమభ్రీతామిచ॥

౧౨

గ్రహైస్తతః పంచభిరుచ్చ సంశ్రయై । రసూర్యగైః సూచిత భాగ్యసంపదం
అనూతపుత్రం సమయే శచీసమా । త్రిసాధనాశక్తి రివార్థ మక్షయం॥

౧౩

దిశః ప్రసేదుర్మరుతోనపుః సుఖాః । ప్రదక్షిణార్చి ర్హవిగన్ని రాదదే
బభూవసర్వం శుభశంసితత్క్షణం । భవోహి లోకాభ్యుదయా య తాదృశాం॥

౧౪

అరిష్టశయ్యాం పరితో విసారిణా । సుజన్మనస్తస్యనిజేన తేజసా
నిశీధదీపాః సహసాహతత్త్విహ । బభూవురాలేఖ్య సమర్పితా ఇవ॥

౧౫

జనాయశుద్ధాంత చరాయశంసతే । కుమార జన్మామృత సంమితాక్షరం
ఆదేయమాసీత్త్రియమేవ భూపతేః । శశిప్రభంధత్రయభేచచామరే॥

౧౬

నివాతఫద్మస్తిమితేనచక్షుషా । నృపస్యకాంతంపిబతః సుతాననం
మహోదధేః పూర్వఇవేందువగ్ధనా । ద్దురుఃప్రహర్షః ప్రబభూవనాత్మని॥

౧౭

సజాతకర్మణ్యభిలేతపప్వినా । తపోవనాదేత్యపురోధసాకృతే
ద్దిలీపనూమర్మణిరాకరోద్భవః । ప్రయుక్త సంస్కారఇవాధికంబభౌ॥

౧౮

సుఖశ్రవామంగళతూర్యనిస్వనాః । ప్రమోదవృత్తైః సహవారయోషితాం
నకేవలంసన్మనిమాగధీపతేః । పథివ్యజృంభంత దివౌకసామసి॥

౧౯

శసంయతస్తస్యబభూవరక్షేతు । ర్వీసర్లయేద్యం సుతజన్మహర్షితః
ఋణాభిధానాత్స్వయమేవకేవలం । తదాపితృణాం ముయచేసబంధనాత్ ॥

౨౦

శ్రుతస్యయా యాదయశంతమృగక । స్తథాపరేషాంయుధిచేతిపార్థివః
ఆవేక్ష్యథాతోర్గమనార్థమర్థవి । చృకారనామ్నారఘుమాత్మసంభవం॥

౨౧

పితుఃప్రియాత్నాత్సమగ్రిసంపదః । శుభైశ్శరీరావయవైర్దినేడినే
పుపోషవృద్ధిం హరిదశ్యదీధితే । రసప్రవేశాదివబాలచంద్రమాః॥

౨౨

రాణియందలి తన యనుంగమునకు । నాత్మయందలి యాదార్య ధర్మములకు
నిజభుజార్జిత సంపదానీకమునకు । స్వర్ణవిధిసల్పెఁ బుంసవ ధాదిక్రియలు॥ ౧౦

రాణివాసముఁ బతిచేర ధర్మములు । రాణి యపుడు । దివ్యగర్భభరమ్మునఁ దివిరిలేచి
యోర్పుతో నంజలులఁగూర్చి యుపచరించి । తరలవీక్షణములఁజూచి తని పెవిభుని॥ ౧౧

శిశుచికిత్సాదివిద్యలఁ గుశలులైన । బుధులచే గర్భరక్షణ విధి నొనర్చి
ప్రియనుబ్రసవోన్ముఖినిజూచెఁబ్రీతిన్మృపతి । కాలమునమబ్బుగొనుదివింగంచునట్లు॥ ౧౨

భాగ్యనూచకమై గ్రహపంచకంబు । రవినిగూడక యచ్చమై కాలఁ దఱిని
నక్షత్రయధనంబు మువ్విత మైనశక్తి । యడయుగతిఁ బుత్రుఁగనె శచివంటిగరిత॥ ౧౩

వీచె గాలినుఖమ్ముగ వెలిగెదిశలు । అగ్నికుడివైపుదిరుగుచు హవినిగొనియె
నన్నిశుభమునెనూచించె నాక్షణమున । నభ్యుదయకారిగాదె మహాత్మభవము॥ ౧౪

పురిటిపరుపునఁబన్నుండి పూతజాతుఁ । డాశిశువుచుట్టుఁ బఱపిన యమలతేజ
మునను నడురెయి దీపమల్ వినుకుడెడలి । చిత్తరువులొనదీపాల చెన్నుఁగనియె॥ ౧౫

పుత్రజన్మనుభాతుర ములనుదెచ్చి । చెవినిజేర్చిశుద్ధాంత సేవకులకు
నియ్యనివిమూఁడెభూపతి యిందుఁబోలు । ఛత్రమొక్కటిమఱిరెండుచామరములు॥ ౧౬

గాలిలేమిని గదలని కమలములను । బోలుకన్నులఁబుత్రిని ముద్దుమోము
లీలఁగని హర్షమునుబట్టె జాలకుండె । జంద్రుఁగనివార్ధి పొంగాఘఁజాలనట్లు॥ ౧౭

తపసియగునవ్వసిఘ్నఁడు దరలివచ్చి । జాతకర్మాదులొనరింప జనపనుతుఁడు
గనినిబుట్టినమణికి సంస్కారమిడిన । వెలుఁగనట్టలు విక్రీలి వెలుఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮

శ్రావ్యమంగళతూర్య సంరావములను । హృద్యతరవారకామినీ సృత్యములను
జేలఁగె నామాగధీశుని నిలయమందె । గాక దివిజాలుచనెడుమాధర్మమునఁగూడ॥ ౧౯

కొడుకుపుట్టినహర్షాన విడిచిపుచ్చు । బద్ధుఁడెవ్వఁడులేమి నృపాలకుండు
దాను బితరులముణమను తథ్యమైన । బంధనమునుండి తనుదానె పాషికొనియె॥ ౨౦

శాస్త్రపారంగతుండయి శత్రుతతుల । నాలమునమించివోవు నీయర్భకుండు
తథ్యముగనంచు గమనార్థ ధాతువరసి । యర్థవిదుడిడె రఘునామ మాతృజానకు॥ ౨౧

భానుకిరణాలితనలోనఁ బ్రతిఫలంప । బాలచంద్రుండు నానాటఁ బ్రబలునట్లు
వైభవసమగ్రుండెఁ తండ్రి భవ్యయత్న । ములను బాలుఁడువర్ధిలె బుష్టిహృష్టి॥ ౨౨

ఉమావృషాంకౌశరజస్మనాయథా । యథాజయంతేన శచీపురందరా
తథాన్యపఃసాచనుతేనమాగధీ । ననందతుస్తత్సదృశేనతత్సమా॥

౨౩

రథాంగనామ్నోరివభావబంధనం । బభూవయత్ప్రేమపరస్పరాశ్రయం
విభక్తమప్యేకసుతేనతత్తయోః । పరస్పరస్యోపరిపర్యచీయత॥

౨౪

ఉవాచధాత్ర్యాపథమోదితంవచో । యయాతదీయామవలంబ్యచాంగుళిం
అభూచ్ఛనమః ప్రణిపాతశిక్షయా । పితుర్ముదం తేనతతానసోగ్భకః॥

౨౫

తనుంకమారోప్యశరీరయోగజైః । నుఖైర్నిషించంతమివామృతంత్వచి
ఉపాంతసంమిలితలోచనోన్మప । శ్చిరాత్సుతస్పర్శరసజ్ఞతాంయయా॥

౨౬

అమంస్తచానేనపరార్థ్యజస్మనా । స్థితేరభేత్తాస్థితిమంతమన్వయం
స్వమూర్తిభేదేనగుణాగ్ర్యవన్తనా । పతిఃప్రజానామివసర్గమాత్మనః॥

౨౭

సవృత్తచూలశ్చలకాకపక్షుకై । రమాత్యపుత్రైః సవయోభిరన్వితః
లిపేర్యథావద్గ్రహణేనవాఙ్మయం । నదీముఖేనేవసమద్రమావిశత్॥

౨౮

అథోపనీతం విధివద్వివశ్చితో । వినిన్యరేనం గురవోగురుప్రియం
అవంధ్యయత్నశ్చబభూవురత్రితే । క్రియాహివన్తాపహితాప్రసీదతి॥

౨౯

ధియఃసమగ్రైఃసగుణైరుదారధీః । క్రమాచ్ఛత్రసశ్చతురర్థవోపమాః
తతారవిద్యాఃపవనాతిపాతిభి । ద్విహోహరిద్భిర్ధరితామివేశ్వరః॥

౩౦

త్వచంసమేధ్యాం పరిధాయరౌరవీ । మశిక్షీతాస్త్రంపితురేవమంత్రవత్
నకేషలంతద్గురురేకపార్థివః । క్షీతావభూదేకధనుర్ధరోపిసః॥

౩౧

నుహోక్షతాంవత్సతరఃస్పృశన్నివ । ద్విషేంద్రభావంకలభఃశ్రయన్నివ
రఘుక్రమాద్యౌవనభిన్నశైశవః । పుష్పాపగాంభీర్యమనోహరంవపుః॥

౩౨

అథాస్యగోదానవిధేరనంతరం । వివాహదీక్షాంనిరవర్తయద్గురుః
నరేంద్రకన్యాస్తమవాప్యసత్పతిం । తమోనుదందక్షనుతాఇవాబభుః॥

౩౩

యవాయుగవ్యాయతబాహురంసలః । కవాటవత్సైః పరిణద్ధకంధరః
వపుఃప్రకర్షాదజయద్గురుంరఘు । స్తథాపినీచైర్వినయాదదృశ్యత॥

౩౪

తతఃప్రజానాం చిరమాత్మనాధృతాం । నితాంతగుర్వీంలఘుయిష్యతాధురం
నిసర్గసంస్కారవిసీతఇత్యసా । నృపేణచక్రేయంపరాజశబ్దభాక్॥

౩౫

శైలజాశివులెట్టులా ♦ స్కందుతోడ । నాశచీశక్రులెట్లు జయంతుతోడఁ
దత్సములు రాణిరాజులు ♦ దత్సమానుఁ । డైన తనయునితోఁగూడి ♦ యలరెట్లు॥ ౨౩

వారినిర్వుర బంధించి ♦ పఱలుపేమ । యాత్మజానిచేత విభజిత ♦ మయ్యఁ గూడ
సంతకంతకువర్ధిలై ♦ నదృభతముగఁజేసి జక్రవాకంబులందలి ♦ చందమునను॥ ౨౪

దాదిచెప్పినమాటలె ♦ తానునుడివి । దానివేళ్ళనుగొన్ని ముందుఁ ♦ దరలుచుండి
తెలిపిచూపినవారికిఁజేసి ♦ దలనువంచి । తండ్రి కానందమునుబెంచెఁ ♦ దనయుఁడపుడు॥ ౨౫

బాలునంటుటచేఁగన్న ♦ పరమసౌఖ్య । మంగమునకు నుథానేక ♦ మగుడునుతఁని
జనకుఁడంకానఁజేర్చి కన్గొనలమోడ్చి । తనయసంస్పర్శరుచి చిర ♦ మనుభవించె॥ ౨౬

సప్తతనసృష్టితనదగు ♦ సత్వగుణపు । టమలమూర్తులరక్షిత ♦ మంచునెంచె
స్థితిపతిప్రశస్తృడౌ యాత్మ ♦ సుతునివలన । నన్వయంబునురక్షిత ♦ మంచునెంచె॥ ౨౭

చౌలమునుగాంచి తనయాడు ♦ సచివనుతులఁ । గాకపక్షముగలవారిఁ ♦ గలసిరఘువు
మొదటివర్ణాభియను నదీముఖమువలన । వాఙ్మయంబనువార్ధిలోఁపలికిఁ జొచ్చె॥ ౨౮

అంతనుపనీతుఁడైనయా ♦ యధిపునుతుఁడు । గురులకుఁబ్రియుండుబుధులచేఁగఱచెశిక్ష
గొడ్డువోలేదుయత్నమ్ము ♦ గురులకచటఁ । గిరియఁగలింపదెపాత్రమా ♦ క్షేత్రమందు॥ ౨౯

ధీసమగుఁడుదారుఁ డాదివ్యగుణుఁడు । నాల్గుసంద్రమ్ములనుబోలు ♦ నాల్గువిద్య
లధిగమించెను సూర్యుఁడ ♦ య్యనిలగతిని । మించునశ్వాభిదిశల లంఘించునట్లు॥ ౩౦

అమలమైనట్టిరురుచర్మ ♦ వతఁడుదాల్చి । యేకపార్థివుఁడనువతి ♦ యేకధన్వి
జనకుఁడౌటను శస్త్రాస్త్ర ♦ శాస్త్రమెల్ల । మంత్రయుతముగఁబడసె నామాన్యువలన॥

వత్సము మహర్షభత్వంబుఁ ♦ బడసినట్లు । కలభము ద్విపేంద్రభావంబుఁ ♦ గాంచినట్లు
శైశవముమీఱియావనా ♦ శ్రియముజేంది । యతఁడుగంభీరచారుదేహముభరించె॥ ౩౧

అంత గోదానవిధిజేసి ♦ యలరుచుండు । తనయునకుఁబెండ్లిగావించె ♦ జనవిభుండు
రాజకన్యలు తత్పతి ♦ రఘునిగూడి । యజ్ఞతోనున్నదక్షును ♦ తాళిఁబోల॥ ౩౨

పొడువుగాఁ గాడివలెనుండు ♦ భుజయుగమ్ము । పటుతరగ్రీవ మురము కవాటసమము
గల్గితనువునదండిని ♦ గెలిచియున్నఁ । దనదువినయమ్ముచేఁజాలఁ ♦ దగ్గియుండె॥ ౩౩

తండిచిరకాలముగను దాఁదాల్చియున్న । పాలనాభారమునుగొంత ♦ పఱకుడింప
సహజసంస్కారవినయ విస్తారుఁడైన । తనయు యువరాజపదమునఁ ♦ దనరఁజేసె॥ ౩౪

న రేంద్రమూలాంతనాదవంతరం । తదాస్పదంశ్చిర్యవరాజసంజ్ఞితం
ఆగచ్ఛదం శేనగుణాభిలాషిణీ । నవావతారంకమలాదివోత్పలం॥

34

విభావనూపారథివేవ వాయునా । ఘనవ్యపాయేనగభస్తిమానివ
బభూవ తేనాతితరాంసుధుఃసహః । కటప్రభేదేనకరీవపార్థివః॥

35

నియంజ్యతంహోమతురంగరక్షణే । ధనుర్ధరంరాజనుతైరనుద్రుతం
ఆపూర్ణమే కేనశత్రుక్రతూపమః । శత్రుక్రతూనామవఃఘ్నమాపసః॥

36

తతఃపరం తేనమఖాయయజ్వనా । తురంగముత్స్పృష్టమనర్గళంపునః
ధనుర్భూతామగ్నితపివరక్షిణాం । జహరశక్రఃకిలగూఢఃగ్రహః॥

37

విషాదలుప్తప్రతిపత్తివిస్మితం । కుమారసైన్యంసపదిస్థితంచతత్
వసిష్ఠధేనుశ్చయదృచ్ఛయాగతా । శుక్రప్రభానాదదృశేధనండినీ॥

౪౦

తదంగనిస్పందజతేనలోచనే । ప్రమృజ్యపుణ్యేనపురస్కృతఃసతాం
అతీంద్రియేవ్యభ్యుపపన్నదర్శనో । బభూవభావేషు దిలీపనందనః॥

౪౧

సమూర్భతః పర్వతపక్షిణాశ్చవం । దదర్శదేవం నరదేవసంభవః
పునఃపునః నూతనిసిద్ధిచాపలం । హరంతమశ్వంరథరశ్మిసంయతం॥

౪౨

శత్రైస్తమత్స్యేమనిమేషవృత్తిభిః । వృధింవిదిత్వాహరిభిశ్చవాజిభిః
అవోచదేనంగగవస్సృశారఘుః । స్వరేణధీరేణనివర్తయన్నివ॥

౪౩

మఖాంతభాజాంప్రధమోమనీషిభిః । స్త్వమేవదేవేంద్రసదానిగద్యతే
అజసగ్రీవోప్రయతస్యమాద్గుతోః । క్రియావిఘాతాయకధంప్రవర్తనే॥

౪౪

త్రిలోకనాథేనసదావఃఖిద్విష । స్త్వయానియమ్యానమదివ్యచక్షుషా
సచేత్స్వయాంకర్మనుభర్తృచారిణాం । త్వమంతరాయాభవసిమృతోవిధిః॥

౪౫

తదంగమగ్ర్యంమఘవక్త్రమహాక్రతో । రముంతురంగంప్రతిమోక్తుమ్వర్తసి
పథఃశ్రుతీర్దర్శయితారణశ్వరా । మలీమసామాదదతేనపద్ధతిం॥

౪౬

ఇతిప్రగల్భంరఘుణాసమీరితం । వనోనిశమ్యాధిపతిర్దివౌకసాం
నివర్తయామాసరథంసవిష్మయః । ప్రచక్రమేచప్రతివక్తుముత్తరం॥

౪౭

యదాత్థరాజన్యకుమారతత్తథా । యశస్త్రక్ష్యం పరతోయశోధనైః
జగత్ప్రకాశంతతశేషమిజ్యయా । భవద్గురుర్లంఘయితుం మమోద్యతః॥

౪౮

అపుడు నృపుడనుమూలాల ♦ యంబునుండి । వచ్చియువరాజసంజ్ఞచే ♦ బక్కినొప్పు
రఘువులోనంశమునఁగోరి ♦ రమపసింఁచె । వీడితమ్మిని జెంగల్వఁ ♦ జేరునట్లు॥ ౩౬

వాయుసారధ్యమున విభా ♦ వనుఁడువోలె । ధూతమేఘాళిచేఁగన ♦ ద్యుమణివోలె
గండభేదమ్ముచేతను ♦ గజమువోలె । రాజు దుస్సహుఁడయ్యె నా♦రఘువుచేత॥ ౩౭

హోమతురగంబురక్షింప ♦ యోధవరుని । రఘుని నియమించి వెనుకంట ♦ రాజనుతుల
కుంచి నిర్విఘ్నముగఁజేసె ♦ నొకటిదక్క । క్రతువులొకనూలుతచ్చత ♦ క్రతుసముండు॥

మరలఁ దురగంబువిడిచెను ♦ మఖముకొఱకు । విమలగుణరాజియాయాజి ♦ విచ్చలవిడి
మూనిచాపమ్మురక్షకు ♦ లుండఁగానె । గూఢముగశత్రుఁడశ్వంబు ♦ గొంచునరిగె॥ ౩౮

అక్కుమారునిసైన్య మత్యంతమైన । విస్మయ విచారములచేత ♦ వెరవుదక్కి ౪౦
యుండ వచ్చెవసిష్ఠుని ♦ హోమధేను । వైననందిని మహిమాధ్య ♦ యటకుస్వేచ్ఛ॥

ఆదిలీపునినందనుఁ ♦ డమలమూర్తి । దానియంగంబులందుండి ♦ తరలుపుణ్య
తోయములచేత నేత్రముల్ ♦ దుడిచికొనుడు । నిందియాతీతములఁజూచు♦దృష్టియమరె॥

యజ్ఞతురగంబురథమున ♦ కంటఁగట్టి । దానియుద్ధతిసాతధి ♦ తఱచునణఁప
నేగుగిరిపక్షవిచ్చేది ♦ నిందుఁజూచె । నపుడు తూర్పున నన్న రేం ♦ తాత్మజుండు॥ ౪౧

తెప్పవేయనికనులు వేయొప్పుచుంట । హరులు హరివర్ణముననుంట ♦ హరిగఁదెలిసి
యతనిపథమునకవరోధ ♦ మనఁగ రఘువు । ధీరవాక్కులనిట్లనె ♦ దివినిముట్ట॥ ౪౨

యాగభాగముభుజియించు ♦ నమరులందు । నెప్పుడునునిన్న నాద్యుగా ♦ నెంత్రుబాధులు
అవవరతయజ్ఞదీక్షచే ♦ నలరునాదు । జనకుకార్యవిఘాతంబు ♦ సలుపుదేల॥ ౪౩

యజ్ఞవైరుల నోత్తిగా ♦ కాధినాథ । దివ్యచతుండపాటను ♦ దెలిసినొంపఁ
వగిననీవే స్వయమ్ముగా ♦ భర్తచరుల । కడ్డమైతేని విధులెల్ల ♦ నడఁగిపోవె॥ ౪౪

యజ్ఞముఖ్యాంగమైన యా♦హాయమునిపుడె । విడిచిపుచ్చుటయోగ్యంబు ♦ విబుధవర్య
శుతిపక్షముఁజూపునట్టి వి♦శుద్ధమూర్తు । లెండు మలినంపుపద్ధతి ♦ నరదఁగలరె॥ ౪౫

పౌఢముగనిట్లు రఘువు దాఁబల్కుటయును । విని నురేంద్రుఁడు విస్మయ♦వివకుఁడగుచు
సథముచురల్చి కాంచి త♦ద్రాజనుతుని । చూలువల్కెను విశ్రుతో ♦ దారుఁడపుడు॥ ౪౬

సృపతినుత నీదువచనమ్ము ♦ నిజమెకాని । కీర్తిరత్నాపరులుగారె ♦ కీర్తిధనుఁడు
ఁబెనీతండిలోకవి ♦ ఖ్యాతమైన । మద్యశంబెల్లమఖముచే♦మోపనెంచె॥ ౪౭

- హరిర్యదైకఃపురుషో త్తమస్మృతో । మహేశ్వరస్త్రింబక ఏవనాపరః
తథావిదుర్మాంసునయశతకృతుం । ద్వితీయగామీనహిశబ్దఏషనః॥ ౪౯
- అతోయమశ్వఃకపిలానుసారిణా । పితుస్త్వదీయస్యమదాపహరితః
ఆలంపయిత్నేనతవాత్రమానిధాః । పదంపదవ్యాంసగరస్యసంతతేః॥ ౫౦
- తతఃప్రహస్యాపభయఃపురందరం । పునర్భభాషేతురగస్యరక్షితా
గృహీతస్త్రింయదిసర్గఏషతే । నఖిల్వనిర్జిత్యరఘుంకృతీభవాత్॥ ౫౧
- సఏవముక్త్వామఘవంతమున్ముఖః । కరిష్యమాణః సశరంశరాసనం
అతిష్ఠదాలీఢవిశేషశోభినా । వపుఃప్రకర్షేణవిడంబితేశ్వరః॥ ౫౨
- రఘోరవప్తంభమయేనపత్త్రిణా । హృదిక్షతోగోత్రభిదప్యమర్షణః
నచాంబుదానీకముహూర్తలాంఛనే । ధనుష్యమోఘంసమధత్తసాయకం॥ ౫౩
- దిలీపనూనోఃసబృహద్భుజాంతరం । ప్రవిశ్యభీమానురశోణితోచితః
పపావనాసానితపూర్వమాశుగః । కుతూహలేనేవమనుష్యశోణితం॥ ౫౪
- హరేశుమాతోపికుమారవిక్రముః । మరద్విపాస్ఫాలనకర్కశాంగుళౌ
భుజేశచీపత్రవిశేషకాంకితే । స్వనామచిహ్నానిచఖానసాయకం॥ ౫౫
- జహన్మహాస్యేనమయూరపత్త్రిణా । శరేణశక్రిస్యమహాశనిధ్వజం
చుకోపతస్మైసభృశంనురశ్రియః । ప్రసహ్యకేశవ్యపరోపణాదివ॥ ౫౬
- తయోరుపాంతస్థితసిద్ధసైనికం । గరుత్మదాశీవివభీమదర్శనైః
బభూవముద్ధంతుములంజయైషిణో । రథోముఖైరూర్ధ్వముఖైశ్చపత్త్రిభిః॥ ౫౭
- అతిప్రబంధప్రహితాస్త్రవృష్టిభిః । స్తమాశ్రియందుప్తసహస్యతేజసః
శకాకనిరారాపయితుంనవాసవః । స్వతశ్చ్యుతంవహ్నిమివాద్ధిరంబుదః॥ ౫౮
- తతఃప్రకోష్ఠేహరిచందనాంకితే । ప్రమథ్యమానార్ణవధీరనాదినీం
రఘుశకాంకార్ధముఖేనపత్త్రిణా । శరాసనశ్యాములునాద్భిడౌజసః॥ ౫౯
- సచాపముత్సృజ్యవివృద్ధమత్సరః । ప్రణాశనామప్రబలస్యవిద్విషః
మహీధ్రపక్ష్యవరోపణోచితం । స్ఫురత్ప్రభామండలమస్త్రమాదదే॥ ౬౦
- రఘుర్భృశంవత్సితేనతాడితః । పపాతభూమాసహసైనికాశ్రుభిః
నిమేషమాత్రాదవధూయతద్యధాం । సహోత్థితసైనికహర్షనిస్వనైః॥ ౬౧

హరికేపురుషోత్త మపదంబు ♦ త్ర్యంబకునకె । యమ్మహేశ్వరపదమెప్పు ♦ డన్యాయించు
ముచులునన్ను శతక్రతుఁ ♦ డనుచుఁబులుతు । రెందునివి మాకెచ్చెల్లును ♦ జెందవొరుల॥౧౯
కాన నీతండ్రిదగు తురంగంబుదీని । నపహరించితి నేఁగపిఁలనుసరణి
విడువుముప్రియత్నమిఁకఁజాలు ♦ వెడలిపోమ్ము । సగరనుతులపథంబునఁ ♦ జనకుమనీన॥
వాజిరత్నాపరుండు నిర్భయఁడు రఘుండు । మరలనిట్లునె సాపురందరునకపుడు
ఇదియె నిజమేనిశస్త్రంబు ♦ నింద్రగొనుము । కృతివనీవెన్న రఘుని నిర్జంపకున్న॥ ౨౦
ఇట్లుపల్కుచు శక్రున ♦ కేదురుదిరిగి । వింటబాణంబుసంధించి ♦ వీరమూర్తి
ధరణినాల్గిగతినిల్చి ♦ తనువుఁబెంప । నొప్పె రెండవయాశ్వరుఁ ♦ డోయనరంగ॥ ౨౧
సంభ్రామోద్దామరఘుని నీశాతశరము । ఎత్తుమును గాయపఱచిన ♦ వజ్రేకరలి
క్షణము నవమేఘచయపతా ♦ కముగ మెఱయఁ । జాపమునగూర్చెమిడివోని ♦ సాయకంబు॥
దమజరక్తమ్మునేకాని ♦ మనుజుతోణి । తమ్ముఁజవీగాంచియెఱుఁగని ♦ తమకమునను
ద్రావెనోయనఁ గోరెనా ♦ రాజనుతుని । యురముననుజోచ్చినెత్తు రఘుగ్రశరము॥
అమరకరిఁదట్టికఱకులౌ ♦ నంగుళులుచు । శచియికినపత్రచీహ్నుముల్ ♦ రుచిరమృతంగ
నమరుదేవేంద్రభుజమున ♦ నక్కుమార । విక్రముఁడునాటెఁ దనపేరఁవెలయఱునటంగు॥
మఱి మయూరపుగరులొప్పు ♦ శరముచేత । నింద్రునిమహాశనిధ్వజ ♦ ములకఁదోగ
నమరలక్ష్మీశిరోజము ♦ తటైయూఁడ్చి । నట్లుతోఁచినరఘునిజై ♦ నలిగెవజ్ర॥ ౨౨
అప్పుడిరువురదరినున్న ♦ యమరమనుజ । సైనికులుపక్షసంయుక్త ♦ సర్వములను
బోలి భయపెట్టెడునథోర్ధ్వ ♦ ముఖశరముల । సంకులంబుగఁబోరిరి ♦ జయముగోరి॥ ౨౩
ఎడతెగకయెంతగురిసిన ♦ నిషచయంబుఁ । బ్రబలతేజోనీవాసమా ♦ రఘునిసార్వఁ
జాలకుండెనుశక్రుండు ♦ జలదమాత్మ । జనితవశానగ్నిఁజల్లార్పఁ ♦ జాలనట్లు॥ ౨౪
చందనాంకితమణిబంధ ♦ మందుఁగ్రాలి । నిర్మథనసింధుగంభీర ♦ నినదమొప్పు
నర్ధచంద్రాస్త్రమును రఘు ♦ వడరఁజేసి । యాపురందరుశంజిని ♦ నట్టెత్తుంచె॥ ౨౫
చాపమబనుంచిశక్రుండు ♦ కోపగించి । ప్రబలుఁడారిపుఁద్రుంప భావముననెంచి
గిరులఁకెక్కలఖండించు ♦ క్రీడమించు । చిత్రకశనించుకైదువఁ ♦ జేతఁబట్టె॥ ౨౬
వక్షమదిదాక రఘువంత ♦ వసుధమీఁద । సైనికాశ్రులతోఁబాటు ♦ దానుబడియె
నొక్కనిముసానదానిని ♦ లెక్కగొనక । సైనికులహర్షబద్ధంబు ♦ తోనెలేచె॥ ౨౭

తథాపిశస్త్రస్యవహారనిష్ఠ రే । విపక్షభావేచిరమస్యతన్మషః
తుతోషవీర్యాతిశయేనవృత్తిహా । పదంహిస్వత్ప్రగృణ్ణైర్నిధీయతే॥

౬౨

అసంగమదిష్టపిసారవత్తయా । నమేత్వదస్యేనవిసోధమాయుధం
అవేహిమాంప్రీతమృతేతురంగమాత్ । కిమిచ్ఛసీతిన్ముటమాహవాసవః॥

౬౩

తతోనిషంగాదసన్ముగ్ధముద్భృతం । సువర్ణపుంఖద్యుతిరంజితాంగుళిం
నరేంద్రానూనూప్రతిసంహరన్నిషం । ప్రియంవదంప్రత్యచదత్సురేశ్వరం॥

౬౪

అమోచ్యమశ్వంయదిమన్యనేప్రభో । తతఃసమాప్తేవిధినైవకర్మణి
అజస్రీదీక్షాప్రియతఃసమద్దురుః । క్రితౌరశేషేషాఫలేనముజ్యతాం॥

౬౫

యథాచవృత్తాంతమిమంసదోగత । స్త్రీలూచనైకాంశతయాదురాసదః
తవైవసందేశహరాద్విశాంపతిః । శృణోతిలూకేశతథావిధీయతాం॥

౬౬

తథేతికామంప్రతిశుశ్రువాక్రథూ । ర్యథాగతంమాతలిసారధిర్యయా
నృపస్యనాతిప్రమనాఃసదోగృహం । సుదక్షిణాసూనురపిన్యవర్తత॥

౬౭

తమధ్యనందత్ప్రథమంప్రబోధితః । ప్రజేశ్వరః శాసనహరిణానూరేః
చరామృశక్వహర్షజడేనపాణినా । తదీయమంగంకులిశప్రణాంకితం॥

౬౮

ఇతిక్షీతీశోనవతింనవాధికం । మహాక్రితూనాం మహనీయశాసనః
సమారురుక్షుర్దివమాయుషఃక్షయే । తతానసోపానపరంపరామివ॥

౬౯

అథసవిషయవ్యాప్తత్వాత్క్రియథావిధినిననే
నృపతికకుదందత్త్వాయూనేసితాతపవారణం
మునివనతరుచ్ఛాయాం దేవ్యాతయాసహశిశ్రియే
గలితవయసామిక్ష్వాకూణామిదంహికులన్రతం॥

౭౦

ఇతిశ్రీరఘుసంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ రఘురాజ్యాభిషేకౌ
నామ తృతీయాఃసర్గః.

కూరశస్త్రాస్త్రములు మీదఁ ♦ గురిసికురిసి । పరుషతనుజూపివైరియై ♦ పరఁగుచున్న
నారఘుని తేజమునకు నృ♦త్రాఁరిమెచ్చె । భవ్యగుణమందఁటికిఁబూజ్య ♦ పడముగాదె॥ ౬౨
నిల్వలేదెవ్వరునుదీన ♦ నీవుదక్క । నదులందునుజెడదను నా♦యాయధంబు
తురగమునుగాకకోరు మే♦వరమునైన । నంచు స్వప్తముగాఁబల్కె ♦ నమరవిభుఁడు॥ ౬౩
హేమపుంశిద్యుతులువేల్గ ♦ కింపునింపఁ । యద పాదినఁజిలీయఁచుఁ♦డినశరంబు
మరలిచి నరేంద్రపుత్రుఁడు ♦ మహితయశుఁడు । ప్రియమవల్కెడుఁజికి ♦ వినిచెనిట్లు॥
హయమఁదలంగఁగాడేని ♦ యమరవర్య । నిత్యదీక్షాపరుఁడను ♦ నిగ్మలాత్ముఁ
డైన మద్గురునకునిమ్ము ♦ యాగమెల్లఁ । బూర్ణకథిఁజేసిసట్టియా ♦ పుణ్యఫలము॥ ౬౪
సకలగృహవర్తనపతి యీ♦శాసమూర్తి । యతనిఁజేరంగనొరుల శ♦క్యంబుగాదు
ఈనువార్తనుబంపు లో♦కేశనీవె । దూతచే నాతఁడాలించు ♦ రీతిననిన॥ ౬౫
దానికీకొని వచ్చిన ♦ దారిబట్టి । మాతలిని సారథిగఁగొన్న ♦ మాన్యుఁడరిగ
మరలెను నుదక్షిణానుతుఁ♦డాత్మజనకు । యజ్ఞశాలనుగూర్చి ప్ర♦హర్షవిరతి॥ ౬౬
ముందె యిందునిదూతచేఁ ♦ జందమెల్ల । నెటిఁగియుంటను నందను ♦ నెలమిఁజూచి
జడిమి హర్షానఁగొన్న హ♦స్తంబుచేత । తనయుకులిశవ్రాణాంకిత ♦ తనువునిమిరె॥ ౬౭
ఆయువంతంబు నొందిన ♦ యపుడుతనకు । స్వర్గమెక్కఁగ సోపాన ♦ పంక్తిగాఁగఁ
దొంబదికిమీదఁ దొమ్మిది ♦ తురగమేధ । ములను మహనీయశాసనుఁ♦డిలనొనర్చె॥ ౬౮

శార్దూలము.

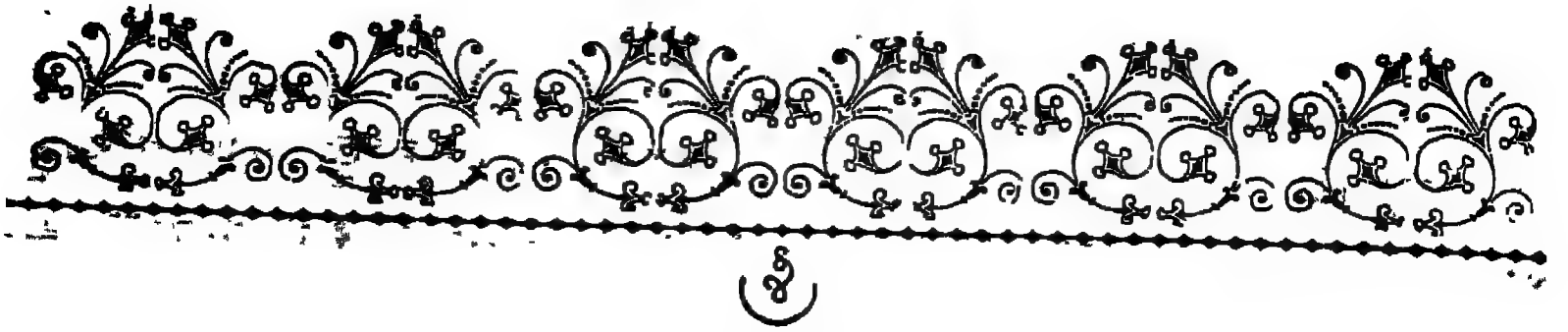
ఆతండంత జితాత్ముడై తనయు న♦త్యానందసంపర్ధనున్
శ్వేతచ్ఛత్రముతోడ రాజ్యరమకున్ ♦ జెల్వొందఁగాఁగూర్చి సు
ప్రీతిబత్ని నుదక్షిణంగలసి సే♦వించెన్ వనిన్ వృద్ధుడై
యీతీరేగద రాజులెల్లరకు నీ♦యిత్వోకువంశంబునన్॥

౭౦

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణంబు
బుచ్చివేంకయమాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ అదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు రఘురాజ్యాభిషేకమను తృతీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్థః సర్గః

—:0:—

సరాజ్యం గురుజాదత్తం । ప్రతిపద్యాధి కంబభౌ
దినాంతేనిహితం తేజః । సవిత్రేవ హుతాశనః॥

దిలీపానంతరంరాజ్యే । తనిశమ్య పరితీష్ఠితమ్
పూర్వం ప్రథూమితోరాజ్ఞాం । హృదయేగ్నిరివోత్థితః॥

పురుహూత ధ్వజస్యేవ । తస్యోన్నయన పంక్తయః
నవాభ్యుత్థాన దర్శిన్యో । ననందుః సప్రజాః ప్రజాః॥

సమమేవ సమాక్రాంతం । ద్వయం ద్విరదగామినా
తేనసింహాసనం పితౄ । మఖిలం చారిమండలం॥

ఛాయామండల లక్ష్మీణ । తమద్భశ్యాకిల స్వయం
పద్మా పద్మాతపత్రేణ । భేజేసామ్రాజ్య దీప్తితం॥

పరికల్పిత సాన్నిధ్యా । కాలే కాలేచవందిషు
స్తుత్యం స్తుతిభిరర్థ్యాభి । రుపతస్థే సరస్వతీ॥

సునుప్రభృతిభిర్మాన్యై । ర్భక్తా యద్యపిదాజభిః
కథాప్యనన్యపూర్వేన । తస్మిన్నాసీ ద్వసుంధరా॥

హిసర్వస్య ప్రదేశస్య ॥ యుక్త దండతయా మనః
అదదేనాతి శీతోష్ణే । సభప్యానివ ధక్షిణః॥

మందోత్కంఠాఃకృతాప్తేన । గుణాధికతయా గురౌ
లేన సహకారస్య । పుష్పద్దమ ఇవప్రజాః॥

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము

చ తు ర్థా శ్వా స ము.

అగ్ని రః దీప్తిః డసి దిః నాంతమందు । నంతకంతకుఁ బ్రబలమై యలరునట్లు
జనకుఁ డొసఁగినపూర్వరాజ్యఁబుదాల్చి । యంతకంతకుఁ బ్రబలుఁడై యలరెఁగఱువు॥
ఆదిలీపు ననంతర యాప్రభుత్వ । మందు రఘువు పఠిష్ఠితుఁ డగుటఁదెలిసి
రాజులమనంబులనుమున్నె రాజుచున్న । మత్సరాగ్ని మహాద్ధతి మండఁజొచ్చె॥ ౧
ఇంద్రకేతూదయంబున కెట్లు పఠిజలు । దృష్టిపఱుతురొ యట్టులే యెల్లవారు
భూమిపతి రఘు నూతనాభ్యుదయమునకు । దృష్టిపఱచుచునుండిరి హృష్టమతిని॥ ౨
వీకసమయాన నాతఁ డిభేంద్రగామి । యాకమించెను రెండు మహాద్భుతముగ
నందొకటిపైతృకంబుసిం హాసనంబు । వఱియొకటిచూడ నఖిలారి మండలంబు॥ ౩
ఆమలసామ్రాజ్యదీక్షితుఁ డైన రఘుని నెవరుగాననితెఱుగున నెలమిఁదానె
పద్మపద్మాతపత్రంబుఁ బట్టికొలిచె నతనిఛాయయెసాక్షి యాయశమునకు॥ ౪
ఆసర్వతివందుల యందు నిలిచి । సార్థకములైననుతులను సలుపుచుండి
స్తోత్రముల కర్తుఁడైన యా నుగుణనిధిని । వించుభక్తిని నెపుడునే వించుచుండె॥ ౫
మనువుమొదలుగ నెందఱో మానధనులు । మనుజసాధులు మున్ను దన్నునుభవించి
వనినవనుమతి రఘుని రాజ్యంబునందుఁ । బరులు దన్నుంటియెఱుంగని పగిది మెఱసె॥ ౬
ఉచితదండనమొసఁగు నాయోర్విధవుఁడు । యుక్తశీతోష్ణములచేత నొప్పుమీటి
దక్షిణమునుండి వీచు వాతమ్ముకరణి । నెల్లవారికి నెంతయు హృద్యుడయ్యె॥ ౭
తనయుఁడురఘుండు గుణమలఁ దండిమీఱు । దగ్గఁగుతుకంబుపఠిజలకుఁ దండియందు
మాచిపండునుగాఱచిన మాఘాత్రలోని యుత్కంఠ తఱుగదే లోకులకును॥ ౮

నయవిద్భిర్న వేరాజ్ఞి । సదసచ్ఛోప దర్శితం
పూర్వ ఏవాభవత్పక్ష । స్తస్మిన్నాభవ దుత్తరః॥

పంచానామ పిభూతానా । ముత్కర్షం పుపుషుర్గుణాః
నకేతస్మిన్ వహీపాలే । సర్వం నవమివాభవత్ ॥

యథా ప్రహ్లాదనాచ్ఛదః । ప్రతాపా త్తపనోయథా
త్వదైవ సోభాదన్వర్థో । రాజాప్రకృతి రంజనాత్ ॥

కామం కర్ణాంత విశ్రాంతే । విశాలే తస్యలోచనే
చక్షు ప్మత్తాతు శాస్త్రేణ । నూత్నకార్యార్థ దర్శినా॥

లబ్ధప్రశమనస్వస్థ । మదైవం సముపస్థితా
పార్థివ శ్రీర్విత్తీయేవ । శరత్పంకజలక్షణా॥

నిర్వృప్తి లఘుభిర్రేక్షే । ర్ముక్త వర్తమా నుదుఃసహః
ప్రతాపస్తస్యభానోశ్చ । యుగపద్వ్యా నశేదిశః॥

వార్షికం సంజహారేంద్రో । ధనుర్జైత్రం రఘుర్దధౌ
ప్రజార్థ సాధనేతాపి । పర్యాయోద్యత కార్ముకా॥

పుండరీకాతపత్రస్తం । వికసత్కాశ చామరః
ఋతుర్విడంబయామాస । నపునః ప్రాపతచ్ఛ్రియం॥

ప్రసాదనుముఖే తస్మిం । శ్చంద్రోచ విశదప్రభే
తదా చక్షుష్మతాంప్రీతి । రాసీత్సమరసాద్వయోః॥

హంసశ్రేణీ ఘటారాను । కుముద్వత్సుచవారిషా
విభూతయ స్తదీయానాం । పర్యస్తా యశసామివ॥

ఇక్షుచ్ఛాయ నిషాదిన్య । స్తస్యగోప్తు ర్గుణోదయం
అకుమారకథోద్భూతం । శాలిగోప్యో జగుర్యశః॥

ప్రససాదో దయాదంభః । కుంభయోనే ర్మహాజనః
రఘో రభిభవాశంకి । చక్షుభే ద్విషతాంమనః॥

ఏదోదగాః కకుద్మంతః । సరితాంకులముద్గుజాః
లాలాఖేల మనుప్రాపు । ర్మహాత్మాస్తస్య విక్రమం॥

నీతికోవిదు లానూత్న ♦ నృపునియెదుట । సదసదాత్మక యుద్ధప్రశంస సేయఁ
 బ్రథమముగ్రహించె సత్పథ ♦ రాజమంచు । రెండవది వీడె నతఁడు నికృష్టమంచు॥ ౧౦
 భూవిభుఁడుక్రొత్త వాఁడౌట ♦ భూమియందు । నన్నియునుగ్రొత్తభావంబె యావహించె
 భూమిమొదలగు నాపంచభూతములకు । నతిశయంబగు గంధాదు ♦ లమరఁజొచ్చె॥
 చంద్రుఁడాహ్లాదకరుఁడౌట ♦ జంద్రపదము । తపనుఁడుప్రతాపియకౌటను ♦ దపనపదము
 సార్థమాగతిఁ బ్రకృతిరంజనమువలన । రఘునికిన్ సార్థకంబయ్యె ♦ రాజపదము॥ ౧౧
 అతఁడు కర్ణాంత విశ్రాంత ♦ మై చెలంగు । వెడఁదకన్నులుగలభూమి విభుఁడెయయ్యు
 సూక్ష్మకార్యార్థములనెల్ల ♦ జూపునట్టి । శాస్త్ర మనుకన్నుచేతనే ♦ సతముఁజూచు॥
 సర్వము మరక్షితమునేసి ♦ జనవిభుండు । నెమ్మదిగనుండ నరుదెంచె ♦ నృపునిరాజ్య
 రమకుఁ దోడుగనచ్చిన ♦ రమయనంగ ♦ సగసిజానందమగు శరత్సమయ మపుడు॥ ౧౨
 నీరములువోయి తేలెడు ♦ నీరదములు । తొలఁగఁగా దుస్సహుండము ♦ తోచునినుని
 ధారుణీందుని రఘుని ప్రతాపమప్పు । డొక్కమాటుగ వ్యాపించె ♦ దిక్కులందు॥ ౧౩
 వానకైకొన్నధనువును ♦ వజ్రవీడ । గెలుపుకై చాపమునుబట్టె ♦ గేల నృపతి
 ప్రజల కర్థంబు గూర్చెడు ♦ పనులకొఱకె । క్రిమముగావారుదాల్చిరి ♦ కాయుకముల॥
 పుండరీకాతపత్రంపు ♦ బొలుపుఁగన్న । గాశచామరముల నువికాస మున్న
 నానృపునిబోల నెంత యాయత్తమైన । నాప్రకాశంబు నాఋతు ♦ వందదయ్యె॥ ౧౪
 అపుడు కనులున్న వారల ♦ కందఱును । సమముగా హర్ష మిడినవి ♦ జగతి రెండె
 యతిప్రసన్నతనొప్పెడు ♦ నతనిమోము । చారుచందిరికలనజల్లు ♦ చందమామ॥ ౧౫
 వరమరాశమనోహర ♦ పంక్తులందుఁ । దారలందుఁ గుముద్వతీవారియందుఁ
 బ్రభువతంసుని సత్కీర్తి ♦ వైభవములు । భవ్యముగఁ బ్రసరించిన ♦ పగిదిదోచె॥ ౧౬
 శాలిసస్యమ్ములను గాచు ♦ సతులుగూడి । చెఱకుఁదోటల నీడల ♦ దరినినిలిచి
 బాల్యముననుండిపరఁగిన ♦ భవ్యయశుని । గురుగుణోదయమున బాడి ♦ కొనిరిచెలఁగి॥ ౧౭
 అయ్యగస్త్యోదయంబున ♦ నన్నికడల । సలిలములు శుభ్రితరములై ♦ చెలఁగఁజొచ్చె
 నురుపరాక్రముఁడౌ రఘు ♦ వుదయమంద । ఖిలరిపులచి త్తములుభీతిగలఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮
 గొప్పమాపురములతోడ ♦ నొప్పునిూటి । మదముచేమించు నృపభిముల్ ♦ నదులదరుల
 సుపుత్రమకేళియందు నా ♦ సార్వభౌము । ననుపమపరాక్రమక్రమ ♦ మనుకరించె॥ ౧౯

ప్రసవైః సప్తపర్ణానాం । మనగంధి భిరాహతాః
అనూయ యేవతన్నాగాః । సప్తధైవ ప్రానునుగ్రహః॥

౨౩

సరితః కుర్వతీ గాధాః । పథశ్చ శ్యానకర్దమాన్
యాత్రాయై చోదయామాస । తంశక్తేః ప్రథమం శరత్॥

౨౪

తస్మై సమ్యుద్ధతోవహ్ని । ర్వాజినీరాజనావిధౌ
పాదక్షిణార్చి ర్వాజేన । హస్తే సేవజయందదౌ॥

౨౫

సనన్త మూలప్రత్యంతః । శుద్ధపార్శ్వ రేయాన్వితః
షడ్విధం బలమాదాయ । ప్రతస్థే ద్విగీషయా॥

౨౬

అవాకిర న్వయోన్మద్ధా । స్తం లాజైః పారయాషీతః
పృషతైర్మం దరోద్ధూతైః । క్షీరోర్మయ ఇహిమ్యతం॥

౨౭

సయయా ప్రథమం హ్రీచీం । తుల్యహ్రీచీన బర్హిషా
అహితాననిహోద్ధూతై । స్తర్జయన్నివ కేతుభిః॥

౨౮

రజోభీః స్యందనోద్ధూతై । ర్గజైశ్చ ఘనసన్నీభైః
భువస్తల మివవ్యోమ । కుర్వనోవ్యమేవ భూతలం॥

౨౯

ప్రతాపోగ్ర తతః శబ్దః । పరాగస్త దనంతరం
యయాపశ్చ ద్రథాదేతి । చతుఃస్కం ధేవసాచమూః॥

౩౦

మరువృష్టా మృదంభాంసి । నావ్యాః నుప్రతరాసదీః
విషినాని ప్రకాశాని । శక్తిమత్వాచ్చకార సః॥

౩౧

సనేనాం మహతీం కల్పకా । పూర్వనాగర గామినీం
బభౌహరజటా భగ్నిష్టాం । గంగామివ భగీరథః॥

౩౨

త్యాజితైః ఫలమృత్యుతై । ర్భగ్నైశ్చ బహుధాన్యవైః
తస్యోనీ దుల్బణోమార్గః । హృదపైరివ దంతినః॥

౩౩

హౌరన్త్యే నేమహాక్రోమం । స్తాం స్తాన్తయపదాన్ జయా
హ్రీపతాలీవనశ్యామ । ముపకంతం మహోదధేః॥

౩౪

అనహ్రీణాం సముద్ధర్తు । స్తస్మా త్సింధురయోదివ
అత్మాసంరక్షితః నుష్టే । ర్వృత్తి మాశ్రిత్య వైతసీం॥

౩౫

చారుమదగంధమీనెడు ♦ సప్తపద్మ । పాదపనుమాళి కోర్వని ♦ పగిదిదోచ
నామహేధవు సమదగజాళి గార్చె । దానధారలు సప్త రంధ్రములనుండి॥ ౨౩

దాటుటకునర్హముగ నదుల్ ♦ దనరజేసి । యడునులేనట్లు పథముల ♦ నలరజేసి
తచ్చరత్కలమాతని ♦ దండయాత్ర । కరుగఁ బురికొల్పె నతఁ డనుకొనకమున్నె॥

పాజి నీరాజనంబని ♦ పరఁగువిధిని । వహ్ని వేల్పంగఁబడి కుడివైపు దిరిగి
హస్తమననొప్పు జ్వాలతో ♦ నవనిపతికి । సకల సద్గుణజలధికి ♦ జయమొసంగె॥ ౨౪

ప్రాంతదుర్గములను బురి ♦ భద్రపఱచి । వెన్ను గాపొనరించి షడ్విధబలమ్ము
నెమ్మిఁ గొల్వంగ దిగ్విజ ♦ యమ్మువెడలె । మంగళోదగుఁగ డాన్యప ♦ పుంగవుండు॥

కష్టపుం గొండచేతఁ బాల్కడలిఁ జిలుకఁ । బాలతుంపర హరి కప్పఁ ♦ బడినయట్లు
పాఠవృద్ధాంగనలు చల్లు ♦ భవ్యలాజ । తతులచేఁ గప్పఁబడియె నాక్షితిపమాళి॥ ౨౫

ఇంద్రసముడగు నాధర ♦ ణీశ్వరుండు । దరలెఁ దొలుదొల్తఁ దూర్పుకై ♦ ధ్వజపటమ్ము
లఖిలరిపుకోటులకు గుండె ♦ లదరునట్టు । లనినిర్ధూతమై యల్ల ♦ లాడుచుండె॥ ౨౬

రథగమనవేగమున లేచు ♦ రజముచేత । వ్యోమతలమును మార్చెను ♦ భూమిగాను
గాఱుమేఘమ్ములను బోలు ♦ కరులచేత । భూమితలమును మార్చెను ♦ వ్యోమముగను॥

విక్రమము దారిచూపఁగా ♦ వెంటనరిగె । శబ్దములు వానివెంటను ♦ జనె పరఁగ
మంత్రఁ జతురంగబలము నెన్నంటి వెడలె । నాల్గు వ్యూహమ్ములనుబోలి ♦ నడిచెనిట్లు॥ ౨౭

నీరహారముఁ గొల్పె నెడారులందు । వరపథమ్ములు వెలయించె ♦ వనములందు
నాథులదాట యోగ్యమానదులయందు । నులభసాధనములఁ గూర్చె ♦ నుబలుడందు॥

పూర్వసాగరమును గూర్చి ♦ పోవుచుండు । నమ్మహానేన నడిపెడు ♦ నారఘుండు
హరజట్టాజాటమును వీడి ♦ యరుగుచుండు । గంగనడుపు భగీరథుఁకరణి నుండె॥ ౨౮

భగ్ననిర్మూలగతఘల ♦ బహుస్పృశాల । వితతియుతమైన యాతని ♦ విశదపథము
భగ్ననిర్మూల గతఘల ♦ పాదపముల । గములు గలిగిన దంతిమాధ్వమునుబోలె॥ ౨౯

విజయశీలుఁడు పూర్వ దిగ్విజయయాత్ర । వెడలియయ్యయిదేశముల్ ♦ గడచి యిట్లు
చాక్రతాళిపనాళిచే ♦ శ్యామలమయి । క్రాలెడు మహార్ణవంబు తీరమునుజేరె॥ ౩౦

నమ్రతను జూపకుండెడు ♦ నరపతులను । జేరి నిర్మూలమొనరించు ♦ నారఘునకు
సింధుర్జయమునఁ బ్రబులి ♦ శిరమూసాల్చు । పగిది నతులయి నుంహాలు ♦ బ్రగుకుఁగనిరి॥

వంగా నుత్థాయ తరసా | నేతానా సాధనోద్యతాః
నిచఖాన జయస్తంభాః | గంగా సోత్తోంతరేషుసః॥

౩

అషాద పద్మపక్షాతాః | కలమా ఇవతేరఘం
ఘటైః సంవర్థయామాను | రుత్థాత ప్రతిరోపితాః॥

౩

సతీర్వా కపిశాం నైన్ద్రై | ర్బద్ధ ద్విరదనేతుభిః
ఉత్కలాదర్శిత పథః | కలింగాభిముఖోయయా॥

౩౪

సప్రతాపం మహేంద్రస్య | మూర్ధ్ని తీక్ష్ణం న్యవేశయత్
అంకుశం ద్విరదన్యేష | యంతాగంభీర వేదినః॥

౩౫

ప్రతిజగ్రాహ కాలింగ | స్తమస్తైర్గజసాధనః
పక్షచ్ఛేదోద్యతం శక్రం | శిలాఘ్నీ వ పర్వతః॥

౪౦

ద్విషాం విషహ్య కామత్థన్ | స్తత్ర నారాచదుర్దినం
సన్మంగళస్నాత ఇవ | ప్రతిపేదే జయశ్రియం॥

౪౧

తాంబూలీనాం దస్తైస్తత్ర | రచితాపానభూమయః
నారికేళాసవం యోధాః | శాత్రవంచపపుర్యశః॥

౪౨

గృహీత ప్రతిముక్తస్య | సధర్మ విజయీన్యపః
శ్రేయం మహేంద్రనాథస్య | జహీరనతుమేదినీం॥

౪౩

తతోవేళా తపేనైవ | ఫలవత్పూగమాలినా
అగస్త్యా చరితామాళా | మనాళా స్యజయోయయా॥

౪౪

స్తసైన్య పరిభోగేన | గజదాన మగంధినా
కావేరిం సరితాంపత్యుః | శంకనీయామి వాకరోత్॥

౪౫

బలైరధ్యుషితాస్తస్య | విజిగీషా ర్గతాధ్వనః
మారీచో ద్భ్రాంతహారీతా | మలయాదేరుపత్యకాః॥

౪౬

ససంజారశ్వత్సుణ్ణానా | మేలానా ముత్పతిష్టపః
తుల్యగంధిషు మత్తేభ | కటేషు ఫలరేణవః॥

౪౭

భోగివేష్టన మార్గేషు | చందనానాం సమర్పితం
వాసస త్కరిణాం గ్రైవం | త్రిపదీచ్ఛేదినామపి॥

౪౮

నావలనుగూర్చి తాకి సన్నద్ధులైన । వంగదేశస్థులను గెల్చి ♦ తుంగశక్తి
 ఖతఁడు గంగామహాప్రవాహాంతరమున । నొప్పుభువిని జయస్తంభ ♦ మొకటిగాటి॥ ౩౬

పాతులగలింపఁబడి మఱి ♦ పాతఁబడినఁ । గలమసస్యంబు ఫలమిచ్చు ♦ కరణిమరలఁ
 డమ యథాస్థానముల నిల్పఁ ♦ దనరునృపులు । ప్రభునికాశ్చకుమౌక్కి కప్పములనిడిరి॥

ద్విరదతతినైన వింతవంతుల మీఁదఁ । గపిశయనునది దాటి యుత్కలులు చూపు
 మార్గమున నాకళింగ భూమండలమును । గూర్చి నేనలతోజనె ♦ జేర్చి రఘువు॥ ౩౭

అమ్మహేంద్రుని యుత్తమాంగమ్మనందుఁ । దనదు దుస్సహమైన ప్రతాపమునిచే
 వెరవరి నియంతగంభీర ♦ వేదియనెడు । నిభముతలమీఁద నంకుశం ♦ బిడెడుమాడ్కి॥

తుంగగజసైన్యయుతుఁడు కళింగవిభుఁడు । ప్రతిఘటించుచు నిలిచె నస్త్రయులచేత
 జక్షములఁ గొట్టనచ్చిన ♦ షజిమీఁద । శిలలగురియుచు నిలుచునా ♦ శిఖరివోలె॥ ౪౦

శత్రు నారాచవర్షంబు ♦ శాంతినోర్చి । యక్కకుస్థకులుండు మహాద్రిధీరుఁ
 డంతఁ జయలక్ష్మీఁ జేకొనె ♦ నంతమండు । మంగళస్నాతవలె నృప ♦ పుంగవుండు॥ ౪౧

తమతమకుఁ గల్పితములైన ♦ స్థలములందుఁ । దమలపాకులనైన పాత్రములయందు
 నాకికేశాసవముదాల్చి ♦ వీరులెల్ల । దాయల యశంబుతోబాటు ♦ ద్రావిరపుడు॥ ౪౨

ధర్మమునెగోరి జయమును ♦ దాల్చునృపతి । యంతఁ దాఁబట్టివిడిచిన ♦ యమ్మహేంద్ర
 శాధునుండి కరమ్ము ధనమ్ముగొనియెఁ । గాని మేదిని నావంత ♦ యేని గొనఁడు॥ ౪౩

అంత ఫలయుత పూగవృక్షాళితోడఁ । గాఢిలు వేలాతటంబున ♦ త్మవరుండు
 ఖరలె నాకుంభజన్ముని ♦ దాఢిపట్టి । యంతరాయంబు జయపథ ♦ మంటనట్లు॥ ౪౪

రఘువు నదులకుఁ బతియయి ♦ క్రొలునట్టి । వారిధికెఁ గొల్పెశంక కావేరియందు
 మ్మించినేనలు దానిభోగించునపుడు । దానగంధంబు దానిని ♦ దాఁకుకతన॥ ౪౫

అతఁడు దిగ్విజయముగోరి ♦ యతుతనేన । గొని చనువునిట్లు మిరియఁజపు ♦ వసులనెగయు
 శ్రువుపుపిట్టల చేతను ♦ భవ్యమైన । మలయగిరిచేత విడిసె నుత్కలికతోడ॥ ౪౬

అశ్వరింభాసముద్ధూత ♦ మగుమలేచి । యలరుచురడెడ నేలాఫలాళిరజము
 త్తవనుగంధాన కెనయయి ♦ తనరుచుండు । గంధగజమదగండ భాగములనరలె॥ ౪౭

ద్విరదములు కాళ్లసంకెళ్లఁద్రోచుకొనియు । గర్భములు చుట్టుకొనుటచేఁజందనంపు
 కైట్టలనుగల్గు జాడలఁ ♦ గట్టఁబడిన । కఠబంధము దెగురీతిఁ ♦ గాంచనయ్యె॥ ౪౮

దిశిమందాయ తేతేజో | దక్షిణస్యాం రవేరపి

తస్యా మేఘరఘోః పాండాః | ప్రతాపం నవిషేహి రే|

తామృషర్ణీ సమేతస్య | ముక్తాసారం మహోదధేః

తేనిపత్య దదుస్తస్మై | యశః స్వమివ సంచితం||

సరిర్విశ్య యథాకామం | తటేష్వాలీనచందనా

స్తనా వివదిశ స్తస్యాః | శైలో మలయదుర్దురా||

అసహ్య విక్రమః సహ్యం | దూరాన్ముక్త ముదస్వతా

నితంబమివ మేదిన్యాః | స్రస్త్వాం శుకమలంఘయత్||

తస్యా నీకైర్వి సర్పద్భి | రపరాంత జయోద్యతైః

రామాస్తోత్రాని తోష్యాసీత్ | సహ్యలగ్న ఇవార్ణవః||

భయోత్స్పృష్ట విభూషణాం | తేనకేరళ యోషితాం

అలకేషుచమూరేణు | క్షుచ్ఛర్ణ ప్రతినిధీ కృతః||

మరులామారు తోద్ధూత | మగమత్కైతకం రజః

తద్యోధవార బాణానా | మయత్న పటవాసతాం||

అభ్యుదయత వాహానాం | చరతాంగాత్ర శింజితైః

వర్మభిః పవనోద్ధూత | రాజతాళీ వనధ్వనిః||

శిర్షోరీ స్కంధశర్ధానాం | మదోద్ధార నుగంధిషు

కక్షేషు కరిణాంపేతుః | పున్నాగేభ్యః శిలీముఖాః||

అవకాశం కిలోదన్వాత్ | రామాయాభ్యర్థి తోదదౌ

అపరాంత మహీపాల | వ్యాజేన రఘువేకరం||

మత్తేభ రదనోత్కర్ష | వ్యక్త విక్రమ లక్షణం

త్రికూటమేవ తతోచ్చైచ్చ | ర్జయస్తంభం చకారసః||

పారసీకాంస్త తోజేతుం | ప్రతస్థే స్థలవర్తమా

ఇంద్రియా భ్యానివరిపూత్ | స్తత్ప్రజ్ఞానేన సంయమి||

యవనీముఖ పద్మానాం | సేహే మధుమదం నసః

బాలాతపమివాబ్జానా | మకాల జలదోదయః||

తెల్లమేగద దక్షిణ ♦ దిక్కునందుఁ | దరణీకినిగూడఁ దేజంబు ♦ తగ్గుచుంట
 కాని యచ్చటిపాండ్యులు ♦ ఘనుని రఘుని | యుగ్రతేజంబు నోర్వఁగా ♦ నోపరైరి॥
 వారలాతామృపర్ణితో ♦ వజ్రులుచుండు | సాగరమునుండి కొన్నట్టి ♦ సారచారు
 మాక్తికావళి రఘునృప ♦ మాళికిడిరి | సంచితంబైన కీర్తి నొ♦సంగినట్లు॥ ౫౦
 ఆతఁ డాదిశయను కాంత ♦ కందమగుచుఁ | దటులఁ జందనమునుగూడి ♦ స్తనములట్లు
 పరలుచుండెడు మలయదుర్దురము లనెడు | గిరులఁదగు సౌఖ్యములఁదేలి ♦ తరలితరలి॥
 సాగరమునుండి దూరమై ♦ త్మౌరమణికిఁ | జీరతోలఁగిన యక్కటి ♦ సీమయనఁగఁ
 గొలుచుండెడు సహ్యాపర్వతముదాఁటి | వినుతశీలుఁడు దుస్సహ ♦ విక్రముండు॥ ౫౧
 అపర దిగ్దయమునుగోరి ♦ యరుగునతని | వెంటఁజనుసేన సహ్యాద్రి ♦ నంటియుండఁ
 బరశురాముని శరహతిఁ ♦ బాటికూడ | నగ్గిరిని నభియంటి యొ♦న్నట్లైతోఁచె॥ ౫౩
 భయముచే భూషణమ్ములఁ ♦ బాటవైచి | నట్టి కేరళయువతుల ♦ యలకలందుఁ
 జారు కుంకుమచార్ణ ప్రి♦చారమునకు | మాటునైనిక రేణు సం♦హార మొదవె॥ ౫౪
 అతనిభటకంచుకాళి క♦యత్నముగను | బరిమళముగొల్పుభటుడయ్యె ♦ మరుళయనెడు
 నదినిబుట్టెడుగాలిచేఁ ♦ బొదలుచుండి | మోదమిడునట్టికేతకీ ♦ పుష్పరజము॥ ౫౫
 వక్రములుదాల్చిఁజలెడు ♦ వారుషముల | గాత్రములనుండి వెడలు వి♦చిత్రరవము
 గాలిచేరాజతాళి ప♦నాళినుండి | వచ్చుశబ్దమ్మునకుఁ దల♦వంపుఁగొలిపె॥ ౫౬
 కరులుఖర్జూరతరులకుఁ ♦ గట్టియుండ | మానీపున్నాగనుమముల ♦ మధుపచయము
 కరముమదసౌరభంబునఁ ♦ గ్రాలుచుండు | వానిగండస్థలంబుల ♦ వ్రాలెదమిని॥ ౫౭
 తన్నుయాచింపయాచింప ♦ దయఁదలంచి | జామదగ్నికి నొకయింత ♦ స్థలమొసంగెఁ
 బుడమటిసృపాలురనుమిషఁ ♦ బరమభక్తిఁ | గప్పమొసంగెను రఘునకు ♦ నప్పయోధి॥ ౫౮
 మదగజేంద్రాళికొమ్ముల ♦ మలిచినట్టి | విక్రమక్రమచిహ్నాలు ♦ వెలయుకతనఁ
 డత్తికూటంబె తనజయ ♦ స్తంభముగను | వజ్రులజేసెను రఘు ధరా♦వల్లభుండు॥ ౫౯
 పారసీకులనోర్వఁగఁ ♦ బార్థివుఁడు | వెడలెభూమాగ్గముననంత ♦ క్రమించి
 సంయమిఁద్రుండు తత్త్వ వి♦జ్ఞానమునను | విషయరిఫలను నీర్జింప ♦ వెడలునట్లు॥ ౬౦
 యవనకాంతాముఖాబ్జము ♦ లందుఁగలుగు | మధుమదముఁజూడనోర్వఁడా♦మనుజుభుండు
 అయ్యకాలపునీరద ♦ మంబుజాతే | ముదయసూర్యాతభముగాంచ ♦ నోర్వనట్లు॥ ౬౧

సంగ్రామ స్తుమిస్తస్య । పాశ్చాత్యైరశ్వ సాధనైః
శార్ఙ్గకాజిత విజ్ఞేయ । ప్రితియోధే ర్గజస్యభూత్ ॥

భల్లావ పర్జితేనై మాం । శిరోభిః శ్రుశ్రుతైర్మహీం
తస్తార సథమావ్యాప్తైః । సత్కౌద్ర పటతైరివ॥

అపనీత శిరస్త్రాణాః । శేషాస్తం శరణం యయూః
ప్రణిపాత ప్రతీకారః । సంరంభోహి మహాత్మనాం॥

వినయంతే శ్రుతద్యౌధా । మధుభిర్విజయ శ్రీమం
అస్తీర్ణజిన రత్నాను । ద్రాక్షావలయ భూమిషా॥

తతః ప్రితస్తే కాచేరీం । భాస్వానివ రఘుర్దిశం
శతైరు స్రేరివోదీచ్యా । నుద్ధరిష్యక్ రసానివ॥

వినీతాధ్వశ్ర) మాస్తస్య । సింధుతీర విచేష్టనైః
దుధువుర్వాజినః స్కంధా । లగ్న కుంకుమ కేసరాన్॥

తత్రహాణా వరోధానాం । భర్తృషు వ్యక్తవిక్రీమం
కపోలపాటలాదేశి । బభూవ రఘుచేష్టితం॥

కాలభోజాః సమరేనోధుం । తస్యవీర్య మనీశ్వరాః
గజాలాన పరికిష్టైః । రంకోలైః సార్థమానతాః॥

తేషాంతద్యౌ భూయిష్టా । స్తుంగద్రీమిణ రాశయః
ఉపహవిపిశుః శశ్వ । న్నోత్యేకాః కోసలేశ్వరం॥

తతో గౌరీసురుం కైల । మారు రోహిణ్యసాధనః
వర్ధయన్నివతత్కూటా । నుద్ధూతైర్ధాతు రేణుభిః॥
శశంస తుల్య సత్త్వినాం । సైన్యభూషేప్య సంభ్రమం
గుహాశయాసాం సింహానాం । పరివృత్యావ లోకితం॥

భూరేషామవృరీభూతాః । కీచకధ్వని హేతవః
గంగా శీకరిణోమార్గైః । మరుతస్తం నికేతరే॥

విశశ్రముర్నుమేయాజాం । ఛాయాస్వధ్యాస్య సైనికాః
ద్యుషదోపాసి తోత్సంగా । నిషణ్ణ మృగనాభిభిః॥

నాజీయులమైనపాశ్చాత్య ♦ బలముతోడ । రఘునందనము ఘోర సంక్రామముపుడు
సృజించుటంకారములఁ బరస్పరముఁ బలిసి । పోరిరి రజమ్మదట్టమై ♦ పొలుచుకతన॥౧౨

అతఁడు శరముల రిపులపై ♦ నడరఁజేయఁ । డునిసి భువిబడ్డగడ్డాల ♦ తోడి తలలు
తేవెత్తేగెలుమూఁగిన ♦ తెట్టెలట్లు । గనఁబడుచునుండె సంగరాం ♦ గణమునందు॥ ౧౩

అంతఁ దలపాగలనువీడి ♦ యవనివిభుని । యంఘ్రివ్రాలిరి హతశేషు ♦ తైనవారు
సున్నుకొపమ్మనకుఁ బ్రతీకారమరయఁ । వచ్చి వారలశరణంబు ♦ చొచ్చుటొకతె॥౧౪

పులుద్రాక్షావనమ్ముల ♦ వీరులెల్లఁ । జేరిమృగచర్మములమీఁదఁ ♦ గూర్చుచుండ
మముగాంచుటలోబడ్డ ♦ శ్రమముదీఱి । మధువునానుచు సంతోష ♦ మగ్నుతైరి॥ ౧౫

గణములరసముబీల్చు ♦ తరణి కరణిఁ । గఱకుటమ్ముల శత్రుల ♦ గర్వమెల్లఁ
బిల్చుచుం జనె నంతఁ బృథ్వీభతుండు । రఘుఁడు కాజేరదిశకు సంభ్రమముమీఱి॥ ౧౬

వారినడచిన బడలిక ♦ దీటునట్లు । హతులు సింధుతటంబునఁ ♦ దిరుగుచుండి
కాలు నంటినకుంకుమ ♦ రాలునట్లు । తఱచుఁ ధమయంగములను గ♦ దల్చుచుండె॥౧౭

అచటి హూణులశుద్ధాంత ♦ నిచయమునకు । నెఱుపుచెక్కిశృమిఁదను ♦ నెఱుపనేర్చె
వాణిభర్తలయందు నువ్యక్తమైన । విక్రమంబను రఘుని చేస్త్రాక్రమంబు॥ ౧౮

అతని తేజంబునకుముందు ♦ నాలమందు । నిలువఁజాలక కాంభోజ ♦ నృపులుపచ్చి
రులకట్టులచేతను ♦ గరమువంగు । నచటియంకోలతరులతో ♦ నట్టెవ్రాలి॥ ౧౯

సయిఁబయిని గాన్కలొసఁగిన ♦ వారలిచ్చు । స్వర్ణరానులు వాజిరా♦జములగములు
సాక్షాదేకాని గర్వంబు ♦ పొందలేదు । కొంచెమేనియుఁగూడ నా ♦ కోసలేంద్రు॥౨౦

అశ్వసేనాళితోఁగూడి ♦ యాతఁడంత । గౌరిగురుఁడని ప్రఖ్యాతిఁ ♦ గన్నయట్టి
సాక్షాత్తులనెక్కి శృంగాల ♦ నెగయునట్టి । ధాతురేణులతోఁబెంపఁ ♦ దలఁచినట్లు॥ ౨౧

సమబలముఁగాంచి గుహల విశ్రాంతిమించి । యటుతలనుద్రిప్పి పఱపు హర్షక్షతతుల
సత్కూక్కులు సేనల ♦ విపుల ఘోష । ములకు నెఱవనిభావంబుఁ ♦ బెరియఁబటిచె॥౨౨

కూర్జపత్రాళి గలగల ♦ పొదలఁజేసి । యంచితద్వని వెదురులయందు నించి
గొడ్డశీకరములఁదాల్చి ♦ క్రాలువాత । మతనిసేవించె మార్గ మధ్యమ్మునందు॥ ౨౩

అరఘుని యోధువరులు నిమేరుతరుల । నీడఁ గన్తూరిమృగముల ♦ క్రీడచేతఁ
సరిమళముగన్నయూరుశిలా ♦ ఫలకములను । హాయిగా విశ్రమించి రా ♦ యూసమెడల॥

సరళాసక్త మాతంగ । స్నేహేయ స్ఫురితత్విషః
అసన్నో పథయోనేతు । ర్మక్త మన్నేహ దీపికాః॥

౨౧

తస్యోత్పన్నై నివాసేషు । కంఠరజ్జుక్షతత్వచః
గజవర్ష్య కిరాతేభ్యః । శశంసు ర్దేవదారః॥

౨౨

తత్రజన్యం రఘూర్ఘోరం । పర్వతీయైర్గజై రభూత్
సారాచ త్పణీయాశ్మ । నిష్పేషో తృప్తితానలం॥

౨౩

శరైరుత్సవ సంకేతాన్ । సకృత్వా విరతోత్సవాన్
జయోదాహరణం బాహ్వో । గ్రాపయామాస కిన్నరాన్॥

౨౪

పరస్పరేణ విజ్ఞేత । స్తేషూ పాయన పాణిషు
రాజ్ఞా హిమవతః సారో । రాజ్ఞః సారో హిమాద్రిణా॥

౨౫

తత్రాత్మోభ్యం యశోరాశిం । నివే శ్యావరురోహ సః
పాలస్య తులితస్యాద్రే । రాదధాన ఇనహ్రియం॥

౨౬

చకంపే తీర్ణరాహిత్యే । తస్మిన్ ప్రాగ్జ్యోతిషేశ్వరః
తద్దజాలానతాం ప్రాప్తైః । సహకాలాగురు ద్రుమైః॥

౨౭

నప్రసేహే స రుద్ధార్క । మధారాశర్వ గుర్దివం
రథవర్మై రజోప్యస్య । కుతఏవ పతాకినీం॥

౨౮

తమిశః కామరూపాణా । మత్యాఖండల విక్రమం
భేజేభిన్న కటైర్నాగైః । రన్యా నుపరురోధయైః॥

౨౯

కామరూపే శ్వరస్తస్య । హేమపీఠాధి దేవతాం
కత్న పుష్పపహారేణ । ఛాయామానర్చ పాద్యయైః॥

౩౦

ఇతిజిత్వా దిశోజిహ్వుః । న్యవర్త తరథోద్ధృతం
జో విశ్రామయన్ రాజ్ఞాం । ఛత్రశూన్యేషు మాళిషు॥

౩౧

విశ్వజితమారే భే । యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం
దానం హివిసర్గాయ । సతాం వారిముచామివ॥

౩౨

సత్రాంతే సచివసఖః పురస్కియాభి
ర్గుర్యభిః శమిత పరాజయ వ్యలీకాన్

సుశతరువులఁగట్టిన ♦ కరులమెడలఁ । గ్రాలుగైవేయకమ్ములఁ ♦ బ్రతిఫలించు
 నోషధులకాంతులయ్యె నా♦ముర్విపతికిఁ । జమురులేకయె నెల్లు దీ♦పములురాత్రి॥ ౭౧
 కంఠరజ్జుక్షతంబయి ♦ క్రాలుచుండు । దేవదారువులేచెప్పు ♦ దేవసముని
 రఘుని కరులప్రమాణ మ్మ♦రణ్యచరుల । కతఁడు విడిసిననెలవుల ♦ యందునచట॥ ౭౨
 ఉర్విపతికిని బర్వతీ♦ములకు నంతఁ । బ్రాప్త మయ్యెను ఘోరసం♦గ్రామమచట
 భీమనారాచ పాషాణ ♦ భిండివాల । గణము నిప్పుల నుమిసె సం♦ఘట్టినామున॥ ౭౩
 అంతనుత్సనసంకేతు ♦ లనెడిరిపుల । నోర్చి శరముల నుత్సన ♦ మార్చిరఘువు
 నిజభుజార్జిత జయగీత ♦ నిచఱుములను । గిన్నరులచేతఁబాడించె ♦ గీర్తిఁబెంచె॥ ౭౪
 పర్వతీయులు తమతమ ♦ పాణులందుఁ । గాన్కలనుబట్టి భూవరు ♦ కడ్డకురాఁగ
 నృపుఁడెఱింగెనుహిమవంతుఁ♦డెట్టివాఁడొయెఱిగెహిమవంతుఁడునునృపుఁ♦డెట్టివాఁడొ
 ఆఘనగిరీంద్రుమీఁద న♦మోఘమైన । కీర్తి రాశినిగూర్చి స♦త్కీర్తిరఘువు
 తత్పులస్త్య సుతుండు క♦దల్చినట్టి । యదిగిని లజ్జఁగొల్పనో ♦ యనఁగ దిగియె॥ ౭౫
 అంత లోహిత్యనదిదాఁటి ♦ యచటనృపతి । హస్తితతిఁ గట్టివైచిన ♦ నగురు తరులు
 నాప్రదేశపుఁబ్రాన్వ్యోతి♦షాధిపతియు । నొక్కమాటుగఁ గంపంబు ♦ నొందిరపుడు॥౭౬
 ఆకసమునందు నర్కుని ♦ కడ్డమగుచు । వృష్టిలేనట్టి మబ్బుగా ♦ విస్తరిలిన
 రఘువు రథరాజిలేచిన ♦ రజమెయోర్వ । లేనియావైరి నిలుచునే ♦ నేనయెదుట॥ ౭౭
 అన్యుల జయింప సాయమై ♦ యధికమవము । చేతఁ గలుములు పగిలిన ♦ సింధురముల
 నింద్రావిక్రముఁడైన న♦రేంద్రమణికిఁ । గామరూపాధిపతియిచ్చెఁ ♦ గాన్కగాఁగ॥౭౮
 హేమపీఠాధిదేవత ♦ నామహింద్రుఁ । గామరూపేశ్వరుఁడు చేరి ♦ కాంక్షతోడ
 నతని పాదాబ్జములఱాయ ♦ కర్చసల్పె । రత్నపుష్పపహార మ♦ర్పణముసేసి॥ ౭౯
 దిగ్విజయమిట్టు లొనరించి ♦ దీప్తి మించి । ఛత్రశూన్యుల రిపుల శీర్షములమీఁద
 రథరయోద్ధాతమైనట్టి ♦ రజముఁగొలిపి । రాజధానికి మరలె నా ♦ రాజమాళి॥ ౮౦
 సర్వమును దక్షిణగఁబెట్టి ♦ సల్పినట్టి । విశ్వజిద్యాగ మొనరించె ♦ విమలకీర్తి
 జలదములకెట్టులొ సజ్జ♦నులకు నల్లె । యార్జనంబెల్లఁ ద్యాగార్థ ♦ మానుగాదె॥ ౮౧

చ॥ నృతి కకుస్థనంశమణి ♦ నీతివిదుండు మఖాంతమందుఁ దా

స్వపతులఁబాసి గాసెలెడు ♦ సాధ్యులకెంతయు సంతసంబుగా

చతుర్థః సర్గః

కామత్థస్య శ్చిరమిహా త్సుకావరోధాః
రాజన్యా స్వపుర నిష్పత్తయేనుమేనే॥

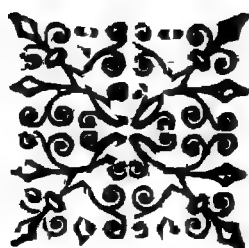
౨౭

తేరేఖాధ్వజ కులిశాతపత్ర చిహ్నం
సమాజశ్చరణయుగం ప్రసాదలభ్యం
ప్రస్థాన ప్రణతిభిరంగుళిషు చక్ర
ర్మారి స్రుశ్చ్యుతమకరంద రేణుగౌరం॥

౨౮

గద్యః

ఇతి శ్రీరఘునంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ రఘునిగ్విజ
యోనామ చతుర్థఃసర్గః

చ తు ర్థా శ్వాస ము.

అ

నవజయచింతః బోఁవొలఁచి ♦ యంచిత సత్కృతులన్ గృహమతిన్
స్వపురములేగ నాజ్ఞయిడె ♦ సర్వవహీధనపాళి కంతటన్॥

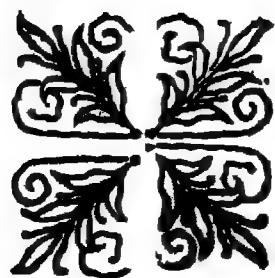
౧౭

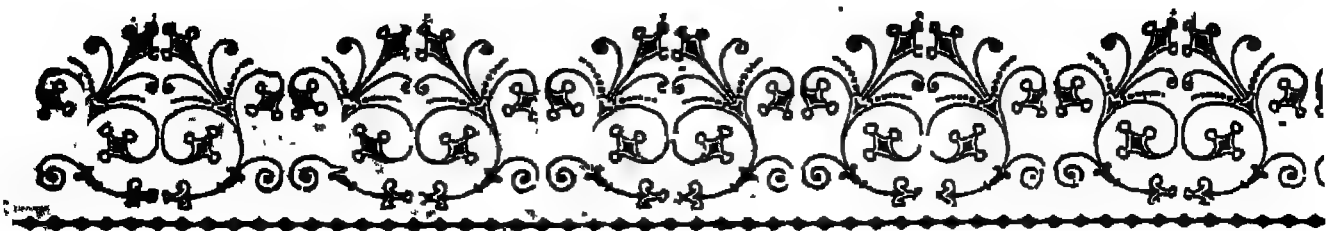
చ॥ నిజనగరమ్ము లేగుధర ♦ ణీపతులెల్లఁ బసాదలభ్యమా
ధ్వజకుశిశాదిరేఖలను ♦ భాసిలుచుండు నరేంద్రున్ నంఘ్రులన్
ఋజుమతి వాఁలి రంగుళుల ♦ కెఱ్ఱనికాంతుల మాళిబద్ధమా
సృజములనుండి జారెడు మందరజమ్మలచేత నిఁచుచున్॥

౧౮

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణబాబుచ్చి
వేంకయమాత్య తనూజాత సకలసజ్జనపితృయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ పఠితంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రఘు
ద్వీజయంబను చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచమః సర్గః

—:0:—

తమధ్వరేశ్వజితీతీతశం । నిఃశేషవిశాగ్రితకోశజాతం

ఉపాత్తద్యోగురుదక్షిణార్థి । కాత్యుప్రపేదేనరతంతుశిష్యః॥

సమృద్ధయేవితహిరణ్మయత్వాత్ । పాత్రేనిధాయార్ఘ్యమనర్ఘీలః
శ్రుతప్రకాశంయశసాప్రకాశః । ప్రత్యుజ్జగామాతిథిమాతిథేయః॥

తమర్చయిత్వావిధివద్విధిజ్ఞ । స్తపోధనమానధనాగ్రయాంయీ
విశాంపతిర్విప్రురభాజమారాత్ । కృతాంజలిఃకృత్యవిదిత్యువాచ॥

అప్యగ్రోణీగ్మంతకృతామృషీణాం । కుశాగ్రబుద్ధే కుశలీగురుస్తే
యత స్వయాజ్ఞానమశేషమాత్తం । లోకేనచైతన్యమివోష్ణరశ్మేః॥

కాయేనవాచామనసాపిశశ్వ । ద్యుత్సంభృతంవాసవదైర్యలోపి
అపాద్యతేనన్యాయమంతరాద్యైః । కచ్చిన్మహాన్ప్రీతిధంతపస్తత్॥

ఆధారబంధప్రముఖైఃప్రయత్నైః । సుఖార్థితానాంనుతనిర్విశేషం
కచ్చిన్నవాయ్వాదిరుపప్లవోఽః । శశిమచ్చిదామాశ్రమపాదపానాం॥

క్రియానిమిత్తేష్వపితృలత్వా । దభగ్నకామామునిభిఃకుశేష
తదంకశయ్యాచ్యుతనాభినాశా । కచ్చిన్మృగీణామనఘాప్రసూతిః॥

నిర్వర్త్యతేయైర్నియమాభిషేకాః । యేభ్యోనివాపాంజలయః పితౄణాం
తాన్యంధపష్టాంకితసైకతాని । శివానివస్తీర్థజలానికచ్చిత్॥

నీవారపాకాదికడంగరీయైః । రామృశ్యతేజానపదైర్నకచ్చిత్
కాలోపపన్నాతిథిక్లబ్ధభాగం । వన్యశరీరస్థితిసాధనంఽఽ॥

శ్రీ

ర ఘు వ ం శ ము.

ప ం చమా శ్వా స ము.

గీతములు.

శ్వజిద్యాగ మెనరించి ♦ విత్త మెల్ల । వెచ్చ పెట్టిన రఘుఁజేర ♦ ఎచ్చెఁ గొత్తుఁ
డమలవరతంతు శిష్యుఁ డా ♦ గవఃములెల్ల । నేర్చి గురుడక్షిణార్థంబు ♦ గూర్చుకొఱకు॥

స్వర్ణపాత్రము లేమి వృత్తాంతయిందు । నఖిల పూజార్థసామగ్రి ♦ ననువుపటిచి
బ్రహ్మలేజున కతిధికి ♦ భవ్యకీర్తి । యెదురుగాఁజనె నతిధుల ♦ నేలున్మపతి॥ ౧

ఆత్మపోధను నుపవిష్టు ♦ నర్చుఁజేసి । ధర్మకార్యజ్ఞుఁడను మానధనుఁడు రఘువు
దత్తమిపాసనంబునఁ ♦ దనరుచుండి । యంజలేయొనర్చి యతనితో ♦ ననియెఁగిట్లు॥ ౩

ఇనుఁడు జగతికిఁ జైతన్య ♦ మిడెడునట్లు । లఖిల విద్యలమీకిడి ♦ నట్టివాఁడు
మంత్రోకర్తయు ఋషులలో ♦ మాన్యతముఁడు । నెనగురుఁడు నుఖుండె కుశాగ్రబుద్ధి॥

శక్ర మనమున ధైర్యంబు ♦ సడలఁజేసి । వాఙ్మనః కాయకర్మమల్ ♦ వదలకుండి
వడ్డలు ఋషీంద్రుఁ త్రివిధ తపస్సునందుఁ । గొఱత వడలేదుగా విఘ్నతోటివలన॥

పోదికెట్టుట నీడు ♦ టాదిక్రియల । నుతని జ్యోతిఃకంఠెను ♦ నతిశయముగఁ
దేశశ్రవదీర్చునాశ్రమ ♦ నృత్యమలకుఁ । గీడమూడదుగా గాఢఁ ♦ గీటివలన॥ ౬

తనయన స్థానములకు సాధనములైనఁ । కుశలదీనినను నోర్తురు ♦ కూర్మమునలు
విడక తొడనెత్తు బొడ్డులు ♦ విడదాక । యట్టిలేజుకలకు నిర్భయఁ యచట॥ ౭

నిత్యధుఁగు స్నానాది ♦ కృత్యములకు । దోయట నొనఁగు సితరుల ♦ తోయములకు
మునివిరచి తోఁడవస్త్రాక ♦ పుణీనములకు । నెలవుల పుణ్యతీర్థమ్మ ♦ లలరుచున్నె॥ ౮

తనవలె చుకొనటకుఁ ♦ డిటినెచ్చు । నతిధులనుబ్రోచుకొఱకు మీ ♦ ననువుపటుచు
వన్యధుల నీవార ♦ ధాన్యములను । బొట్టదిన్నగా మనఃపశువులు ♦ బొక్కువుగడ॥ ౯

అపిప్రసన్నేనమహ్నానిజాత్వం । సమ్యగ్విసీయానుమతోగృహాయ
కాలోహ్యాయంసంక్రమితుంద్వితీయం । సర్వోపకారక్షమమాశ్రమంతే॥

తవ్వార్థతోనాభిగమేనత్పప్తం । మనోనియోగక్రియయోత్సుకంమే
అప్యజ్ఞయాశాసితురాత్మనావా । ప్రాప్తోసిసంభాషయితుంపనాన్మామ్॥

ఇత్యర్ఘ్యపాత్రానుమితవ్యయస్య । రఘోరుదారామపిగాంనిశమ్య
స్వార్థోపపత్తింప్రతిదుర్బలాశ । స్తమిత్యవోచద్వరతంతుశిష్యః॥

సర్వత్రనోవార్తమవేహిరాజన్ । నాథేకుతస్త్వయ్యశుభంప్రజానాం
నూర్యేతపత్యావరణాయదృష్టేః । కల్పేతలోకస్యకథంతమిద్రా॥

భక్తిఃప్రతీక్ష్యేషుమలోచితాతే । పూర్వాన్మహాభాగతయాతిశేషే
వ్యతీతకాలస్త్వహమభ్యుషేత । స్వామర్థిభావాదితిమేవిషాదః॥

శరీరమాత్రేణనరేంద్రతిప్త । న్నాభాసితీర్థప్రతిపాదితర్థిః
ఆరణ్యకోపాత్తథలప్రనూతిః । స్తంబేననీవారఇవావశిష్టః॥

స్థానేభవానేకనరాధిపఃసత్ । నకించనత్వంమఖిజంష్యనక్తి
పర్యాయపీతస్యన్మరైర్హిమాఃశోః । కలాక్షయఃశ్లాఘ్యతరోహిష్యధ్దేః॥

తదన్యతస్తాదనన్యకార్యో । గుర్వర్థమాహర్తుమహంయతిష్యే
స్వస్త్వన్మతేనిర్గళితాంబుగర్భం । శరద్ధనంనార్దతిచాతకోఽపి॥

ఏతావదుక్త్వాప్రతియాతుకామం । శిష్యంషుహర్షేర్నృపతిర్నిషిధ్య
కింవన్తువిద్వత్గురవేప్రదేయం । త్వయాకియద్వేతితమన్వయంక్త॥

తతోయథావద్విహితధ్వరాయ । తస్మైస్మయావేశవిష్ణ్వితాయ
ఎర్ణాశ్రమాణాంగురవేసవర్ణీ । విచక్షణప్రస్తుతమాచచక్షే॥

సమాప్తవిద్యేనమయామహ్నరి । ర్విజ్ఞాపితోభూద్గురుదక్షిణాయై
సమేచిరయాస్థితోఽచారాం । తాంభక్తిమేవాగణయత్పురస్తాత్॥

నిర్బంధసరిజాతరుషార్థకార్య్య । మచింతయిత్వాగురుణాహముక్తః
విత్తస్యవిద్యాపరిసంఖ్యయామే । కోటిశ్చతస్రోఽశచాహరేతి॥

సోహంసపర్యాధిభాజనేన । మత్వాభివంతప్రభుశబ్దశేషం
అభ్యుత్సహేసంప్రతిసోఽరోద్ధు । మల్పేతిరత్వాచ్చుతనిస్కయస్య॥

ఎద్దెను నేర్చి గార్హస్థ్యం ♦ విధికిమీను । నాజ్ఞము శినాఁడె ప్రీతితో ♦ నమ్మచూర్ని
యభిలంకోకోపకారక ♦ మనఁగనొప్పు । తద్వీతియాశ్రమమునకు ♦ దగుదురిపుడు॥ ౧౦

అర్హులొమీరురాఁగానె ♦ యగునెత్తప్తి । మీనియు క్తంబునెఱవేర్చి ♦ మించిగాక
సమ్మచూహ్యునిజేయ వనమ్మునుండి । స్వయముగనొలేక గురునాజ్ఞ ♦ వచ్చినానొ॥ ౧౧

అనుగఘు నుదారవాక్యమ్ము ♦ లాంకించి । యర్హ్యపాత్రంబెయతని వ్యయమ్ముదెల్పు
స్వాధ్యక్షాభంబునందు నిరాశఁజెంచి । పలికెవరతంతు శిష్యుండు ♦ ప్రభునకిట్లు॥ ౧౨

అన్నిటచూచునేనుచె ♦ యనిపాల । పతివినివ్రుండఁ బ్రజ కశుభ్రాబుగలదె
విశ్రాంతిఁబొందునెఱుఁగఁగాఁ ♦ జీఁకటియెటు । జనులమాపులఁగ్రమ్ముంగఁ ♦ జాలుఁజెపుమ॥

యోగ్యసత్కృతినీకుఁ గుఁగోచితంబు । మించునుహిమను బూర్వుల ♦ మించినావు
కాలమునతిక్రమించి నీకడకునిట్లు । లర్థిగావచ్చినందుల ♦ కాత్మనగతు॥ ౧౩

పాతులకు నున్న దంతయుఁ ♦ బంచిపెట్టి । దేహమాత్రావశిష్టఁడౌ ♦ దేవనీవు
ఘమునంతయు వనజన ♦ పాలికొసఁగి । క్రొలునీవారకాండంబుఁ ♦ బోలినావు॥ ౧౪

సార్వభౌముడనయ్యును ♦ సననమునను । ధనవిహీనుడవౌట యెంతయునుదగును
గ్రామముగాదేవతలచేతఁ ♦ ద్రాగఁబడెడు । క్షీణచంద్రుండె శ్లాఘ్యుడై ♦ చెలఁగుఁగాదె॥

గురువుగోరినదక్షిణ ♦ గూర్చునటకు । వేటుపనిసేయ ధనమన్యు ♦ వేడఁబోదు
నీకుఁగల్గుతశుభములు ♦ నీరులేని । శారదఘనంబుఁగోరునే ♦ చాతకంబు॥ ౧౫

ఆశుమఁబోవఁగనున్న నుచూర్ని శిష్యు । నాపి నరపతియిట్లనె ♦ నతనితోడ
నెద్ది మఱియెంతగురువకు ♦ నీయలెనొ । తెల్పవేడెన సచ్చీల ♦ ధీవిశాల॥ ౧౬

అనివవిధివిహితంబుగా ♦ నభ్యరంబు । సలిపిగర్వంబునొందక ♦ శాంతమతిని
సర్వోపదేశాశ్రమంబుల ♦ నిర్వహించు । రఘునకిట్లని తెల్పె నా ♦ బ్రహ్మచారి॥ ౧౭

విద్యుచునుగించి గురువకు ♦ వివరిసల్పి । దక్షిణుగోరుమనివేడఁ ♦ దనకుభక్తి
నేకొనర్చిననేనల ♦ నెల్ల వప్పు । డెన్న మొనరిడె మాని ప్రసన్నమతిని॥ ౧౮

ఒత్తి వేకిననాగ్రహ ♦ యత్తుడగును । ధనవిహీనుడ నేకాటఁ ♦ దలఁపకుండ
విద్యకనురూపసంఖ్యయా ♦ విత్తమిమ్ము । పనియునాబుగుకో ట్లనెఁ ♦ బార్థివేంద్ర॥ ౧౯

అర్హ్యపాత్రుఁడ జూచిన ♦ యంతలోనె । యీవుప్రభుపదశేషుడం ♦ చెటిఁగినను
బ్రహ్మసత్తమునిచ్చు నిర్బంధ ♦ పలుపన్నెతి । విద్యనెలకొద్దిగావని ♦ వేద్యుగులు॥ ౨౦

ఇత్థంన్విజేనద్విజరాజకాంతి । రాజేసితో వేదవిదాంచరణ
ఏనోనృత్యేంద్రియచృత్తి రేనం । జగాదభూయోజగదేకనాథః॥

౨:

గుర్వర్థచుర్థీశ్చితపారదృశ్యా । రఘోఃసకాశాదనవాప్యకామం
గతోవదాన్యాంతరమిత్యయంమే । మాభూత్పరీనాదనవావతారః॥

౨౪

సత్త్వప్రళ సేమహితేమదీయే । పసంశ్చతుర్థోగ్నిరివాగ్న్యైగారే
ద్విశాన్యోహంస్యగ్నేసోధుహర్త । న్యాచద్యతేసాధయతుంత్యదర్థం॥

౨౫

తథేతితస్యావితథప్రతీతః । ప్రత్యగ్గ్రహీత్సంగరమగ్రజన్మా
గామాత్త సారాయఘురప్యవేక్ష్య । నిష్క్రమ్యమర్థంచకమేకుబేరాత్॥

౨౬

వసిష్ఠచుంతోక్తజాత్రభావా । దుఃస్వవాకాశమహీధరేషు
మరుత్సఖస్యేచచలాహవస్య । గతిర్విజఘ్నేనహితద్రవస్య॥

౨౭

అథాఖిశిశ్యేప్రియతేప్రివోషే । రథంరఘుఃకల్పితశస్త్రైరర్భం
సోమంతసంభోచనయైచధీరః । కైలాసనాథంతరసాజిగీషుః॥

౨౮

ప్రాశ్నోప్రియాణాభిముఖాయతన్వై । సవిస్మయాఃకోశగృహేనియుక్తాః
హిరణ్మయీఃకోశగృహస్యమధ్యే । వృష్టింశశంనుఃపతితాంనభస్తః॥

౨౯

తంభూపతిర్భావరహేమరాశిం । అబ్ధంకుబేరాదభియాస్యమానాత్
దిదేశకాత్సాయసమస్తమేవ । పాచంనుమేరోరిపవజ్రభిన్నం॥

౩౦

జనస్యసాకేతనీవాసినస్తా । ద్వావప్యభూతామభినవ్యసత్వ
గురుప్రదేయాధికనోస్త్వహోర్థి । నృపార్థికామాదధికప్రదశ్చ॥

౩౧

అథోష్ఠ్రివామాతవాహితార్థం । పరిజేష్వరంప్రీతమనామహర్షిః
స్పృశకైతానతపూర్వకాయత । సంప్రీతితోవాచమువాచకౌత్స॥

౩౨

కియత్రచిత్రయమనికామచూర్భా । ర్వృత్తేష్ఠితస్యాథిపతేఃప్రజానాం
అచింతనీయస్తుతవప్రభావో । మనీషితంద్వోరపియేనదుగ్ధా॥

౩౩

ఆశాస్యమప్యత్పవరుక్తభూతః । క్షేమానిసర్వాన్యాధిజగ్ముషస్తే
పుత్రీంభస్వాత్మగుణానుమాషం । ఘనంతమిన్ద్రంభవతాపితేవ॥

౩౪

ఇత్థంప్రహుజ్యాశిషమగ్రజన్మా । రాజ్ఞేప్రీతీయామగురోఃసకాశం
రాజాపిలేభేనుతమామతస్మా । దాలోకమర్కాదివజీపలోక॥

౩౫

అనుచు వేదవిదగ్రణి ♦ తనకుఁదెలుపఁ | బాపములువాయ నిందియి ♦ పాళివోర్చి
ముందుకాంతినివెల్గు లో ♦ కైకవిభుఁడు | మాటువల్కెను దద్వి ప్రమణికి నిట్లు॥ ౨౩

వేదపారంగతుండగు ♦ ద్విజుఁడురఘుని | గురునిదక్షిణకైడాసి ♦ కోర్కిగనమిఁ
గోరఁజనెనన్యననియెడి ♦ కొత్తనింద | యర్విలోనన్న నంటక ♦ యుండుఁగాక॥ ౨౪

ప్రాజ్యపూజ్యమదీయాగ్ని ♦ భవనమందు | నధిపసింపుఁడు నాల్గవ ♦ యగ్నివోలె
రెండుమాఁడుదినఁబలు ♦ నిండుమదిని | జతనమొనరింతు మీయభి ♦ స్పృతముదీర్చు॥ ౨౫

అనిననాఁగాకయనియుండె ♦ నచటమాని | యతనిప్రతిని యమోఘమంచని యెఱింగి
సూమినిస్సారమగుటను ♦ భూవిభుండు | గోరెధనమునులాగఁ గు ♦ బేరునుండి॥ ౨౬

ఆతనిరథముఁగిమ్మని ♦ యవలమంత్ర | మలనుబోక్షింపఁబడియంట ♦ జలధిశైల
గగనమలదానికడ్డఁబు ♦ గలుగఁదపుడు | గాలిఁగూడినమేఘఁబు ♦ గతికిఁబోలె॥ ౨౭

మహితుఁగైలాసనాథుసా ♦ మంతుగాఁగ | నెంచిబలమున నతని జయింపఁగోరి
రఘుఁడుఁగీరుఁడు శస్త్రమల్ ♦ రథమునఁదుఁ | శెట్టి శయనించెనుబిదోప ♦ వేశయఁదు॥

తెల్లవాఁతినరఘుఁడఁత ♦ నుల్లసిల్లి | వెడలనుండెడు సవయాన ♦ విస్మయఁబు
మీఱ రతుకుఁడఁచి ♦ విఁటనుండి | కోశమనస్వర్ణః స్వఁబు ♦ గురినెననితి॥ ౨౮

అంతఁదానెత్తిపోనున్న ♦ యాకుజేరు | కలనలభియించి దేవేంద్రు ♦ వజ్రహతిని
బడినమేరువుపాదఁబు ♦ కగిదినోళ్ళు | స్వర్ణరాశిమనికచ్చెఁ ♦ బూర్ణమగను॥ ౩౦ ✓

గరునికోర్కెకెక్కెన ♦ గొనఁడుద్విజుఁడు | గోర్కెక్కెఁ యధికిఁ ♦ గూర్చున్నపుఁడు
వీరియిర్వరనిస్సృహ ♦ వృత్తికలరి | పొగిడిరెంతయు సాకేత ♦ పురముప్రజలు॥ ౩౧

వందలకొలంది నొంటెల ♦ వారవముల | ధనముఁగొనిపోవనిచ్చి యత్యంతభక్తి
వాల్చితనపూర్వకాయమ్మ ♦ నిల్చినట్టి | యారఘుని మాని కరముల ♦ నంటిపలికె॥ ౩౨

రాజవృత్తిస్థిరుండయి ♦ ప్రజలనేలా | స్వామికోర్కెభుకయచ్చు ♦ డేమిఁకెంతి
కామితమ్ములదివిడితు ♦ కంగఁజేయు | నీమహిమ నెన్నశక్యమే ♦ నృపువరణ్య॥ ౩౩

అన్నిశుభములబడసిన ♦ యధిపనీకు | వేటుదీవెన పునరుక్తి ♦ విధముగానఁ
బూజ్యుఁడొనీవుతండ్రకిఁ ♦ బొడమినట్లు | పొడముఁగావుతనీకు నీ ♦ బోటినుతుఁడు॥ ౩౪

అనుచు నుదీరించి ♦ యగ్రజన్ముఁ | డాశ్మగరువునుజేరఁగా ♦ నరిగెనంతఁ
దద్భరఁబాననతుఁగాంచె ♦ ధరణిధవుఁడు | గాంతిరెనుండి జీవులు ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౫

బాహ్మేహమహూరైకిలతస్యదేవీ । కుమారకల్పంసుమవేకుమారం
అతఃపితాబ్రహ్మణవీననామ్నా । తమాత్మజన్మానమజంచకార॥

31

యాపంతదోజస్వితదేవవీర్యం । తదేవనైసర్గికమన్నతత్త్వం
నకారణాత్స్వద్భిదేకుమారః । ప్రవర్తితోదీపఇవప్రదీపాత్॥

32

ఉపాత్తవిద్యంవిధిఃద్దురుభ్య । స్తంభావనోద్భేదవిశేషకాంతం
శ్రీఃసాభిలాషాపిగురోరనుజ్ఞాం । ధీరేవకన్యాపితురాచకాంతే॥

33

అథేశ్వరేణకథకైకానాం । స్వయంవరార్థంస్వనురిందుమత్యాః
అప్తఃకుమారానయనోత్సుకేన । భోజేనదూతోరఘవేవిస్మప్తః॥

34

తంశ్లాఘ్యసంబంధమసౌవిచింత్య । దారక్రియాయోగ్యదశంచపుత్రం
ప్రసాదయామాసససైన్యమేన । మృద్ధాంవిదర్భాధిపరాజధానీం॥

35

తస్యోపకార్యారచితోపచారా । వశ్యేతరాజానపదోపధాభిః
మార్గేనివాసామనుజేంద్రీనూనో । ర్భభూవురుద్యానవిహారకల్పాః॥

36

సనన్మదారోధసిసీకరార్ద్రై । గృరుద్భిరానర్తకక్తమాలే
నివేశయామాసవిలంఘితాధ్వా । క్లాంతఽరణోధూగరకేతుసైన్యం॥

37

అథోపరిష్టాద్భ్రమరైర్భ్రమద్భిః । పాక్కుచితాంతఃసలిలప్రవేశః
నిర్ధృతదానామలగండభిత్తి । ర్వన్యస్సరితోగజఉన్మమజ్జ॥

38

నిఃశేషఃకౌలితధాతునాపి । వప్రక్రియామృతవతస్తపేషు
నీలోర్ధ్వరేఖాశబలేనశంకా । డంతద్వయేనాశ్మవికుంతితేన॥

39

సంహరవిత్తేపలఘుక్రియేణ । హస్తేనతీరాభిముఖిఃసశబ్దం
బభౌసభిందన్ప్రహతస్తరంగాన్ । వార్యర్గళాభంగఇవప్రకృత్తః॥

40

శైలోపమఃశైవలమంజరీణాం । జాలానికర్షన్నురసాసపశ్చాత్
పూర్వంతదుత్పిడితవారిరాశిః । సరిత్ప్రవాహస్తటముత్సరన్॥

41

తస్యైకనాగన్యకపోలభీత్తో । ర్జలావగాహక్షణమాత్రశాంతా
వశ్యేతరానేకపదర్శనేన । పునర్దిదీపేమదదుర్దినశ్రీః॥

42

సప్తచ్ఛదక్షీరకటుప్రవాహా । మసహ్యమాఘ్రాయమనంతదీయం
విలంఘితాథోరణతీవ్రయత్నాః । సేనాగజేంద్రావిముఖాబళువుః॥

43

అక్కుమారునిబోలిన ♦ యక్కుమారు । నమలబ్రాహ్మముహూర్తాన ♦ నతనిదేవి
గనెనుగావున బ్రహ్మకు ♦ గ్రాలునట్టి । యజుడ నెడిపేరు రఘువిడ ♦ నాత్మజునకు॥ ౩౬

అదియెరూపంబు బలమును ♦ నదియెతేజ । మదియెస్వాభావికాన్నత్య ♦ మదియెగుణము
కారణమునుండియింతయు ♦ మాఱుడతడు । వరప్రదీపానఁబుట్టు దీ ♦ పంబు పగిది॥ ౩౭

విధివిహితరీతిగురులచే ♦ విద్యగాంచి । పూర్ణయావనకాంతిచే ♦ బొలుచునజాని
జేరఁగోరియురా లచ్చి ♦ ధీరయైన । కన్యవలెఁదండియాజ్ఞకై ♦ కాచియుండె॥ ౩౮

భోజుడనుకృధకై శిక ♦ రాజరత్న । మతనితోఁబుట్టువో యిందు ♦ మతికిజరగు
సుస్వయంవరమునరఘు ♦ నూనుదేగ । నంపె నొకదూతనాపుడై ♦ యలరువాని॥ ౩౯

అతనిసంబంధమెంతయు ♦ న్నర్తమంచు । గొమరు డుద్వాహమున కను ♦ కూలుడంచు
నమితపైవ్యంబుతోరఘు ♦ వంపెనజాని । దద్విదర్బాభిపతిరాజధాని కపుడు॥ ౪౦

అతఁడునిగువోట్ల నిక్మిత ♦ మైసయట్టి । పటకుబీరావికమ్ములు ♦ పరికరములు
ప్రజలకాన్కల వన్యభావమును వీడ । నజానికారామకేళిగా ♦ నలరెబధము॥ ౪౧

దుమ్ముగవిసిన ధ్వజముల ♦ తోడఁగూడి । బడలియున్నట్టి నేనల ♦ విడియఁజేసె
నతఁడుచల్లనిగాలికి ♦ నల్లలాడు । కానుకగనొప్పనర్మదా ♦ క్రాంతతటిని॥ ౪౨

ఏచినదినుండిలేచె వ ♦ న్యేభ మొకటి । మున్గుటనుమీది తుమ్మెదలో ♦ ముందెత్తెలుప
మదజలమువోయిశుభ్రమై ♦ పొదలు గండఁయుగము మజ్జనమొనరించి ♦ యుంటఁజూప॥

ధాతువులువోయి శుభ్రమై ♦ దంతయుగము । చిత్రనీహార్ధ్వరేఖల ♦ జెలఁగుచుంట
ఋక్షవంతముతటుల ను ♦ త్క్రిడసల్పు । శిలలచే మొక్కవోయిన ♦ చెలువుఁదెలిపె॥ ౪౪

తుంగరవమునఁబొంగు తరంగములను । సారెసారెకుముడుచుచు ♦ జూచుచుండు
తొండమునవచ్చితటిఁజేరు ♦ చుండుదంతి । బంధములుదెంచుకొనివచ్చు ♦ పగిదిదోచె॥

పర్వతముఁబోలు నక్కరి ♦ పాచునాచు । నురముచేనూశ్చికొనివచ్చి ♦ యొడ్డుఁజేరె
నందుచేతనుగల్గిన ♦ యట్టివరద । ముందుగావచ్చితీరము ♦ నందుఁజేర॥ ౪౬

అప్పటికినీటదోఁగుట ♦ నాగియున్న । గండమదధార లావన ♦ గంధకరికి
దత్పురగజాళిఁజూచిన ♦ తత్క్షణంబు । వర్షలక్ష్మీగ వృద్ధియై ♦ పాఱఁజొచ్చె॥ ౪౭

సప్తపర్ణశాల ట్ల ♦ సహ్యమైన । దానిమదజలగంధంబు ♦ సేనలొని
కరులుమాతొగ్గని మాటుమొ ♦ గమ్మువెట్టి । పరువులిడె మావట్టిలకు ♦ వశముగాక॥ ౪౮

సచ్చిన్నబంధద్రుతయగ్యశూన్యం । భగ్నాక్షపర్యస్తరథంక్షణేన
రామాపతిత్రాణవిహస్తయోధం । సేనానివేశంతుములంచకారః

౪౯

తమాపతంతంవృషతేరవధ్యో । వన్యకరీతిశ్రుతవాక్కుమారః
నివర్తయిష్యకవిశిఖేనకుంభే । జఘాననాత్యాయతకృష్ణశార్ఙ్గం॥

౫౦

సవిధకూత్రఃకిలనాశయాప । ముత్సృజ్యతద్విస్మితసైన్యదృష్టః
స్ఫురత్ప్రభౌమండలమధ్యనర్తి । కాంతంవపుర్వోమచరంప్రపేదే॥
అథప్రభౌవోపనతైఃకుమారం । కల్పదుష్టాత్థైరవకీర్యపుష్పైః
ఉవాచవాగ్మీదశనప్రభౌభిః । సంవర్ధితోరస్థుతారహారః॥

౫౧

౫౨

మతంగళాపాదనలేపయాహ । దవాప్తశానస్మిమతంగజత్వం
అవేహిగంధర్వపతేస్తనూజం । ప్రియంపదంమాంప్రియవర్జనస్య॥

౫౩

సచానునీతశ్రవణతేనపశ్చ । స్మయామహర్షిర్మృదుతామగచ్ఛత్
ఉష్ణశ్వమగ్న్యతపసంప్రయోగా । చైత్యంహియత్సప్రకృతిర్జలస్య॥

౫౪

ఇష్టోమపంశప్రభవోయదాతే । భేత్స్యత్యజఃకుంభమయోముఖేన
సంయోక్త్యనేన్వేవపుష్కహిన్నా । తదేత్యవోచత్సతపోనిధిరాత్మం॥

౫౫

సంహోచితఃసత్త్వతత్త్వయాహం । శాపాచ్చిరప్రార్థితదర్శనేన
ప్రతిప్రియంచేచ్ఛనతోనకుర్యాం । వృథాహిమేస్యాత్స్వపదోపలబ్ధిః॥

౫౬

సంహోమానంనామసఖేమహాస్త్రా । ప్రయోగసంహారవిభక్తమంత్రం
గాంధర్వమాధత్స్వయత్రప్రయోక్తు । ర్నచారిహింసావిజయశ్చహస్తే॥

౫౭

అలంహోయామాంప్రతియన్ముహూర్తం । దయాపరోభూఃప్రహరన్నపిత్యం
తస్మానుపచ్ఛందయతప్రయోజ్యురీ । మయిత్వయానప్రతిషేధరాత్మ్యం॥

౫౮

తథేత్యుపస్పృశ్యపయఃపవిత్రం । సోమోవృషాయాఃసరితోన్మసోమః
ఉదమ్ముఖఃసోస్త్రానిదస్త్రమంత్రం । జగ్రాహతస్మాన్నిగృహీతశాపాత్॥

౫౯

ఏవంతయోరధ్వనిదైనయోగా । దానేమహాఃసఖ్యమచింత్యహేతు
ఏకోయయాచైత్రరథప్రదేశాత్ । సౌరాజ్యరమ్యావపరోవిదర్భాన్॥

౬౦

తంతస్థివాసంనగరోపకంఠే । తదాగమాయాథగురుప్రహర్షః
ప్రత్యుజ్జగామక్రథకైశికేంద్ర । శ్చంద్రాప్రవృద్ధోర్మివోర్మిమాళీ॥

౬౧

బంధములుద్రెంచుకొనిహరుల్ ♦ పరువులెత్తె । నిరుసులెడలిరథములు ♦ ధరణిఁగూలె
సైనికులుదత్తరిలిరి ♦ సఖులఁగావ । క్షణములొశిబిరంబెల్ల ♦ సంచలించె॥ ౪౯

వనగజమ్ము నృపావధ్య ♦ మనుచునెటుఁగు । రాఘవుండేచు కరిని మఁరల్చుటకును
గుణముకొంచెమ్ముగాలాగి ♦ గురినిజూచి । బాణమునఁగొట్టె దానికుంభమ్ముదాఁక॥ ౫౦

తాఁకినంతనవన్య దంఠావళంబు । రూపమునుబాసి ఖేచర ♦ రూపమొందెఁ
జుట్టుధగధగదీపులు ♦ ముట్టివెలుఁగ । శిబిరమునఁజూచువారి కఁచ్చెరువుగాఁగ॥ ౫౧

స్వప్నావంబుచేత సంప్రాప్తమైన । నుగతరునుమాళిఁజల్లి రాఁటునునిమిఁద
దంతకాంతులఁ దదురస్థఁతారహిత । దీప్తివర్ధిలఁజేయుచుఁ ♦ నెలిపెనిట్లు॥ ౫౨

ఈమతంగజమైతి నే ♦ నామతంగు । శాపమున గర్వకారణఁపాపమునను
దనరుప్రియదర్శనాఖ్య గంధర్వనాథుఁ । డతనినుతుడఁ బ్రియంవదుఁ ♦ డనెడువాడ॥

అంతఁబ్రతిమాలి నేమొక్క ♦ నమ్మహ్నరి । చిత్తమెంతయుదయచేత ♦ మెత్తనయ్యె
నుష్టమంతయు నగ్నిసంయోగముననె । జలమునకుఁజల్లఁదనముగా ♦ సహజగుణము॥ ౫౪

ఎన్నఁడిక్షాపకులసముత్పన్నుఁ డజుఁడు । చీరునీకుంభమును వాడిఁనారసమున
నాఁడు నీదివ్యతనువుతోఁ ♦ గూడఁగలవు । పొమ్మనియెనత్తపోనిధి ♦ పుణ్యజలధి॥ ౫౫

చిరముగాఁగోరితినినీదు ♦ దరిసెనమును । సత్త్వశాలివినీచేత ♦ శాపమెడలె
నీకుఁబ్రతికృతిచేయంగ ♦ నేరనేని । వ్యర్థమగుఁగాదె యీపద ♦ పొప్తిసాకు॥ ౫౬

న్నేహీతుడ! మాడు నాదుసంఘాహనాస్త్రమిదిప్రయోగింపనరినొవ్వఁ డొదవుజయము
విడువమరలింపమంత్రముల్ ♦ వేటువేటు । దనరుగాంధర్వమిది గయి ♦ కొనుముదయను॥

చాలుననుగూర్చిలజ్జింప ♦ నేలనీకుఁ । గొట్టినప్పుడెదయను జూపెట్టితీవు
గాననాకోరికెనుద్రోసి ♦ కఠినవృత్తిఁ । జూపఁబోకుము నాయందు ♦ శుద్ధచరిత॥ ౫౮

అనిననాఁగాకయని రాజతనయుఁ డంత । నిర్మలంబగునర్మదా ♦ నీరమునను
వారిచి యుదజ్ముఖుండయి ♦ భక్తిఁగొనియె । నస్త్రనిదుడస్త్రమంత్రమ్ము ♦ లతనినుండి॥

ఇట్టులిర్వరుదారి నిర్హేతుకముగ । దైవయోగమ్ముచేమైతిఁ ♦ దనరి యంత
నొకరుచైత్రధంబున ♦ కొకరు మంచి । రాజుచేరమ్యమగు విదర్భకును జనిరి॥ ౬౦

అంత నగఁగఁకమ్ము ♦ నజుఁడునేరె । ననితెలిసిహర్షభరమున ♦ నవ్విదర్భ
నేలుకథకైశిశ్యుఁ ♦ డెదురుకొనియె । సంప్రముప్పొంగునలలచేఁ ♦ జంద్రునట్లు॥ ౬౧

ప్రవేశ్యచైవంపురమగ్రయామీ । నీచైస్తో పాచరదర్పితశ్రీః
మేనేయభాతత్రజనఃసమేతో । వైవర్భమాగంతుమజంగ్యహేళం॥

తస్యాధికారపురుషైఃప్రణతైఃప్రదిష్టాం
ప్రాద్భూరవేదివినివేశితపూర్ణకుంభాం
రమ్యాంరఘుప్రతినిఖిసవవోపకార్యాం
బాల్యాత్పరామివదశాంమదనోధ్యువాస॥

తత్రస్వయంవరసమాహృతరాజలోకం
కన్యాలలామకమనీయమజస్యలిపోః
భావావబోధకలుషాదయితేవరాత్రా
నిద్రాచిరేణవయనాభిముఖీభూవ॥

తంకర్ణభూషణానిపీడితపీనరాంసం
శయ్యోత్తరచ్ఛవవిమర్దకృశాంగరాగం
నూతాత్మజాఃసవయసఃప్రథితప్రబోధం
ప్రాబోధయన్తుషసివాగ్భిరుదారవాచః॥

రాత్రిర్గతామతిమతాంవరముంచశయ్యాం
ధాత్రాద్విధైవననుధూర్జగతోవిభక్తా
తామేకతస్తవబిభర్తిగురుర్వినిద్ర
స్తస్యాభవానపరధుర్యపదావలంబీ॥

నిద్రావశేనభవతాప్యనవేక్షమాణా
పర్మత్సుకత్వమబలానిశిఖండితేవ
లక్ష్మీర్విసోదయతియేనదిగంతలంబీ
సోపిత్వదాననరుచింవిజహాతిచంద్రః॥

తద్వల్లనాయుగపదున్మిషితేనతాపత్
సద్యఃపరస్పరతులామథిరోహతాంజ్వే
ప్రస్పందమానవరుషేతరతారమంత
శ్చక్షుస్తవప్రచలితభ్రమరంచపద్మం॥

వృంతాఘ్నంహరతిపుష్పమనోకహానాం
సంస్పృజ్యతేసరసిజైరరుణాంకుభిన్నైః

పంచమాశ్వాసము.

ముక్తిఁ దెముందునరుగుచు ♦ నగరమందుఁ । బ్రీతిరఘుపుత్రునజునిఁ బ్ర♦వేశపెట్టి
రులనర్పించుభోజునిఁ ♦ బురమువార । లెంచి రతిధిగ నజుని గృ♦హేశుఁగాఁగ॥

ఉ॥ మంగళపూర్ణకుంభచయ ♦ మండితవేదిని నొప్పుమోసలన్
రంగుదలిర్చునూత్నభవ♦వఁబును రాజనియక్తపూరుషుల్
వంగినమస్కరించి తెలు♦పన్ రఘుకల్పఁడు సొచ్చి బాల్యమే
గంగను వచ్చుప్రాయమునఁ ♦ గంతుఁడువోలె వసించెవేడుకన్॥

చ॥ ధరణిపులన్ స్వయంవర వి♦ధానముచేనటు చేర్చినట్టి యా
నురుచిరకన్యకామణిని ♦ శుద్ధమతిన్ గనుకోర్కినున్న యా
నరవరుకన్నులన్ నిదుర ♦ నాటి నిశన్ గడుఁబొద్దువోపఁగాఁ
దటినెనుభావమున్ గనక ♦ తాఁగలుషించిన కాంతకైవడిన్॥

కృష్ణకోకిల. అగలిపానుపుమీఁదరాలిన ♦ యంగరాగమువానిఁ బే
రెగుభుజంబులు పోగులంటు నృ♦పేంద్రనూను మహాత్మునిన్
దగువయస్కులు నూతపుత్తు లి♦దారవాజ్ఞీచయంబులన్
నుగతినిట్టులు మేలుకొల్పిరి ♦ శుభ్రమైనయుషస్సనన్॥

మత్తకోకిల. రాత్రివోయెను శయ్యవీడుము ♦ రాజపూజ్యమహామతీ
ధాతీభారమురెండుసేసెను ♦ ధాత వింటెశ్రియఃపతీ
చిత్రమఁదుభరించెనిద్రఁ ద్య♦జించినీగురుఁ డొక్కటిన్
బాత్తుఁ డీవు వఱొందుదాల్పఁగ ♦ భవ్యరూపరఘూపమా॥

ఉ॥ భద్రుఁడవైననీపయిని ♦ బద్మకునెంతటి మోహముండినన్
నిద్రకుఁవశ్యుఁడై నిశిని ♦ నీపటులున్న నుపేక్షచేసి తా
రాద్రీముఁదాల్చి ఖండిత తె♦ఱంగుననెవ్వనితో వినోదమున్
దద్రీమసర్పె నాశశియుఁ ♦ దన్ముఖకాంతిని వీడిజారెడిన్॥

ఉత్సాహము. రెండునొక్కసారె రమ్య ♦ రీతి విచ్చి యిప్పుడే
నిండుగాసమానమాచు ♦ నింపుగాతమింపులన్
ఒండులోనమేదలుపాప ♦ యుండునీదుకన్న వే
ఱొండులోఁజలించుభృంగ ♦ ముండునట్టిపద్మమున్॥

మ॥ యాననవాయువందలి స్వభావంబైన సౌరభ్యమున్
వివిధాన్యైకగుణఁబలంగలిపి గ♦ల్పింపంగ వాంఛించి యి

స్వాభావికంపరగుణేనవిభాతవాయుః
సౌరభ్యమీపురివతేముఖమారుతస్య॥

౬౫

తామ్రాదరేషుపతితంతరుపల్లవేషు
నిర్ధాతహారగులికావిశదంహిమాంభః
ఆభాతిలబ్ధపరభాగతయాధరోష్ఠే
లీలాస్మితంసదశనార్చిరివత్వదీయం॥

20

యావత్ప్రతాపనిధిరాక్రమతేనభాను
రహ్నాయతావదుణేనతమోనిరస్తం
ఆయోధనాగ్రసరతాంత్యయివీరయాతే
కింవారిపూంస్తవగురుఃస్వయముచ్చినత్తి॥
శయ్యాంజహత్యుభయపక్షవినీతనిద్రాః
స్తంభేరమాముఖిరశృంఖలకర్షిణస్తే
యేషాంవిభాంతితరుణారుణరాగయోగా

2౧

ద్భిన్నాద్విగ్నేరికతటాఇవదంతకోశాః॥

2౨

దీర్ఘరేష్యమినియమితాఃపటమండలేషు
నిద్రాంవిహాయవనజాక్షువనాయుదేశ్యాః
ఐక్తోస్మతామలినయంతిపురోగతాని
లేహ్యేనినైంధవశిలాశకలానివాహాః॥

23

భవతివిరళభక్తిర్మానపుష్పపహరః
స్వకిరణపరివేషోద్భేదశూన్యాఃప్రదీపాః
అయమపిచగిరంస్తస్త్వప్రబోధప్రయుక్తా
మనువదతిశుకస్తేమంజువాక్పంజరస్థః॥

2౪

ఇతివిరచితవాగ్భిర్వందిపుత్రైఃకుమారః
సపదివిగతనిద్రస్తల్పముజ్జాంచకార
మదపటునినదద్భిరోద్భిత్తోరాజహంస్యైః
నురగజఇవగాంగంసైకతంనుప్రతీకః॥

2౫

అథవిధిమవసాయశాస్త్రదృష్టం
దివసముఖోచితమంచితాక్షిపత్కృ

బృహి నృక్షంబులచుండి జారిపడునా ♦ పూర్వ బ్రభాతానిలం
బవధానంబున బాలనూర్యకరభి ♦ న్నాభ్యాశితోఁ గూర్చెడిన్ ||

17

ఉ॥ క్రొంజిగియాణిముత్తైముల ♦ కున్ సరిమించెడు మంచుబిందువుల్
కెంజిగురాకులం బొలుచు ♦ లీలలు చూడఁగఁ గ్రొంసినాతెఱన్
రంజిలుదంతకాంతులపరంపరఁ గూడి వెలుంగుచుండు నీ
మంజుతరస్మితంబులను ♦ మానక తెల్పు నరేంద్రనందనా ||

20

ఉ॥ ఆకసమున్ బ్రతాపనిధి ♦ యర్కుఁడుచేరకమున్నె చీకటిన్
వీక ననూరుఁడెంతయును ♦ వే యెగజిమ్మెను వీరకోటిలోఁ
బ్రాకటనాయకుండవయి ♦ భాసిలుచుండఁగ నీవువైరులన్
దాకి వధించునేలొకొ రణస్థలి నీజనకుండు రాఘవా ||

21

చ॥ ఇరుగడనిద్రదీరికరు ♦ లెంతయు మోగుచునుండ సంకిశున్
తోటఁగెను సెజ్జ నంత నటఁ ♦ దోచిననూర్యుని రక్తరశ్మిచే
నరుతరప్రభాతతుల ♦ నందిన యగ్గజవంతకోశమున్
వఱలెను గైరికాద్రితటి ♦ వ్రచ్చినకైవడి నింపునించుచున్ ||

22

చ॥ నిడుపుగఁగట్టినట్టి పటనిర్మితమండపపాళియందుఁ బెం
పడరెడు పావనీకతురగావళి నిద్రనుబాపి ముందు సా
పడనిడినట్టి సైంధవపుఁ ♦ బల్కులనెల్లను నోటియావిరిన్
గడుమరినంబుసేసెడిని ♦ గన్గొనుమోయరవిందలోచనా ||

23

ఉ॥ పాడుటచేఁ గడున్ శిథిలభావముఁ గాంచె నుమోపహారమున్
వీడెను దీప్తిమండలము ♦ వెల్లెడుదివ్వెల నీవుమేలుకో
నాడెడు మానువాక్యముల ♦ కందముగాఁబ్రతిఁబల్కె ముద్దుమా
ట్లాడుమఁ బంజరమ్మున విహారమునల్పెడు నీదుకీరమున్ ||

24

ఉ॥ పందికుమారు లిప్పగిది ♦ వాగ్విభవంబులు చూపిలేపఁగాఁ
జెందినవేడ్కనంచలు రచించెడు శబ్దముచేతలేచి యా
నందముతోడ గాంగపులి నంబులవీడెడు నుప్రతీక మ
ట్లాందిన ప్రీతి మేల్కొని నఁగోతమచూతితోలంగెఁ దల్పమున్ ||

25

ఉ॥ అంతబ్రభాతకృత్యముల ♦ నన్నియుఁదీర్చి యథావిధిజ్ఞతన్
గాంతములైన రెప్పలను ♦ గ్రాలుకనుగవ యొప్పునయ్యజుం

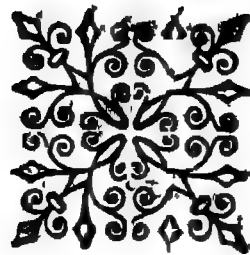

కుశలవిరచితానుకూలనేషః

క్షీతిపసమాజమగాత్స్వయంవరస్థం॥

24

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతా వజ్రస్వయంవరాభి
గమనోనామ పంచమఃసర్గః.

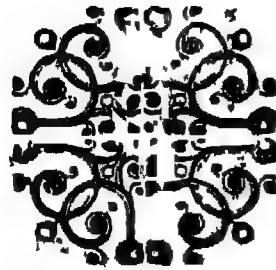

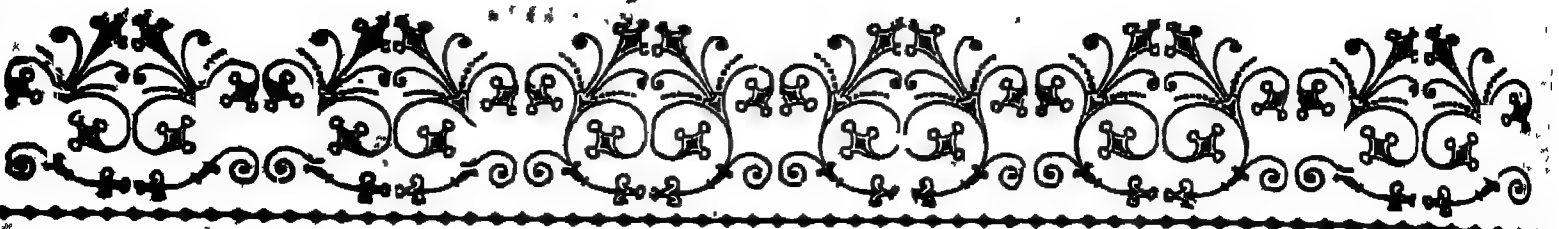
డెంతయు దత్తు అర్థిరచి యించిన వేషముఁబూనిచేరె భూ
కాంతులు దత్స్వయంవరపుఁ ♦ గాంక్షనుగూడిన యాసభాస్థలికా॥

౭౬

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణంబా
బుచ్చివేంకయమాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజస్వయంవరాభిగమనంబను
పంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షష్ఠః సర్గః

—:0:—

సతతమంచేషు మనోజ్ఞ వేషాన్ । సింహాసనస్థా నుపచారవత్సు
వైమానికానాం మరుతా మపశ్య । దాకృష్టలీలా న్నరలోక పాలాన్॥
రతే ర్నహితానునయేన కామం । ప్రత్యర్పిత స్వాంగ మివేశ్వరేణ
కాకుత్స్థ మ్మాలోకయతాం నృపాణాం । మనో బభూవేందుమతీ నిరాశం॥
వైదర్భ నిర్దిష్ట మసౌ కుమారః క్త్వేనసోపాన పథేన మంచం

శిలావిభంగై ర్మృగరాజ శాబ । స్తుంగం నగోత్సంగ మివారురోహ॥
పరార్థ్యవర్ణా స్తరణోపన్న । మానేదివాన్ రత్నవదాసనం సః
భూయిష్ఠమాసీ దుపమేయకాంతి । ర్మయూర పృష్టాశ్రయిణాగుహేన॥
తానుశ్రియా రాజపరంపరాను । ప్రిభావిశేషోదయదుర్నిరీక్ష్యః
సహస్రధాత్మా వ్యరుచద్విభక్తః । పయోముచాం పంక్తిషు విద్యుతేష॥
తేషాం మహార్హాసన సంస్థితానా । ముదారనేపథ్య భృతాం సమధ్యే
రరాజధామ్నా రఘునూనురేవ । కల్పద్రుమాణా మివ పారిజాతః॥
నేత్రప్రిజాః పౌరజనస్య తస్మిన్ । విహాయ సర్వా న్నృపతీ న్నివేతుః
మదోత్కటే రేచిత పుష్పవృక్షా । గంధద్విపే వన్యైశ్చ ద్విరేషాః॥
ఆధస్తు తేవందిభి రన్వయజ్ఞైః । సోమార్కవంశ్యే నరవేషలాకే
సంచారితే చాగరుసారయోనా । ధూపే సముత్సర్పతి వైజయంతీః॥
పురోపకంతోపవనా శ్రియాణాం । కలాపినా ముద్ధతస్పత్యహేతా
ప్రధ్మాతశంఖే పరితో దిగంతాం । స్తూర్యస్వనే మూర్ఛతి మంగళార్థే॥

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ష ష్టా శ్వా స ము.

గీతములు.

దివి విమానాళి విహరించు ♦ దివిజవరుల । లీలలనుగాలి పర్యంక ♦ పాళిమీఁద
సింహపీఠములందుండి ♦ చెలఁగునృపుల । రమ్యవేషుల నటఁగాంచె ♦ రఘుని నుతుఁడు॥౧
హరుని రతికాంతవేడఁగా ♦ నతనికరుణ । మరల దేహంబుదాల్చిన ♦ మరుఁడనంగ
నొప్పు కాకుత్స్థమణిఁ గాంచి ♦ యుర్విపాలు । రిందుమతిఁ గూరిచి నిరాశఁజెందిరంత॥
తాళ్ళపై తాళ్ళమీఁదుగా ♦ రమ్యశిఖరి । శిఖరమెక్కిడుసింహంపు ♦ శిశువువోలె
నవ్విదర్భాధిపతిచూప ♦ నక్కుమార । విభుఁడు మెట్టులమీఁదుగాఁ ♦ బీఠమెక్కి॥ 3
రత్నకంబళరాజిచేఁ ♦ బ్రభదలిర్చు । నాసనంబునఁ గూర్చున్న ♦ యయ్యజుండు
చిత్రకాంతుల నెమ్మిపైఁజెలఁగుచుండు । స్కందుతోఁ బోల్చినెంతయుఁజాలియుండె॥
అంబుదాళిని వేరూపు ♦ లంది మెఱుపు । చెలఁగి కనులకు మిఱుమిట్లు ♦ గొలుపునట్లు
రాజపంక్తుల రాజిల్లు ♦ రాజ్యలక్ష్మీ । యధికకాంతిని దుస్సహా ♦ మయ్యెఁజూడ॥ ౫
శ్రేష్ఠ సింహాసనంబులఁ ♦ జెన్నుమీటి । యుజ్జ్వలంబగు వేషాల ♦ నొప్పియున్న
రాజులందఱలో రఘు ♦ రాజనుతుండె । నురతరులఁబారిజాతంబు ♦ కరణిమెఱసె॥ ౬
భృంగముల్ పుష్పవృక్షమ్మా ♦ లెల్లఁబాసి । వచ్చిమదగఁధ గజముపై ♦ వాల్చినట్లు
పౌరజనముల సకలదృగ్ ♦ వాతములును । బాసిరాజుల నజునిపై ♦ వచ్చివ్రాలె॥ ౭
సోమసూర్యకులంబుల ♦ భూమిపతుల । వంశచరితలు దెలిసిన ♦ వందితతులు
పాఠములు సల్ప నగరుధూ ♦ పమ్ములడరి । పర్వి చుట్టును ధ్వజముల ♦ పయికి నెగసె॥౮
శంఖమంత్రతూర్య ని ♦ స్వానచయము । కడలకును ముట్టియంతటఁ ♦ గలసినెఱయ
నగర కంఠోపవనముల ♦ నెగడుచుండు । నెమఱులకు నృత్యహేతువైయమరెనపుడు॥౯

మనుష్యవాహ్యం చతురస్రియాన । మధ్యాస్య కన్యా పరివారశోభి
వివేశ మంచాంతర రాజమార్గం । పతింపరా క్ష్మప వివాహవేషా॥

౧౦

తస్మి నిధానాతిశయే వేదాతుః । కన్యామయే నేత్రశతైక లక్ష్మ్యే
నివేతు రంతఃకిరణే ర్నరేంద్రా । దేహైః స్థితాః కేలమాసనేషు॥

౧౧

తాంప్రత్యభిష్యక్త మనోరథానాం । మహీపతీనాం ప్రిణయాగ్నిదూత్యః
ప్రేవాళశోభా ఇవపాదపానాం । శృంగారచేష్టా వివిధా బభూవుః॥

౧౨

కశ్చిత్కరాభ్యా ముపగూఢనాళ । మాలోల పత్రాభి హతద్విరేఖం
రజోభిరంతః పరివేషబంధి । లీలారవిందం భ్రమయాం చకార॥

౧౩

విస్త్రస్త మంసా దపరోవిలాసీ । రత్నానువిధాం గదకోటిలగ్నం
ప్రాలంబ ముత్కృప్య యథావకాశం । నినాయ సాచీకృత ఛాయాకర్తృః॥

౧౪

ఆకుంచితాగ్రాం గులినా తతోన్యః । కించిత్స మాఽర్జిత నేత్ర శోభః
తిర్యగ్విసంసర్పి నఖప్రభేణ । పాదేనహేమం విలిలేఖ పీఠం॥

౧౫

నివేశ్యవామం భుజమాసనార్ధే । తస్మిన్నివేశాదధికోన్నతాం సః
కశ్చిద్వివృత్త త్రికభిన్నహారః । నుహత్సమాభాషణతత్పరోభూత్॥

౧౬

విలాసినీ విభ్రమదంతపత్ర । మాపాండూరం కేతకబర్హ మన్యః
ప్రియానితంబోచిత సంనివేతై । ర్విపాటయామాస యువానఖాగ్రైః॥

౧౭

కుశేశయా తామ్రతలేన కశ్చిత్ । కరేణరేఖా న్వజలాంఛనేన
రత్నాంగుళీయ ప్రభయానవిధా । నుదీరయామాస సలీలమత్నా॥

౧౮

కశ్చిద్యధాభాగ మవస్థితోపి । స్వసంనివేశా ద్వ్యతిలంఘినీవ
వజ్రాంశుగర్భాంగుళి రంధ్రమేకం । వ్యాపారయామాస కరం కిరీటే॥

౧౯

తతోన్మపాణాం శ్రుతవృత్తవంశా । పుంశత్రుగల్భా ప్రతిహార రక్షీ
ప్రాక్స్పన్నీకర్షం మగధేశ్వరస్య । నీత్వా కుమారీ మవదత్సునందా॥

౨౦

అసౌశరణ్యః శరణోన్ముఖానా । మగాధసత్త్వో మగధప్రతిష్ఠః
రాజాప్రజా రంజనైర్బద్ధః । పరంతపోనామ యథార్థనామా॥

౨౧

కామం నృపాః సంతు సహస్రశోక్త్యే । రాజన్వతీ మామరనేన భూమిం
నక్షత్రితారా గ్రహసంకులాపి । జ్యోతిష్మతీ చంద్రమ్మసైవ రాత్రిః॥

౨౨

పరిచరులతోడ నొప్పి వివాహవేష . కలితయైన పతింవర . కన్య నరులు
 హేయపల్లకినెక్కి పరి • మోదమతిని . రాజపర్యంకమధ్యమా • ర్గమునుజొచ్చె॥ ౧౦
 వందలకొలంది వీక్షణ • వాతములకు . గుటియగుచు బ్రహ్మసృష్టి న • బృరమునగుచు
 నేనగునాకన్నెపైవారి • నృపులమనము . లంగములుమాత్రముండె సింహాసనముల॥ ౧౧
 ఆమెయందలి తమప్రేమ • వ్యక్త పఱుచు . భూతలేందుగిల ప్రణయాగ్రి • దూతలనంగ
 వివిధ శృంగార చేష్టలు • వెలసెనపుడు . నృక్షములయందుఁ బల్లవ • శీలువోతె॥ ౧౨
 కదలిరేకులు తేంట్లను • గడకునెట్ట . వరపరాగంబు లోపలఁ • బరిధిగట్ట
 నాశమును జేతఁబట్టి భూ • నాథుఁడొక్కఁ . డందముగఁ ద్రొప్పె లీలార • విందమపుడు॥
 వేటొకవిలాసి పూదండ • జారిభుజము . రత్నఖచితవరాంగదా • గ్రమునఁ దగులు
 కోనిన నుందరముఖమును • గొంతత్రొప్పి . దానిసవరించి యిడె యథా • స్థానమందు॥
 మఱియొకఁడు గొంతవెనుకకుఁ • బఱసిదృష్టి . కాళ్లమునివేర్చువంచి బం • గారుపాద
 పీతమును వ్రాముచుండెను • విమలనఖర . వక్రకాంతుల దానిపైఁ • బర్వమండ॥ ౧౩
 మించియెత్తుగ మూపు గా • నించురీతి . వామభుజముంచి పీతార్ధ • భాగమందు
 విరోధముజారనొకయింత • వెన్నుద్రొప్పి . యొకఁడుమాట్లాడఁగడఁగెను • సకునితోడ॥
 మఱియొకఁడు స్వప్రయాంగన • పిఱుఁదుమీఁద . నునుచుకొనగోటఁ గామినీ • జనవిలాస
 మనకునా దంతపత్రాలి • కనువుగాఁగఁ . బచ్చగేదంగిరేకును • బట్టిచీల్చె॥ ౧౪
 ధ్వజముమొదలగు రేఖలఁ • దనరుచుండి . పద్మమల్లెఱ్ఱగానుండు • పాణితోడ
 రత్నముల యుంగరమ్ముల • ప్రభలుగ్రమ్ము . పాచికలు వైచె నొక్కండు • పార్థివుండు॥
 తలనుయొక్కస్థలంబునఁ • దనరుచున్న . మకుట మొక్కఁడు దలఁచిన • మాడ్కిదాని
 నంటజొచ్చెను గరమున • నక్కిరీట . వజ్రుచి వేర్చుసందులఁ • బడివెలంగ॥ ౧౫
 అంత రాద్వంశచరితంబు • లన్నివేలనీ • పురుషులంతటిప్రాధర్యై • వలలంబుండు
 ద్వారపాలనంనంద తొత్కన్యనపుడు . తొలుతమగభేమకడనిల్చి • పలికెనిట్లు॥ ౧౬
 అమితసత్వుఁడు మగధరక్షాస్పదుండు . శరణజొచ్చినవారికి • శరణమగుచుఁ
 బ్రజలరంజింపఁజేసెడు • భవ్యయశుఁడు . సార్థకపరంతపాఖ్యుఁ డీత్యువరుండు॥ ౧౭
 పృథ్వివరులములున్నను • వేలకొలఁది . నితఁడురాజన్వతినిజేసి • క్షితితలమును
 రేక్కరేనన్నిగ్రహములు • చుక్కలున్న . నిశినిజ్యోతిష్కృతినిజేయ • శశివిధమున॥ ౧౮

క్రియాప్రబంధా దయమధ్యగాణా । మజసగ్రమాహూత సహసనేత్రః
శక్యాశ్చిరం పాండుకపోలలంబాఙ్ । మందారశూన్యా నలకాం శ్చకార॥

అనేనచేదిచ్చసి గృహ్యమాణం । పాణిం వరేణ్యేన కురుప్రవేశే
ప్రాసాదవాతాయన సంశ్రితానాం । నేతోత్సవం పుష్పపురాంగనానాం॥

వీవంతయోక్తే తమవేక్ష్యకించిత్ । విస్రింసి దూర్వాంక మధూకమాలా
ఋజుప్రణామ క్రియయైవతస్వీ । ప్రిత్యాదిదేశైన మభాషమాణా॥

తాంసైవవేత గ్రహణే నియుక్తా । రాజాంతరం రాజనుతాం నినాయ
హమిరణోత్థే తరంగరేఖా । పద్మాంతరం మానసరాజహంసీం॥

జగాదచైనా మయమంగనాథః । నురాంగనా పార్థిత యశావనశ్రీః
వినీతనాగః కిలనూత్రకారై । రైంద్రం పవం భూమిగతోపి భుంక్తై॥

అనేనపర్యాస యతాశ్రు బిందూఙ్ । ముక్తాఫలస్థూల తమాన్తస్స సేష
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యనూత్యేణ వినైవహారాః॥

నిసర్గభిన్నాస్పద మేకసంస్థ । మస్మిద్వయం కీశ్చ సర్వస్వతీచ
కాంత్యాగిరా నూన్మతయాచ యోగ్యా । త్వమేవకల్యాణి తయోస్తృతీయా॥

అథాంగరాజా దనతార్యచక్షు । ర్యాహీతి జన్యా మపదత్కుమారీ
నాసౌనకామ్యా నచవేదసమ్య । గ్రిప్తుంనసా భిన్నరుచ్ఛిలోకః॥

తతఃపరం దుఃప్రసహం ద్విషద్భి । ర్మృపం నియుక్తా ప్రతిహాత భూమా
నిదర్శయామాస విశేషదృశ్య । మిందుం నవోత్థాన మివేందుమత్యై॥

అవంతినాథోయ ముదగ్రీవాహు । ర్వికాలవత్ సై నుచ్యతమధ్యః
అరోఘ్యచక్ర భ్రమ ముష్ణతేజా । స్వప్నేన యతోల్లిఖితోవిభాతి॥

అస్యప్రయాణేషు సమగ్రీశక్తే । రగ్రేసరై ర్వాజిభి రుత్థితాని
కుర్వంతిసామంత శిఖామణీనాం । ప్రభాప్రరోహస్తమయం రజాంసి॥

అసౌమహాకాల నికేతనస్య । వసన్నదూరే కిల చంద్రమాశేః
తమిస్రిపక్షేపి సహస్త్రియాభి । క్షోతాన్మి వతోనిర్వి శతిప్రదోషాఙ్॥

అనేనయూనా సహపార్థివేన । రంభోరుకచ్చి నృనసౌరుచిన్తే
సిప్రాతరంగానిల కంపితాను । విహర్తుముద్యాన పరంభరాను॥

ఎడతెగకజన్నములునేసి ♦ యెపుడు నిందుఁ | బిల్చి శచివెల్లచెక్కిళ్ల ♦ జేరినట్టి
ముంగురులయందు మందార ♦ పుష్పచయము | చేరకుండఁగఁజేసెను ♦ జీరమితండు॥

ఈపరేణ్యునిచేపట్టు ♦ దేని నీవు | బుష్పపురమును జొచ్చి యా ♦ పురములోని
యమలప్రాసాదనాతాయ ♦ నములఁజూచు | చానలకు నేత్రపర్వంబు ♦ సలుపఁగలవు॥

అనుచుఁజెప్పిననాలించి ♦ యతనిఁగాంచి | గరికతోనొప్పు నిప్పూ ♦ సరముగదల
ఋజుగతినిగ్రాలుమతి నమ ♦ స్మృతినొనర్చి | తన్వి మానముతోడ నా ♦ తనిఁదొఱంగె॥

మానసమరాళినొండు పద్మమునుజేర్చు | గాలిచేఁగల్గుతరఁగల ♦ పాళిపగిడి
రాజపుత్రిని మఱియొక ♦ రాజుఁజేర్చి | యనియె వేత్రిమ్ముదాల్చిన ♦ యానునంద॥ ౨౬

అంగనాథుఁడితండు ను♦రాంగనాళి | కోరుయావనకాంతిఁ జె♦న్నారవాఁడు
గజములకుశిక్ష ఋషులచేఁ ♦ గఱపినాఁడు | భగణిపైనింద్రవిభవంబు ♦ దాల్చినాఁడు॥

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము ♦ లంతలేసి | వైరికాంతలచతులపైఁ ♦ బ్రస్తురించి
యితఁడుమున్గొన్నసరులకుఁ ♦ బ్రతిగనిడిన | దారములుతేనివండల ♦ తీరుగొలిపె॥ ౨౭

భిన్నవాసస్వభావలై ♦ యున్న నిటను | శ్రీసరస్వతులిస్వరుఁ ♦ జేరిరొకట
సశ్యవాక్పూతసౌందర్య ♦ శాలివీచు | గూడియుంటకు యోగ్యువు ♦ మూడవదిగ॥ ౨౮

అనుడునాతనిపైదృష్టి ♦ నట్టెదింపి | పదయునుచుఁజెప్పెఁజెలికి న ♦ ప్రృథుకుమారి
తానెఱుంగఁగఁజాలదా? ♦ తగఁడయతఁడు | అవనినభిరుచి భిన్నమా ♦ నంతెగాక॥ ౨౯

అంత దౌవారికనునంద ♦ యరితతులకు | దుష్ప్రసహ్యుని నూత్న చం♦దుగిండువోలెఁ
జూడనెంతయు యోగ్యుని ♦ నుభగున్మృపుని | నింకొకనిఁజూపి యిట్లనెఱినిందుమతికి॥ ౩౦

నిడువలెనట్టిబాహువుల్ ♦ వెడఁదరొమ్ము | గుండ్రమాసన్ననడుమును ♦ గొమరుమిగులఁ
దృష్టిచ్చక్రభ్రమంబుపైఁ ♦ దవిలిరాయ | వఱురవిఁబోలునీతఁ డ♦వంత్రివిభుఁడు॥ ౩౧

శక్తిసంపూర్ణనీతని ♦ జైత్రయాత్ర | ముందునడిచెడుహరితతిఁ ♦ బొడమతజము
లఖిలసామంతరాజ తే♦జాంకురముల | కస్తూరనరబుగల్గిండు ♦ నద్భుతముగ॥ ౩౨

అమ్మహాకాలనిలయు శ♦శాంకమాళి | కెలనవసియించుఁగావునఁ ♦ గృష్ణశత్రు
మండుగూడను దనప్రియు ♦ రాండ్రితోడ | ననుభవించునుజంద్రికా ♦ యామినులను॥

ఈపడుచుత్తేనితోగూడి ♦ యిరువుమీఱ | విమలసిప్రాతరంగాళి ♦ పెడఱుగాలి
వలనఁగంపించునుద్యాన ♦ పాళియందుఁ | జెలఁగఁగోరుదెరంభోరు ♦ తెలుపుమనెన॥ ౩౩

తస్మిన్నభివ్యోతీత బంధుపద్మే । ప్రితాపసంశోషిత శత్రుపంకే
బబంధసానోత్తమ సౌమమార్యా । కుముద్వతీ భానుమతీన భావమ్॥

3౬

తామగ్రతస్తామర సాంతరాభా । మమాపరాజస్య గుణైరనూనామ్
విధాయస్పష్టిం లలితాం విధాతు । ర్జ్జగాద భూయః సువతీం సువంశా॥

3౭

సంగ్రామనిర్విష్ట సహస్రబాహు । రష్ట్రాదశద్వీప నిఖాత యూషః
అనన్యసాధారణ రాజశబ్దో । బభూవయోగీ కిల కార్త వీర్యః॥

3౮

అకార్యచింతా సమకాలమేవ । ప్రాసుర్భవం శ్చాపధరః పురస్తాత్
అంతః శరీరేష్వపియః ప్రజానాం । ప్రత్యాదిదేశా వినయం వినేతా॥

3౯

జ్యబంధ నిష్పంద భుజేనయస్య । వినిశ్చయసద్వక్త్ర పరంపరేణ
కారాగృహే నిర్జితవాసవేన । లంకేశ్వరే షోషిత మాప్రసాదాత్॥

౪౦

తస్యాన్వయే భూపతిరేష జాతః । ప్రతీప ఇత్యాగమ వృద్ధనేపీ
యేనశ్రియః సంశ్రియనోషయాథం । స్వాభావలోలేత్యయశః ప్రమృష్టం॥

౪౧

ఆయోధనే కృష్ణగతిం సహాయ । మవాప్యయః క్షత్రియ కాలరాత్రిం
ధారాంకితాం రామపరశ్వధస్య । సంభావయ త్యుత్పలపత్రసారాం॥

౪౨

అస్యాంకలక్షీ ర్భవ ద్భీర్భవాహా । రాహిష్మతీ వప్రనితంబకాంచీం
ప్రాసాదజాలై ర్జలవేశిరమ్యాం । రేవాంయని పేక్షీశు మస్తికామః॥

౪౩

తస్యాః ప్రకామం ప్రియదర్శనోపి । నసక్షిత్తో రుచయే బభూవ
శరత్ప్రమృష్టాంబుధరోపరోధః । శశీవపర్యాప్త కలోనలిన్యాః॥

౪౪

సాశూరనేనాధిపతిం సుషేణ । ముద్దిశ్యలోకాం తరగీతకీర్తిం
ఆచారకుద్ధో భయ సంశదీపం । శుద్ధాంతరత్యా జగదేకుమారీ॥

౪౫

నీపాన్వయః పార్థివ ఏషయశ్వా । గుణైర్యమాశ్రిత్య పరస్పరేణ
సిద్ధాశ్రమం శాంత మివైత్యసత్త్వై । రైస్సర్గికో ప్యుత్సస్పృజే విరోధః॥

౪౬

యస్యాత్మగేహే నయనాభిరామా । కాంతిర్హిమాంశో రివసన్నివిష్టా
హర్మ్యాగ్రి సంమాథ తృణాంకురేషు । తేజోవిషన్యాం రిపుమందిరేషు॥

౪౭

యస్యావరోధ స్తనచందనానాం । ప్రత్యాశవా ద్వారివిహారకారే
కలిందకన్యా మధురాంగతాపి । గంగోర్మిసంసక్త జలేవభాతి॥

౪౮

బంధుపద్మమ్ములరించి ♦ వైరిపంక । మింకఁజేసిప్రతాపాన ♦ నెసఁగునతని
 యందు మృదుల కుముద్వతి ♦ యాత్మభావ । బంధమునుభానుమతివలె ♦ బలుపదయ్యె॥ ౩౧
 అంతఁగంజాతగర్భంపుఁ ♦ గాంతికలిగి । వనజగర్భనిసృష్టికి ♦ వన్నెయిడెడు
 రూపనుగుణాధ్యనుదతి న ♦ నూపన్మపతి । యెదుటఁజేర్చినునంద దా ♦ నిట్లుపలికె॥ ౩౨
 యూపములఁబదు నెన్నిది ♦ ద్వీపములను । నిల్పివేయిభుజమ్ములఁ ♦ గొల్పియాజెఁ
 బరులుగనఁగాని రాజ శ ♦ బ్దంబుఁబడసి । యుండెఁగాకార్తవీర్యుడఁ ♦ యోగియొకఁడు॥
 సలుపఁదగనివి సలుపంగఁ ♦ దలఁచునంత । నెక్కిడినచాపమునుదాల్చి ♦ యెదుటనిల్చి
 చెడుతలంపులుమనములఁ ♦ జెందకుండఁ । బ్రజలశిక్షించిరక్షించు ♦ వాఁడతండు॥ ౩౩
 అల్లెతొటనుభుజము ల ♦ ల్లాడకుండఁ । గట్టనిట్టార్పువెట్టి వ ♦ క్త్రిములయందు
 నతనిచెఱునుండఁగరుణించి ♦ యనువుదాఁక । నిందుగ్రెల్చినయట్టి లం ♦ కేశ్వరుండు॥ ౪౦
 అతనికులమున నీప్రతీ ♦ పాఖ్యన్మపతి । జ్ఞానసృద్ధులఁగొల్చు ను ♦ జ్ఞానిగలిగి
 సిరికినాశ్రితదోషాళి ♦ చేతఁబొడము । ప్రకృతి చంచలయనునిందఁ ♦ బాపివైచె॥ ౪౧
 వహ్నిసాయంబుయుద్ధానఁ ♦ బడసియితఁడు । క్షత్రియులకాలరాత్రియై ♦ చన్నయట్టి
 పరశురామునివాడియా ♦ పరశుధారఁ । గలువరేకులసారంబు ♦ గాఁగనెంచె॥ ౪౨
 మించిమాహిష్మతీవప్రీ ♦ కాంచియైన । విమలరేవానదీపూర ♦ విభవములను
 హర్మ్యములనుండిమాడఁగా ♦ నాసయున్న । నగుము నీవీమహాభుజా ♦ నంకలక్ష్మీ॥ ౪౩
 ఎంతప్రియదగ్ధనుండైన ♦ నిందుమతికి । నన్నపాలుఁడురుచియింపఁ ♦ డయ్యెఁ గోర
 మొగిలువీడి శరత్కళా ♦ పూర్ణుడయ్యె । నిందుఁ డబ్జంబులకు రుచి ♦ యింపనట్లు॥ ౪౪
 అంత నక్కన్యకిట్లనె ♦ నానునంద । యుభయకులదీపమును మఱి ♦ శుభచరిత్రుఁ
 డగుచు లోకాంతరములను ♦ యశముగాంచి । చెలఁగునాశూరనేను ను ♦ షేఁబుఁజూపి॥
 ఇతఁడునీపాన్వయుఁడుయాజి ♦ యితనిఁబొంది । గుణములన్యోన్యవైరంబు ♦ గొనకపొదలు
 శాంతస్థిద్ధాశ్రమముఁబొంది ♦ సత్త్రచయము । ప్రకృతి వైరమ్ములనుమాని ♦ పరఁగురీతి॥
 కనులకభిరామమాచంద్రీ ♦ కాంతివంటి । కాంతితనమందిరమ్మునఁ ♦ గ్రాలఁజేసె
 భూరిహర్యాగ్రములగడ్డి ♦ మొలచియున్న । శత్రుగృహములదుస్సహ ♦ శౌర్యముంచె॥
 ఇతఁడు జలకేళికుద్ధాంత ♦ సతులఁగూడి । సలుపఁదత్కుచచందన ♦ ములనుగలసి
 యమునమధురా పురప్రాంత ♦ మందునున్న । గంగతరఁగలఁగూడిన ♦ కరణివొప్పు॥ ౪౫

తృప్తేన తార్క్యత్కిల కాలియేన । మణింవిస్ఫుప్తం యమునాకసాయః
వక్షుఃస్థల వ్యాపి రుచందధానః । సకాస్తుభం హేమయతీవక్తృష్టం॥

౪౯

సంభావ్య భర్తారమముం యువానం । మృదుప్రవాళో త్రర పుష్పశయ్యే
బృందావనే చైత్రరథా దనూనే । నిర్విశ్యతాం నుందరి యావనశీః॥

౫౦

అధ్యాస్య చాంభః పృషతోక్షితాని । శైలేయగంధీని శిలాతలాని
కలాపినాంప్రాప్సి పశ్యన్మత్యం । కాంతాను గోవర్ధన కందరాను॥

౫౧

సృపంతమావర్త । మనోజ్ఞనాభిః । సావ్యత్యగా దన్యః ధూ ర్భవతీ
మహాధరం మార్గవశాదుపేతం । సోమోహా సాగరగామినీవ॥

౫౨

అధాంగదాశ్లిష్టభుజం భుజిష్యా । హేమాంగం నామకళింగ నాథమ్
ఆసేదుషీం సాదితశత్రుపక్షం । బాలామబాలేందుముఖం బభాషే॥

౫౩

అసౌమహేంద్రాని సమానసారః । పతిర్మహేంద్రస్య మహాదధేశ్చ
యస్యత్తుర త్సైన్య గజచ్ఛలేన । యాత్రానుయాతీవ పురోమహేంద్రః॥

౫౪

జ్యాఘాతరథే నుభుజో భుజాఖ్యాం । కిభర్తి యశ్చాపభృతాం పురోగః
రిపుశ్చియాం సాంజన బాష్పసేకే । బందీకృతానా మివ క్షధతీర్ష్య॥

౫౫

యమాత్మనః సద్మని సన్నికృష్టా । మంద్రధ్వని త్యాజిత యామతూర్యః
ప్రాసాదవాతాయన దృశ్యపీచిః । ప్రబోధయ త్యర్ణవ ఏవనుప్తం॥

౫౬

అనేనసార్థం విహరాంబురాశే । స్త్రీ రేషు తాళీవనమగ్నరేషు
ద్వీపాంతరానీత లవంగపుష్పై । రపాకృత స్వేదలవామరుద్భిః॥

౫౭

ప్రలోభితా వ్యేక్యతి లోభనీయా । విదర్భరాజావర జాతయైవం
తస్మాదపాషర్తత దూరకృష్టా । నిత్యేవలక్ష్మీః ప్రతికూలదైవాత్॥

౫౮

అధోరగాఖ్యస్య పురస్యనాథం । దౌవారికీ దేవసరూప మేత్య
ఇతశ్చకోరాక్షీ విలోకయేతి । పూర్వానుశిష్టాం నిజగాదభోజ్యాం॥

౫౯

పాండ్యోయమరిసాత్పిత లంబహరః । క్షప్తాంగరాగో హరిచందనేన
అభాతిబాలాతప రక్తసానుః । సనిర్ఘోరోద్గార ఇవాద్రిరాజః॥

౬౦

వింధ్యస్య సంస్తంభయితామహాద్రీ । ర్ని శ్చేషపీతోజ్ఞ త సింధురాజః
ప్రీత్యాశ్వ మేధావభృథార్ద్రామూర్తేః । సాస్నాతికోయస్య భవత్యగస్త్వః॥

౬౧

గరుడునకునోడి యమునలోఁ ♦ గాఁపురంబు సలుపు కాళీయఁ డిచ్చిన ♦ వెలుఁగుమణిని
 వక్షమునఁదాల్చుఁగొన్తుభ ♦ పజ్జమాను । కృష్ణునకులజ్జగొల్పెడు ♦ క్రియనితండఁ॥ ౪౯
 ఈపడుచుతేని భర్తగా ♦ నెంచినీవు । చిగురు లునిచినమెత్తపూ ♦ సెజ్జమిఁద
 యావనశ్రీలనుందరీ ♦ యనుభవింపు । చైత్రరథతుల్యబృందావి ♦ చిత్రీవనిని॥ ౫౦
 రాతిపూపరిమళముల ♦ రమ్యమగుచుఁ । జినుకులనుగాంచి తడిసిన ♦ శిలలనుండి
 కేమము గోవర్ధనాచింత ♦ కందరములఁ । గలుగుశిఖిన్యత్యముల వాన ♦ కాటునందు॥ ౫౧
 అన్య పత్నిగఁదెలిసి తన్నుక్కుమారి । నుడిపగిదినాభిచెన్నారు ♦ నుందరాంగి
 యభిజనుచున్నవడ్డమై ♦ యద్రాఁగఁ । దప్పనదివలెఁ దన్నుపుఁ ♦ దప్పించనియె॥ ౫౨
 అంత రిపుపక్షభంగు హేమాంగదాఖ్యు । నంగదాంచితబాహు కలింగనాథు
 నేడుటిబాలకుఁబూర్ణేందు ♦ వదనకనియె । నమలదొవారికామణి ♦ యా నునంద॥ ౫౩
 ఇతఁడు బలమునఁబోలు మహేంద్రగిరిని । నేలుచుండుమహాబ్ధి మహేంద్రములను
 ఇతనియాత్రలముందు మహేంద్రశైల । మరుగుమదగజతతిమిష ♦ ననఁగఁదోచు॥ ౫౪
 కాయకథరాగ్రగణ్యుడై ♦ కాలినితఁడు । గలనఁగొనిచనురిపులక్షి ♦ కజ్జలాశు
 ధారేఁదడిసినరెండు పథమ్ములనఁగ । భుజములఁగిణాంక రేఖలు ♦ పూనినాఁడు॥ ౫౫
 అబ్ధియాతనినిలయంబు ♦ నంటియుంట । నతులరవముల యామతూర్వములమించి
 సౌధజాలాభివీచి దర్శనమొసంగి । మేలుకొలుపును నుత్త సృపాలునితని॥ ౫౬
 పడసిదీప్యపాంతరలవంగ ♦ పరిమళమాను । జేమటలార్చెడువాళిపో ♦ తమలఁజేలఁగి
 తాళవనములమర్మర ♦ ధ్వనులమించు । జలధితటములనితనితో ♦ సలుపుకేళి॥ ౫౭
 నుచు లోభమ్మునెంతఁ గొల్పిననువినక । రూపవతిభోజుచెల్లె లా ♦ భూపుఁదొఱఁగెఁ
 దన్నుదూరాననుండి యత్నమునదేఁగ । సిరితలంపక దురదృష్టుఁ ♦ దొఱఁగుకరణి॥ ౫౮
 అంతభోజాన్వయనుగూడి ♦ యమరరూపు । నాగపురస్యపుఁజేరి నునందపలికె
 నిందుమతితోడనెప్పటి ♦ చందమునను । గాంచుమిటను జకోరాక్షి ♦ యంచుఁజూపి॥
 పాండు్యుడీతఁడుచందన ♦ పంకమలఁది । మూపుననుహరములవేలఁ ♦ బొదలుచుండు
 నేఱుసేసానువొప్ప లే ♦ యెఁడచేత । నేల్లుడిగఁబాఱఁగ్రాలు న ♦ గేఁదుఁపగిది॥ ౫౯
 ఆశ్వమేధాభృథముచే ♦ నఁగమెల్ల । డరియ నెఱికి సే సన్నఁగఁడును బ్రియఁడు
 వింధ్యము నఁచి సురమ్ముఁ పీల్చిదానిఁ । శ్రీవృత్తజ్యోతిఁజేటి యగస్త్యమాని॥ ౬౦

అస్మింహరాదాప్తవతా దురాపం । యేనేంద్ర లోకావ జయాయ దృష్టః
పురాజనస్థాన విమర్దశంకీ । సంధాయ లంకాధిపతిః ప్రతస్థే॥

౬౨

అనేనపాణౌ విధివద్భూషితే । మహాకులీనేన మహీవగుర్వీ
రత్నానువిధాద్భవ మేఘులాయా । దిశః సవత్సీ భవదక్షిణస్యా॥

౬౩

తాంబూలవల్లీ పరిణద్ధపూగా । స్వేలాలతాలింగిత చందనాను
తమాలపత్రా స్తరణానురంతుం । ప్రసీదశశ్వ స్మలయస్థలీషు॥

౬౪

ఇందీవరశ్యామ తనుర్నృపాసౌ । త్వంరోచనాగౌర శరీరయష్టిః
అన్యోన్యశోభా పరిస్పృద్ధయేవాం । యోగస్తటిత్తోయదయో రివాన్తు॥

౬౫

స్వనుర్విదర్భాధిపతే స్తదీయో । లేభేంతరం చేతసి నోపదేశః
దివాకరాదర్శన బద్ధకోశే । నక్షత్రినాథాంశు రివారవిందే॥

౬౬

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ । యంయంవ్యతీయాయ పతింవరాసా
నరేంద్రమార్గాట్ట ఇవప్రపేదే । వివర్ణభావం ససభూమిపాలః॥

౬౭

తస్యాంరఘోః నూనురుపస్థితాయాం । నృణీతమాంనేతి సమాకులోభూత్
వామేతరః సంశయమస్య బాహుః । కేయూరబంధో చ్ఛ్వాసితైర్నునోద॥

౬౮

తంప్రాప్య సర్వావయవా నవద్యం । వ్యావర్తతాన్యోప గమాత్కుమారీ
నహిప్రపుల్లం సహకారమేత్య । వృక్షాంతరం కాంతృతి పట్పద్ధాలిః॥

౬౯

తస్మిన్నమావేశిత చిత్తవృత్తి । మిందుప్రభామిందుమతీ మవేత్త్య
ప్రచక్రమేషత్తు మనుక్రవజ్ఞా । సకస్తరంవాక్య మిదం నునందా॥

౭౦

ఇత్యౌషుపంశ్యః కకుదంస్పపాణాం । కకుత్స్థ ఇత్యాహితలక్షణోభూత్
కాకుత్స్థ శబ్దంబతఉన్న తేచ్ఛాః । శ్లాఘ్యం దధశ్యుత్తర కోసలేంద్రాః॥

౭౧

మహేంద్రమాస్థాయ మహోక్షరూపం । యఃసంయతి ప్రాప్త పినాకిలీలః
చకారబాణై రనురాంగనానాం । గండస్థలీః ప్రాప్తపత్త్రలేఖాః॥

౭౨

విరావతాస్థాలన విశ్లేధంయః । సంఘట్టయన్నం గదమంగదేన
ఉపేయషః స్వామషిమూర్తిమగాఢ్య । మర్థాసనం గోత్రభిదోధితస్థా॥

౭౩

జాత్యురేతస్య కిలోరుక్తిర్తిః । కులప్రదీప్తా నృపతిర్ద్వీలీపః
అతిష్ఠదేకోన శతక్రతుత్వే । శక్రాభ్యనూయా వినివృత్త యేయః॥

౭౪

ఘనీచేనస్త్రమంది దుఃరాపుఁడైన । యీతఁడోర్చు జనస్థానఁమేచియంఁచుఁ
కొలుత సంధినినీతని ♦ తోడసలిపి । యింద్రుపై నేగఁబేర్చి లంఁకేశ్వరుండు॥ ౬౨

ధివిహితమైనయట్టి సద్విధులతోడ । నిమ్మహామలుకరము గ్రహించినీవు
పూజీయుతార్థనమేఖలా ♦ మండితయగు । వనుధులె దక్షిణాశాస ♦ పత్నివగుము॥ ౬౩

వీలకులుబాగుచందన ♦ పృథ్విములను । నాగవల్లులుపెనగొన్న ♦ పూగములను
బైబయినిరాలిన తమాల ♦ పత్రములను । జెలఁగుమలయస్థులకేళి ♦ సలుపుమివా॥ ౬౪

ఎసఁగునీలోత్పలశ్యామ ♦ మితనిమేను । నెగడుగోగోజనపుఁజాయ ♦ నీదుతనువు
మీసమాగమ మాతటి ♦ స్మేఘములను । మించి యన్యోన్యశోభను ♦ బెంచుఁగాత॥ ౬౫

అనెడుచెలిబోధయవకాశ ♦ మందదయ్యె । నావిదర్భేశుచెలియలి ♦ యాత్మయందు
ఘర్మఁగానమిమోడ్చిన ♦ యబ్జమందు । నిందుకిరణాళి యవకాశ ♦ మందనట్లు॥ ౬౬

అపతింవరయొక్కొక్క ♦ భూపుడాటి । పోవవైచర్యమాతేనిఁ ♦ బొందుమండె
రాత్రిదివ్యటిఁగొనిచన ♦ రాజవీధిఁ । గడచినగృహంబుచీకటిఁ ♦ బడయుపగిది॥ ౬౭

అంతరఘనూతితినుడాయు ♦ నామెఁజూచి । వలచునోలేదొయనిమదిఁ ♦ గలఁగఁజొచ్చె
సడలభుజకీర్తియాతని ♦ కుడిభుజమ్ము । వడిగఁగంపించి సంశయ ♦ మెడలఁజేసె॥ ౬౮

అతనిసర్వాంగమందరు ♦ నక్కుమారి । చేరియన్యలడాయంగఁ ♦ గోరదయ్యెఁ
బుష్పితరసాలభూజంబు ♦ పొంతఁజేరి । యన్యవృక్షంబుఁగోరునే ♦ యళికులంబు॥ ౬౯

మానసపువృత్తినాతని ♦ లోనఁజేర్చి । యిందుకాంతినిజెన్నారు ♦ నిందుమతిని
నాంచి పుష్కులక్రమముఁ జక్కఁగ నెఱుంగు । నానువంద సవిస్తృతిననియెనిట్లు॥ ౭౦

తిలకమైతేండకిక్వాకు ♦ కులమునందు । ఖ్యాతగుణుఁడు కకుత్స్థుఁడు ♦ గలిగెఁగాన
నుత్తరపుఁగోసలేశ్వరు ♦ టున్నతేచ్చు । లందికాకుత్స్థపూజ్యాంక ♦ మలరుచుందు॥ ౭౧

వృషభరూపంబుదాల్చిన ♦ యింద్రునెక్కి । యాలముననాపినాకిని ♦ లీలఁబాలించి
రాక్షసస్త్రీలచెక్కిళ్ళ ♦ వ్రాసియున్న । చిత్రములబాణములచేతఁజెఱి పెనతఁడు॥ ౭౨

అగ్గిరివిభేదితనపూజ్య ♦ మైనరూప । మందినపుడును నతని పీఠార్థమందు
నమరకరిఁదట్టసడలిన ♦ యంగదమ్ము । నంగదమురాయఁగూర్చుండి ♦ యలరఁగలిగె॥ ౭౩

అతనికులమునఁగులదీపుఁ ♦ డొదిలీప । నృపతియురుకీర్తి జన్మించి ♦ యెలమినించి
శక్రనియమాయమాన్పఁగా ♦ సలిపెనొకటి । దక్కునగ నూఱుజన్నముల్ ధరణిమీఁద॥

యస్మిన్మహీం శాసతివాణినీనాం । నిద్రాంవిహారార్థవధే గతానాం
వాతోపినాసం సయదంశుకాని । కోలంబయే దాహరణాయ హస్తం॥

౭౫

పుత్తోగ్రఘుస్తస్య పదంప్రశాస్తి । మహాక్రతో ర్విశ్వ జితఃప్రియోక్తా
చతుర్దిశావర్జిత సంభృతాయో । మృత్పాత్రశేషా మకరోద్విభూతిం॥

౭౬

ఆరూఢమద్రీ నుదధీర్విత్తీర్ణం । భుజం గమానాంన సతింప్రవిష్టం
ఊర్ధ్వంగతంయస్య నచానుబంధ । యశః పరిచ్ఛేత్తుమియత్య యాలం॥

౭౭

అసౌమహరస్త మశోనుజాత । స్తిగ్విష్టపశ్యేన పతింజయంతః
గుర్వీం ధురం యోభువనస్యపిత్రా । ధుర్యేణదమ్యః సదృశే చిభర్తి॥

౭౮

కుతేనకాంత్యా నయసానవేన । గుణేశ్చైతై స్తైర్వినయ ప్రధానైః

త్వమాత్మనస్తుభ్య మమువృణీష్వ । రత్నంసమాగచ్ఛతు కాంచనేన॥

౭౯

తతఃనునందో వచనావసానే । లజ్జాంతనూకృత్య నరేంద్రకన్యా
దృష్ట్యాప్రిసాదామలయా మమారం । ప్రత్యగ్రహీ త్వంవరణసగ్రజేన॥

౮౦

సాయూని తస్మిన్నభిలాషబంధం । శశాకశాలీనతయా నవత్తుం

రోమాంచలత్వేణచ గాత్రీయప్తిః । భిత్వావిరాక్రామ దరాలకేశ్యాః॥

౮౧

తథాగతాయా పరిహాసపూర్వం । సఖ్యేంసఖీ వేత్త్రీభృదా బభాషే

ఆర్యేప్రజామోన్యత ఇత్యైనాం । వధూరనూయాకుటిలం దదత్॥

౮౨

సామార్ణ్య గౌరవం తఘనదనస్య । ధాత్రీకరాభ్యాం కరభోపమోరూః

ఆసంజయామాస యథాప్రవేశం । కంఠేగుణంమూర్త మివానురాగం॥

౮౩

తయా స్రజామంగళపుష్పమయ్యా । విశాలనక్షత్రస్థల లంబయాసః

అమృత కంఠాఽప్యిత్థ బాహుసాశాం । విదరరాజావరజాం వరేశ్యాః॥

౮౪

శశినమువగ తేయః కామదీమేఘముక్తం

జలనిధిమనురూపం జహ్నుకన్యానతీర్ణా

ఇతిసమగుణయోగ ప్రీత్యస్తత్రపారాః

శ్రవణకటున్మపాఢామేకవాక్యంవిషవ్రుణః॥

౮౫

ప్రముదితవరపక్ష మేకతస్తత్

క్షీతిపతిమండల మన్యతోవితావం

అశ్రుధర నేలమండ విహారభూమి । కరుగుదారిని నిద్రించు ॥ నట్టిమృతు
రాశిస్థలుముట్టడు ॥ గాలికూడఁ । బరుఁడెవఁడు చూచుహస్తంబు ॥ వానిగొనఁగ॥

విశ్వజిద్యాగమొనరించి ॥ వెలయుచుండు । నతనిపుత్రుండు రఘువేలు ॥ నతనిపదము
నలుదెసలనోర్చికొన్నట్టి ॥ కలిమినెల్ల । నొక్కమృతృత్రగామార్చి ॥ యొప్పువాఁడు॥

అచలములనెక్కిదాఁటె మహార్థనముల । నురగులనివాసమునుజొచ్చె ॥ సూర్యమరిగె
నడ్డులేకయె విహరించె ॥ నతనియశము । దానిఁగొల్వంగ శక్యమే ॥ దేననైన॥ ౭౭

స్వర్గపతికిజయంతుని ॥ చందమందు । నతనికిఁగుమారుఁ డితఁ డజాఁ ॥ డవతరించి
తండ్రితోఁదుల్యముగఁదాలె ॥ ధరణిభరము । మత్తవృషభముసరిమోచు ॥ గిత్తవోలె
వినయముప్రధానమైయొప్పు ॥ విమలకాంతి । కులగుణప్రాయములనీకుఁ ॥ దులయితండు
గోరివరియింపుమితనిఁ ॥ గూర్మిమీఱఁ । గనకమునుగూడి రత్నము ॥ క్రాలుఁ గాత॥ ౭౮

అనుచుసఖిపల్కఁగావిని ॥ యంతమందు । నించుకతోఁఱంగిలజ్జ న॥ రేంద్రకన్య
ప్రవిమలామోదస్పృష్టితో ॥ రాకొమారు । స్రజముతోవలె వరియించి ॥ సంతసించె॥౮౦

రఘునుతునిమీఁదితన యను ॥ రాగమపుడు । శాలసిగ్గునఁబ్రకటింపఁ ॥ జాలదయ్యెఁ
గాననావక్రికుంతల ॥ గాత్రయస్త్రి । వచ్చుకొనివచ్చెఁబులకలక ॥ వ్యాజమునను॥౮౧

ఇప్పగిదినుండునెచ్చెలి ॥ కిందుమతికిఁ । బలికెనవృత్తులకై వేత్ర ॥ పాణియిట్లు
పోదమాయస్యఁగూరిచి ॥ పూజ్యరాల । యనిననోర్వక యబ్బల ॥ యలిగిచూచె॥౮౨

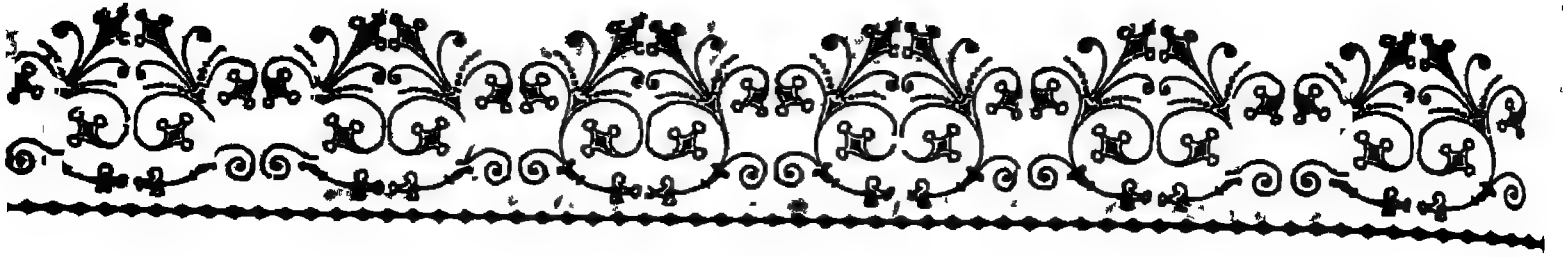
అంతఁ గరభోరువక్రన్య ॥ యానరేంద్ర । నందనునికంతమందు ను॥నందచేత
నర్హదేశానఁబెట్టించె ॥ నమలచూర్ణ । గౌరమును రాగమూర్తినాఁ ॥ గాల్గుస్రజము॥ ౮౩

మంగళముఁదెల్పు పుష్పదా ॥ మ మృజుండు । విపులవక్షస్థలంబున ॥ వేలఁగాంచి
యవ్విదర్భేశుననుజాత ॥ యాత్మకంత । మందిడినబాహు పాశమ్మ ॥ టందుఁదలఁచె॥ ౮౪

ధృవకోకిల. నుగుణతుల్యులయోగమచ్చటఁ ॥ జూచిపారులు పీఠులై
మొగిలువీడిన చంద్రుఁగూడిన ॥ పూర్ణచంద్రిక యెంతయుక
దగినవార్షిధిఁజొచ్చిపాలెచ్చెడు ॥ ధన్యజాహ్నువి యీమెగా
జగతిలోననిపల్కిరొక్కట ॥ త్మవరుల్ వినఁజేదుగాక॥

౮౫

ధృవకోకిల. మనునిపక్షమువారుదామొక ॥ వంకసంతసమందగాఁ
బరన్యపాలగణంబువేటోక ॥ వంకదైన్యముఁజెందఁగా

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తమః సర్గః

—:—

- అథోపయంత్రా సదృశేషయుక్తాం । స్కందేనసాక్షాదివ దేవసేనాం
స్వసారమాదాయ విదగ్ధనాథః । పురప్రవేశాభిముఖో బభూవ॥ ౧
- సేనానివేశాన్పథి వీక్షితోపి । జగ్ముర్విభాతగ్రహ మందభాసః
భోజ్యాంప్రతి వ్యర్థమనోరథత్వా । ద్రూపేషు వేషేషు చ సాభ్యనూయాః॥ ౨
- సాన్నిధ్యయోగాత్కిల తత్రశచ్యాః । స్వయంఘరక్షోభకృతా మభావః
కాకుత్స్థమద్దిశ్య సమత్సరోపి । శకామ తేనక్షీతిపాల లోకః॥ ౩
- తావత్ప్రకీర్ణాభి నవోపచార । మింద్రదాయుధద్యోతిత తోరణాంకం
ఘరఃసవధ్వా సహరాజమార్గం । ప్రాపద్వజచ్చాయ నివారితోష్ణం॥ ౪
- తతస్తదాలోకన తత్పరాణాం । సోదోషచామికర జాలవత్సు
బభూవురిత్థం పురనుందరీణాం । త్యక్తస్యకార్యాణి విచేష్టితాని॥ ౫
- ఆలోకమార్గంసహసా వ్రజంత్యా కయాచిదు ద్వేష్టనవాంత మాల్యః
బంధుంనసంభాషత ఏవతావత్ । కరేణ్యుద్ధోపిచ కేశపాశః॥ ౬
- ప్రసాధికాలంబిత మగ్గిపాద । మాక్షిప్యకాచిద్ద్ర వరాగమేవ
ఉత్సృష్టలీలాగతి రాగవాతా । దలక్త కాంకాం పదవీం తతాన॥ ౭
- విలోచనం దక్షిణమంజనేన । సంభాష్య తద్యంచిత వామనేత్రా
తథైవవాతాయన సన్నికర్షం । యయాశలాకా మపరా వహంతీ॥ ౮
- కాలాంతరప్రేషిత దృష్టిరన్యా । ప్రస్థానభిన్నాం నబబంధనీవీం
రాభిప్రవిష్టా భరణప్రభేణ । హస్తేన తస్థావలంబ్య వాసః॥ ౯

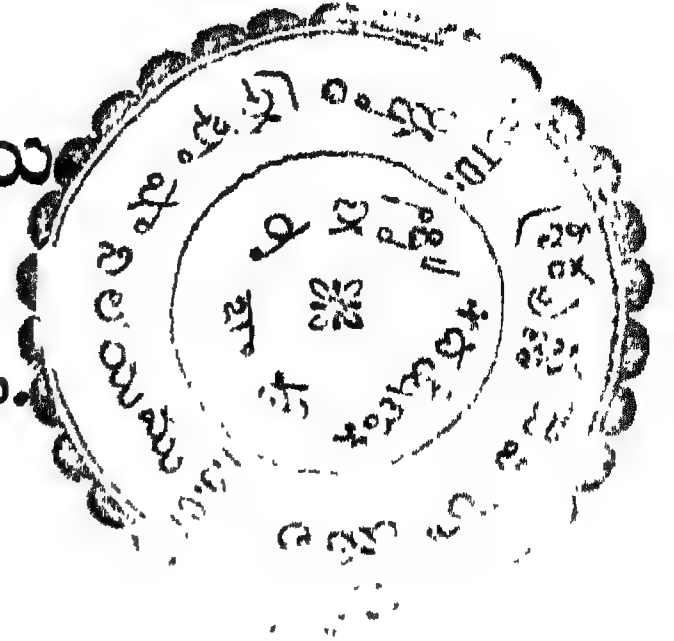
శ్రీమద్భగవద్గీతాసారము

శ్రీ

రఘువంశము

సప్తమాశ్వాసము.

గీతములు.

- దేవసేనానితోనున్న • దేవసేన । పగిడినిస్వతుల్యుడైనట్టి • పతినిగూడి
పొలుచుచేతలెందోకొని • పురముగూర్చి । వెడలెను విదర్భనాథుండు • వేడ్కమీఱు॥ ౧
- భోజకులజాతయాశలఁ • భోనడంప । రూపవేషములనుగూర్చి • రోతకుడుచు
జేకువనుజాక్కలట్టులు • వెల్లఁబోయి । శిబిరములఁజేరెనప్పు డా • క్షీతిపచయము॥ ౨
- అప్పు డట శచిసన్నిధి • యమరియంట । నాస్వయంవరమును విఘ్న • మంటదయ్యె
నక్కికుస్థకులోత్పన్న • నందున్మృతల । కెంతపగయన్ననామెచే • శాంతమయ్యె॥ ౩
- క్రొన్ననలచేతెనెలకట్టు • కొమడునింపఁ । దోరణము లింద్రచాపమ్ము • సోరుఁబెంపఁ
దెక్కిములనీడవేడిమి • యొక్కడంప । దంపతులు రాజమార్గానఁ • దరలిరపుడు॥ ౪
- అంతసాధాళిఁబైడి గఁవాత్సములను । వారిఁగొంచెడువేడ్కతోఁ • బారనారు
తెల్లు తమతమ పనిపాటు • తెల్లవీడి । మూఁకలుగవచ్చిమూఁగిరి • మోదమిడుచు॥ ౫
- వీడిముడి దారిపొడుగున • విరులురాల । వడిగనొక్కతెజాలమ్ము • వంకఁబాతెఁ
జేతఁగురులున్ననచ్చొటం • జేరుద్దాకఁ । వేయఁదలఁపదుముడిని న • వ్వలఁడిమిన్న॥ ౬
- ఓర్పు లత్తుక కైచాచి • యున్నకాలు । ధీసి వడిగను జాలమ్ము • కేసిపటిచె
లలితగతిమాని యారని • లక్కరసపు । టడవుగుజాడతనిందుచు • నంతవఱకు॥ ౭
- కాటుకనుబెట్టితనకుడి • కంటికంత । నెడమకంటికినిడకయే • యింతియొకతె
పుడకచేతనుబట్టి తా • బోయిచేరె । దద్దయునువేడ్కతోడ • బాతెయనమ్ము॥ ౮
- బొలమునదృష్టిపఱచుచు • బొనయోర్తు । పోవుచుండఁగ వీడిన • పోక ముడిని
గట్టకయె బారుచీరెను • బట్టిచేత । భూమణాపృథనాభివర • బొదలనిలిచె॥ ౯

అర్థాచితా సత్వరమృత్థితాయాః । పదేపదేదుర్నిమితే గలంతీ
కశ్యాశ్చిదాసీద్రసనా తదానీ । మంగుష్ఠమూలార్పిత సూత్రశేషా॥

౧౦

తాసాంముఖై రాసగంధగైర్భై । ర్వాప్తాంతరాః సాంద్రకుతూహలానామ్
విలోలశేత్రభ్రమరై ర్గవాతైః । సహస్రపత్తాభరణా ఇవాసన్॥

౧౧

తారాఘవం దృష్టిభిరాపిబంత్యో । నార్యోనజగ్ము ర్విషయాంతరాణి
తథాహి శేషేంద్రియ వృత్తిరాసాం । సర్వాత్మనా చక్షురిప్రవిష్టై॥

౧౨

స్థానే స్మతా భూషతిభిః కరోత్యైః । స్వయంఽరం సాధుమమంస్త భోజ్యా
పద్మేనారాయణ మన్యథాసౌ । లభేతకాంతం కథమాత్మతుల్యం॥

౧౩

పరస్పరేణస్పృహణీయ శోభం । నచేదిదం ద్వంద్వ మయోజయిష్యత్
ఆస్మిన్ద్వయే రూపవిధాన యత్నః । పత్యుః ప్రజానాం విశేధోభవిష్యత్॥

౧౪

రతిస్మరౌ నూనమిమాషభూతాం । రాజ్ఞాంసహస్రేషు తథాహిబాలా
గ లేయమాత్మ ప్రతిరూపమేవ । మనోహి జన్మాంతర సంగతిజ్ఞం॥

౧౫

ఇత్యుద్గతాః పారనధూముఖేభ్యః । శృణ్వన్ కథాః శ్రోత్రసుఖాః కుమారః
ఉద్యాపితం మంగళ సంవిధాభిః । సంబంధినః సద్మసమాససాద॥

౧౬

తతోపతీర్యాశుక రేణు కాయాః । సకామరూషేశ్వర దత్త హస్తః
వైదర్భనిర్విప్ల మధోవివేళ । నారీమనాంసీవ చతుష్కుమంతః॥

౧౭

మహార్హసింహాసన సంస్థితోసౌ । సరత్నమృత్యుం మధుపర్కమిశ్రం
భోజోపనీతంచ ధుకూలయుగ్మం । జగ్రాహసార్థం వనితాకటాత్మైః॥

౧౮

దుత్కూలవాసాః సవధూసమీపం । నిశ్యేవినీతై రవరోధరత్నైః

వేలాసకాశంస్ఫుట ఫేనరాజి । ర్నైవైరుదన్యా నైవచంద్రపాదైః॥

౧౯

తత్కార్పితో భోజపతేః పురోధా । హుత్వాగ్నిమాజ్యాదిభి రగ్నికల్పః
తమేషచాధాయ వివాహసాత్మ్యే । కథూషరో సంగమయాం చకార॥

౨౦

హస్తేనహస్తం పరిగృహ్య కథ్యాః । సతాజనునాః సుతరాం చకాసే
అనంతరాశోకులతా పరిహరం । ప్రాప్త్యేషమాతః పరిపల్లవేన॥

౨౧

ఆసీద్వరః కంటకితప్రకోవ్యః । స్వీన్నాంగుళిః సంవప్యతేషుమరీ
వృత్తి సయోః పాణిషమాగమేన । సమంవిభక్తేష మనోభవక్య॥

౨౨

సతియొక్కర్తుక మొలనూలు ♦ సగముగ్రుచ్చి । సత్వరమ్ముగలేచి స♦సంభ్రమమునఁ
భోవనడుగడ్డునకుజారి ♦ పోయి మణులు । కాలిబొటవేలిదారంబె ♦ కడకుమిగిలె॥

మధునుగంధముచేనొప్పి ♦ మంజుగతిని । దమినిజలియించుకన్నులకా ♦ భ్రమరతతుల
నలరుచుండెడునుదతుల ♦ యాననములు । పద్మభూషణైదోఁచె గ♦వాక్షములకు॥ ౧౧

చూపులనురాఘవునిద్రాగు ♦ నుందరులకు । నన్యవిషయంబులకు మనంబరుగదయ్యెఁ
దక్కుటిందియ్యవృత్తులు ♦ దనరుచుండెఁ । గంటిలోపలనే స్థితిఁ ♦ గాంచినట్లు॥ ౧౨

ఎందఱొ పరోక్షముగఁదన్ను ♦ నెన్నునృపతు । లున్నసంరవణంబు య♦భోచితముగ
నెఱవెఁగాకున్నక్రీడేవి ♦ హరినిబోలె । ననుగుణునిగాంచియున్నె భో♦జానుజాత॥ ౧౩

ఇట్లు లనోన్యమునుమించు ♦ నట్టిశోభ । గాంచునీమిథునంబును ♦ గలుపకున్న
వీరిలోనట్టిరూపంబు ♦ వెట్టుటకును । విధియొనర్చినయత్నంబు ♦ వృథయొకాదె॥ ౧౪

వీరు రతిమన్మథులె యిట్లు ♦ వెలసినారు । భూపకోటిని దనప్రతి ♦ రూపుఁడైన
నిమ్మహాత్మునివరియించె ♦ నిక్కుమారి । మననుజన్మాంతరపుగతిఁ ♦ గనునుగాదె॥ ౧౫

అనుమఁజెవికింపుగాఁగఁ జౌ♦రాంగనాళి । యాడుమాటలనాలించు ♦ చజుఁడునేరె
రమ్యమంగళశోభా వి♦రాజితమ్ము । పూతనిలయము కన్యాప్ర♦దాతగృహము॥ ౧౬

కరిణిపెరుండి యటస్థి ♦ సరభసమునఁ । గామరూపాధినాథుని ♦ కరమువట్టి
చొచ్చెలోపలిచవికె భో♦జుండునూప । నుందరులమానసంబును ♦ జొచ్చునట్లు॥ ౧౭

అర్హసింహాసనంబున ♦ నధివసించి । పట్టుపుట్టుముజత మధు♦పర్క మొప్పు
మణియుతార్థంబుగొనె భోజ♦మహిపుఁ డిడఁగ । నంగనారత్నములకటా♦క్షాళితోడ॥

శ్వేతవస్తుని రఘునుతుఁ ♦ జేర్చిరపుడు । పడఁతు లంతఃపురమువారు ♦ వధువుకడకు
నూత్నచంద్రునికిరణాళి ♦ నురుగుతోడి । సింధువును దీరమునకును ♦ జేర్చునట్లు॥ ౧౮

భోజగృహమునఁ బూజ్యుఁడైపొట్టుమన్న । యగ్నిసముండు పురోహితుఁ♦దగ్నియందు
వేల్చి యాజ్యాదిహవ్యాళి ♦ వీరిహోత్రు । సాక్షిగవధూవరులఁగూర్చె ♦ శాస్త్రవిధిని॥

అంత నారాజనుతుండు మఱింతపార్శ్వఁ । జెలఁగుసతిహస్తమును దన ♦ చేతఁబట్టి
ప్రబ్బినయశోకలతలోని ♦ పల్లవమునఁ । బల్లవముఁజేర్చికొమ్మావి ♦ మఱుకరణి॥ ౧౯

చెలఁగెఁ బులకలు వరునిముంజేతికడను । వెలసెఁజెమటలు కన్నియ ♦ ప్రేళ్ళకడను
బాగుగానిట్లు పాణి స♦మాగమమున । నిర్వరకుఁ బ్రేమ సమమయి ♦ పర్వనంత॥ ౨౦

తయోరపాంగప్రతి సారితాని । క్రియాసమాపత్తి నివర్తితాని

హీయంత్రణామావశిరే మనోజ్ఞా । మనోన్యలోలాని విఘోచనాని॥

౨౩

ప్రచక్షణప్రకృమణా త్కృశానో । రుదర్చిషస్త నిమిగ్ధనం చకాసే

మేరోరుపాంతేష్వివ వర్తమాన । మనోన్యసంసక్త మహస్త్రియామం॥

౨౪

నితంబసుర్వీ గురుణాప్రియుక్తా । వధూర్విధాతృ ప్రతిమేనతేన

చకోరసామ చకోరనేత్రా । లజ్జావతీ లాజవిసర్గమగ్నా॥

౨౫

హవిశమిషల్లన లాజగంధీ । పుణ్యకృశానో రుదియాయధూమః

కపోలపంస్పర్శిశ్శిః సతప్యా । ముహూర్తకర్ణోత్పల తాంప్రఫేదే॥

౨౬

తదంజనక్లేష సమాశ్మలాక్షం । ప్రహ్లానబీజాంకుర కర్ణపూరం

వధూముఖంపాకుల గంధలేఖ । మాచారధూమ గ్రహణా దృభూవ॥

౨౭

తౌస్మాతకై ర్భంధుమతాచరాజ్ఞా । పురంద్రిభిశ్చక్రిమశః ప్రయుక్తం

కన్యామూరా కనకాసవస్థా । వార్ద్రాక్షతా రోపణమన్వభూతాం॥

౨౮

ఇతిస్వను ర్భోజకులప్రదీపః । సంపాద్యపాణిగ్రహణం సరాజా

మహీపతీనాం పృథగర్హణార్థం । సమాదిదేశాధికృతా నధిశ్రీః॥

౨౯

లింగైర్ముదఃసంవృత విక్రియాస్తే । హృదాఃప్రసన్నా ఇవ గూఢ నక్రాః

వైదర్భమామంత్ర్య యయుస్తదీయాం । ప్రత్యర్ప్యపూజా ముపదాచ్ఛలేన॥

౩౦

సరాజలోకః కృతపూర్వసంవి । దారంభసిద్ధా సమయోపలభ్యం

తదాస్యమానః ప్రమదామిమంత । దామృత్యపంథానమశస్య తస్మా॥

౩౧

భక్తాః తావత్కృతకైకానాః । మనుష్టితానంతరజా వివాహః

సత్త్వానురూపా హరణీకృతశ్శిః । ప్రాప్త్యాపయ ద్దాగువమన్వగాచ్ఛ॥

౩౨

తిప్రప్రీతాకప్రశితేన సార్థ । మతేనమార్గేవసతీ రుషిత్యా

తస్మాదపావర్తత మండినేశః । పర్వాత్యయే పోమ ఇవోష్ణరశ్మేః॥

౩౩

ప్రమన్యతా శ్శాగపి శోసలేంద్రే । ప్రత్యేకమాత్మస్వతయా బభూవుః

అతోన్యపాశ్చకుమిరే సమేతాః । స్త్రీరత్నలాభంన తదాత్మజస్య॥

౩౪

తమద్వహంతం పథిభోజకన్యాం । రురోధరాజన్యగణః సద్భవః

బలిప్రదిప్తాం క్రియమాదదావం । త్రైవిక్రమంపాద మివేంద్రశత్రుః॥

౩౫

ఓండ్లొరులఁజూచువేడ్కచే ♦ నొప్పునట్టి । యోరచూపులఁబ్రసరించు ♦ చుండునట్టి
దృష్టి దృష్టినిగలసినఁ ♦ ద్రిప్పునట్టి । వారికన్నులు సిగ్గుచే ♦ వాలివఱలె॥ ౨౩

దంపతులు దీప్తివంతమై ♦ తనరుచుండు । నగ్నిచుట్టు ప్రదక్షిణ ♦ మాచరించి
కలసి మేరుగిరింద్రంబు ♦ బలిసితిరుగు । పగలురేయి తెఱంగున ♦ వఱలిరపుడు॥ ౨౪

గురునితంబిని మత్తచ ♦ కోరనేత్ర । లజ్జచేఁగ్రాలువధువు పే ♦ లాలవేల్చె
వహ్నిలోపలబ్రహ్మకుఁ ♦ బ్రతిముఁడనఁగ । నొప్పుగురువర్యుచేత ని ♦ యుక్తయగుచు॥ ౨౫

జమ్మిచిగురుల లాజల ♦ చారుహవ్య । ముల సుగంధమ్ముచేఁ బరి ♦ పూతమగుచు
నన్నిబొడమి కపోలమ్ము ♦ నంటుధూమ । కళికతత్కర్ణభూషగాఁ ♦ జెలఁగనపుడు॥ ౨౬

హోమధూమము మానిని ♦ మోముఁ గ్రమ్ము । గజ్జలజలంబుచేఁగనువ్ ♦ గలకవాఱెఁ
గర్ణభూషలు మొలకల ♦ గతినివాడె । నెంతయుఁ గపోలరేఖ దా ♦ నెఱ్ఱనయ్యె॥ ౨౭

పైడిపీటల వధువును ♦ వరుఁడునుండి । క్రమముగా స్నాతకులు బంధు ♦ రాజితోడి
రాజు ముత్తైదువులు నను ♦ రాగమొప్పఁ । జల్లు తడియక్షతలాఁదాల్చి ♦ యుల్లసిలిరి॥ ౨౮

భోజకులదీపకుండగు ♦ భూషతిలకుఁ । డధిక సంపన్నుఁడివిధి ♦ ననుజపెండ్లి
సాంతముగఁజేసి తక్కుభూ ♦ కాంతులకును । బూజ లొనరింప నధికార ♦ రాజఁ బనిచె॥

మకరములుగల్గి తేటలొ ♦ మడుఁగులట్లు । దాఁచి కోధంబు వెలికి మో ♦ దమునుజూపి
మాటుసత్కృతికట్నాల ♦ పేరనొసఁగి । చనిరి వైదర్భననుమత్తి ♦ సకలనృపులు॥ ౩౦

మున్నె తమకార్యసిద్ధికై ♦ భూషవితతి । యేర్పటచుకొన్నవిధమున ♦ నేపుమీఱ
భోగ్యవస్తువుఁజేకొని ♦ పోవునట్టి । యజునిమార్గమ్ములో నిల్చి ♦ రడ్డముగను॥ ౩౧

అంతఁ జెల్లెలిపెండిలి ♦ యాచరించి । యున్నక్రథకై శిశేశ్వరుం ♦ దుచితరీతి
నరూముగశ్రీలనర్పించి ♦ యజునకపుడు । వెడలసెలవిచ్చి తానును ♦ వెంటఁజనియె॥ ౩౨

ముజ్జగంబులవిఖ్యాతిఁ ♦ బొందినట్టి । యజునితోగుండిసేశ్వరుఁ ♦ డధ్వమందు
మూఁడురాత్రులువసియించి ♦ వీడిమరలె । విధుఁడుపర్వాంతముననూర్య ♦ వీడునట్లు॥

కోసరేంద్రుఁడు తమ ధన ♦ కోశములను । గొల్లకొనియూటచే మున్నె ♦ కోధముంట
ధరణిపతులొర్చియుందురే ♦ తత్పుతుండు । గాంచుస్త్రీరత్నలాభంబు ♦ గాంచికాంచి॥

భోజకన్యనుగొని చను ♦ భూషనుతుని । దర్పమున నడ్డగించిరిః ♦ ధరణిపతులు

బలి సేరింగొనువామను ♦ పదము మున్ను । శక్రరిపుఁ డడ్డగించిన ♦ చందమునను॥ ౩౫

తేస్యాన్సరత్కార్థ మనల్పయాథ । మాదిశ్యోపిత్యేం సచిపరకుమారః
ప్రత్యగ్రహితౌర్థివ హాహినరేతం । భాగీరథీం శోణ ఇవోత్త రరంగః॥

౩౬

ప త్తిఃపదాతర రథనరథేశే । న్తురగసాదీ తుర గాధిరూఢః
యంతాగజస్యా భ్యవతద్దజ్జర । తుల్యప్రతద్యంవ్యే బభూవయద్దర॥

౩౭

నదత్సుతూర్యష్వ విభావ్యోహంచో । నోదీరయంతస్మ కుతోపదేశాక్
బాణోత్తరై రేవ పరస్పరస్య । సామార్జితం చాపభ్యేతే శశీంసుః॥

౩౮

ఉత్థాపితః సంయతి రేణురైవ్యే । సాందీప్యతః స్వరిదనవేరిశ చక్రైః
విస్తారితః కుంజర కర్ణతాలై । ర్న్నత్రకమేహోప యరోధసూర్యం॥

౩౯

మత్స్యధ్వజా హాయువశాన్వదీన్యై । యుక్తైఃప్రవృద్ధ భృజనీరజారసి
బభూవేపరతః పుమార్థమతేస్యై । పర్యోవిలాసవనవోదకాని॥

౪౦

రథోరథారగద్వనిసావజ్జ్ఞై । విలోలఘంటాకృతీ తేనసాగః
స్వధే ర్మహామగ్రహణాద్బభూవ । సాంధ్రేరజస్యాత్మ పరావబోధః॥

౪౧

అవ్యుతోలోచనమార్గమజ్ఞౌ । రజోంధకారస్యవిజృంభితస్య
శస్త్రైశ్చ తాశ్చద్వపవీరజన్మా । బాహుజో భూదుధ్రపప్రహహః॥

౪౨

సచ్చిన్నమూలః క్షతజేన రేణు । స్త సోర్యవరిష్టో త్వేనసావధూతః
అరగారేవస్యహుతాశనస్య । పూర్వోత్థితోధూమవివాబభాసే॥

౪౩

ప్రహరమూర్ఛాపగ మేరథస్థా । యంత్యౌచుపాలభ్యనిపర్తి తాశ్చైవ్యైః
యైసాదెతాలక్షితపూన్య కేతూం । స్తా నేవసామర్ష తయోనజఘ్నః॥

౪౪

అఘృతమోగ్ధేవర బాణయానా । ధమర్భృతారహ స్తవతారమృషతాగ్నః॥
తరప్రాపు రేహత్మజవానువృత్త్యై । పూర్వార్థభాగైఃఫలిభిశరవ్యం॥

౪౫

అథోరణానాంగజసన్నిపాతే । శిరోంసిచక్రైర్నిశ్చితైశ్చరాగ్నైః
తూతాన్యపి త్యేననభాగ్గోటి । వాప్యస క్తకోశానిచిరేణపేతుః॥

౪౬

తూన్యోప్రహస్తాన్త్రినజమావభూయః । ప్రతిప్రహారోత్త మమశ్యసాదీ
తురగమస్కంధనిషణ్ణ దేహార్థం । ప్రత్యాశ్వసంతరిపుసుచకోరత్॥

౪౭

తనుత్యజాంవర్తభృతాంవికోక్తై । తృప్తపాత్సుదంతేవ్యసిభిఃపతద్భిః
ఉద్యంతమగ్నింశమయారంభభూవు । ర్గజావివిగాన్తృణరశిక రేణు॥

౪౮

తనకుఁ దండ్రకి నాపుండ్రై ♦ తనదుసచివుఁ । బ్రబలసేనలతో సతి ♦ రక్షకునిచి
రాశిమారుఁడెనిర్చెను ♦ రాజసేనఁ । భేర్పి గంగను శోణ యొ♦దుర్బునట్లు॥ ౩౬

రాతురాతును రథికుఁడు ♦ రథికవరుఁడు । గాలరియుఁగాలరియు వఱి ♦ గజముమీఁది
వాఁడు కరిమీఁదివాఁడును♦బ్రతిగనిలిచి । సమముగాద్ధంధ్యయ్యద్ధంబు ♦ సలికిరపుడు॥

అధికతూర్యస్వనంబుల ♦ నాడుమాట । వినఁబడమి వంశకీర్తన ♦ విధమువీడి
తమపరువుఁజాటుచుండిరి ♦ తాముచూచు । శరములనునక్షరంబులఁ ♦ జాపగదులు॥ ౩౭

అశ్వఖురముల లేచిన ♦ యట్టిధూళి । యరదములచక్రచయముల ♦ నతిశయించి
కరులవీనులనిహతిచేఁ ♦ గరముఁబెరిగి । భానునకున్ద్రు తెఱయయ్యె ♦ బవరమందు॥ ౩౮

అనిలవశమున ముఖముల ♦ నట్టె తెఱచి । సెన్ద్రుఘట్టనలేచు ర♦జమ్మగొనెడు
మత్స్యకేతనములుచూడ ♦ మలిననూత్న । జలముఁగొనుచేపలేయనఁ ♦ జాలియుండె॥

రథములను జక్రములుసేయు ♦ రజముచేతఁ । గరులఁగదలెడుగంటల ♦ క్వణముచేతఁ
దమ్మఁ బరులను బతులనా♦మమ్ముచేత । నెఱుఁగుచుండిరి దట్టమె ♦ యెగయధూళి॥ ౪౦

అజిత్ దృష్టిమార్గంబు ♦ నావరించి । రజముగొల్పిన యంధకా♦రమ్మనకును
బాలరవియయ్యె భటగజా♦శ్వములగముల । క్షతముఁదుండిపాటు ర♦కంపులేఱు॥ ౪౧

తేజములము రుధిరమ్మఁ ♦ ద్రొంచివైఫఁ । బవనహతిదానిమీఁదనే ♦ పడినరజము
ఘండిమిగిలిననిష్పవై ♦ నుండునట్టి । తొలుతలేచినపొగయన ♦ వెలుఁగుచుండె॥ ౪౩

దెబ్బదాఁకినమూర్ఖిల్లి ♦ తెప్పిరిలిన । రథికవఃశిషారథినిదూఱి ♦ రథ్యములను
మరలఁగొల్పించి ధ్వజముల ♦ గురుత్తువట్టి । తన్నఁగొట్టినమార్గరఁ ♦ ధరిగెగెరలి॥ ౪౪

చాపధరము క్తశరమ్ములు ♦ శత్రువర్షుల । బాణములమార్గమధ్యాన ♦ భగ్నమైన
ముందుసగములు లోహాంపు♦మొనలతోడఁ । ధమజ్జంబున లక్ష్మణుల్ ♦ దాఁక్కుచుండె॥

కరులపోరున తురధార ♦ కలిగివెఱయు । చక్రములమాఘటులశీర్ష ♦ చయముఁద్రుంపఁ
గురులు డేగలగోళ్యఁ జిక్కుకొనియుంటఁ । దడవునకుఁగానికూలదు♦ధరణిమీఁద॥ ౪౬

తొలుతఁ దనచేతిదెబ్బచేఁ ♦ దూఱితురగ । కంధరమ్మనఁబడి తన్నఁ ♦ గరమునెత్తి
కొట్టఁజాలనిరిపువఱి ♦ కొట్టుకుండ । నతనిమనుగడరౌతు దా ♦ నభిలషించె॥ ౪౭

కత్తులనుదూసి తెంపర్షల్ ♦ కవచధర్మల । తమబృహద్దంతములవైఫఁ ♦ ధరలునట్టి
కత్తిజల్దర్పముండెను ♦ భయముగొన్న । శింధురమ్ములు దమ కర ♦ కీకరముల॥ ౪౮

- శిలీముఖోత్కృతశిరఃఫలాధ్యా । చ్యుతైఃశిరస్త్రిశ్చషకోత్తరేవ
రణక్షితిఃకోణితమద్యకుల్యా । రరాజమృత్యోరివపానభూమిః॥ ౪౯
- ఉపాంతయోర్నిష్కషితంవిహంకై । రాక్షిప్యతేభ్యః పిశితపియాపి
కేయూరకోటిక్షతతాలుదేశా । శివాభుజచ్ఛేదమపాచకార॥ ౫౦
- కశ్చిద్విషత్థడహృతోత్తమాంగః । సద్యోవిమానపృథుతాముషేత్య
వామాంగసంసక్తనురాంగనఃస్వం । నృత్యత్కబంధంసమరేదదర్శ॥ ౫౧
- అన్యోన్యనూతోన్మథనాదభూతాం । తావేషనూతౌరథినాచకాచిత్
వ్యశ్వోగదావ్యాయతసంప్రహారౌ । భగ్నాయథాబాహువిమర్దనిష్ఠౌ॥ ౫౨
- పరస్పరేణక్షతయోఃప్రహర్తో । రుక్మాంతవాయ్యోఃసమకాలమేవ
అమర్త్యభావేపికయోశ్చిదాసీ । దేకాప్సరఃపార్థితయోర్వివాదః॥ ౫౩
- వ్యూహావృథాతావితరేతరస్మా । ద్భంగంజయంచాపతురవ్యవస్థం
పశ్చాత్పురోమారుతయోఃప్రస్పృద్ధౌ । పర్యాయస్పృత్యేషమహార్ణవోర్మీ॥ ౫౪
- పరేణభగ్నేపిబలేమహశాజా । యయావజఃప్రత్యేరినైన్యమేవ
ధూమోనివర్త్యేతసమీరణేన । యతోహికక్షస్తతఏవవహ్నిః॥ ౫౫
- రథీనిషంగీకపచీ ధనుష్మాకౌ । దృప్తఃసరాజన్యకమేకవీరః
నివారయామాసమహాఽరాహః । కల్పక్షయోద్వృత్తమివార్ణవాంభః॥ ౫౬
- సదక్షిణఽతూణముఖేనవామం । వ్యాపారయన్తహస్తమలక్ష్మ్యతాజౌ
ఆకర్ణకృష్టాసకృదన్యయోద్ధౌ । శ్రోత్వీవబాణాన్సమవేరిపుష్పాన్॥ ౫౭
- సరోషదష్టాధికలాహితోష్ణే । ర్వక్తోర్ధ్వరేఖాభృకుటీర్వహద్భిః
తస్తారగాంభల్లనికృత్తకంతై । ద్భుంకారగర్భేర్విషతాంశిరోభిః॥ ౫౮
- సర్వైర్బలాంకైర్ద్విరదప్రధానైః । సర్వాయుధైఃకంకటభేదిభిశ్చ
సర్వప్రయత్నేనచభూమిపాలా । స్తస్మిన్ ప్రజహూర్యుధిసర్వపే॥ ౫౯
- సోస్త్రవ్రజైశ్చన్నరథఃపరేషాం । ధ్వజాగ్నిమాత్రేణజభూషలక్ష్మ్యః
నీహరమగ్నోదీనపూర్వభాగః । కించిత్ప్రకాశేనవివస్వతేవ॥ ౬౦
- ప్రీయంవదాత్ప్రాప్తమసౌకుమారః । ప్రాయుంక్తరాజస్వధిరాజనూనుః
గాఢర్వవస్త్రంకుసుమాస్త్రకాంతః । ప్రస్వాపనంస్వప్ననిష్ప్రతలౌల్యః॥ ౬౧

బాణవిచ్చిన్న శిరములు ♦ పండ్లుగాఁగ । ధరఁబడినపాగ లానుపా ♦ త్రములుగాఁగ
 రక్తమే మద్యకుల్యగ ♦ రణతలమ్ము । మృత్యుదేవత పానభూ ♦ మిగఁ జెలంగె॥ ౪౯
 చేరి యొకనక్క పతులు ♦ చీల్చుచున్న । బాహుఖండమ్ము గొనియును ♦ బాహుపురిని
 గలుగుఁ యెనచేతఁ దాలువు ♦ గాయమగుడుఁ । బలలమందెంత ప్రియమున్నఁ ♦ బాటవైచె॥
 వీరుఁడొక్కఁడు దనతల ♦ వైరినఱక । వ్యోమయానప్రభుత్వంబు ♦ నొందియపుడె
 యెడమవై పు నురాంగన ♦ యెసఁగనుండి । యాజఁజూచెను దనమొండె ♦ మాడుచుంట॥
 తమపరస్పరసారథుల్ ♦ ధరణిఁగూల । రథకులిర్వురు సారథి ♦ రథకులైరి
 పాలయగుఱ్ఱాలు పోరిరి ♦ పూనిగదలు । దునియ నవియును భుజయుద్ధ ♦ మునకు దిగిరి॥
 ఒండొరుల వేల్చినిర్వురు ♦ నొక్కమాటె । యనువులకు వీడి యమరత్వ ♦ మందికూడ
 నపుడు వారిద్ద టొక్కతే ♦ యప్పరసను । గోరియుండుటచేఁ బోరు ♦ తీటదయ్యె॥ ౫౩
 పూహములరెంటియందు నొం ♦ డొరులవలని । భంగజయములు నియమంబు ♦ బడయవయ్యె
 వెనుకముందులగాడ్వల ♦ వెనుకముందు । వృద్ధిగ్రమముగఁ గనునబ్ధి ♦ వీచులట్లు॥ ౫౪
 పరబలముచేతఁ దనసేన ♦ భంగపడిన । నజాఁడెతాఁకెను రిపుల ను ♦ దగ్గిమూర్తి
 భూమమును గాలితటిమిన ♦ దూరముగను । వహ్నిమాత్రము గడ్డిపె ♦ వలుఁగాదె॥ ౫౫
 ఏకవీరుఁడు ధానుష్క ♦ లోకవిభుఁడో । రథియఁగవచియఁదూణియై ♦ రాజతతుల
 నర్ణవజలంపుఁబొంగుఁ గ ♦ ల్పంతమందు । నాపెడుమహాపరాహమ ♦ ట్లాపెనజాఁడు॥
 పొదిముఖఁబునఁగడిచెయ్యి ♦ పొడలుచుండ । నజాఁడుదుస్సహతేజాఁడై ♦ యలరుచుండె
 నతని చెవిదాఁకు శింజిని ♦ యరులఁజంపు । సస్త్రముల నీనుచున్నదా ♦ యనఁగఁదోచె॥
 ఆలుకఁగొటికిన నెఱ్ఱనా ♦ నధరములును । బొల్చినిగిడిన గీతల ♦ బొమముడులును
 హుంకృతులు గల్గి శరముల ♦ నుత్తరింపఁ । బడిన రిపుక్షిరముల నేలఁ ♦ బటచెనజాఁడు॥
 సమదగజమఖ్య సర్వసై ♦ న్యములతోడఁ । గవచభేదినిమొదలు కై ♦ దువులతోడఁ
 దమకుననుచైన యన్నియ ♦ త్నములతోడఁ । రాజులందఱు నజునిపై ♦ నాజిఁబడిరి॥
 రథము రిపుబాణహతిచేతఁ ♦ గ్రమ్మఁబడిన । నజునిదేయంగ నయ్యెధ్వ ♦ జాగ్రముననె
 మంచుతన్నావరించిన ♦ నించుకంత । కాంతి బాలార్కు నెఱుఁగనా ♦ కరణినందు॥
 హేచ్చరిల్లి ప్రియంబుడు ♦ డిచ్చినట్టి । నిద్రగొల్పెడు గాంధర్వ ♦ నిరుపమాస్త్ర
 మానృపాలరపైఁబుచ్చె ♦ నయ్యజాఁడు । ప్రసవశరనుందరుఁడు మహా ♦ రాజనుతుఁడు॥
 నిద్రకును లొంగి యంతనా ♦ నృపులసేన । యల్లెత్రాడీడ్వఁజాలని ♦ హస్తములును
 మూఁపులకునొక్కడనుపాలు ♦ బొమిడికములు । గలిగియొరగనుడెక్కెంపుఁ ♦ గంబములను॥

తతోధనుష్కర్షణమూర్ధహస్త | మేకాంసపర్యస్త శిరస్త్రిజాలం

తస్థాభ్యజస్తంభనిపణ్ణదేహం | నిదావిధేయంనరదేవసైన్యం॥

౬౩

తతఃప్రియోపాత్తరనేధరోష్ఠే | నివేశ్యదధ్మజలజంక్షుచూరః

తేనస్వహస్తాత్తమేకపీఠః | ఫిబన్యశోమూర్తమివాబభాసే॥

౬౪

శంఖస్వనాభిజ్ఞతయావిప్రుతా | స్తంపన్నశతుందద్భతుఃస్వయోధాః

నిమిలితానామివపంకజానాం | మధ్యేష్పురంతంప్రతిమాశశాంకం॥

౬౫

సశోణితైస్తేనశిలీముఖాశ్చ | ర్నిశేషితాఃకేతుషుపార్థివానాం

యశోహ్యతంసంప్రతిరాఘవేణ | నజీవితంవక్తృపథేతివర్త్య॥

౬౬

నచాశుకోటీనిహితైకబాహుః | శిరస్త్రినిష్కర్షణభిన్నచూళిః

అలాటబద్ధశఘహరిచిండు | ధీతాంప్రియామేత్యవనోబభాషే॥

౬౭

ఇతఃపరానర్భకహర్యశస్త్రాన్ | ఔదర్భిపశ్యానుమతాఘయాసి

ఏవంవిధేనాహవనేష్టితేన | త్వంప్రార్థ్యనేహస్తగతామమైభిః॥

౬౮

తస్యాప్రతిద్వంద్వీభవాద్విషాదాత్ | సద్యోవిముక్తంముఖమాబభాసే

నిశ్వాసబాష్పాపగమాత్ప్రపన్నః | ప్రసాదమాత్మీయమివాత్మదర్శం॥

౬౯

హృష్టాపీసాహీవిజితాససాత్ | ద్వాగ్భిఃసఖీనాంప్రియమభ్యసందత్

స్థలీనవాంభఃపృషతాభిన్యష్టా | మయూరకేకాభిరివాభ్రీబృందం॥

౭౦

ఇతిశిరసేసవామంపాదమాదాయరాజ్ఞా

ముదవహదనవద్యాం తామవద్యాదవేతః

రథతురగరజోభిస్తస్యయాతౌలకాగ్రా

సమరవిజయలక్ష్మీః సైవమూర్తాబభూవ॥

౭౧

ప్రథమవరిగతార్థస్తంభముః సన్నివృత్తం

విజయినమభివంద్యశ్లాఘ్యజాయాసమేతం

తదృపహితకుటుంబః శాంతిమార్గోత్సృకోభూ

న్నహేసతికులధుశ్యే చూర్యపంశ్యాశృహాయ॥

౭౨

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాలిదాసకృతా వజ్రపాణి

గ్రహణోనామ సప్తమఃసర్గః

అంతః ప్రాప్తయేదుచి మోదన ♦ యధరమందు । మిమశంఖంబుఁ బెట్టిత్రా ♦ రిమచజాఁడు
స్వార్జితయశంబుఁ గ్రోలు లో ♦ కైకవీర । మూర్తియోయన నెంతయుఁ బొల్పుచుండె॥
శంఖశబ్దమున నెటింగి ♦ సరగమరలి । యతనియోధులు గాంచిరి ♦ యరులనెల్ల
నిద్రపుచ్చి మొగిచ్చిన ♦ నీరజముల । నడిమి పొడవు శ్రుతిమనా ♦ గ్గాలునజాని॥ ౬౪
ఇపుడు మీకీర్తి రాఘవుం ♦ డపహరించె । బ్రాణముల నంటలేదు కృ ♦ పాశునగుట
ననెడు వర్ణములనుగూర్చె ♦ నజాఁడు నృపుల । ధ్వజములం దంప మొనలర ♦ క్తము చేత॥
చాపకోటిని బాహువు ♦ మోపినట్టి । బొమ్మడికముదీయ జారిన ♦ ముడిగలట్టి
చెమటబొట్టులు నుడుటను ♦ జెందినట్టి । యజాఁడు భయపడ్డ ప్రియఁ జేరి ♦ యనియొనిట్లు॥
సెలవొసంగితిఁ జూడుము ♦ శిశువులేని । దమశరంబుల హరియింపఁ ♦ దగినరిపుల
నన్నుఁబొందిన వైదర్భి ♦ నిన్నునిట్టి । తొమ్మిదవేళ్లలఁ గోరంగ ♦ నూతునృపుల॥ ౬౫
తనిన శత్రులవలని భ ♦ తుమ్మహాసి ♦ యోమెముఖమండలం బొప్పె ♦ నమలనుగుచు
నాత్మనిఁ శ్వాసబాష్పము ♦ లారబోవఁ । దద్దయనుదేలుఁబొల్పు నద్దము పగిది॥ ౬౬
మెచ్చియును బ్రియు సిగ్గుచే ♦ మోతతనదు । పలుకులనుగాక సఖులప ♦ ల్కులనుబొగడె
మెట్ట కొంజిన్కులను నాని ♦ మేఘతేతని । నెమ్మికేకలఁ బొగడు వి ♦ ధముగాఁగ॥

ఈ విధివామపాదము న ♦ రేశశరంబులఁ బెట్టి నిర్మలుం

డావనుధేంద్రపుత్రుఁ డజాఁ ♦ డాత్మసతీగొనివచ్చె స్యందనా
శ్వావలిలేచుధూళి యల ♦ కాగ్రములం బరువంబుఁ గూర్చఁ ద
త్పాననీల తేజరిలె ♦ భస్మసమిష్టయలక్ష్మీరూపమై॥

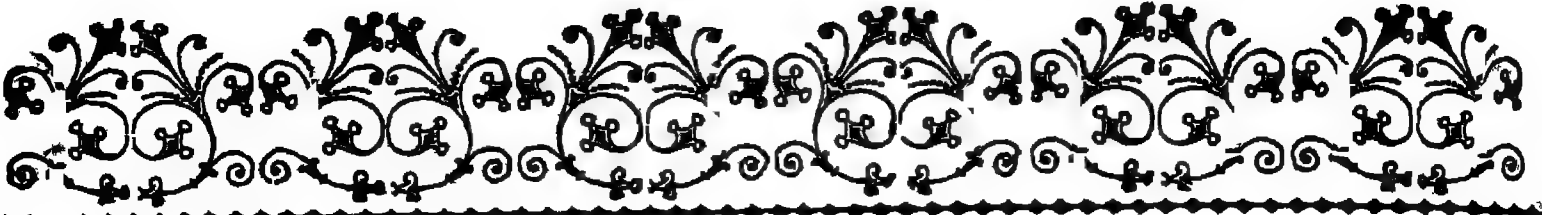
౨౦

మోనిని. అన్నియుమున్నె యెటింగిన యారఘు ♦ వట్లరుదెంచిన యాయజునిక
సన్నతధర్మసతీజయశోభితు ♦ సారకు మెచ్చి తదాత్మజుపైఁ
దిన్నగనుంచి కుటుంబము కొరితీగతికొ గననుత్సుకుఁ డయ్యెఁగడుక
గన్ననుతుకొ గులధుత్సవి నిల్వరుగా గృహము విసవలశభవుతో॥

౨౧

గద్యః

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత అలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణా
బుచ్చివేంకయమాత్యతనూశాత సకలసజ్జనవిధేయ అదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాధరఘవం
శంబునందు నజసాణిగ్రహణంబును
సప్తమా శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టమః సర్గః

—:0:—

అధతస్య వివాహకాతుకే । లలితం విభ్రతవిపపార్థినః
 వసుధామపిహస్త గామినీ । మకరో దిందుమతీమివాపరాం॥
 దురితైరపి కర్తుమాత్మసాత్ । ప్రయతంతే నృపనూనవోహియత్
 తదుపస్థిత మగ్రహీదజః । పితురాజ్ఞేతి నభోగతృష్ణయా॥
 అనుభూయవసిష్ఠసం భృతైః । సలిలై స్తేన సహాభిషేచనం
 విశదోచ్ఛ్వాసి తేన మేదినీ । కథయామాస కృతార్థతామివ॥
 సబభూవ దురాసదః పరై । ర్గురుణాధర్వవిదా కృతక్రియః
 పవనాగ్ని సమాగమోహ్యాయం । సహితంబ్రహ్మాయదస్త్రతేజసా॥
 రఘుమేవనివృత్త యశావనం । నమమన్యంత నరేశ్వరంప్రజాః
 సహితస్యన కేవలంక్రియం । ప్రతిపేదే సకలాన్తుణానపి॥
 అధికం శుశుభే శుభంయూనా । ద్వితయేనద్వయమేవ సంగతం
 పదమృద్ధమజ్జేన పైత్తకం । వినయేనాస్యైవవంచయశావనం॥
 సదయం బుభుజే మహాభుజః । సహసోద్వేగమియం వ్రజేదితి
 అచిరోపనతాం సమేదినీం । నవపాణిగ్రహణాం వధూమివ॥
 అహమేవమత్తో మహీపతే । రితిసర్వః ప్రకృతిష్వచింతయత్
 ఉదధేరివనిమ్న గాశతే । స్వభవన్నాస్య విమాననాక్వచిత్॥
 నఖిరోనచ భూయసామృదుః । పవమానః పృథివీరుహానివ
 సపురస్కృత మధ్యమక్రమో । నమయామాస నృపాననుద్ధరన్॥

ర ఘు వ ం శ ము.

అష్టమా శ్వాసము.

గీతములు.

అంత నుద్వాహ నూచకఁ మై తనర్చు । లలితకంకణకలితుఁడై, ఁ చెలఁగుచుండు ॥ ౧
 నజాని కపరేందుమతియనఁ ♦ నలరునట్టి । పృథివిఁ గరగత మొనరించె ♦ నృపతిరఘువు॥ ౧
 చేయరానట్టిదుష్కృతుల్ ♦ చేసియైన । దేనిఁబడయంగనృపనుతుల్ ♦ పూనుచుండు
 రట్టిరాజ్యంబుదానయి ♦ యతనిఁజేర । నాశచేఁగాక పితృనాజ్ఞ ♦ నజాఁడుగొనియె॥ ౨
 అజానితోడ వసిష్ఠమహర్షిచేతి । యమలసలిలాభిషేకంబు ♦ ననుభవించి
 తేటలాయూపిరులచేతఁ ♦ దేటపఱచుఁ । దనకృతార్థతయన ధర ♦ దనరుచుండె॥ ౩
 అజాఁ డధర్వజ్ఞుఁడైయొప్పు ♦ నవ్యసింఘ । చేత నభిషిక్తుఁడై రిపుఁవారితములను
 దుస్సహుండయ్యె వాతమ్ముతోడివహ్ని । వంటిదొత్తాత్రమునుగూడు ♦ బ్రాహ్మ్యమరయ॥
 మరలయోవనమునుగాంచి ♦ పఱలురఘువె । యీయజనరేంద్రుఁడని ప్రజ ♦ యెంచుచుండె
 రాజ్యలక్ష్మీనెగాక యారఘునృపాలు । నభిలక్షణములఁగాంచి ♦ యలరుకతన॥ ౪
 అమలగతిరెండురెంటినిఁ ♦ గ్రమముగాఁగఁ । గూడి యొండొంటికినిశోభఁగూర్చుచుండె
 నలరునైతృకపద మజా ♦ నందుటొకటి । పడచుఁడనమునఁనయంబు ♦ పరఁగటొకటి॥ ౫
 భూమి తన్నున్నడప్పుడె ♦ పొందియుంట । సాహసముఁజూపభీతిల్లుఁ ♦ జనదటంచుఁ
 గ్రోత్రగాఁగొన్న పెండిలి ♦ కూతునట్లు । భూరిడయనేలె నవ్మహాభుజాఁ డజాఁడు॥ ౬
 ప్రభునకేమాన్యుఁడని ప్రతి ♦ వాఁడునెంచు । నడధిచేవఁదలకొలంది ♦ నదులయందు
 నొక్కఁడేనియు నామాన ♦ మొందనట్లు । లజానిచే నవమతి నెవ్వఁ ♦ డఁదకుండు॥ ౭
 ఆతివృదులలేళ్లుమార్గమ్ము ♦ లఁదుఁజనక । యనిలమర్వీర హంబుల ♦ యఁదుఁజూపు
 నడిమిపథమున్నగెకొని ♦ నరపతులను । పఁచెనేకాని నెకలింప ♦ నెఁచఁడయ్యె॥ ౮

అధవీక్ష్యరఘుః ప్రతిష్ఠితం । ప్రకృతిష్వాత్మజమాత్మవిత్రయా
విసయేషు వినాశధర్మను । త్రిదివస్థేష్వపినిః స్పృహోభవత్ ॥

గుణవత్సుతరోపితశ్రియః । పరిణామేహి దిలీపనంశజాః
పదవీం తరువల్కవాససాం । ప్రయతాః సంయమినాంప్రపేదిరే ॥

తమరణ్యసమాశ్రయోన్ముఖం । శిరసావేష్టన శోభినానుతః
పితరంప్రణిపత్య పాదయో । రపరిత్యాగమయాచతాత్మనః ॥

రఘురక్షుముఖస్య తస్యతత్ । కృతవానీప్సిత మాత్మజప్రియః
నతుసర్ప ఇవత్వచంపునః । ప్రతిపేదేహ్యపవర్జితాం శ్రియం ॥

సకీలాశ్రమ మంత్యమాశ్రితో । నివసన్నావసధే పురాద్భహిః
సముపాస్యత పుత్రభోగ్యయా । స్నుషయే వావికృతేంద్రియః శ్రియా ॥

ప్రశమస్థిత పూర్వపార్థివం । కులమభ్యుద్యతనూతనేశ్వరం
నభసానిభృతేందునాతులా । ముదితార్కేణ సమారురోహతత్ ॥

యతిపార్థివ లింగధారిణౌ । దదృశాతే రఘురాఘవౌ జనైః
అపవర్గమహోదయార్థయో । ర్భువమంశా వివధర్మయోర్గతౌ ॥

అజితాధిగమాయమంత్రిభి । ర్యయుజేనీతి విశారదైరజః
అనపాయిపదోప లబ్ధయే । రఘురాష్ట్రైః సమియాయయోగిభిః ॥

నృపతిః ప్రకృతీరవేక్షీతుం । వ్యవహారాసనమాదదేయవా
పరిచేతుముపాంశు ధారణాం । కుశపూతం ప్రవయాత్సువిష్టరం ॥

అనయత్ప్రభుశక్తి సంపదా । వశమేకోనృపతీననంతరాన్
అపరః ప్రణిధాన యోగ్యయా । మరుతః పంచశరీరగోచరాన్ ॥

అకరోదచిరేశ్వరః క్షితౌ । ద్విపదారంభఫలాని భస్మసాత్
అపరోదహనేస్వకగృణాం । ఐష్యతేజ్ఞానమయేన హహ్నినా ॥

పణబంధముఖాన్గుణానజః । పడుపాయుంక్త సమీక్ష్యతత్ఫలం
రఘురవ్యజయద్గుణత్రయం । ప్రకృతిస్థం సమలోష్టకాంచనం ॥

ననః ప్రభు రాఫలాదయాత్ । స్థిరకర్మా విరరామకర్మణః
నచయోగవిధేర్న వేతరః । స్థిరథీరాపరమాత్మదర్శనాత్ ॥

ప్రజలలోపలఁబుత్రుండు ♦ పదిలముగను । నెలకొనుటఁగాంచిరఘువు చా ♦ విలయమొందు
నాకసంబంధవిషయమ్ము ♦ లందుఁగూడ । స్వాంతమిడఁడయ్యెనాత్మవిజ్ఞానగరిమ॥ ౧౦

అద్దిలీపకులోత్పన్ను ♦ లైనవారు । వరగుణములొప్పునుతునకు ♦ సిరులొసంగి
గలిచివిషయాళి నారచీరలనుదాల్చి । మునిపదవినిొందుదురుగద ♦ ముదిమియందు॥ ౧౧

కానఁ గానకు రఘువు పోఁ ♦ గడఁగుచుండ । నందమాపాగతలనొప్పు ♦ నట్టినుతుండు
పాదములవ్రాలి తను నెడఁబాయవలవ । దంచు నెంతయుభక్తి బ్రార్థించెనతని॥ ౧౨

నుతునిదద్దయుఁగ్రీతితోఁ ♦ జూచురఘువు । కంటఁదడివెట్టునాయజు ♦ కాంక్షనొసఁగె
గాని వీడినసిరి మఱి ♦ బూనలేదు । తానువీడినపొరఁబాము ♦ తాల్పనట్లు॥ ౧౩

అంతిమాశ్రమమున విషయాళిగెల్చి । యూరివెలుపలనొక్కచో ♦ నొప్పుమండు
రఘునకుపచారమొనరించె ♦ రాజ్యలక్ష్మి । కొడుకనుభవింపయోగ్యమా ♦ కోడలట్లు॥

శాంతిదశయందుఁబూర్వభూ ♦ కాంతుండుండి । యభ్యుదయమందునవన్యపుఁ ♦ డలరుచుండఁ
గుంకుచంద్రునిబాలార్కుఁ ♦ గూడియుండు । నాకసముతోడఁదులఁదూఁగె ♦ నక్కులంబు॥

యతిన్యపతిలక్షణంబుల ♦ నలరుచుండు । రఘువు రాఘవులనుజూచు ♦ ప్రజలకల్ల
నములమోక్షోదయార్థ ధర్మములురెండు । నంశములభువిఁబుట్టెనో ♦ యనఁగదోఁచె॥

మించియజితులఁజేరి నిర్జించుకొఱకు । నజుండు నీతిజ్ఞులగు సచి ♦ వాళిఁగూర్చె
నీరతరంబైనముక్తి నార్జించుకొఱకు । రఘువుపరమాప్తయోగీంద్ర ♦ రాజిఁగూర్చె॥ ౧౪

యావనంబుననలరారు ♦ నట్టిరాజు । న్యాయమునుదీర్చి ధర్మాస ♦ నముననుండె
విములదర్భాసనముఁజేరి ♦ నృద్ధరాజు । ధారణాభ్యాసమున కేక ♦ తముగనుండె॥ ౧౫

ఒకఁడు రాష్ట్రాంతరమ్ముల ♦ నున్ననృపులఁ । బ్రబలప్రభుశక్తిచే వశ ♦ పఱుచుకొనియె
మఱియొకఁడు మేనఁబొల్చెడు ♦ మారుతములఁ । బరఁగుప్రణిధానమున వశ ♦ పఱుచుకొనియె॥

ఒకఁడు నూత్న నరేశ్వరుం ♦ డుర్విలోన । భస్మమొనరించె రిపుకార్య ♦ ఫలములెల్ల
మఱియొకఁడు వృద్ధుజ్ఞానాగ్ని ♦ మహిమచేతఁ । దద్దయుచు గాల్చె దనకర్మ ♦ తతులనెల్ల॥

సంధియాదిగ నొప్పారు ♦ పద్మగుముల । నరసి యాయాఫలంబుల ♦ నజుండు గూర్చె
గాంచనముమన్ను సమముగాఁ ♦ గాంచురఘువు । ప్రకృతినుండెడు తద్గుణ ♦ త్రయమునోర్చె॥

పనులదిరముగఁబొలుచునూ ♦ తనుండునృపుండు । విడఁడుకార్యాళి ఫలములు ♦ పడయుదాఁక
దృఢమనస్కత నొప్పెడు ♦ వృద్ధనృపతి । విడఁడు యోగంబు పరమాత్ముఁ ♦ బడయుదాఁక॥

ఇతిశత్రుషు చేంద్రియేషుచ । ప్రతిసిద్ధ ప్రసరేషు జాగ్రతా
ప్రసితా వుదయాపవర్తయౌ । రుభయాం సిద్ధి ముభావవాపతుః॥

౨౩

అధకాశ్చిద జవ్యపేక్షయా । గమయిత్వా సమదర్శనః సమాః
తమసః శరమాపదవ్యయం । పురుషం యోగసమాధినారఘుః॥

౨౪

శుభ్రతదేహవివర్జనః పితు । శ్చిరమశ్రూణి విముచ్యరాఘవః
విదధే విధిమస్య నైష్ఠికం । యతిభిః సార్థమనగ్ని మగ్నిచిత్ ॥

౨౫

అకరోచ్చత దౌర్ధ్వ దైహికం । పితృభక్త్యా పితృకార్య కల్పచిత్
నహితేనపథాతనుత్యజ । స్తనయావర్జిత పిండకాంక్షీణః॥

౨౬

సపరార్థ్యగతే రశోచ్యతాం । పితురుద్దిశ్య సదర్శవేదిభిః
శమితాధిరధిజ్యకాయుకః । కృతవాన ప్రతిశాసనం జగత్ ॥

౨౭

క్షీతిరిందు మతీచభామినీ । పతిమాసాద్యత మగ్య్రపారుషం
ప్రథమా బహురత్ననూ రభూ । దపరావీర మజీజనత్సుతం॥

౨౮

దశరశ్మిశతోపమమృతిం । యశసాదిక్షుదశస్వవిశ్రుతం
దశపూర్వరథంయమాఖ్యయా । దశకంతారిగురుంవిదుర్బుధాః॥

౨౯

ఋషి దేవగణస్యధాభుజాం । శుభ్రతయాప్రసవైఃసపార్థివః
అన్యణత్వముపేయివాన్బభౌ । పరిధేర్ముక్త ఇవోష్ణదీధితిః॥

౩౦

బలనూర్తభయోపశాంతయే । విదుషాంసన్నతయేబహుశ్రుతం
వసుతస్యవిభోర్న కేసలం । గుణవత్తాపిపరప్రయోజనా॥

౩౧

సకదాచిదవేక్షితప్రజః । సహదేవ్యావిజహారనుప్రజాః
సహోపసనేశచీసఖో । మరుతాంపాలయి తేవనందనే॥

౩౨

అభరోధసిదక్షిణోదధేః । శ్చితగోకర్ణనికేతమిశ్వరం
ఉపవీణయితుంయచూరవే । రుదగావృత్తిపథేననారదః॥

౩౩

కునుమైర్గ్రాధితామపార్థివైః । ప్రజమాతోద్యశిరోనివేశితాం
అహరత్కిలతస్యవేగజా । నధివాసస్సృహయేవమారుతః॥

౩౪

భ్రమరైఃకునుమాసుసారిభిః । పరికీర్ణాపరివాదినీమునేః

దద్మకేపవనానలేపజం । సృజతీబాష్పమివాంజనావిలం॥

౩౫

ఇట్లును దయాసవర్గము ♦ లిచ్చునుచి । యసుములకు లాగు వైశీగ్రిదియములయందు
నప్రీతుత్త త మెంగెడు ♦ నట్టిసిర । లిక్ష్వురును బూర్తిబడసి ర ♦ భీష్టులును॥ ౨౩

అంత సనుదర్శనుడయి ♦ యలరురఘువు । తనయుకోరికఁ గొన్నియ ♦ బ్రములుగడపి
మహితమైపట్టి యోగస ♦ మాధిచేతఁ । జేరెఁ బరమాత్మునాయాని ♦ దూరునజరు॥ ౨౪

వదలె దేహము జనకుడకొ ♦ వార్త వినిననప్రీతుల నెంతయును రాల్చియూహితాన్ని
యజుఁడు యతులనుగూడి దే ♦ హాతవిధుల । నన్నివర్జించి నిష్ఠతో ♦ నాచరించె॥ ౨౫

జనకునందలి భక్తితో ♦ శ్రాద్ధవిధుల । నెఱుఁగు నయ్యజుఁ డౌర్ధ్వ దైహిక మొనర్చె
దనువు నిట్లును యోగపథావఁ దొరఁగు । వారు నుతులిమి పిండముల్ ♦ గోరరుగద॥

పరమగతిఁ గన్న జనకుకై ♦ పరితపింపఁ । జనదను నధర్మవేదెయో ♦ మునిపలుకులఁ
దక్కిచింత నజుండు వి ♦ లైక్కుపెట్టి । యెందుఁ బ్రతిశాసనము లేక ♦ మేలెజగతి॥

క్షీతియు స్త్రీరత్న మగు నిందునుతియు నజుని । నతిపరాక్రమవంతునిఁబలిగఁబడసి
ప్రథమ బహురత్నముల నీని ♦ వఱుచుండె । రెండవదిగనె నాత్మజుఁ ♦ జండలేజు॥

దశశతాంగునితేజాబుఁ ♦ దాల్చి యితఁడు । దశకు రథశబ్దమును గూర్చుదనరుపేర
దశముఖుని గురుండయి ♦ దశదేశలను । యశము గనునని తెలిసిరి ♦ యాహ్వలెల్ల॥ ౨౬

అధ్యయనయాగ సంతతు ♦ లమరియిట్లు । ఋషుల యమరుల పితరుల ♦ ఋణమునుండి
ముక్తుడయ్యెను బార్థివ ♦ పుంగవుండు । పరిధిచే ముక్తుఁ డౌచిత్రీ ♦ భానుపగిది॥ ౨౭

ఆర్తభయశాంతికయ్యె న ♦ య్యజునిబలము । పండితులనతికయ్యె న ♦ స్వభిభునివిద్య
యవిభుని విత్త మేగాక ♦ యతని నుగూఁ । వృత్తముఁబరప్రయోజనా ♦ యత్త మయ్యె॥ ౨౮

ప్రజలకుఁబ్రിയుండునుప్రజుఁడజుఁడురాణి తోడవిహరించెనొకనాఁడుతోటయందు
శచికి సఖుండగు దేవతా ♦ స్వామిశ్రజి । నందనంబున విహరించు ♦ చందమునను॥ ౨౯

అంత దక్షిణ సాగరో ♦ పాంతమాదు । నలరు గోకర్ణమునయందు ♦ నభవుతెంత
నారదుఁడువీణవానిపఁ ♦ గోరివెడలె । ధరణిముత్తరముననుండి ♦ మరలుతోవ॥ ౩౦

అతని వీణాకిరంబున ♦ నపుమగ్రాలు । దివ్యకునుమాళిచేనైన ♦ భవ్యమాల
గాలి చివ్వనఁగొనిపోయెఁ ♦ గడు బ్రియమునఁ । దాను వాసనచూడంగఁదలఁచెననఁగ॥

నుమములనుబట్టి మునివీణె ♦ చుట్టుదిరుగు । భ్రమరములుమాడ వల్లకి ♦ పవనువలనఁ
గన్ననవమతి కైకార్చు ♦ కజ్జలము । తోడి కన్నటిబొట్లు నాఁ ♦ దోచుచుండె॥ ౩౧

అభిభూయవిభూతిమార్తవీం । మధుగంధాతిశయేనవీరుధాం
వృషతేరమరస్సగ్గాపసా । దయితోరుస్తనకోటినుస్థితిం॥

3౬

క్షణమాత్రసఖింనుజాతయోః । స్తవయోస్తామవలోక్యవిహ్వలా
నిమిమిలనరోత్తమస్త్రియా । హృతచంద్రాతమనేవకాముదీ॥

3౭

వపుషాకరుణోజితేనసా । నిపతంతీపతిమప్యపాతయత్
ననుతైలనిషేకబిందువా । సహదీపార్చిరుపైతిమేదినీం॥

3౮

ఉభయోరపిపార్శ్వవర్ధినాం । తుములేవార్తరవేణవేజితాః
విహగాఃకమలాకరాలయాః । సమమఃఖాఇవతత్రచక్రశుః॥

3౯

వృషతేర్వ్యజనాదిభిస్తమో । మనుదేసాతుతదైవసంస్థితా
ప్రతికారవిధానమాయుషః । సతిశేషేహిఫలాయకల్పతే॥

౪౦

ప్రతియోజయితవ్యవల్లకీ । సమవస్థామథసత్త్వవిప్లవాత్
సనినాయనితాంతవత్సలః । పరిగృహ్యోచితమంకమంగనాం॥

౪౧

పతిరంకనిషణ్ణయాతయా । కరణాపాయవిభిన్నవర్ణయా
సమలక్ష్యతవిభ్రదావిలాం । మృగలేఖాముషసీవచంద్రమాః॥

౪౨

విలలాపసభాష్పగద్గదం । సహజామప్యపహీయధీరతాం
అభితప్తమయోపిమార్దవం । భజతేకైవకథాశరీరిషు॥

౪౩

కునుమాన్యఫిగాత్రసంగమాత్ । ప్రభవంత్యాయురవోహితుంయది
నభవిష్యతిహంతసాధనం । కిమివాన్యత్రహరిష్యతోవిధేః॥

౪౪

అథవామృదువస్తుహింసితుం । మృదునైవారభతేప్రజాంతకః
హిమసేకవిపత్తిరత్రమే । నలినీపూర్వనిదర్శనంమతా॥

౪౫

స్రగియంయదిజీవితాపహః । హృదయేకింనిహితానహంతిమాం
విషమప్యమృతంక్వచిద్భవే । దమృతంనావిషమిశ్వరేచ్ఛయా॥

౪౬

అథనామమభాగ్యవిప్లవాః । దశనిఃకల్పితఏవవేధసా
యదనేననపాతీతస్తరుః । క్షపితాతద్విటపాశ్రయాలతా॥

౪౭

కృతవత్ససినావధీరణా । మపరాధేపియదాచిరంమయి
సధమేకపదేనిరాగసం । జనమాభాప్యమిమంనమన్యసే॥

౪౮

మధునుగంధాతిశయముల ♦ మహిమచేత । నవ్వసంతర్దులతసాంపు ♦ అవ్వసేయు
వ్యనుమదామ మాన్యప ♦ తిలకు నజాని । సతికుచాగ్రములందు ను ♦ స్థితినిగాంచె॥ ౩౬
అన్న రేంద్రుని ప్రియపత్ని ♦ యట్లు నిమిష । ముత్తమస్తన మైతిని ♦ నొప్పుసరముఁ
గాంచినంతనె వివశయై ♦ కనులుమోడ్చె । శశినిరాహువుమ్రోగినఁ ♦ జందికట్లు॥ ౩౭
అనువులఁదొఱంగినట్టిదే ♦ హంబుతోడఁ । బడెనుభువినామె తనతోడఁబతియుఁబడఁగ
దీపశిఖ దీపమునువీడి ♦ దిగువఁబడిన । దానితోఁదలచిందువు ♦ ధాతిఁబడె॥ ౩౮

వారలిర్వుర సేవకా ♦ వళి యొనర్చు । నార్త సంకులరవముల ♦ నచటనున్న
సరనులందలిపక్షులు ♦ కరముబెదరి । సమముగా దుఃఖపడినట్లు ♦ సలిపెదల॥ ౩౯

తేఱె విభుఁడంత వ్యజనోప ♦ చారవిధులఁ । గాని యామె యథాస్థితిఁ ♦ గదలకుండె
నాయువుండినవారికే ♦ యగునుగాదె । యాషధాదులఫలము లీ ♦ యవనియందు॥ ౪౦

ఎంతయును బ్రేమమీఱ నా ♦ నృపతిమాళి । కృతితోలంగిన వీణియఁగతినిఁ బ్రాణ
మెడలియున్నట్టిపడఁతిని ♦ నెత్తి పట్టి । పెట్టికొనెఁ గూర్చయోగ్యమా ♦ నట్టియొడిని॥ ౪౧

ప్రాణమెడలినభిన్నవ ♦ ర్ణంబుదాల్చి । యంకమందుండు సతితోడి ♦ యయ్యజాండు
వేకువనుజింకగుఱుతుతో ♦ వికృతిఁజెంది । యున్నచంద్రునివలెఁదోచుచుండెఁజూడ॥

అజాఁడు దనకున్న సహజదైర్వ్యమునుబాసి । మాటతడఁబడనేడ్చెఁగ్గన్ నీటముని
కాచమార్దవమినుమును ♦ గాంచుననినఁ । దనువుదాల్చినవారలఁ ♦ దడవనేల॥ ౪౩

నుమములునుగూడదేహంబు ♦ సోఁకియిట్టు । అనువులనుదీయఁజాలిన ♦ వక్కటకట
చంపఁగోరినవిధికి నీ ♦ జగతియందు । నన్యమెయ్యదిగాకుండు ♦ నాయుధంబు॥ ౪౪

కాని మృదువస్తువును మృదువైనదాని । వలననేచంపఁగడఁగెఁ గావలయుయముఁడు
గలదుదీనికిఁ బూర్వతాఁగ్గణమరయ । మంచుపడిపద్మములమృతిఁ ♦ గాంచుటొకటి॥

ఈ యలరు దండ ప్రాణముకా ♦ దీయునేని । నేల చంపదు వక్షమం ♦ దిడిననన్ను
నొక్కచో విష మమృతమా ♦ నొక్కచోట । నెన్న నమృతంబు విషమగు ♦ నీశ్వరేచ్ఛ॥

అరయఁగా నిది నాదు భా ♦ గ్యమునడంప । విధివినిర్మిత మైనట్టి ♦ వింత పిడుగు
గొకయుండిన కాళులఁ ♦ బ్రాఁకులతను । గాల్చివీడునె వృక్షంబుఁ ♦ గాల్పకుండ॥ ౪౭

గొప్ప తప్పిదమును జేసి ♦ నప్పుడైన । నడమతిని జూపి యెఱుఁగని ♦ యన్నమిన్న !
నిరపరాధిని నన్ను మఱి ♦ న్నింపవేల । యొప్పుగాఁబల్కరించి నీ ♦ వొక్కమాఱు॥ ౪౮

ధృవమస్మిశతశుచిస్మితే । విదితః కైతవఃత్సలస్తవ
పరలోకమసన్నిపృత్తయే । యదనాపృచ్ఛ్యగతాసిమామితః॥

౪౯

దయితాయదితావదన్వగా । ద్వినివృత్తంకిమిదంతయావినా
సహతాంహతజీవితంమమ । ప్రబలామాతృకృతేనవేదనాం॥

౫౦

నురతిశ్రమసంభృతోమూఢే । ధ్రియతేన్వేదలవోద్ధమోపితే
అథచాస్తమితాత్వమాత్మనా । ధిగిమాందేహభృతామసారతాం॥

౫౧

మనసాపినవిక్రియంషయా । కృతపూర్వంతవకింజహాసిమాం
ననుశబ్దపతిక్షితేరహం । త్వయమేభావనిబంధనారతిః॥

౫౨

కునుమోత్కచితాన్బలీమత । శ్చలయన్భృంగరుచస్తవాలకాన్
కరభోరుకరోతిమారుత । స్త్వదుపావర్తనశంకిమేమనః॥

౫౩

తదపోహితుమర్హసిప్రియే । ప్రితిబోధేనవిషాదమాశుమే
జ్వలితేనగుహాగతంతమ । న్తుహినాదేరిషన్తమోషధిః॥

౫౪

ఇదముచ్ఛ్వసితాలకంముఖం । తవశాంతికథంధునోతిమాం
నిశిన్తుప్తమివైకపంకజం । విరతాభ్యంతరషట్పదస్వనం॥

౫౫

శశినంపునరేతిశర్వరీ । దయితాద్వంద్వచరంపతత్త్రిణం
ఇతితావిరహాంతరక్షమా । కథమత్యంతగతానమాందహాః॥

౫౬

నవపల్లవస్త్వస్తరేపితే । మృదుదూయేతయదంగమర్పితం
తదిదంవిషహిష్యతేకథం । వదవామోరుచితాధిరోహణం॥

౫౭

ఇయమప్రితిబోధకాయినీం । రసనాత్వాంపథిమారహాసఖీ
గతివిభ్రమస్థాదనీరవా । సకుచానానుమృతేవలక్ష్యతే॥

౫౮

కలమన్యభృతానుభాషితం । కలహంసీషుమదాలసంగతం
పృవతీషువిలోలమీక్షితం । పననాధూతలతానువిభ్రమః॥

౫౯

తిద్రివోత్సుకయాప్యవేక్ష్యమాం । నిహితాఃసత్యమమిగణాస్త్రయా
విరహేతవమేగురువ్యథం । హృదయంనత్వైలంబితుంక్షమాః॥

౬౦

మిధునంపరికల్పితంత్వయా । సహకారఃఫలినీచనన్విమా
అఃథాయవివాహసత్క్రియా । మయోర్గమృతఇత్యసాంప్రతం॥

౬౧

అడుగకయె నీవునా నుండి ♦ యక్కటకట । మరలిరాకుండఁ బరలోక ♦ మరుగుకతన
నోశుచిస్మిత సత్యమై ♦ యొప్పుపేమ । నీయెడల లేని శకుండనే ♦ నిజముదెలిసె॥౪౯
పాడుజీవితమా ! ప్రియ ♦ పత్నితోడ । సరియను వీడియావెను ♦ మరలిలేల
యంతమొదవెడుపట కోర్చి ♦ యనుభవఁపు । వధికదుస్సహ దుఃఖిమ్మ ♦ నాశ్రృక్మణము॥

కలిగి నురతశ్రమంబునఁ ♦ గలికి నీదు । వదనమందున్న స్వేదల ♦ వఁబుగూడ
నస్తమింపదు నీయాత్మ ♦ యస్తమించె । సహహదే హులస్థితి యెంత ♦ యస్థిరంబు॥౫౦
అప్రియమునీకుమున్నెన్నఁ ♦ డాచరింపఁ । జిత్తమునఁగూడనన్నుఁ ద్యజింపనేల
పేరునకుభూమిపతిఁగాని ♦ ప్రేమచేత । బద్ధుడనునేనునీయందు ♦ భావమందు॥ ౫౧

నుమచయముతోడ భృంగవర్ణములనొప్పి । గాలిఁ గదలెడు నీకుటి ♦ లాలకములఁ
జూడఁ నూపిరివరల నిన్గూడునేమొ । యనెడుశంకజనించు నా ♦ మనమనఁద్య॥ ౫౩

కాన నోప్రియ! ప్రాణంబు ♦ గాంచిమరల । హివగిగిగ హాతరమ్ములఁ ♦ దవము నిశిని
భవ్యకాంతుల నోపధుల్ ♦ పాపుపగిది । నాపఁగా నట్టినావగఁ ♦ బాపఁదగదె॥ ౫౪

లోనిభృంగాళిరొదలను ♦ మానియుండ । రేయినిదురించు నేకనీ ♦ రేజమట్టు
లలకలిటునటుఁజెదరి మాటలనువీడి । యున్ననీమోము నన్నేచు ♦ చున్నదకట॥ ౫౫

జంటఁదిరుగుఖగాళిలోఁ ♦ జక్రవాకి । చక్రవాకమ్మతోరత్రి ♦ చండ్రోతోడ
మరలఁగూడును గావున ♦ విరహమోర్పుఁ । గ్రమ్మరకచన్ననీవు న ♦ న్నాల్పవెట్లు॥ ౫౬

క్రొంజిగురుపాన్పుసోకినఁ ♦ గూడనీదు । మృదుతనువునొచ్చుచుండెడు ♦ మెలఁతమిన్న
యీచితినిబెట్టుబడుటకు ♦ నెవ్వధమున । నోర్చియుండఁగఁగలవోకో ♦ యుడచెపుమ॥

నీకుమొదటిరహస్యంపు ♦ నెయ్యారాలి । బోలుమొలనూలునీకూర్చు ♦ లీలలేమి
తనరవముమానితోచె మేల్కొననినిద్ర । గాంచునీతోడవగచి గ ♦ తించెననఁగ॥ ౫౭

లలితభాషలఁగోకిల ♦ కులమునందు । నందమా మందగతులరా ♦ యంచలందుఁ
దరళతరవీక్షణంబుల ♦ హరిణులందు । లీలలనుగాలిఁగదలుల ♦ తాళియొందు॥ ౫౮

కూర్చితివినాకునయి నీదు ♦ గుణములిట్లు । లహరపురికేగుకాతూహా ♦ లముననున్నఁ
గానివీవిరహంబునఁ ♦ గన్నశోక । కీలి నోర్వంగ మది కివి ♦ చాలియున్నె॥ ౬౦

తియ్యమామిడిగున్నను ♦ నెయ్యమునను । ఫలినితోడనగూర్చి దంపతులఁజేసి
వీనికి వివాహవిధి నెఱవేర్చుకుండ । వీడి యివ్వధిఁబోవుట ♦ పాడియగునె॥ ౬౧

కుసుమంక్యతదోహద స్వయా । యదశోకోయముదీరయిష్యతి
అలకాభరణంకథంనుతత్ । తవ నేష్యామినివాపమాల్యతాం॥

౬౨

స్మర తేవసశబ్దనూపురం । చరణానుగ్రహమన్యదుర్లభం
అమునాకునుమాశ్రున్నరిణా । త్వమశోకేననుగాత్రిశోచ్యసే॥

౬౬

తవనిశ్చసితానుకారిభి । ర్వకుశైరర్థచితాంసమంమయా
ఆసమాప్యవిలాసమేఖలాం । కిమిదంకిన్నరకంతిసుప్యతే॥

౪౩

సమయఃసమయఃసఖీజనః । ప్రతిపచ్చంద్రినిభోయమాత్మజః
అహమేకరసస్తథాపితే । వ్యవసాయఃప్రతిపత్తినిష్కరః॥

౬౫

ధృతిరస్తమితారతిశ్చ్యుతా । విరతంగేయమృతుర్నిరుత్సవః
గతమాభరణప్రియోజనం । పరిశూన్యంశయనీయమద్యమే॥

౬౬

గృహీణీసచివః సఖీమిథః । ప్రియశిష్యాలలితేకళావిధా
కరుణావిముఖేనమృత్యునా । హరతాత్వాంఘదకింసమేహృతం॥

౬౭

మదిరాక్షిమదాననార్పితం । మధుపీత్వారసఃత్కథంనుమే
అనుపాస్యసిబాష్పదూషితం । పరలోకోపనతంజలాంజలిం॥

౬౮

విభవేపిసతిత్వయావినా । నుఖమేతావదజస్యగణ్యతాం
అహృతస్యవిలోభనాంతరైః । మమసర్వేవిషయాస్తద్విదాశ్రియాః॥

౬౯

విలపన్నితికోసలాధిపః । కరుణార్థగ్రథితంప్రియాంప్రతి
అకరోత్ప్రథివీరుహానపి । నుత్తశాఖారసబాష్పదుర్ద్దినాన్॥

౭౦

అథతస్యకిథంచిదంకతః । స్వజనస్తామపనీయనుందరీం
విససర్జకృతాంత్యమండనా । మనలాయాగరుచంద్ననైధసే॥

౭౧

ప్రేమదామనుసంస్థితశుచా । నృపతిః సన్నితివాచ్యదర్శనాత్
నచకారశరీరమగ్నిసాత్ । సహదేవ్యానతుడివితాశయా॥

౭౨

అథతేనదశాశాతాపరే । గుణశేషామపదిశ్యభామినీం
విదుషావిధయోమహర్షయః । పురవోపవనేసమాపితాః॥

౭౩

సవివేకపురీంతయావినా । క్షణదాపాయశశాంకదర్శనః
పరివాసామివాపలోకయన్ । స్వశుచఃపారఙ్ధూముఖాశ్రుషు॥

౭౪

వృదోహదమొకరింప ♦ నెగడుమంచు । నయ్యకోకము నీకురు ♦ లందునిడెడు
 మామగునిచ్చుపువ్వుల ♦ బువ్వబోణి । యెట్టులర్పింతు దాహక ♦ కృత్యమందు॥ ౬౨
 అమృతకు దుర్లభంబయి ♦ యందెమోయు । చరణముననీవుమాసిన ♦ కరుణదలచి
 సనుమబాష్పంబుల నశోక ♦ మజముగురిసి । కరముశోకించెనీకయి ♦ గదె మగాత్రి॥ ౬౩
 ఆటలకునిట్లు నీయూర్పు ♦ ననుకరించు । పొగడపువ్వులమొలనూలు ♦ సగమునాకు
 సమముగాఁగూర్చిపరిపూర్తి ♦ సలుపకుండఁ । గమలమోడ్చుట కిన్నగ ♦ కంతి తగునె॥ ౬౪
 సఖులునుఖదుఃఖములయందు ♦ సములు వీరు । పుత్తుడిదె బాలచంద్రుని ♦ బోలువాఁడు
 నేనొ చెదరనిప్రేమనో ♦ నిన్నుజూతు । నీదుకార్యంబు కేవల ♦ నిష్ఠురంబు॥ ౬౫
 దైన్యమెడలెను భోగముల్ ♦ తలఁగిపోయె । వీడె గానంబు ఋతువుల ♦ వేడ్కముగిసి
 భూషణాశిషయోజన ♦ ములు నడంగె । నకట పానుపుషిసూర్య ♦ మయ్యెనేడు॥ ౬౬
 ఏకపత్నివి మంత్రుని ♦ వేకతంపు । జెలివి నుకుమారి! కళలందు ♦ శిష్యువుగద
 నిష్కరుణమృత్యుదేవత ♦ నిన్వరింప । నేని నాయదిహరియింప ♦ లేదుచెపును॥ ౬౭
 నేను జవిగొన్నరసవంత ♦ మైనమధువు । నానుమనిరాక్షి పరలోక ♦ మందునీవు
 బాష్పమాషితమైన త ♦ గ్గుణజలంబు । లెట్లునేచింతువక్కటా ♦ యేనొసంగ॥ ౬౮
 అన్యభాగికోగ్గని ♦ యట్టినాడు । విషయములకీచె కుదురయి ♦ వెలయుకతన
 నెన్నివిభవంబులుండిన ♦ నీవులేమి । నియ్యజునిసౌఖ్యమంతయు ♦ నింతవలె॥ ౬౯
 కోసలాధిపుడివ్విధి ♦ గూర్మిసతిని । గూర్చిలపించి జాలిని ♦ గొల్పరీతి
 నృక్షములుకూడరసబాష్ప ♦ బిందువులను । గొమ్మలందుండివృష్టిగాఁ ♦ గురియఁజేసె॥ ౭౦
 అంత బంధువు లజానంక ♦ మందునుండి । యెంతయునుగవ్వమువదీసి ♦ యిందుమతిని
 నంత్యనుమదామశోభిత ♦ నగ్నినిడితి । యగరుచందనముల నింధ ♦ నాళిఁజేసి॥ ౭౧
 ఎంత తెలిసినవృపుడు దాఁ ♦ గాంతకొఱకు । జింతనుగతించెననునింద ♦ చెందవెఱచి
 యామెతోనగ్నినిడఁడు దే ♦ హంబునజాఁడు । గానిప్రాణంబుపైయెందు ♦ కాంక్షఁగాదు॥
 అంతఁ బడిదినములమీఁద ♦ నధిపమాళి । యమలగుణశేషురాలగు ♦ నాత్మసతికి
 నప్పుకోగ్యావమందె మ ♦ హాభూతి । విధివిహితకార్యములనెల్ల ♦ వెలయఁజేసె॥ ౭౩
 రేయిఁబాసినచంద్రుని ♦ చాయనాండు । భార్యఁబాసినపతి తన ♦ పట్టణంబు
 పౌరకాంతలముఖముల ♦ బాష్పజలము । తనదుశోకంపువఱదగాఁ ♦ గనుదుఁజొచ్చె॥ ౭౪

అధతంసననాయధీక్షితః । ప్రిణిధానాద్గుర గాశ్రమస్థితః
అభిషంగజడంవిజజ్ఞివా । నితిశిష్యేకాకిలావ్యబోధయత్ ॥

౭౫

అసమాప్తవిధిర్యతోముని । స్తవనిద్వానపితాపకారణం
నభవంతముపస్థితఃస్వయం । ప్రకృతౌస్థాపముతుతతశ్చ్యుతం॥

౭౬

మయిశస్యనువృత్తవర్తతే । లఘుసందేశపదాసరస్వతీ
శుక్రిణువిశ్రుతసత్త్వసారతాం । హృదిచైనాముపధాతుమర్హసి

౭౭

పురుషస్యపదేష్వజన్మనః । సమతీతంచభవచ్ఛభావించ
సహినిష్ప్రతిఘేనచక్షుషా । త్రితయంజ్ఞానమయేనపశ్యతి॥

౭౮

చవతఃకిల దుశ్చరంతప । స్త్వాబిందోఃపరిశంకితఃపురా
ప్రజిహ్వానుసమాధిభేషిం । హరిరస్మైహరిణీంసురాంగనాం॥

౭౯

సతపఃప్రతిబంధమ్యునా । ప్రముఖావిష్కృతచారువిభ్రమాం
అశవద్భవమానుషీతతాం । శమవేలాప్రిలయోక్తిణామునిః॥

౮౦

భగవత్పరవానయంజనః । ప్రతికూలాచరితంక్షుమస్వమే
ఇతివోపనతాంక్షీతి స్పృశం । కృతవానానురపుష్పదర్శనాత్ ॥

౮౧

కర్ధైశికవంశసంభవా । తవభూత్వామహిషీచిరాయసా
ఉపలబ్ధవతీదేవశ్చ్యుతం । వివశాశాపనివృత్తికారణం॥

౮౨

తదలంతదపాయచింతయా । విపదుత్పత్తిమతాముపస్థితా
వసుధేయమవేక్ష్యతాంత్వయా । వసుమత్యాహిన్యపాకలత్రిణః॥

౮౩

ఉదయేమధవాఞ్ఘ్రముజ్ఘతా । శుక్రతమావిష్కృతమాత్మనత్తయా
మనసఃసముపస్థితేజ్వరే । పునరక్లిబతయాప్రకాశ్యతాం॥

౮౪

రుద్రతాకుతఏవసాపున । గృహతానానుమృతాపిలభ్యతే
పరలోకజుసాంస్వకర్మభి । ర్గతయోభిన్నపథాహిదేహినాం॥

౮౫

అపశోకమనాఞ్ఘ్రుంబినీ । మనుగృహ్నిష్ఠాన్వనివాపదత్తిభిః
స్వజనాశ్రుకిలాతిసంతతం । దహతిప్రేతమితిప్రచక్షతే॥

౮౬

మరణంప్రకృతిశరీరిణాం । వికృతిర్నీవితముచ్యతేబుడైః
క్షణమప్యవతిష్ఠతేశ్వసత్ । యదిజంతుర్నులభవానసా॥

౮౭

అష్టమా శ్వాసము.

అంతగురుడు వసిష్ఠుండు ♦ యాగదీక్ష । నాశ్రమంబుననుండి యయ్యజుండు దుఃఖ
మునమునుంగుట ప్రణిధానమున నెఱిగి । చింతఁబాపఁగఁబనిచిన ♦ శిష్యుండనియె॥ ౨౫

కమఁగొనియునూని నీదుఃఖ ♦ కారణంబు । స్వయముగావచ్చిశోకంబు ♦ శాంతిపటిచి
నిన్యధాస్థితినిల్పంగ ♦ నేరఁడయ్యె । బూనియున్నట్టియాగంబు ♦ పూర్తిగామి॥ ౨౬

అతనివాక్కులనొప్పుచు ♦ మితముగల్గి । యున్ననాదెచ్చుసందేశ ♦ మో నుజాత
ఖ్యాతదైర్యగుఁడోపేత ♦ యాలకించి । స్వాంతముననిల్పినెంతయు ♦ నర్హుఁడీవు॥ ౨౭

పరమపురుషుని త్రిభువన ♦ పదములందు । వర్తమానము భూతము ♦ భావియనెడు
మాటి నెఱుఁగునుగాదె యమ్మునివరుండు । విఘ్నమొందనివిజ్ఞాన ♦ వీక్షణమున॥ ౨౮

తొల్లిత్యుఁబిందువను ఋషి ♦ వల్లభుండు । తీవ్రతపమొనరింప భీతిల్లి వజ్ర
పంపెనతనిసమాధి భేదింపఁజాలు । హరిణియునుదేవతాంగన ♦ నతనికడకు॥ ౨౯

శాంతితీరమ్మునకు లయ ♦ సమయజనిత । భంగమనొప్పి తనతపోభంగమునను
గనినయల్కును మునిత్వై ♦ మనుజుసతివి । గమ్మనుచుముందు నెమ్మొలఁగ్రాలుదాని॥౩౦

దానురాలఁ బరాధీనఁ ♦ దప్పిదమ్ము ♦ దయనుక్షమియింపవేడెద ♦ ధర్మమూర్తి
యనుచు నది మొక్క నురకునుమాళిఁగూడ్చుదనుకధరనుండుమనియెనామునివరుండు

అమలకధికై శిశుకాన్వయ ♦ మందుఁబుట్టి । నీకుఁబట్టంపురాణియై ♦ నెగడుమండి
కడకు శాపనివృత్తికిఁ ♦ గారణంబు । జార దివినుండిస్వర్గంబుఁ ♦ జేరెహరిణి॥ ౩౧

చాలుఁ జింతిల్లఁబోకుము ♦ చానమృతికిఁ । జేరుమరణంబు పుట్టిన ♦ వారి నెల్ల
నృపతులుగళత్రవంతులు ♦ పృథివిపలనఁ । గాన నేలుముక్షితిని భూకాంతమాళి॥ ౩౨

అభ్యుదయమందు మదినింద ♦ యంటకుండ । స్వాంతమోర్చివివేకంబు ♦ జాతినావు
హృదయమునఁదాపమొదవిన ♦ యిపుడుగూడ । దైర్యముననట్టి తెల్వియె ♦ తగదెమాప॥

కడువగవనిట్టు లామెను ♦ బడయఁగలవె । నెంటమృతిగన్నఁగూడ ల ♦ భింపదామె
పరమున న్నేఱువేఱుగు ♦ పథములందు । స్వస్వకర్మలదేహులు ♦ జనుచునుంట॥ ౩౩

బంధులుదొఱంగుకన్నీరు ♦ పరమునందుఁ । బ్రేతలదహించుననిశాస్త్ర ♦ వితతి నెప్పుఁ
గాన శోకించుటలుమాని ♦ కాంతకిడుము । సాదరమ్ముగ నీతర్ప ♦ ణోదకముల॥ ౩౪

ప్రకృతిమరణంబు పాణికి ♦ వికృతిచూడ । జీవితమటంచుబుధులెల్లఁ ♦ జెప్పుచుండు
గాన క్షణమాత్రమూపిరి ♦ గాంచియున్న । లాభమేకద జీవికి ♦ లాతలమున॥ ౩౫

అవగచ్ఛతిమూఢవేతనః । ప్రియనాశంహృదిశల్యమర్పితం

స్థిరధీస్తుతదేవమన్యతే । కుశలద్వారతయాసముద్ధృతం॥

౮౫

స్వశరీరశరీరిణాఽపి । శ్చుతసంయోగవిపర్యయకాయవా

విరహఃకిమివానుతాపయే । ద్వదభాప్యైర్విషయైర్విపశ్చితం॥

౮౬

నపృథగ్జనవచ్ఛునోవశం । వశినాముత్తమగంతుమర్హసి

ద్రుమసానుమతాంకిమంతరం । యదినాయకాద్వితయేపితేచలాః॥

౯౦

సతథేతివినోతురుచారమతేః । ప్రతిగృహ్యచోవిససర్జమునిం

తదలబ్ధపదంహృదిశోకఘనే । ప్రతియూతమివాంతికమస్యగురోః॥

౯౧

తేనాప్తౌపరిగమితాఃసమాకథంచి । ద్వాత్వాదవితథనూన్యతేననూనోః

సామృశ్యప్రతికృతదర్శనైఃస్రియాయాః । స్వప్నేమక్షణికసమాగమోత్సవైశ్చ॥ ౯౨

తస్యప్రసహ్యహృదయంకిలశోకశంఖః । ప్లక్షప్రరోహణవసాధతలంబిభేద

ప్రాణాంతహేతుమసితంభిషజామసాధ్యం । లాభంప్రియానుగమనత్వరయాసమేనే॥

సమ్యగ్వివేచనమభిహృహరంకుమార । మానెశ్వరక్షణవిధావిధివత్ప్రజానాం

రోగోపస్పృష్టతనుదుర్వసతింముముక్షుః । ప్రాయోపవేశనమతిర్నృపతిర్బభూవ॥ ౯౪

తీర్థేతోయవృత్తికరభవేజహ్నుకన్యాసరయ్యో

దైహత్యాగాదమరగణనాలేఖ్యమాసాద్యసద్యః

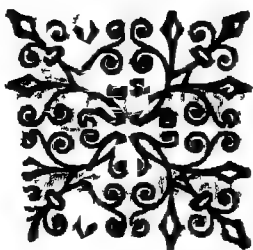
పూర్వాకారాధికచతురయాసంగతఃకాంతయాసౌ

లీలాగారేష్వరమతపునర్నందనాభ్యంతరేషు॥

౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాస కృతా వజ్రవిలాసో

నామాష్టమఃసర్గః-

ప్రియవినాశనమునుమాధుఁడయినవాఁడు । హృదయశల్యముగా మది ♦ నెంచుచుండుఁ
బరమధీరుఁడు కుశలక ♦ వాటమరయఁ । దెలువఁబడెననిమనములోఁ ♦ దెలియుచుండు॥

ఆత్మసంబంధమైన దేహాత్మలందె । యోగముఁ యోగమునుజూచు ♦ చుండికూడ
బాహ్యమైనట్టి విషయసంబంధమైన । విరహమునఁజింతనొందునే ♦ విబుధవరుఁడు॥౧౯

నిజితేంద్రియవర్యుడై ♦ నెగడుచుండి । యన్యులట్టులువగఁజిక్క ♦ నర్హమగునె
తరులుగిరులునుగూడ వా ♦ తమునఁగదలఁ । బృథ్విలోనింకరెంటికి ♦ భేదమెద్ది॥ ౨౦

అనినగురుఁడు నుదారుఁడౌ ♦ నన్వసిష్ఠు । వచనమాఁతేఁడువిని మునిఁ ♦ బనిచెఁగాని
యది యమితశోకు నాతని ♦ మదినిలువక । గురునిదరికినిమరలిన ♦ కరణినుండె॥ ౨౧

ఆత్మజుఁడు బాలుఁడౌట నఁప్రాబ్ధములను । దనప్రియాంగనప్రీతికృతి ♦ దర్శనముల
స్వప్నములనామెతోఁగల్గు ♦ తుణికమైన । యుత్సవమ్ములఁబుచ్చెనా ♦ యుచితభాషి॥

కావిచిటుమొల్కు సౌధమున్ ♦ స్రచ్చునట్లు । సాంతమునువ్రచ్చుశోకశల్యంబునజుఁడు
వైద్యులకసాధ్యమును బ్రాణభంగకరము । నైనఁ బ్రియఁజేరుతమిలాభ ♦ మందునెంచె॥

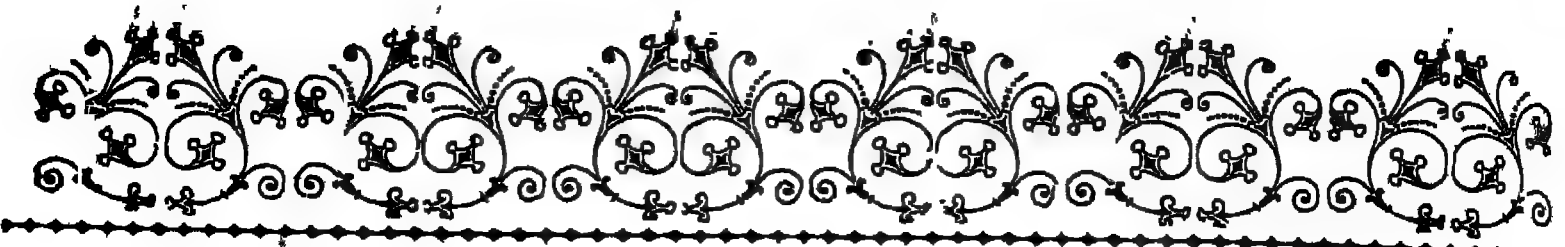
పూర్ణశిక్షీతుఁగవచియై ♦ పొదలుకొమరు । శాస్త్రవిధిఁబ్రజనేల రాజ్యముననునిచి
తెవులుచేనుండఁగూడని ♦ దేహమజుఁడు । వీడఁ బ్రాయోపవేశన ♦ విధికిఁగడఁగె॥ ౨౨

చ॥ సరయువు జాహ్నువింగలయూ ♦ సంగమమందు స్వకీయదేహమున్
దొఱఁగి యజుండు దేవతల ♦ తో సమభావమునొంది యప్పుడే
మురిపెముముచ్చటంగలిగి ♦ ముందటికంటె వెలుంగు కాంతతో
నరుదగు కేళికాగృహము ♦ లందుఁ జరించెను నందనంబులోన్॥

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఢితి లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణబా బుచ్చి
వేంకయమాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
సామాధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు న
జవీలాపంబను నష్టమాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

న వ మః స ర్గః

—:0:—

పితురనంతరము తరక్తోసలాక్ । సమధిగమ్యసమాధిజి తేంద్రియః
దశరథఃప్రశశాసమహారథో । యమవతామవతాంచధురిస్థితః॥ ౧

అధిగతంవిధిషద్యదపాలయత్ । ప్రకృతిమండలమాత్మకులోచితం
అభవదస్యతతోగుణవత్తరం । సనగరంనగరంద్రక రౌజసః॥ ౨

ఉభయమేవవదంతిమనీషిణః । సమయవ్న రితయాకృతకర్మణాం
బలనిష్ఠాదనమర్థపతించతం । శ్రమమదంమనుదండధరాన్వయం॥ ౩

జనపదేనగదఃపదమాదధా । వభిభవఃకృత ఏవసపత్నజః
క్షీతిరభూత్ఫలనత్యజనందనే । శమర లేమర తేజసేపార్థివే॥ ౪

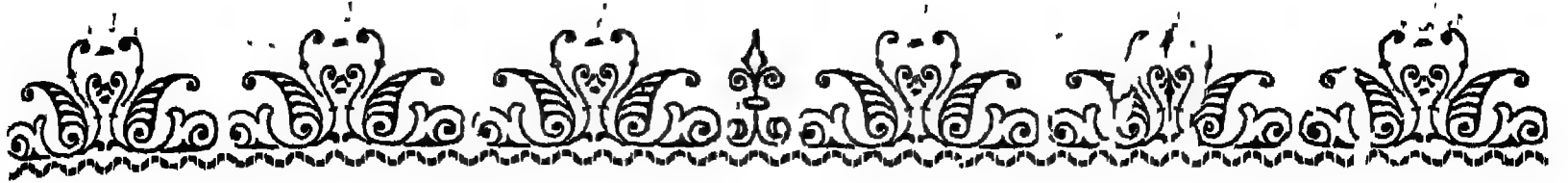
దశదిగంతజితారఘుణాయథా । శ్రియమపుష్యదజేనతతఃపరం
తమధిగమ్యతదై నపునర్బభౌ । ననమహీనమహీనప్రకాశ్రమం॥ ౫

సమతయావనువృష్టిఃసర్జనై । ర్నియమనాదసతాంచనరాధిపః
అనుయాయౌయమపుణ్యజనేశ్వరౌ । సవరుణానరుణాగ్రసరంరుచా॥ ౬

నమృగయాభిరతిర్నదురోదరం । నచశశిప్రతిమాభరణంమధు
తముధయాయనవానశయకౌవనా । ప్రియతమాయతమానమపాహరత్ ॥ ౭

నకృపణాప్రభవత్యపివాసవే । నవితథాపరివ్హాసకథాస్వపి
నచసపత్నజనేష్వపితేనవా । గజరుషాపరుషాక్షరమీరితా॥ ౮

ఉదయమస్తమయంచరఘూద్వహా । దుభయమానశిరేవనధాధిపాః
సహినీదేశమలంఘయతామభూత్ । నుహృదయోహృదయఃప్రతిగర్జితాం॥ ౯

శ్రీ

ర ఘ్న వంశ ము.

న వ మా శ్వా స ము.

గీతములు.

ఇంద్రియమ్ములరిపుల జయించిమించి । యతుల కవనీపతుల కగ్ర ♦ మంధుఁబొల్చి
దశరథమహారథుండు దాఁ ♦ దండిపిదపఁ । గూర్మితోనేలె నుత్తర ♦ కోసలంబు॥ ౧

ప్రజలతోనొప్పురాప్తముకొ ♦ రాజధానిఁ । దనకులోచితమగువాని ♦ ధర్మవిధిని
గొంచనగభేదితేజాన ♦ మించునతఁడు । పాలనమునేయ నవిగడుఁ ♦ బ్రబలుచుండె॥ ౨

కర్మరులశ్రమదీఱ సకాలవృష్టి । గురియువా రిర్వురంచుఁ బల్కుదురుబుధులు
బలినినిర్జించిమించిన ♦ వజ్రియొకఁడు । మనునృపకులండు దశరథ ♦ ధనవుఁడొకఁడు॥ ౩

అజునినుతుఁడగుదశరథుఁ ♦ డమరనిభుఁడు । త్నమనుబాలించుచుండఁగా ♦ త్నమవహించి
యూర్విఫలియించెఁ గా లిడకుండెవ్యాధి । యింక రిపునృపబాధల ♦ కెడముగలదె॥ ౪

దశదిశలగెల్చిరఘువేల ♦ ధరణిమెఱసె : నంత నజుపాలనంబున ♦ నట్లెచెలఁగె
సంతయును వారఁబోలు నహీనతేజుఁ । డితఁడు రక్షింప నవ్విధి ♦ నెసఁగకున్నె॥ ౫

సమతథనవృష్టిఁగలదండఁనములయందు । యమధనేశ్వరవరుణుల ♦ నమలరుచుల
నరుణుసారథిగానొప్పు ♦ నరుణకిరణు । ననుసరించెను దశరథా ♦ పనిపమాళి॥ ౬

అభ్యుదయమందుఁగడఁగెడు ♦ నన్నరేంద్రు । స్వాంతమునుహరియింపఁగాఁ ♦ జాలవియ్యె
వేటజూదంబుచంద్రుని ♦ సాటినొప్పు । పానమును నూత్నయావన ♦ యైనప్రియయు॥ ౭

ఇందుకడనైనఁజూపఁడు ♦ కృపణవృత్తి । హాస్యమందైనఁ గల్గల ♦ నాడఁబోఁడు
పరుషవాక్కులరిపునైనఁ ♦ బలుకఁడెపుడు । కోపమెఱుఁగనిదశరథ ♦ భూపమాళి॥ ౮

ఆరఘూద్వహుచే నుదయాస్తమయము । లుభయములవొందుచుండిరి ♦ యూర్విపాలు
రత్నమనము విధేయల ♦ కతిప్రసన్న । మలుక నెదిరించువారి కయస్సమంబు॥ ౯

అజయదేకరథేనసమేదినీ । ముదధినేమిమధిజ్యశరాసనః
జయమఘోపయదస్యతుకేలం । గజనతీజనతీవహాయాచమూః॥

౧౦

అవనిమేకరథేనఐరూఢినా । జితపతఃకిలతస్యధనుర్భృతః
విజయదుందుభితాయయరర్ణవా । ఘనరవానరవాహనసంపదః॥

౧౧

శమితపక్షబలశతకోటినా । శిఖరిణాంకులిశేనపురందరః
సశరవృష్టిముచాధనుషాద్విషాం । స్వనవతానవతామరసాననః॥

౧౨

చరణయోర్నఖరాగసమృద్ధిభి । ర్మకుటరత్నమరీచిభిరస్పృశన్
నృపతయశతశోమరుతోయథా । శతమఖంతమఖండితపౌరుషం॥

౧౩

నివృతేసమహార్ణవరోధసః । సచివకారితబాలనుతాంజలీన్
సమనుకంప్యసపత్నపరిగ్రహా । ననలకానలకానవమాంపురీం॥

౧౪

ఉపగతోపిచమండలనాభితా । మనుదితాన్యసితాతపవారణః
అజితమస్త్రినృపాస్పదమిత్యభూ । దనలసోనలసోమసమద్యుతిః॥

౧౫

కృతుషుతేనవిసర్జితమాలినా । భుజసమాహృతదిగ్వినునాకృతః
కనకయూపసముచ్ఛ్రియశోభినో । వితమసాతమసాసరయూతటాః॥

౧౬

అజినదండభృతంకుశమేఖిలాం । యతగిరంమృగశృంగపరిగ్రహం
అధివసంస్తనుమధ్వరదీక్షితా । మసమభాసమభాసయదీశ్వరః॥

౧౭

అవభృథప్రియతోనియతేంద్రియః । నురసమాజసమాక్రమణోచితః
సమయతిస్మృతకేవలమున్నతం । వనముచేనముచేరరయేశిరః॥

౧౮

తమపహాయకకుత్స్థకులోద్భవం । పురుసమాత్మభువంచపతివ్రతా
నృపతిమన్యమసేవతదేవతా । సకమలాకమలాఘవమర్ధిషు॥

౧౯

సకిలసంయుగమూర్ధ్నిసహాయతాం । మఘవతఃప్రితిపద్యమహారథః
స్వభుజవీర్యమగాపయద్రుచ్చితం । నురఃధూరఃధూతభయాశ్శరైః॥

౨౦

అసకృదేకరథేనతరస్వినా । హరిహయాగ్నిసరేణధనుర్భృతా
దినకరాభిముఖారణరేణవో । రురుధిరేరుధిరేణనురద్విషాం॥

౨౧

తమలభంతపతింపతిదేవతాః । శిఖరిణామివసాగరమాపగాః
మగధకోసలకేకయశాపినాం । దుహితరోహితరోపితమార్గణం॥

౨౨

అధిపతియైత మేదిని ♦ తలము నెల్ల | నొక్కరథమునగెల్చె విల్లెక్కువెట్టి
 శేవలంబుగ నాతని ♦ గెల్పు జాటు | చుండె గజతురగాళితో ♦ నిండుసేన|| ౧౦
 రక్షితంబగునొక్కటే ♦ రథముచేత | ధరణిగెల్చిన మాధను ♦ ధారిమణికి
 సంపదఁ గుబేరుఁబోలెడు ♦ సారగుణికి | నయ్యె జయభేరి ఘోరవం ♦ బలముజలధి|| ౧౧
 వాడిగలశతధారల ♦ వాలుచేత | గిరులఁజుక్కలబలమును ♦ హరిహరించె
 నితఁడు నవపద్మముఖుఁ డరితతిహరించె | బహుశటంకారయుతఘోర ♦ బాణధార||
 మరలు శతమఖునంఘుల ♦ కెఱఁగుకరణి | చందుకొలందివృషతులీ ♦ పరమశూరు
 కాళకెఱఁగిరి నఖరాగ ♦ కాంతితోడఁ | దనుకిరీటా? మణిఘృణి ♦ తతులనెఱయ|| ౧౩
 అక్షలనలంకరింపని ♦ యరులసతులు | సచివులనుగొల్చి నుతులయంజలులఁగూర్చు
 దెఱలెఁ గరుణించియలకకుఁ ♦ దీసిపోని | తనపురికిఁజేఁడు వారిధి ♦ తటమువీడి|| ౧౪
 మాటులేనిశితచ్ఛత్ర ♦ మహిమతోడ | నఖిలమండలనాభిత్వ ♦ మందికూడ
 నజితజయరాజధర్మంబు ♦ నతఁడుతలఁచి | యప్రమత్తవెల్లెఁ జంఁదాగ్నిదీప్తి|| ౧౫
 క్రీతువులఁగిరిటమునువీడి ♦ క్రాలువాఁడు | కడలసిరులనుభుజశ్చ ♦ గన్నఁజేఁడు
 తమసయొడ్డునసరయువు ♦ తటినిగూర్చె | గనకయాపాలిమా గూంధ ♦ కారహేళి||
 జింకతోలును దండమ్ము ♦ జింకకొమ్ము | దర్భమేఖిలమానంబు ♦ దాల్చియుండు
 యజ్ఞదీక్షితువృపుని దేహమ్మునందు | నసమరుచిఁగూర్చెనీశ్వరుఁ ♦ డధివసించి|| ౧౬
 అవభృథామలుఁడయి యింద్రియములగెల్చి | యమరసభయందుఁగాలిఁగా ♦ నర్హుఁడైన
 దశరథుఁడువంచెఁ దనయున్న ♦ తంపుశిరము | నుదకములనిచ్చునిందుగ్గిన ♦ కొక్కరునకె||
 ఆళితోదారపురుషుని ♦ నాత్మభువుని | నక్కకుత్స్థకులోద్భవు ♦ నసమువీడి
 భాగ్యదేవత తమ్మితో ♦ నలుగురిత | యన్యనరపాలుసేవింప ♦ నరుగఁగలదె|| ౧౭
 అమృతారధుఁ డాహవాగ్రిమ్మునందు | శక్రునకుఁదోడుగానిల్చి ♦ సలిపిరణము
 బాణములనురసతులకుఁ ♦ బాపిభయముఁ | గొలిపెఁ గీర్తింపఁదనబాహు ♦ బలముకలిమి||
 చాపధరుఁ డేకరథుఁడు ప్రశస్తబలుఁడు | హరిహయునిముందుఁబొల్చెడు ♦ నరవరుండు
 రవి కెదుటలేమ రణఘోష ♦ రాక్షసాళి | రక్తధారలచే నివాఁరణముచేసె|| ౧౮
 మగధకోసలకేకము ♦ త్కృపనుతలు | పతిని దేవునిగానెంచు ♦ భవ్యమతులు
 పతిగఁబడసిరి శరజిత ♦ వైరి నతనిఁ | బతిగఁగడలిని సెలయేల్పు ♦ వడసినట్లు|| ౧౯

ప్రియతమాభిరసౌతిస్మభిర్బభౌ । తిస్మభిరేవభువం సహశక్తిభిః
ఉపగతోపినినీమరిచప్రిజా । హరిహయోరిహయోగవిచక్షణః॥

౨౩

అథసమావన్యతేక్షునుమైర్నవై । స్తమిసేవితమేకనరాధిపం
యమకుబేరజలేశ్వరవజ్రిణాం । సమధురంమధురంజితవిక్రమం॥

౨౪

హిమవివర్ణితచందనపల్లవం । విరహాయుక్ మలయాద్రిముదజ్జుఖిః
విహగయోఃకృపమేవశనైర్యయా । రవిరహర్విరహధుప్రభేదయోః॥

౨౫

జిగమిషుర్ధనదాధ్యుసి తాందిశం । రథయుజాపరివర్తితవాహనః
దినముఖానిరవిర్హిమనిగ్రహై । ర్విమలయన్మలయంనగమత్యజత్॥

౨౬

కుసుమజన్మతతోనవపల్లవా । స్తదమషట్పదకోకిలకూజితం
ఇతియథాక్రమమావిరభూష్మధు । ర్ద్ధ్రుమవతీమవతీర్యవనస్థలీం॥

౨౭

మరభిసంగమజంబనమాలయా । నవపలాశమధార్యతభంగురం
రమణదత్తమివార్ద్రనఖక్షతం । ప్రమదయామదయాపితలజ్జయా॥

౨౮

ఉపహితంశిశిరాపగమశ్రియా । ముకుళజాలమశోభతకింశుకే
ప్రణయినీవనఖక్షతమండవం । ప్రమదయామదయాపితలజ్జయా॥

౨౯

పరభృతామదనక్షతవేతసాం । ప్రియసఖీలఘువాగిరయోసి తాం
ప్రియతమావకరోక్మలహంతరే । మృదుగవామరవాససమాగమాన్॥

౩౦

వ్రీణగురుప్రమద్ధాధరమస్పహం । జఘననిగ్విషయాకృతమేఖులం
నఖలుతావదశేషమపోహితుం । రవిరలంవిరలంకృతనాన్హిమం॥

౩౧

విశదచంద్రకరంసుఖమామృతం । కుసుమితమృమయన్మదకోకిలం
తమపభోగరసంహిమర్షిణః । పరమృతోరమృతోపమతాంయయా॥

౩౨

అభిప్రయాన్వరిచేతుమివోద్యతా । మలయమారుతకంపితపల్లవా
అమదయత్సహకారలతామనః । సకలికాకలికామజితామసి॥

౩౩

నయగుణోపచితామినగ్భూపతేః । సదుపకారఫలాంశ్రియమర్ధినః
అభియయుఃసరసోమధుసంభృతాం । కమలినీమలినీరపతత్త్రిణః॥

౩౪

దశనచంద్రికయావ్యవభాసితం । హసితమాసవగంధిమధోరివ
వకుళపుష్పమశేన్యతషట్పదైః । శుచిరసంచిరసంచితమీఘ్నుభిః॥

౩౫

అరులనోర్చునుపాయాన ♦ నాటిలేటి । ప్రియలమువ్వరతోబొల్పు ♦ నృపుడతండు
మాడుశక్తులతోగూడి ♦ భూమిప్రజల । నేలనచ్చినయింద్రుని ♦ బోలుచుండె॥ ౨౩

అంత మధువేకనరపాలు ♦ డైతనర్పు । యమకుబేరేంద్రవరుణుల ♦ సమతబొలుచు
నంచితపరాక్రమంబున ♦ మించునతని । గొలుచుగతివచ్చె గొత్త పువ్వులుధరించి॥

ఇనముపడిచెడ్డగంధంపు ♦ జివురులున్న । మలయగిరిపీడి యుత్తర ♦ మార్గమించుడు
పగలుమెల్లగజనె జక్ర ♦ వాకములకు । సంజగలుగువియోగంపు ♦ జాలిననగ॥ ౨౪

ధనదుదిశబట్టిపోవగా ♦ దలచియంత । సారథినిగొల్పి వెన్క కశ్యములదిప్పి
భానుడివముహరించి ప్రభాతములను । విమలములుసేసి మలయావి ♦ వీడివెడలె॥ ౨౫

పూలుపూచెను నవపల్ల ♦ వాళితోచె । గోకిలలు పట్టదమ్ములు ♦ గూయజొచ్చె
వృక్షములనొప్పువనముల ♦ నీక్రమమున । వింతగాదిగి యావిర్భవించె మధువు॥ ౨౬

మాధవునిసంగతిని వన ♦ మాలయపుడు । వక్ర మైనపలాశపు ♦ వ్పంబుదాల్చె
సిగ్గునదలినమదనతి ♦ చెలువుండిన । యార్ద్రమైననఖిక్షత ♦ మందినట్లు॥ ౨౭

వీడశిశిరము మధులక్ష్మి ♦ పెట్టినట్టి । యప్పలాశముపై గోర ♦ కాళియొప్పె
బ్రమదమదమునలజ్జులు ♦ బాసి ప్రియుని । పముని నిడినఖిక్షతా ♦ భరణమనగ॥ ౨౮

ప్రణయకలహంతమందు న ♦ బావజాత । విశిఖపాతచిత్తలైనట్టి ♦ ప్రియలకపుడు
నుఖసమాగమకారియై ♦ సొంపునింపె । రమ్యవాక్సఖివలె మృదు ♦ రవపికమ్ము॥ ౩౦

వెలుగులకు గటిగించిని ♦ వీడజేసి । చంటినొక్కుల పెదవుల ♦ ప్రమదలకును
దుస్సహంబగు మంచును ♦ దొలచెగొంత । యంతయును మాపలేకున్న ♦ నయ్యనుండు॥

తేటవెన్నెల హాయికా ♦ తెమ్మెరయును । గునుమములనొప్పుభూజము ♦ క్రొవ్వియుండు
నట్టిపికములు గల్గి భో ♦ గార్హమైన । హిమగతసంత మెంతయు ♦ నమృతసమము॥

అభివయము నేర్చుగతి మల ♦ యానిలమున । బల్లనములాడ గోరక ♦ పాళితోడ
బొదలులేమావితీవియ ♦ ఎదముగొల్పె । రాగరోషము లోర్చిన ♦ యోగులకును॥ ౩౩

సమపకారార్థమై నీతి ♦ శాస్త్రరీతి । బొందువృపుసిరి కర్థులు ♦ మూగునట్లు
సరసిలోపల మధువికా ♦ సమునబొదలు । కమలముల మూగె జలవిహం ♦ గములునళులు॥

ఆసవనుగంధయుక్తమై ♦ యలరుచుండు । దంతికాంతివెలుంగు వ ♦ సంతనువ్వు
బోలుచుండెడు సొగడపువ్వును జిరంబు । కోరినేవించె భృంగాళి ♦ కూర్మిమీఱు॥ ౩౪

కునుమమేనవకేనలమార్తనం । నవమశోతరోః స్మరదీపనం
కిసలయస్ససవోపివిలాసినాం మదయితాదయితాశ్రవణాస్పితః॥

౩౬

విరచితామధునోపవనశ్రియా । మభివవాఇనపత్త్రవిశేషకాః
మధులిహంమధుదానవిశారదాః । కురవకారవకారణతాయయః॥

౩౭

సునదనావదనాసవసంభృత । స్తవనువాచిగుణఃకునుమోద్గమః
మధుకరైరకరోన్మధులూలుపై । ర్వమశమాకులమాయతపంక్తిభిః॥

౩౮

గమయితుంప్రభురేవసుఖేనమాం । నమహతీంబతపాంధవధూజనః
ఇతిదయాతిఇవాభవదాయతా । నరజనీరజనీశవతీమధా॥

౩౯

ప్రధమమవ్యభృతాభిరుదీరితాః । ప్రవిరళాఇనముగ్ధసదూకథాః
సురభిగంధిషుకుశ్రువిరేగిరః । కుసుమితానుమితావనరాజిషు॥

౪౦

శ్రుతిసుఖభ్రమరస్వనగీతయః । కునుమకోమలదంతరుచోబభుః
ఉపవనాంతలతాః పవనాహతైః । కిసలయైఃసలయైరిపపాణిభిః॥

౪౧

లలితవిభ్రమబంధవిచక్షణం । సురభిగంధసరాజితకేసరం
పతిషునిర్వివిశుర్మధుమంగనాః । స్మరసఖంరసఖండనవర్జితం॥

౪౨

తిలకమస్తకహస్త్యకృతాస్పదైః । కునుమమధ్వనుషంగనుగంధిభిః
కలమగీయతభృంగవిలాసినాం । స్మరయంతైరయంతైరబలాసఖైః॥

౪౩

శుశుభిరేస్మితచారుతరాననాః । స్త్రీయశ్శధశింజితమేఖలాః
వికచతామరసాగృహదీరికా । మదకలోదకలోలవిహంగమాః॥

౪౪

లఘుయతిస్మనపత్యపరాధజం । నసహకారతరుసరుణీధృతం
కునుమితోనమితోలిభిరున్మదైః । స్మరసమాధిసమాధికరోషితం॥

౪౫

ఉపయయాతనుతామధుఖండితా । హిమకరోదయపాండుముఖచ్ఛవిః
సదృశమిష్టసమాగమనిర్వృతిం । పనితయానితయారజనీవధూః॥

౪౬

అపతుషారతయావిశదప్రదైః । సురతసంగపరిశ్రమనోదిభిః
కునుమచాపమతేజయదంశుభి । ర్హిమకరోమకరోర్జితకేతనం॥

౪౭

హుతహుతాశనదీప్తివనశ్రియః । ప్రతినిధిఃకనకాభరణస్వయత్
యావతయాఃకునుమందధురాహితం । తదలకేదలకేసరపేశలం॥

౪౮

అమని నశోకతిరువుల ♦ నమరునట్టి । భవ్యనుందరకునుమవి ♦ భ్రమమెగాక
పియులుమోహింపఁ బ్రియురాండ్రు ♦ వీనులందుఁ । గూర్చు పల్లవపాళియుఁ ♦ గొలిపె బాళి॥

అవ్వసంతుఁడు వనలక్ష్మి ♦ యంగమందుఁ । గూరిచిన పత్రములఁ బోలు ♦ కురువకాళి
యమలమధుదాన దత్తుమై ♦ యలరుకతనఁ । గారణంబయ్యె మధుపరుం ♦ కారమునకు॥

అమలవదనల వదనాస ♦ వమునఁబుట్టి । యట్టిగుణమునె గలవయి ♦ యలరులుంట
వరుసలుగ పచ్చినిండెను ♦ వకుళమందు । మధువునానెడు కాంతుచే ♦ మధుపకులము॥

*విరహిణులుచాల దీర్ఘమై ♦ వెలయుతన్ను । హాయిగా దాటలేరని ♦ యాత్మయందు
దయఁదలఁచినట్లు చంద్రుతోఁ ♦ దనరురాత్రి । యెంతయునుహ్రస్వమయ్యె వ ♦ సంతమందు॥

ననలచేతను గమ్మవా ♦ సనలచేత । నలరు వనములఁ బికములు ♦ తోలుతసలుపు
ముగ్ధవధువుల మితవాక్య ♦ ములనుబోలు । విరళమా కూజితమ్ములు ♦ వినఁగనయ్యె॥ ౪౦

భ్రమర రవములు శ్రావ్యమా ♦ పాటగాఁగఁ । గాంతనుమరుచిమృదుదంత ♦ కాంతిగాఁగఁ
జేతనభినయమును బట్టు ♦ చెలువుఁజూపెఁ । దలిరుగమిగాలిఁ గదలు ను ♦ ద్యానలతలు॥

తగ్గని విలాసమును గూర్చు ♦ దగినయట్టి । పొగడపూ మించువాసన ♦ పొదలునట్టి
పతుల యనురాగమును భంగ ♦ పటుపనట్టి । స్మరసఖిము మధువానిరి ♦ మగువలపుడు॥

*తిలకవృక్షగ్ర మనుహర్యు ♦ తలమునందుఁ । గమ్మపూఁదేనె వాసనల్ ♦ గ్రమ్ముచుండ
భృంగములు వేలకొలఁదిగఁ ♦ బ్రియలఁగూడి । హాయిగాఁ బాడె నెంతయు ♦ హర్షమునను॥

నవ్వుమోములు మ్రోసెడు ♦ మువ్వలుండు । జాటు మొలనూళ్ళు గలయట్టి ♦ సతులకరణి
నలరుదమ్ములు కలరవ ♦ జలఖిగాళి । గలిగి చెన్నారు గృహదీర్ఘి ♦ కలు చెలంగె॥ ౪౪

*పాలయలుకఁబుట్టి మారుఁడు ♦ గొలిపినట్టి । చీరమనోవ్యధ గాసిలు ♦ చేడియలకు
ధైర్యమునుజూర్చె మదభృంగ ♦ తతులచేత । వంగిపూచిన సహకార ♦ పాదపంబు॥ ౪౫

అవసంతుఁడు ఖండింప ♦ రేవెలంది । సోముఁ డుదయింప వెల్లని ♦ మోమువెట్టి
నాఁడునాటికిఁ గృశియించె ♦ నాథుతోడి । సంగమప్రాప్తి కలుగని ♦ చానపగిది॥ ౪౬

మంచులేనట్టి శుభ్రమై ♦ మించునట్టి । జాతనురతశ్రమము దీర్చు ♦ జాలునట్టి
చారుకిరణాళిచే నుమ ♦ చాపధరుని । మీనకేతనుఁ జలివెల్లు ♦ మెఱయఁజేసె॥ ౪౭

ప్రజ్వలితఁబ్నిఁ బోలేడు ♦ ప్రభలదాని । వనరమకుఁ బైడి నగమాటు ♦ వఱలుదాని
వృదుతరంబగు రేకుల ♦ మించుదానిఁ । గురులఁ బ్రియలిడఁదాల్చి ర ♦ వ్వరిని సతులు॥

- అలిభిరంజనబిందుమనోహరైః । కుసుమపం క్తినిపాతిభిరంకితః
నఖలుశోభయతిస్మవనస్థలీం । నతిలకస్తి లకఃప్రమదామివ॥ ౪౯
- అమదయస్మధుగంధసనాథయా । కిసలయాధరసంతతయామనః
కుసుమసంభృతయానవమల్లికా । స్మితరుచాతరుచారువిలాసినీ॥ ౫౦
- అనలసాన్యభృతానలసాన్మనః । కమలధూళిభృతామరు తేరితా
కుసుమభారనతాధ్వగయోషితా । మసమశోకమశోకలతాకరోత్॥ ౫౧
- అరుణరాగనిషేధిభిరంశుకైః । శ్రవణలబ్ధపదైశ్చయవాంకురైః
పరభృతాః పరులైశ్చవిలాసినః । స్మరబలైరబలైకరసాఃకృతాః॥ ౫౨
- ఉపచితావయవాశుచిభిః క్షణైః । రలికదంబకయోగముపేయుషీ
సదృశ కాంతిరలక్ష్మ్యతమంజరీ । తిలకజాలకజాలకమా క్తికైః॥ ౫౩
- ధ్వజపటంమదనస్యధనుర్భృత । శ్చవికరంముఖచూర్ణమృతుశ్రియః
కుసుమకేసర రేణుమలివ్రజాః । సపవనోపవనోత్థితమన్వయః॥ ౫౪
- అనుభవన్నవడోలమృతూత్సవం । పటురపిప్రీయకంఠజిఘ్కాయా
అనయదాసనరజ్జుపరిగ్రహే । భుజలతాంజలతామబలాజనః॥ ౫౫
- త్యజతమానమలంబతవిగ్రహై । ర్నపున రేతిగతంచతురంవయః
పరభృతాభిరితీవనివేదితే । స్మరమతేరమతేస్మవధూజనః॥ ౫౬
- అథయథానుఖిమార్తవముత్సవం । సమనుభూయవిలాసవతీసఖిః
నరపతిశ్చకమేమృగయారతిం । సమధుమస్మధుమస్మధుసన్నిభః॥ ౫౭
- పరిచయంచలలక్ష్మ్యనిపాతనే । భయరుషోశ్చతదింగితబోధనం
క్రమజయాత్ప్రగుణాంచకరోత్యసౌ । తనుమతోనుమతః సచివైర్యయా॥ ౫౮
- మృగవనోపగమతుమవేషభృ । ద్విపులకంఠనిషక్తశరాసనః
గగనమశ్వఖురోద్ధతరేణుభి । ర్నృసవితాసవితానమివాకరోత్॥ ౫౯
- ప్రథితమాళిరస్థావనమాలయా । తరుపలాశసవర్ణతనుచ్ఛదః
తురగవల్లనచంచలకుండలో । విరురుచేరురుచేష్టితభూమిషా॥ ౬౦
- తనులతావినివేశితఃక్రహః । భ్రమరసంక్రమితేక్షణస్మత్తయః
దదృశురధ్వనితం వనదేవతాః । నునయనం నయనందితకోసలం॥ ౬౧

అంజనకణాళివలె హృద్య ♦ మైతనర్చి । యఁరుజంతల వ్రాలెడ ♦ సఖునోష్ఠ
తిలకపృథ్వుమృతో వని ♦ లేజరిల్లె । దిలకమానఁ దేజరిలు సతీ ♦ తిలకమట్లు॥ ౪౯

కుజమలకుఁ గొత్త సాగనును ♦ గూర్చుచుండి । పొల్చు నవవల్లకాలత ♦ పూలచేతఁ
జీటునగవుచెల్వఁజూపుచుఁ ♦ జిగురుపెడవు । లందు వధుగఁధమఁదియా ♦ నందమొసఁగె॥

తమ్మిపుప్పొడి దాల్చి వా ♦ తమనఁగడలే । గండఁ గోయల గఁపులఁ ♦ గ్రాలఁచుండి
నువభృతిని ఁంగినట్టియ ♦ శోకశాఖ । చిచ్చుగాఁజేసె కరిహిణీ ♦ చిత్తమలను॥ ౫౦

ఆరుణకఁతిని మించిన ♦ యంఁరమలు । చెవులఁ జేర్చిన యఁలవో ♦ చిటు మొకలు
వరికికఁ మ్ము లనియెడు ♦ మరుజలమలు । చేడియల ర గమనమంచెఁ ♦ గోడెకాఁడొ॥

అమల నుమరేణువుల బలు ♦ పండినట్టి । యఁయనమ లొప్ప విఁడ భృ ♦ గాళిగప్పఁ
దిలకపృథ్వుల బూగత్తి ♦ చెలఁగెఁగాఁతిఁ । గరలఁ జేర్చిన మాక్తకా ♦ భరిణవట్లు॥

ధన్వియై యొప్పు దర్పకు ♦ ధ్వజకటంబు । శోభఋతులక్ష్మీ కీడమఖిఁచూడ్చి మెక్కి
యనఁగ గాలికి నపకన ♦ మఁదులేచు । నువరజము వెంటనంఁజెను ♦ భ్రమరకులము॥

యఁతు లుద్యోలలను వసం ♦ తోత్సవమల । బాగుగా నూఁగఁగల్గియో ♦ బాహులతలు
పతిని నాలింగనమునేయు ♦ కుతుకమునను । గనె జడిమ పీఠగజ్జల ♦ గ్రహణమంద॥ ౫౧

ఆలకమానుఁడు నైమల్ ♦ తోలఁగివనుఁడు । యఁకనమ వోఁవరలరా ♦ దనెడ వరని
మతము పికతతిచే నిన్న ♦ గతిని సతులు । లలిత కేళీ కలానమల్ ♦ సరికిరపుడ॥ ౫౨

వధుపారుని మన్మధుని మఱి ♦ వధునిబోలు । మనజఃభుఁడు కలాసిసి ♦ వణలతోడ
నమ్మధూత్సన వెలమితో ♦ ననభకంచి । కోరె వృగయాఁవిహరణఁ ♦ గూర్చినలుక॥

ఇటునటుఁ జలించు లక్ష్మమ్మ ♦ లేయఁగజపు । నలుక వెలుపుల లతణ ♦ మలనురలుపు
నోర్పుమొదలగుఁగణముల ♦ నొడలఁగొలుపు । వేటయని మఁతులొప్పఁగా ♦ నెడలెఁభుడ॥

వేటకనుకయిపొల్చెడు ♦ వేవమూని । కపులకఁతస్థలమునంట ♦ కల్లుదాల్చి
తురగరింఖాసముద్ధూత ♦ ధూళిఁగొలిపెఁ । గలనెడవ్వుట్లు నింగి భూ ♦ కాంఠమాళి॥ ౫౩

మహితవనమాలకలితమై ♦ మాఁకేతనర । మోదుగాకులరంగును ♦ బోలెమరుపు
కులుకుఁగట్టంపుస్వారిపో ♦ గలఁచలించు । రురఃపగపుభూమిపై ♦ నజలెఁబ్రభువు॥ ౫౪

తనువులనగూర్చితనులతా ♦ తలలయందఁ । గఁజ్జీచూపులఁబొనిషిభృ ♦ గమలయందఁ
గనిరివనదేవతాస్త్రిలు ♦ గవలనయనుఁ । గోనలకఁ శ్రీతిసీతిచేఁ ♦ గొలుపుధన్య॥ ౫౫

శ్వగణవాగురికైః ప్రథమాస్థితం । వ్యపగతానలదన్యవివేశసః

స్థిరతురంగమభూమినిపానవత్ । మృగవయోగవయోపచితంవనం॥ ౬౨

అభనభస్యఇవత్రిదశాయాధం । కనకలింగతటిద్దుణసంగతం

ధనురధిజ్యమనాధిరుపాదదే । నరవరోనవరోషితకేసరీ॥ ౬౩

తస్యస్తనప్రణయిభిర్ముహూరేణశాబై । ర్వాహస్యమానహరిణీగమనం పురస్తాత్

ఆవిర్భూవకుశగర్భముఖంమృగాణాం । యూధంతదగ్రిసరగర్వితకృష్ణసారం॥ ౬౪

తత్ప్రార్థితంజవనవాజిగతేనరాజ్ఞా । తూణీముఖోద్భృతశరేణవిశీర్ణపజ్జీః

శ్యామీచకారవనమాకులదృష్టిపాతై । ర్వాతేరితోత్పలదలపక్తిరైవార్ద్రైః॥ ౬౫

లక్ష్మీకృతస్యహరిణస్యహరిప్రభాః । ప్రేక్ష్యస్థితాంసహచరీంవ్యవధాయదేహం

ఆకర్ణకృష్ణమపికామితయాసధస్వీ । బాణంకృపామృదుమనాః ప్రతిసంజహార॥ ౬౬

తస్యాపరేష్వపిమృగేషుశరాన్ముముక్షోః । కర్ణాంతమేత్యభిభిదేనిబిడోపిముష్టిః

తాసాతిమాత్రచటులైఃస్మరయత్సునేత్రైః । ప్రాధప్రియానయనవిభ్రమచేష్టితాని॥ ౬౭

ఉత్తన్థపఃశిశిరపల్వలపంకమధ్యాత్ । మస్తాప్రరోహకబలావయవానుకీర్ణం

జగ్రాహసదుత్తెనరాహకులస్యమార్గం । నువ్యక్తమార్ద్రపదపజ్జీభిరాయతాభిః॥ ౬౮

తంవాహనాదవనతోత్తరకాయమీష । ద్విధ్యంతముద్ధతసటాఃప్రతిహంతుమీషః

నాత్మానమస్యవివిదుః సహసావరాహాః । వృక్షేషువిద్ధమిషుభిర్జఘనాశ్రయేషు॥ ౬౯

తేనాభిఘాతరభసస్యవికృప్యపత్తీ । వన్యస్యనేత్రవివరేమహిషస్యముక్తః

నిర్భిద్యవిగ్రహమశోణితలిప్తపుంఖ । స్తంపాతయాంప్రథమమాసపపాతపశ్చాత్॥ ౭౦

ప్రాయోవిషాణపరిమోషలఘూత్తమాంగాత్ । ఖడ్గాంశ్చకారనృపతిర్నిశితైఃక్షురైః

శృంగంసదృప్తవినయాధిక్యతఃపరేషా । మత్యుచ్చితంనమమృషేనతుదీర్ఘమాయుః॥ ౭౧

వ్యాఘ్రానభీరభిముఖోత్పతనాన్తహాభ్యః । పుల్లాసనాగ్రవిటపానివవాయురుగ్ధాత్

శిక్షావిశేషలఘుహస్తతయానిమేషాత్ । తూణీచకారశరఘారితవక్త్రంధ్రాత్॥ ౭౨

నిర్ఘాతోగ్రైః కుంజలీనాన్ జిఘాంసు । ర్జ్యానిర్ఘోషైః త్తోభయామాససింహాత్

నూసం తేషామభ్యసూయాపరోభూ । ద్వీర్యోదగే రాజశబ్దేమృగేషు॥ ౭౩

తాహత్వాగజకులబద్ధతీవ్రవైరాత్ । కాకుత్స్థః కుటిలనఖాగ్రిగ్నముక్తాత్

ఆత్మానం రణకృతకర్మణాం గజానా । మాన్యణ్యం గతమిషమార్గజే॥ రమంస్తుతి

వలుకుక్కలుగల పరి ♦ వారమున్న । చిచ్చుచుచ్చులనెడలి తే ♦ జీలునడుచు
 దృఢపథంబులఁ గొలకులఁ ♦ దీటియున్న । మృగగవయపక్షిమయవని ♦ నృపుఁడుసొచ్చె॥
 మ్మిమ్ముబంగారుపచ్చని ♦ మెఱపునారి । తనరుసురచాపమునుభాద్రా ♦ దాల్చుకరణి
 న్నెక్కిడినవిల్లుఁగొనెఁజింత ♦ లెఱుఁగనట్టి । హరులఁడంకృతిఁగెరలింను ♦ నట్టిన్మపతి॥ ౬౩
 క్రాలమునుముందునల్లని ♦ గండ్లులేడి । తటిసిపొదుగులఁదల్లుల ♦ నరుగనీక
 మ్మాటికినినాఁపఁబిల్లులు ♦ నోటఁగుశల । నిడికొనిన లేళ్లమంద గ ♦ నృడియె నెగుట్ట॥ ౬౪
 తీసిపొవెయల్లునడిగల ♦ తేజి నెక్కి । క్షితిపుఁడెదురై నఁజెవరియా ♦ జింకపిండు
 బైదరుతడిమాపులను నల్లఁ ♦ బఱచెవనిని । వాయు వుత్పలదశతతిఁ ♦ బఱచునట్లు॥ ౬౫
 హరిసముఁడు తేఁడుగురియిడ్డ ♦ హరిణమునకు । హరిణియడ్డుగఁదనువిడ ♦ నతఁడు స్వయము
 క్కాముకుండౌట మదిదయఁ ♦ గరఁగధన్వి । వింపెశరమును జెవిదాఁకఁ ♦ దీసియున్న॥ ౬౬
 అన్యమృగములనేయ ను ♦ న్నపుడుగూడఁ । జకితతరళంబు లొకనుల్ ♦ చతురలైన
 ద్ధుతలవిలాసదృక్కులఁ ♦ దలఁపుగొలుప । నొడయు చెవిసోఁకుదృఢముష్టి ♦ సడలుచుండె॥
 వన్యన్మాకరములుతడి ♦ పడియఁదొఱఁగి । రాలిపడనోటిగడ్డి శి ♦ ఘ్రముగఁబాఱు
 నడునునడుగులవరుసలు ♦ పొడవుగాను । బడినపథమునుబట్టెను ♦ బార్థివుండు॥ ౬౭
 గుఱుమందుండిపైమేను ♦ గొంతవంచి । పొడుచునృపుపయి సటవిచ్చి ♦ పడఁగఁదొడఁగు
 నడవిపందులెఱుంగవునడుములాను । తరులఁదామంటఁ బడియుంటఁదచ్చరముల॥ ౬౮
 కడునడినిమిఁదఁ బడనచ్చు ♦ కారెనుమును । బ్రదరమునుదీసికంటిరం ♦ ధ్రముననేయ
 శ్శులనొప్పెడు బాణ మం ♦ గమ్మునఁగిచ్చి । నెత్తురంటకపడెదాని ♦ నేలఁగూల్చి॥ ౬౯
 కఱకుటమ్ముల శృంగభం ♦ గమ్ముసేసి । ఖడ్గమృగశీర్ష భారముల్ ♦ కడఁకడించె
 దుష్టవిగ్రహుఁడోర్పునే ♦ దుష్టతతుల । యున్నతిఁజిరాయువోర్చిన ♦ నోర్పుఁగాక॥
 గాలికాసనపుల్ల కా ♦ ఖాళియట్టు । లెడలిగుహలను బులులేచి ♦ యెదుటఁబడిన
 మ్మాడుకన్దుగన్న శరలాఘు ♦ వముననపుడె । పొదివిశరములనోళ్లను ♦ బొదులఁజేసె॥ ౭౦
 పొదలఁదాగినసింహాళిఁ ♦ జదియ నెంచి । తేఁడుగర్భోగ్రటంకృతి ♦ రేపెవానిఁ
 బ్రబల భేజంబుమృగరాజ ♦ పదముఁజూచి । యెంతయును నాత్మనోర్వని ♦ హేతువునను॥
 వక్రవల్లిములముత్యముల్ ♦ వఱలుచుండు । సింధురభయంకరారులొ ♦ సింహములను
 భంపి శరముల నాజిల్లో ♦ సాయపడిన । హస్తితతినుప్పదీటిన ♦ దంచునెంచె॥ ౭౧

చమరాక్ష పరితః ప్రియతాశ్వః । క్వచిదాకర్ణ వికృష్ట భల్లవరీ
నృపతీ నిగతానిగయోశ్య సన్యః । సితబాలశ్యజనైర్వగామశాంతిః॥

౭౫

అపితురగ సమీపా దుత్పతంతం మయూరం । నసరుచిరకలాపం బాలలక్ష్యేచకాః
సపరక మనస్క శ్చిత్రహిమాల్యానుకీర్ణే । గతివిగళిత బంధే కేశపాశే ప్రియాయా॥

శస్యకగ్గశ విహారసంభవం । స్వేదమానన విలగ్నజాలకం

ఆచచామరతుషార శీకరో । భిన్నపల్లవపుటోవనానిలః॥

౭౬

ఇతి గుప్తతాన్య కగణీయమాత్మనః । సచివానలంబితధురం నరాధిపం

పరిమృద్ధరాగ మమబంధ సేవయా । మృగయాజహర చతురేవకామినీ॥

౭౭

సలలిత కుసుమప్రవాళ శయ్యాం । జ్వలిత మహాపాపధి దీపికాసనాథాం

నరపతి గతివాహయాం బభూవ । క్వచిదసమేత పరిచ్ఛదస్త్రియామాం॥

౭౮

ఉషసి సగజయూధ కర్ణతాలైః । పటుపటహధ్వనిభిర్విసీతనిద్రాః

అరమత మధురాశి తత్రశ్యావౌ । విరాగవికూజిత పందిమంగళాని॥

౭౯

అథ శాతురురోర్ధ్వహీతవర్తమా । విసినేపాశ్వచరైర లక్ష్మణాణః

శ్రమఫేవముచాతపస్విగాఢాం । తమసాం ప్రాపనదీం తురంగమేణ॥

౮౦

కుంభపూరణభయః పటురుచ్చై । రుచ్చచారనినదోంభసితస్యాః

తత్ర సద్విరదబృంహిత శంకీ । శబ్దపాతినమిమం విససర్జ॥

౮౧

నృపతేః ప్రతిషిద్ధమేవతత్ । కృతవాక్పజ్జి రథోవిలంఘ్యయత్

అపదేపదమర్పయంతిహ । శ్రుతవంతోపి రజోనిమాలితాః॥

౮౨

హతాతేతిక్రంతితమాకర్ణ్యవిషణ్ణ । స్తస్యార్విష్య స్వేతసగూఢప్రభవంసః

శల్యప్రోతంప్రేక్ష్య సకుంభం మునిపుత్రం । తాపాదంతః శల్యఇవాసీత్క్రితిపోపి॥౮౩

తేనానీర్య తురగాన్ప్రథితాన్వయేన । పృష్టాన్వయః సజలకుంభ నిషణ్ణదేహః

తస్మైన్విజేతరతపస్వినుతం స్థున్భి । రాత్మాన మక్షరపదైః కథయాంబభూవ॥ ౮౪

తవోచ్చేతశ్చ తమరుద్ధృత శల్యమేన । పితోః సకాశమనసన్నదృశోర్నినాయ

తాభ్యాం తథాగతముపేత్య తమేకపుత్ర । మజ్ఞానతః స్వచరితం నృపతిశ్శశంస॥ ౮౫

తామపతీ బహువిష్య శిశోః ప్రకూర్తా । శల్యం నిఖాతముదహరయతా మురస్తా

స్యానుశ్చరానురథభూమిగతింశశాప । హస్తాస్పైర్నయనవారిభిరేవవృద్ధః॥ ౮౬

౮౬

తేజిపైజమరీమృగ ♦ రాజిమట్టు ♦ దిరిగిశరముల జెవిదాక ♦ దీసిగురిసి
లీనెడలించి చామర ♦ వాలములను । దృష్టిగనెతేడు తక్కిన ♦ నృపతులట్లు॥ ౭౫

వీడితికేలివిరిసరు ♦ గూడియుండు । తనసతీకేశపాశమున్ ♦ దలపుకొలుప
నెమ్మి నేయెడు నృపుడు పిం ♦ ఛమ్మువిప్పి । నశ్వసామీప్యమునజెర ♦ బాసుకున్న ।

కరముబడలిన నృపతిముం ♦ గురులనంటి । వదనమునగ్రాలుచెమటపై ♦ వ్రాలివ్రాలి
చల్లుతుంపరతోగూడి ♦ పల్లవము । విప్పుకహనాలముముద్దు ♦ వెట్టికొనియె॥ ౭౬

ఇట్లు కార్యంతరమ్ముల ♦ నెల్లమఱచి । ధరణిభారమ్ము సచివుల ♦ తలనుబెట్టి
యెడతెగని సేవననురాగ ♦ మెచ్చనతడు । లొంగెవేటుకుజతురకు ♦ లొంగుపగిది॥ ౭౭

ఒక్కపరిచరుడునులేని ♦ యొక్కవోట ♦ దేజరిల్లగ నోషధీ ♦ దీపవితతి
పల్లవమ్ములపువ్వుల ♦ పాన్పుమీద ♦ రాత్రిగడపెను దశరథ ♦ రాజమాళి॥ ౭౮

వనకరులకర్ణతాళముల్ ♦ పటహరవము । లీలజెలగినవేళున ♦ మేలుకొంచి
వందిశుభగీతముల చంద ♦ మొందువిహగ । మధురరుతములనాలించి ♦ మహిపుండలరె॥ ౭౯

లేడివిసినంబులోజన్న ♦ జాడబట్టి । పార్శ్వచరులకుదా ♦ గన ♦ బడకయుండ
జేరెవరపశిమునిజన ♦ నేవ్యదమస । నురుగు బడలినగుఱ్ఱము ♦ నోటగాఱ॥ ౮౦

కడవనానదియుంచగా ♦ బొడచుదీర్ఘ । కలరవమ్మును ద్విరదఘ్రిం ♦ కారమంచు
నెంచియాశబద్ధపథము గు ♦ ర్తించివిడిచె । దీప్తిశరమును నరపాల ♦ తిలకమపుడు॥ ౮౧

నృపులకులిసిద్ధమేరియు ♦ నిట్టిపథము । ధర్మమును వాటిమెట్టెను ♦ దశరథుండు
ప్రాజ్ఞలేనిరజోగూ ♦ బద్ధులెన । బదమునిశుదురు గాదె దుష్పథమునందు॥ ౮౨

అంత హాతండ్రి! యనియెడు ♦ నార్తరవము । వినబడినతేడు దీనుడై ♦ వెదకియచట
వేతసనికూడు యునినుతు ♦ విశిఖవిద్దు । ఘటయుతుని గాంచి చింతాస్త్ర ♦ ఘటితుడయ్యె॥

ప్రభితకుబుడైనవిభుడు గు ♦ ఱ్ఱంబుడిగ్గి । కులమునునినుకునడిగిర ♦ గుంభమాని
మాటతడబడనాతడు ♦ మాటుపలికె । దాద్విజేతరతాపస ♦ తనయుడంచు॥ ౮౩

అతడు గోరగ శరముకో ♦ నతనివృపుడు । కనుబులేనట్టిజనకుల ♦ కడకుదెచ్చి
యేకపుత్రునియూరిడి ♦ యెఱుకపటిచె । నజ్ఞతను దానొనర్చిన ♦ యట్టితప్ప॥ ౮౪

దంపతులువారలెంతయు ♦ దల్లశిల్లి । హర్తచేతను శరముదీ ♦ యంగజేయ
దనయుడుగతించె వృద్ధుడొ ♦ జనకుడంత । దిట్టదొడగెనుగన్నీరు ♦ పట్టిచేత॥ ౮౫

దిష్టాం తమాప్స్యతి భవానపి పుత్రశోకా । దంత్యేచయస్యహమివేతి త ముక్తవంశం
 అక్రాంతపూర్వ మినముక్త విషం భుజంగం । ప్రోవాచ కోసలపతిః ప్రథమాపరార్థం
 శాపోప్యదృష్టతనయానన పద్మశోభే । సానుగ్రహో భగవతామయిపాతితోయం
 కృష్యాం దహన్నపి ఖలుక్షీతిమింధనేద్ధో । బీజప్రరోహజననీం జ్వలనః కరోత్తి
 ఇత్థంగతే గతఘ్నః కిమయం విధత్తాం । వద్యస్త వేత్యభిహితో వనుధాధిపేన
 ఏధాక్షామతాశనవతః సమునిర్యయాచే । పుత్రం పరానుమయగంతుమనాః సదార్థం

ప్రాప్తానుగః సప్తవిశాసననుస్యరాజా

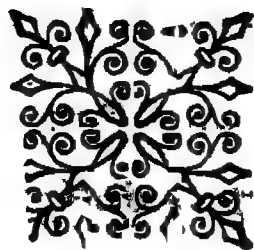
సంఘాద్యపాతక విలుప్తధృతిర్నివృత్తః

అంతర్నివిష్టపదమాత్మ వినాశహేతుం

శాసా దగజ్జ్వలన హృద్విమి ర్మురారిః॥

౧౧

ఇతి శ్రీరఘుంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతా
 మృగయావర్ణనోనామ సవమఃసర్గః.

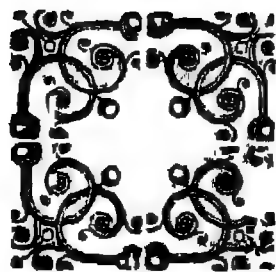

శావరేనె వార్ధకంబున ♦ నీవుగూడఁ । బుత్తశోకంబుచేమృతిఁ ♦ బొందుమంచుఁ
 గొక్కినహితోల్తవిషమును ♦ గ్రక్కుకరణిఁ । బల్కఁబ్రథమాపరాధిన్య ♦ పాలుఁడనియె॥
 నుతునిముఖపద్మకాంతిని ♦ జూడనట్టి । నాకు మీతిట్టు దీవెన ♦ నాఁ దనరె
 నన్నికట్టలతోమండి ♦ యవనితలముఁ । గాల్చినన్ సస్యహేతువై ♦ క్రాలుఁగాదె॥౧౯
 వధ్యుఁడనుమీకుఁ గరుణావి ♦ వర్జితుండ । నేమిసెలవనియడఁగ భూ ♦ మీశునతఁడు
 నుతునికడ కేగెదను నాదు ♦ సతినిగూడి । కూర్పు మా కన్ని నీవని ♦ కోరెమాని॥ ౨౦
 చ॥ అనుచరరాజిఁబంచి ముని ♦ యానతిఁదీటిచి తత్క్షణంబ య
 జ్ఞనపతిమల్కెఁ బాపమున ♦ స్వాంతముశాంతముఁ బాయ నాత్మలోఁ
 దననిరయంపుఁగారణము ♦ తాపనుశాపము వేరుపాఱఁగా
 ఘనబడబానలంబుగల ♦ కంధినిబోలుచు రాజధానికి॥

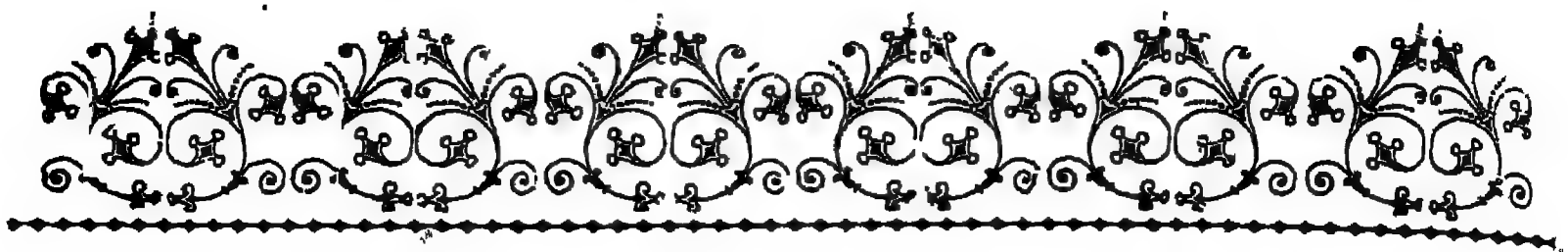
౧౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణంబా
 బుచ్చివేంకయమాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
 సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
 శంబునందు మృగయావర్ణనంబను
 నవమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద శ మః స ర్గః

—:0:—

పృథివీంశాసత స్తస్య । పాకశాసన తేజసః కించిదూనమనూన ర్ధేః । శరదామయంతంయయశా॥	౧
నచోపలేభేపూర్వేషా । మృణనిర్మోక్ష సాధనం నుతాభిధానంసజ్యోతిః । సద్యఃశోకతమోపహం॥	౨
శమనోర్వంశశ్చిరంతస్మి । న్నైభిస్యక్తసంతతిః నిమజ్యపునరుత్థాస్యక్ । నదఃశోణిషవాభవత్ ॥	౩
అతిష్ఠత్ప్రత్యయాపేక్ష । సంతతిఃసచిరంనృపః ప్రాజ్ఞంధాదనభిస్యక్ । రత్నోత్పత్తిరివార్ణవః॥	౪
ఋష్యశృంగాదయ స్తస్య । సంతఃసంతానకాంక్షిణః ఆరేభిరేజితాత్మానః । పుత్రీయామిష్టిమృత్విజః॥	౫
తస్మిన్నవసరేదేవాః । పాలస్త్యోపప్లుతాహరిం అభిజగ్మర్షిదామూర్తా । శ్చాయాపృక్షమివాధ్వగః॥	౬
తేచప్రాపురుదన్వంతం । బుబుధేచాదిపూరుషః అవ్యాక్షేపోభవిష్యన్త్యైః । కార్యసిద్ధౌర్విలక్షణం॥	౭
భోగిభోగాసనాసీనం । దదృశుస్తందివౌకసః తత్ఫణామండలోదర్చి । ర్మణిద్యోతితవిగ్రహం॥	౮
శ్రీయఃపద్మనిసన్జ్ఞాయాః । త్సామాంతరితమేఖలే అంకేనిక్షిప్తచరణ । మాస్తీర్ణకరపల్లవే॥ ౧౧	౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ద శ మా శ్వా స ము.

గీతములు.

- నాకాసనతేజోవి ♦ భాసితుండు । ధనసమృద్ధినిగాంచిన ♦ దశరథుండు
సజీనేలఁగనించుక ♦ తక్కువగను । దశసహస్రంపుఁగొలది య♦బ్రహ్మలుగడచె॥ ౧
- ని యానృపరత్నంబు ♦ గాంచఁడయ్యె । సంతతపితృణనిర్మృత ♦ సాధనంబు
పరవశోకాఁధకార ని♦వారణంబు । నుతుఁడనెడ శుభ్రోజ్జ్వలంబు ♦ శుభకరంబు॥ ౨
- అప్పటికిఁజూడనెంతయు ♦ నణఁగితటిని । బాటనుండెడుశోణక ♦ వడినిదోచె
సుతుగాంచనిదశరథే ♦ శ్వరునియందు । నణఁగియొండెడుమనుష్యులు ♦ నన్వయంబు॥ ౩
- తటచటకుమందరత్నసం ♦ తతికినైన । కారణమునకువేచిన ♦ కంధివోలె
కాలకాలమువేచెను ♦ సంతతికిని । దగినకారణమునకయి ♦ ధరణీధవుఁడు॥ ౪
- మువ్యశ్యంఁగాదినిర్జ్వలేం ♦ దియొలుబుధులు । సంతతినిగోరుధశరథ ♦ జనపమణికి
దగినపుత్రులగలుగఁగా ♦ ధర్మకథని । యగమొనరింపఁదొడఁగిరి ♦ యజ్ఞకులుగ॥ ౫
- కపుడుపాలన్త్యబాధచే ♦ నవరులరిగి । హరికిశరణంబుసొచ్చిరి ♦ యార్తులగుచు
మందువేసవియందలి ♦ యెండవడికి । బడలిఛాయాతరువుఁజేరు ♦ పాంథులట్లు॥ ౬
- అర్హమవారుచేరిన ♦ యాత్రుణంబు । పాలకుండాదిపురుషుండు ♦ మేలుకాంచె
సావికార్యార్థసిద్ధికి ♦ భవ్యమైన । లక్షణముకాదెచూడ జా ♦ లమ్ములేమి॥ ౭
- అదిశేషునితనువున ♦ నలరువానిఁ । బటపుపడగలమణికాంతి ♦ పటలములను
నిగనిగలనీనుదేహంపు ♦ నిగ్గువానిఁ । గాంచెనానందమున దివ ♦ కశ్చయంబు॥ ౮
- శ్రోత్రమొనలు మేలుదు ♦ మాలమవరు । నబ్జపీఠస్థయ లక్ష్మి ♦ యంకమందుఁ
పరవశోమలశక్తర ♦ పల్లవములఁ । జాచియన్నట్టిచరణ కం ♦ జమలవాని॥ ౯

ప్రబుద్ధపుండరీకాక్షం । బాలాతపనిభాంశుకం
దివసంశారదమివ । పార్శ్వరంభసుఖదర్శనం॥

౧౦

ప్రభానులిప్తశీవత్సం । లక్ష్మీవిభ్రమదర్శణం
కాన్తుభాఖ్యమపాంసారం । బిభ్రాణంబృహతోరసా॥

౧౧

బాహుభిర్విటపాకారైః । ద్వివ్యాభరణభూషితైః
ఆవిర్భూతమపాంమధ్యే । పారిజాతమివాపరం॥

౧౨

దైత్యస్త్రీగండలేఖానాం । మదరాగవిలాపిభిః
హేతిభిశ్చేతనావద్భిః । రుదీరితజయస్వనం॥

౧౩

ముక్తశేషవిరోధేన । కలిశత్రణలక్ష్మణా
ఉపస్థితం ప్రాంజలినా । వినీతేనగరుత్మనా॥

౧౪

యోగనిద్రాంతవిశ్లేషైః । పావనైరవలోకనైః
భృగ్వాదీననుగృహ్లాంతం । సౌఖశాయనికాన్తృషీ॥

౧౫

ప్రణిపత్యసురాస్తస్మై । శమయిత్రేసురద్విష్టం
అదేనంతుష్టువుస్తుత్యైః । మహాభూనసగోచరం॥

౧౬

నమోవిశ్వసృజేపూర్వం । విశ్వంతదనుబిభ్రతే
అథవిశ్వస్యసంహరే । తుభ్యంతేధాస్థితాత్మనే॥

౧౭

రసాంతరాణ్యేకరసం । యథాదిత్యంశయోశ్చుతే
దేశేదేశేగుణేష్వేన । మనస్తాస్త్యమవిక్రియా॥

౧౮

*ఏకఃకారణతస్మాంతా । మవస్థాంప్రతిపద్యనే
నానాత్వంరాగసంయోగాత్ । స్ఫటికస్యేవదృశ్యతే॥

౧౯

అమేయోమితలోకస్థః । మనర్థీసార్థనాపహః
అజితోజిహ్వరత్యంత । ఘృత్యక్తోవ్యక్తకారణం॥

౨౦

హృదయస్థమనాసన్నః । మకామంత్యాంతపస్వినం
దయాళుమనఘస్ఫుప్తం । పురాణమజరంవిదుః॥

౨౧

సర్వజ్ఞస్త్యమవిజ్ఞాతః । సర్వయోనిస్త్యమాత్మభూః
సర్వప్రభురసీశస్థః । మేకస్త్యంసర్వరూపభావ్॥

౨౨

అలరువెలిదమ్మికన్నుల ♦ నలరువాని । వఱులులేయెండఁబోలెడు ♦ నలునవాని
శారదనినాదివలెయోగి ♦ జనులకెపుడు । చూడఁజూడంగనొప్పెడు ♦ సొబగువాని॥ ౧౦
తళుకుశ్రీవత్సమునకుఁదాఁ ♦ గొలుపునట్టి । పద్మ కానందముమరమై ♦ పరఁగునట్టి
జలధిసారంబునానొప్పి ♦ చెలఁగునట్టి । కౌస్తుభమువత్సమునఁదాల్చి ♦ కాగిలువాని॥ ౧౧
దివ్యభూషణదీప్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి । విటపములఁబోలుబాహువుల్ ♦ కేళికతనఁ
గడలినడుమనుమరలఁదాఁ ♦ బొడమినట్టి । పారిజాతంబువలెఁగడు ♦ గాని॥ ౧౨
దానవస్త్రీలచెక్కిళ్లఁ ♦ దనరుచుండు । మదముచేఁగల్గురక్తిమ ♦ మాఘ
జీవముంగలశస్త్రాళి ♦ చేతఁగలుగు । దశదిశలఁబొల్పుజయనినా ♦ దమ ౧౩
పగనహీంద్రునితోమాని ♦ పరఁగునట్టి । కులిశఘాతాంకములచేతఁ ♦ జేలఁగునట్టి
వినతుఁడైకేలుమోడ్చి నే ♦ వించునట్టి । గరుడుఁడుం డెడుకొల్వులలోఁ ♦ గాగిలువాని॥
సుఖశయనప్రశ్నసలిపెడు ♦ శుద్ధమతుల । భృగువు మొదలైనవారల ♦ విశదవిమల
యోగనిద్రాంతదృక్కుల ♦ నొప్పుమోఱఁ । గాంచిధన్యులఁజేయుచు ♦ మించువాని॥
వాఙ్మనంబులకందక ♦ వఱులువానిఁ । బొగడయోగ్యునిభగవంతుఁ ♦ బొగడిరపుడు
సురరిపులమానజీవముల్ ♦ నూరగొనెడు । వల్లభునియంఘ్రులకుఁబ్రాణ ♦ మిల్లినరలు॥
మొదటవిశ్వముసృజించి । పిదపదానిఁ । బోషణమొనర్చికడపట ♦ బుగ్గింగఁజేయు
త్రివిధరూపాత్మకుండైన ♦ దేవనీకు । భక్తిసంబుచుచున్నాము ♦ నందవరులు॥ ౧౪
తొలుతదివినుండిజాతెడు ♦ జలమునందు । నొక్కటేరుచియున్నను ♦ తెక్కులైన
దేశములమాటునట్టులు ♦ త్రిగుణములను । మారుదువుమాపులేనట్టి ♦ మహితుఁడీవు॥ ౧౫
* పెక్కులైనయుపాధుల ♦ నొక్కఁడయ్యు । వివిధరూపాలఁగనఁబడి ♦ వెలయుదీవు
స్ఫటికయాయాయరంగుల ♦ వస్తువులను । బట్టి పలువితములఁగానఁ ♦ బడెడునట్లు॥ ౧౬
కొలఁతకందవులోకముల్ ♦ గొలుతువీవు । కోరికలులేవు తీర్తువు ♦ కోర్కెలేల్ల
నజితుఁడవునీకుజయమగు ♦ నన్నీకడల । వ్యక్తకాతణుఁడగుజేత ♦ వ్యక్తుఁడగుచు॥ ౧౭
ప్రాజ్ఞులాత్మస్థుఁడైన దూ ♦ రన్ధ్రుఁడంచు । శాంభలేశమ్ములేనిత ♦ పస్వియంచు
వగకుఁజిక్కనిపరమకృ ♦ పాళువంచు । నిన్నుజగలేనివృద్ధంచు ♦ నెన్నుచుంబ్రు॥ ౧౮
తెలివికందక యన్నియుఁ ♦ దెలియుదీవు । అన్నిటికినీకుఁగారణం ♦ బగుదువీవు
ప్రభురహితుఁడైనయందటి ♦ ప్రభుఁడవీవు । ఒక్కరుఁడవన్నిరూపాల ♦ నొప్పుదీవు॥

సప్తసామోపగీతంత్యాం । సప్తార్ణవజలేశయం
 సప్తార్చిర్ముఖమాచఖ్యః । సప్తలోకైకసంశ్రయం॥
 చతుర్వర్గఫలంజ్ఞానం । కాలావస్థాచతుర్ముగా
 చతుర్వర్గమయోలోక । స్వత్తఃసర్వంచతుర్ముఖాత్ ॥
 అభ్యాసనిగృహీతేన । మనసాహృదయాశ్రయం
 జ్యోతిర్మయంవిచిన్వంతి । యోగినస్త్యాంవిముక్తయే॥
 ఆజస్యగృహ్లాతోజన్మ । నిరీహస్యహతద్విషః
 స్వపతోజాగరూకస్య । యాథాస్త్యంవేదకస్తవ॥
 శబ్దాదీన్విషయాభోక్తుం । చరితుందుస్తరంతపః
 పర్యాప్తోసిప్రజాఃపాతు । మాదాసీన్యేనవర్తితుం॥
 బహుధాప్యాగమైర్భిన్నాః । పంథానఃసిద్ధిహేతవః
 త్వయ్యేవనిపతంత్యోఘా । జాహ్నువీయాఇవార్ణవే॥
 త్వయ్యావేశితచిత్తానాం । త్వత్సమర్పితకర్మణాం
 గతిస్త్వంవీతరాగాణా । మభూయః సన్నివృత్తయే॥
 ప్రత్యక్షోస్యపరిచ్ఛేద్యో । మహ్యదిర్మహిమాతప
 ఆప్తవాగనుమానాభ్యాం । సాధ్యంత్యాంప్రతికాకథా॥
 కేవలంస్మరణేనైవ । పునాసిపురుషంయతః
 అనేనవృత్తయఃశేషా । నివేదితఫలాస్త్వయి॥
 ఉదధేరివరత్నాని । తేజాంసీవవివస్వతః
 మ్మతిభ్యోవ్యతిరిచ్యంతే । దూరాణీచరితానితే॥
 అనవాప్తమవాప్తవ్యం । నతేకించనవిద్యతే
 లోకానుగ్రహవైకో । హేతుస్తేజన్మకర్మణోః॥
 మహిమానంయదుత్క్లిర్త్య । తవసంహియతేవచః
 శ్రమేణతదశక్త్యావా । నగుణౌనామియతయా॥
 ఇతిప్రసాదయామాను । స్తేనురాస్తమథోక్షజం
 భూతారవ్యాప్తృతిఃసాహి । నన్మతిఃపరిమేష్ఠినః॥

సప్త సామంబులునునిన్నె ♦ సంస్తుతిండు । సప్త జలధులునీకగు ♦ శయనతలము
సప్త లోకంబులకునీవు ♦ సంశ్రియంబు । సప్త జిహ్వాఁడునీకునా ♦ స్యమనియండు॥

నాల్గుపురుషార్థములఘట ♦ జ్ఞానమెల్ల । నాలుగుయుగంబులమరెడు ♦ కాలమెల్ల
నాల్గువర్ణంబులొప్పుజ ♦ నంబులెల్ల । గలుగునీనుండిమేకద ♦ నలువదేవ॥ ౨౪

సంతతాభ్యాసనిగ్రహ ♦ స్వాంతములను । హృదయపద్మస్థతేజమై ♦ యెసఁగునిన్ను
మోక్షసామ్రాజ్యమునకుము ♦ ముక్తులైన । యోగులందఱుధ్యానించు ♦ చుందు॥ దేవ॥

జన్మమెత్తుచునుందువ ♦ జన్ముఁడయ్యు । రిపులఁదెగటారిచెదవుని ♦ స్క్రియఁడవయ్యు
నుండుదువునిద్రాగరూ ♦ కుండవయ్యు । నీయథాస్థితిఁదెలియంగ ♦ నేర్చునెవఁడు॥

అధిపశబ్దాదివిషయంబు ♦ లనుభవింప । నధికదుశ్చరమా తప ♦ మాచరింపఁ
బ్రజలఁబెంపఁ దటస్థభా ♦ వమువహింప । మహిమగలయట్టిసర్వస ♦ మర్థుఁడీవు॥ ౨౫

శాస్త్రములయందుఁబురుషార్థ ♦ సాధకములు । భిన్నభిన్నములుగనున్న ♦ నన్నికడకు
నైక్యమందునునీలోన ♦ నబ్ధియందు । నఖిలగంగాపరీవాహమ్ము ♦ తొ తెఱఁగున॥ ౨౬

స్వాంతమునుబెట్టినీయందు ♦ సకలమైన । కర్మములునీకునర్పింపఁ ♦ గలిగినట్టి
వీతరాగులయోగుల ♦ విమలమతుల । కామితంబైన ముక్తికి ♦ గతివినీవు॥ ౨౭

భూమిముఖభూతములనీదు ♦ భూరిమహిమ । గోచరంబయ్యు వాచామఁగోచరమగు
నింక నూహలశ్చతుల నూహింపఁదగిన । నిన్నుఁదెలియంగ నెవ్విధి ♦ నేర్చునెవఁడు॥

స్మరణచేసినమాత్రాన ♦ నరునినీవు । పావనునొనర్చుచుందువు ♦ పరమపురుష
యిదియె తెలుపునుగాదె యిం ♦ కెట్టిఫలము । దర్శనాగులఁగలుగునో ♦ ధన్యచరిత॥ ౩౦

రత్ననిలయంబునందలి ♦ రత్నరాజి । తరణిలోపలనొప్పెడు ♦ కిరణచయము
గణనకఁదకదూరమై ♦ క్రాయికరణి । నీచరిత్రం బవాఙ్మనో ♦ గోచరంబు॥ ౩౧

అన్నియుంబొందియుండెడు ♦ నధిపనీకుఁ । బొందఁగాఁగోరునదియున్నె ♦ పూర్ణపురుష
జన్మకర్మములనునీవు ♦ జగతిఁదాల్చు । టెల్ల లోకములననుగ్రా ♦ హింపఁగాక॥ ౩౩

దేవభవదీయదివ్యప్ర ♦ భావగరిమఁ బొగడివాక్కులుకొఱవడి ♦ పొదలకుంట
బడలికనొ శక్తిలేకయొ ♦ పొడముఁగాని । త్వద్గుణావధిఁగాంచుట ♦ వలనఁగాదు॥ ౩౪

అయ్యుధోక్షజువిష్ణుని ♦ య్యందనుందు । వినుతులఁబ్రసన్నుఁగాఁజేసి ♦ కొనిరినురలు
కానిపరమేశ్వికవినుతుత్ ♦ గాకయతని । నైజగుణబోధకముగఁజె ♦ న్నారుచుండె॥

తస్మై కుశలసంప్రశ్న । వ్యంజితప్రీతయేనురాః
భయమప్రలయోద్వేలా । దాచఖ్యురైర్బుతోదధేః॥

34

అథవేలాసమాసన్న । శైలరంధ్రానువాదినా
స్వరేణోవాచభగవాన్ । పరిభూతార్ణవధ్వనిః॥

35

పురాణస్యకవేస్తస్య । ఐర్ణవస్థానసమీరితా
బభూవకృతసంస్కారా । చరితార్థైవభారతీ॥

36

బభౌసదశనజ్యోత్వాన్ని । సావిభోర్వదనోద్గతా
నిర్యాతశేషాచరణా । ద్ధంకేవోర్ధ్వప్రవర్తినీ॥

37

జానేవోరక్షసాక్రాంతా । షణ్మభావపరాక్రమా
అంగినాంతమసేవోభా । గుణౌగోధమమధ్యమా॥

౪౦

విదితంతప్యమానంచ । తేనమేభుననత్రయం
అకామోపనతేనేవ । సాధోన్వృదయమేనసా॥

౪౧

కార్యేషుచైకకార్యత్వా । దభ్యర్థోస్మినప్రజిణా
స్వయమేవహివాతోగ్నేః । సారధ్యంప్రతిపద్యతే

౪౨

స్వాసిధారాపరిచ్ఛతః । కామచక్రస్యతేనమే
స్థాపితోదశమోమూర్ధా । అవ్యాంశఇనరక్షసా॥

౪౩

స్రష్టర్వరాతిసర్గాచ్చ । మయాతస్యదురాత్మనః
అత్యరూఢంరిపోసోఢం । చందసేనేవభోగినః॥

౪౪

భాతారంతపసాప్రీతం । యయాచేసహిరాక్షసః
దైవాత్సర్గాదవధ్యత్వం । మర్త్యేష్వాస్థాపరాజ్మఖః॥

౪౫

సోహందాశరథిర్భుత్వా । రణభూమేర్బలిక్షమం
కరిష్యామిశరైస్తీక్షై । స్తచ్చిరఃకమలాచ్చయం॥

౪౬

అచిరాద్యజ్వభిర్భగం । కృతంవిధివత్పునః
మాయావిభిరనాలీఢ । మాదాస్యధ్వేనిశాచరైః॥

౪౭

వైమానికాః పుష్కకృత । స్త్యజంతమరుతాంపథి
పుష్పకాంకసంక్షోభం । మేఘావరణతత్ప్రతాః॥

౪౮

శలసంప్రశ్న మొనరించి ♦ కూర్మి నెఱిపి । నట్టివానికిహరికి న ♦ య్యమరులపుడు
ప్రళయ మొందక రాక్షస ♦ జలధిపొంగి । కలుగఁజేయువిపత్తును ♦ దెలిపిరంత॥ ౩౬

బ్రహ్మరానశైలగు ♦ హాంతరమునఁ । గలుగునట్టిప్రతిధ్వని ♦ కరణిఁగొల్పి
జలధిఘోషంబుఁ దెగడును ♦ స్వరముతోడఁ । బలికెభగవంతుఁడతులకృ ♦ పాపయోధి॥

అప్పురాణకవీంద్రుని ♦ యందునుండి । తగినవర్ణస్థలంబులఁ ♦ దగలుచుండి
నిమలసంస్కారమునుబొంది ♦ వెలయునట్టి । భారతి కృతార్థురాలైన ♦ పగిదిదోఁచె॥

అంభోబ్రవిహించిమిగిలిన ♦ యమలగంగ । యూర్ధ్వముఖమునఁబ్రహ్మించు ♦ నోజనోపై
దంతరుచిచందికలతోడఁ ♦ దనరుచుండు । పూతమైవట్టిభునివా ♦ క్షూరమిట్లు॥ ౩౭

తనువుదాల్చినవారిలోఁ ♦ దనరుసత్వ । గుణభోగుణములఁదమో ♦ గుణమడంచు
కరణియుష్మత్ప్రభావవి ♦ క్రమములెల్ల । నడఁచెరాక్షసుఁడెఱుఁగుదు ♦ నమరులార॥ ౩౮

సాధువుమనఁబు తెలియక ♦ సలిపినట్టి । పాతకముచేతఁదృష్టమా ♦ పగిదినిపుడు
దనుజుచేమజ్జగఁబులు ♦ తప్తమగుట । తెలిసియన్నదినాకనో ♦ త్రిడశులార॥ ౪౦

ఏకకార్యార్థపరులమై ♦ యెసఁగుచుండ । వజ్రియిక్కార్యములవేడ ♦ వలెనెఱున్
హ్నిప్రాధింపకయెగాలి ♦ స్వయముగాను । బూనదేదానిసారభ్య ♦ మునుదలంప॥ ౪౧

దనుజపతిదనశితశిర్ష ♦ ధారకిడక । నాదుచక్రంబుచేతను ♦ నఱకఁదగిన
భాగముగనిల్పియన్నాడు ♦ ఁదిలముగను । దనదుపదియపశిరమును ♦ దధ్యమరయ॥

బ్రహ్మయొసఁగినయట్టివ ♦ రమ్మకతన । నద్దురాత్మునిదశకంఠు ♦ నమితవృద్ధి
నింతఁజునునేసహి ♦ యింపవలసె । నరగనృద్ధిని జందన ♦ మోర్చునట్లు॥ ౪౪

తపమునకుఁబ్రీతుఁడైనట్టి ♦ ధాతఁగూర్చి । మనుజులనులెక్కనేయని ♦ దనుజవిభుఁడు
దానుమరణంబునురలచే ♦ తను జగానఁ । బడయకుండెడునట్లుగా ♦ వరమువేడె॥ ౪౫

దశరథనృపాలతనయుడై ♦ ధరణిఁబుట్టి । యుద్ధరంగమునకుఁగడు ♦ యోగ్యమైన
బలిగనర్పితువానివౌ ♦ తలలనేను । గమలచయముగశితశర ♦ కాండములను॥ ౪౬

తడవులేదింకమరలన ♦ ధ్వరములందు । విధివిహితరీతియాజ్ఞకుల్ ♦ వేల్చునట్టి
యధములొమాయరక్కను ♦ లఁటనట్టి । వరహవిర్భాగములమీరు ♦ వడయఁగలరు॥ ౪౭

అంబుదముచాటుగాఁగొని ♦ యంబరమున । వెఱపునవిమానములనెక్కి ♦ తిరుగుమీరు
ఘనకాలా కసఁజ్జోభ ♦ మునుదొఱంగి । నుకముగానుండుఁడింకనో ♦ నుకృతులార॥

మోక్ష్యధ్వేస్వర్గబందీనాం । వేణీబంధానదూషితాన్
శాపయంతితపాలస్య । బలాత్కారకచగ్రహ్నాః॥

౪౯

రావణావగ్రహక్లాంత । మితివాగమృతేనసః
అభివృష్యమరుత్సస్యం । కృష్ణమేఘసిరోదధే॥

౫౦

పురుహూతప్రభృతయః । నురకార్యోద్యతంనురాః
అంతైరనుయయిర్విష్ణుం । పుష్పైర్వాయుమిషద్రుమాః॥

౫౧

అథతస్యవిశాంపత్యు । రంతేకామ్యస్యకర్మణః
పురుషఃప్రబభూవాగ్నే । ర్వీస్మయేనసహర్వీజాం॥

౫౨

హేమపాత్రగతందోర్భ్య । మాదధానఃపయశ్చరుం
అనుప్రవేశాదాద్యస్య । పుంసస్తేనాపిదుర్వహాం॥

౫౩

ప్రాజాపత్యోపసీతంత । దన్నంప్రత్యగ్రహీన్నృపః
వృషేవపయసాంసార । మావిష్కృతముదన్వతా॥

౫౪

అనేనకథితారాజ్ఞో । గుణాస్తస్యాన్యదుర్లభాః
ప్రసూతించకమేతస్మిం । సైరిలోక్యప్రభవోషియత్॥

౫౫

సతేజోవైష్ణవంపత్యోన్య । ర్వీభేజేచరుసంజ్ఞితం
ద్యావాపృథివ్యోఃప్రత్యగ్ర । మహర్పతిరివాతపం॥

౫౬

ఆర్చితాతస్యకాసల్యా । క్షియాకేకయవంశజా
అతఃసంభాతాంతాభ్యాం । నుమిత్రమైచ్ఛదీశ్వరః॥

౫౭

తేబహుజ్ఞస్యచిత్తజ్ఞే । పత్యోపత్యుర్మహీక్షీతః
చరోరర్ధార్ధభాగాభ్యాం । తామయోజయతాముభే॥

౫౮

సాపిప్రణయవత్యాసీత్ । సపత్యోరుభయోరపి
భ్రీమరీవారణస్యేవ । మదనిష్యందలేఖయోః॥

౫౯

తాభిర్గర్భఃప్రజాభూత్యై । దుద్రధేదేవాంశసంభవః
సారీభిరివనాడీభి । రమృతాఖ్యాభిరమ్మయః॥

౬౦

సమమాపన్నసత్త్వాస్తా । రేజురాపాండురత్విషః
అంతర్గతఫలారంభాః । సస్యానామిషసంపదః॥

౬౧

పరసతీకచములబల్మిఁ ♦ బట్టసుండఁ | శాపమునఁగట్టునడివశా ♦ స్యములవాఁడు
మొలపలుపనిదేవబం ♦ దీలజడల | ముడులవదలింపుఁడెంతయు ♦ ముదముతోడ॥ ౪౯

రావణావగ్రహముచేఁ గఁగరమ్మువాఁడు | నమరసస్యాశిమిఁద వాఁగమృతవృష్టి
నిబ్బిధంబునఁగురిసియ♦క్రృష్ణమేఘు | మెంతయునువింతదోఁప న♦వృశ్యమయ్యె॥ ౫౦

ఉచితసురకార్యమందు ను♦న్యక్తుఁడైన | విష్ణువునుదేవవిభుఁడాది ♦ విబుధులెల్ల
ననుగమించిరితమతమ ♦ యంశములను | విరులతోగాలివెనుజను ♦ తరులపగిసి॥ ౫౧

అంతదశరథుకామ్యాధ్వ♦రాంతమందు | సకలబుద్ధిగ్గణంబు వి♦స్మయమునొంద
నగ్నిలోనుండివొడమె మ♦హాత్ముఁడొకఁడు | పరమవెవ్యాంశశోభిత ♦ పురుషపరుఁడు॥

ఆప్రభుండాద్యుఁడందున♦నుప్రవిష్టుఁ | డగుటఁదనకునుదుర్వహ ♦ మైనయట్టి
స్వర్ణపాత్రంబులోపలి ♦ పాయసంబు | నతఁడుగేలనుదాలిచి ♦ యలరుచుండె॥ ౫౩

అప్రజాపతియొసఁగిన ♦ యన్నమంత | వాసవుఁడువార్ధిలోపలి ♦ వారిసార
మైవయమృతంబుగొన్నట్టి ♦ యందమందు | నన్నపాలుఁడుగొనెఁగడు ♦ హర్షమునను॥
మూఁడుజగములఁబుట్టిండు ♦ వాఁడుగూడఁ | బుత్రుఁడైయాతనికిఁదాను ♦ బుట్టఁగోరెఁ
గాననారాజునుకృతంబు ♦ గలుగఁగలదె | యన్యులకునంచునుడివిరి ♦ యాద్యులెల్ల॥

చరువునానొప్పు విష్ణుతే♦జంబునతఁడు | భార్యలిరువురకప్పుడు ♦ పంచిపెట్టె
నరుణకిరణుఁడుదాను బా♦లాతపంబు | దివిభువులబంచిపెట్టెడు ♦ తీరుదోఁప॥ ౫౬

తనకుఁగౌసల్యమాన్యయై ♦ తనరుకతనఁ | గైకయెంతయుఁబ్రియయయి ♦ క్రాలుకతన
వారిగోరెనుమిత్రుకు ♦ వారివారి | భాగమిడిగారవింపంగ ♦ భర్తయపుడు॥ ౫౭

అన్నియునెఱింగిచి తృజ్ఞా ♦ డైనమగని | యిష్టమునుబట్టియబ్ధిర్య ♦ లిరువురంతఁ
జెఱిసగమునేసితమపాలి ♦ చరువునందు | మించుప్రేమనుదాని ను♦మిత్రకిడిరి॥ ౫౮

ఆమెయిర్వురుసవతుల ♦ యందుఁబ్రేమ | సమముగాఁజూపుచుండెఁబ ♦ సన్నమతిని
గరికినిరుప్రక్కఁగటములఁ♦గాఱుమదము | సమముగానెంచిప్రేమిండు ♦ భ్రమరిమాడ్కి॥

అర్కకిరణములనునాడు ♦ లమృతమనెడు | సలిలగర్భముధరియించు ♦ సరణివారు
జనులసికయిదేవాంశ ♦ జనితమైన | గర్భమునుదాల్చియెంతయుఁ ♦ గ్రాలిరపుడు॥

ఫలములనులోనవహియించి ♦ ప్రబలుచుండు | సస్యసంపదతోఁబోల్ప ♦ జాలిరాణు
లోక్కమాఱుగగర్భము ♦ లొందిమిగులఁ | దెల్లఁబాటినతనులతోఁ ♦ దేజరిలిరి॥ ౬౧

గుప్తం వన్యకురాత్మానం । సర్వాఃస్వప్నేషావామనైః
జలజాసిగదాశార్ఙ్గ । చక్రలాంఛితమూర్తిభిః॥

౬౨

హేమపక్షపరీభాజాలం । గగనేచవితన్వతా
ఉహ్యంతేస్మనుపర్ణేన । వేగాకృష్టపయోముచా॥

౬౩

బిభ్రత్యాకాస్తుభంన్యాసం । స్తనాంతరవిలంబినం
పర్యుపాస్యంతలక్ష్మ్యుచ । పద్మన్యజనహస్తయా॥

౬౪

కృతాభిషేక్తద్వివ్యాహూం । త్రిస్తోతసిచసప్తభిః
బ్రహ్మరిభిఃపగంబ్రహ్మ । గృహిన్భిరుపతస్థిరే॥

౬౫

తాభ్యస్తథావిధాన్స్వస్మాక్ । ఛృత్వాప్రీతోహిపార్థివః
మేనేపరార్థ్యమాత్మానం । గురుత్వేనజగద్గురోః॥

౬౬

విభక్తాత్మావిభుస్తానా । మేకఃకుక్షిప్వనేకథా
ఉవాసప్రతిమాచంద్రః । ప్రసన్నానామపామివ॥

౬౭

అథాగ్రమహిషీరాజ్ఞః । ప్రసూతిసమయేసతీ
పుత్రంతేమోపహంతేభే । నక్తంజ్యోతిరినోషధిః॥

౬౮

రామజిత్యభిరామేణ । నపుషాతస్యచోదితః
నామధేయంగురుశ్చకే । జగత్ప్రథమమంగళం॥

౬౯

రఘువంశప్రదీపేన । తేనాపతమాతేజనా
రఙ్గాగృహగతాదీపాః । ప్రత్యాదిష్టానాభవన్॥

౭౦

శయ్యాగతేనతామేణ । మాతాకాతోదరీబభౌ
ప్రైకతాంభోజబలినా । జాహ్నువివశరత్కృతా॥

౭౧

కైకేయ్యాస్తనయోజజ్ఞే । భరతోనామశీలవాన్
జనయితీమలంచక్రే । యఃప్రశ్రయషనశ్రియం॥

౭౨

నుతౌలక్ష్మణశత్రుఘ్నా । నుమిత్రానుమవేయమా
సమ్యగాగమితోవిద్యా । ప్రబోధవినయావివ॥

౭౩

విద్వోమమభవత్సర్వ । మావిష్కృతగుణం జగత్
అప్యగాదివహిస్సర్గో । గాంగతంపురుషోత్తమం॥

౭౪

యచక్రగదాఖడ్గః ♦ శార్ఙ్గములను । చిహ్నములఁదాల్చివామనులే ♦ చెంతఁజేరి
 భద్రముగఁదమ్మునెపుడు గా♦పాడునట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరష్ట్రాధిపతులుసతులు॥
 వింగిబంగారుతెక్కల ♦ నిగ్గునెఱపి । వేగమునకంబుదమ్ములు ♦ వెంటఁబడఁగ
 యడుఁడెక్కించుకొనితమ్ము ♦ నరిగినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరష్ట్రాధిపతులుసతులు॥
 భుండుదనయొద్దనిడిన కా♦స్తుభముతనదు । నతఁడునవ్రేలుచుండఁగా ♦ బద్మమనెడు
 వీపననుబట్టిలక్ష్మీ నే♦వించినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరష్ట్రాధిపతులుసతులు॥ ౧౪
 అభ్రగంగానదీస్నాన ♦ మాచరించి । వేదపాఠంబుతోఁపచ్చి ♦ విమలభక్తి
 సప్తములునుదమపూజ ♦ సలిపినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరష్ట్రాధిపతులుసతులు॥
 సతులువినిచినవినియట్టి ♦ స్వప్నములకు । ధరణిపాలుఁడుచాలసం ♦ తసమునొంది
 తానుద్రోలోక్యగురునకుఁ♦దండియగుట । యెఱిగియెంతయు శ్రేష్ఠుఁగా ♦ నెంచెదన్ను॥
 విమలసలిలంబులోపల ♦ విధునిటంబ । మొక్కటయ్యనుబెక్కులై ♦ యుండురీతి
 నొక్కఁడయ్యనుః భుండుదా ♦ బెక్కులైన । భాగములనుండెవారి గ♦ర్భములయందు॥
 ప్రసవసమయానదశరథ ♦ ప్రథమమహిషి । శోకమెల్లనుమాపెడు ♦ నుత్సాహబడసే
 దమమునాయించుశక్తితో ♦ దనరుచుండు । ప్రభురాతిరినోపధి ♦ పడయునట్లు॥ ౧౫
 పుత్రునిమనోహరంబైన ♦ పాలుపుఁగాంచి । యెంతయునువ్రేరితుండయి ♦ సంతసమున
 జగములకునాదిమంగళ ♦ శబ్దమైన । రామనామంబునిడెదండి ♦ రమ్మనుగను॥ ౧౬
 దివ్యరఘువంశమునకుఁ బ్ర ♦ దీపమాగుచు । ననుపమాంబగుకాంతిచే ♦ నలరునతని
 ప్రభునశయ్యాగృహంబు దీ ♦ పంబులెల్లఁ । యెగడఁబడినట్లులుండెను ♦ దీ ప్తితఱిగి॥ ౧౭
 శిశువురామఁడశయ్యపై ♦ జెన్నమిఱి । సన్నగిలినట్టియుదరంబు ♦ గన్నమాత
 యమలసైకతపద్మోప ♦ హారమమరి । సన్నగిలినశరద్గంగ ♦ సరణినొప్పె॥ ౧౮
 పుట్టికెక్కేయికంఠఁదా ♦ బుత్తుండగుచు । శిలఁకుండుభరణాఖ్యఁ ♦ జెలఁగువాడొ
 సిరినివినయంబుగైనయు ♦ తెఱఁగుదోప । లలితగృతిదల్లినాతఁ డ ♦ లంకరించె॥ ౧౯
 అంతలక్ష్మణశత్రుఁఘ్ను ♦ లనెడునుతులఁ । గవలసద్గుణానంతులఁ ♦ గనెనుమిత్ర
 చక్కఁగానభ్యసించిన ♦ శాస్త్రమరయ । జ్ఞానోనయంబులనుగాంచు ♦ చందమునను॥
 విశ్వవిభుఁడైవెలుంగున ♦ విష్ణువెంట । సర్వమేపచ్చినట్లులు ♦ జగతినుమ్మ
 డ్దళిలదోపవిమ కర్మై ♦ యలరుచుండె । నెల్లసద్గుణములఁగాంచి ♦ యెలమినించె॥ ౨౦

తస్యోదయేచతుర్మాసేః । పౌలస్త్యచకితేశ్వరాః
విజమైర్నభస్వద్భిః । ర్విశఉచ్చసితాశః॥

21

కృశానురపధూమత్వాత్ । ప్రసన్నత్వాత్ప్రభాకరః
రక్షోఽప్రకృతావాస్తా । మపరిధశుచావివ॥

22

కశానకీరీలేభ్యః । స్తత్కృణంరాక్షసశ్రియః
మణివ్యాజేనపర్శస్తాః । పృథివ్యామశ్రుబిందః॥

23

పుత్రజన్మప్రవేశ్యానాం । తూర్యాణాంతస్యపుత్రిణః
ఆరంభంపరిధమంచక్రతు । ర్దేదుందుభయోదివి॥

24

సంతానకమయ్యావృష్టిః । ర్భవనేచాస్యవేతుషీ
సన్మంగళోపచారాణాం । నైవాదిరచనాభవత్॥

25

కమారాఃకృతసంస్కారాః । నైధాత్రీస్తన్యపాయినః
ఆనందేనాగ్రజేనేవ । సమంవవృధిరేపితుః॥

26

స్వాభావకం వివీతత్వం । తేషాంకనయకర్మణా
ముమూర్చ్ఛసహజంతేజోః । హవిషేషహవిర్భుజాం॥

27

శరస్పరవిరుద్ధాస్తే । తద్రహూరసఘంకులం
అలమద్వ్యోతయామాను । ర్దేవారణ్యమివర్తః॥

28

సమానేపిహిసాభాతేః । యథోభారామలత్మణౌ
తథాభరతిశత్రుఘ్నా । పీత్యాద్వంద్వంభూనతుః॥

29

తేషాంద్వయోర్ద్వయోరైక్యం । విభిదేనకదాచన
యథావాయువిభావస్వో । ర్యథాచంద్రసమద్రయోః॥

30

తేప్రిజానాంప్రజానాథాః । నైజసాప్రశ్నయేణచ
మనోజహ్నుర్నిదాంఘాంతే । శ్యామాభాదివసాశః॥

31

సచతుర్థాబభౌష్యస్తః । ప్రసవః పృథివీపతేః
ధర్మార్థకామమోక్షాణాం । మవతారఇవాంగభాక్॥

32

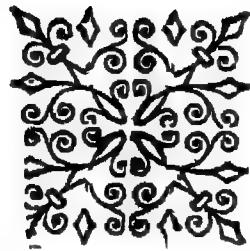
గుణేరారాధయామాను । నైగురుంగురువత్సలాః
తమేవచతురంతేశం । రత్నైరివమహర్ణవాః॥

33

పాదలిహరినాల్గుమూర్తుల ॥ నుదయమంద ॥ ధూళిలేకుండవీచెడు ॥ గాలిచూడ
 దశవదనభీతపతియుత ॥ దిశలుభయము ॥ మానివిడిచినయూసిరి ॥ మాడ్కిందోచె॥ ౨౫
 వీతిహోతుడొకపాగవీడి ॥ వెలుగుచుండ ॥ దరణినిగ్రుక్కెరణాలి ॥ దనరుచుండ ॥
 కెడుగురక్క నుచేబాధ ॥ పడినవార ॥ లపుడుదుఃఖిని ముక్తులె ॥ నట్లుతోచె॥ ౨౬
 అత్తటిదశాన్యమకుటంబు ॥ నందునుండి ॥ రాలిపడుచుండునట్టిర ॥ త్నాళియనెడు
 వ్యాజమునరాల్చుచుండె ॥ గ్రహవ్యాదలక్షి ॥ నేలకైబొటబొటను గన్పిటిబొట్టు॥ ౨౭
 పుత్రవంతునిదశరథు ॥ పుత్రజన్మ ॥ నూచకంబుగబొల్చుచు ॥ శుభముదెల్పు
 తూర్వములకెల్లనురల దుండుభులెమొదట ॥ జెవులకెంతయునింపుగ ॥ దివినిమోసె॥
 మానవేంద్రునినుండర ॥ మదిరమున ॥ నురతరునుమాళిజలజల ॥ గురిసిన్యపుని
 తనయజన్మోత్సవంబున ॥ దనరుచుండు ॥ నమలకుభకార్యములకుదా ॥ నాదియయ్యె॥
 జాతకర్మాదులనుబొంది ॥ జనపనుతులు ॥ దాదలెచ్చెడుచనుబాలు ॥ దాపుచుండి
 నర్థిలిరియగ్రజన్మని ॥ పగిదిన్ప ॥ జనకహర్షంపుఁబెంపుతో ॥ సమముగాను॥ ౩౦
 వారికెంతయుసహజమై ॥ పలుకునట్టి ॥ వినయమభివృద్ధిచెంగెను ॥ విద్యచేత
 నప్పికెంతయుసహజమై ॥ పలుకునట్టి ॥ కాంతిహవ్యమృచేవృద్ధి ॥ గాంచునట్లు॥ ౩౧
 పరమమైత్రీమెలంగు నవ్వారివలన ॥ రాజిలెనఘంబుగాంచని ॥ రఘుకులమ్ము
 నాకవానులదెనట్టి ॥ నందనమ్ము ॥ చెలగుఁబుతువులవలన రంజిల్లునట్లు॥ ౩౨
 ఏకసాభాత్రమునవార ॥ లెసగుచున్న ॥ బ్రీతితోఁగూడిమోలెగెడు ॥ రీతిఁజూడ
 జతగనుండిరి రామలక్ష్మణులుగలిసి ॥ భరతశత్రుఘ్నులునువారి ॥ వలెఁజరింప॥ ౩౩
 అనిలపావకులందు ॥ జండాబ్ధులందు ॥ నుండుసఖ్యమునకుభేద ॥ మొదవనట్టు
 లాజతలయందునుండు నన్యోన్యతకును ॥ గలుగదువిభేదమెన్నడే ॥ కరణినైన॥ ౩౪
 వేసవికిదుదనల్లగా ॥ వేయనట్టి ॥ మబ్బుగల్గినదినమట్లు ॥ మహితమైన
 వినయతేజమ్ములనుబ్రజా ॥ విభులుప్రజల ॥ మనములాకర్షణమొనర్చి ॥ తనరిరపుడు॥ ౩౫
 నాల్గుభాగమ్ములుగను జెన్నారుచుండు ॥ నరపరేంద్రునివిమలసంతానమెల్ల
 సాంగధర్మార్థకామమోక్షాంతర ॥ మనఁగనొప్పారెనెంతయు ॥ నద్భుతముగ॥ ౩౬
 నలుదెసలనేలునాథుడై ॥ యలరుజనకు ॥ సంద్రములునాల్గునవరత్న ॥ సమితిచేత
 బూజనలికెడురీతి నంపూర్ణభక్తి ॥ నుగుణములచేతఁబూజించె ॥ నుతచయంబు॥ ౩౭

నురగజఇంద్రం తేర్భగ్నైత్యాసిధారై
 ర్నయఇవప్రణబంధవ్య కయోగైరుపాయైః
 హరిరియగదీ ర్భుద్భిరంశైః సదీయైః
 పతిరపనిపతీనాం తైశ్చకాశేచతుర్భిః॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ రామావ
 తారోనామ దశమఃసర్గః

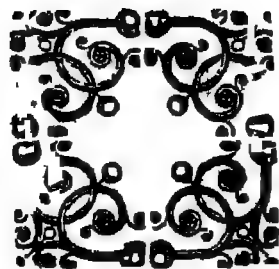

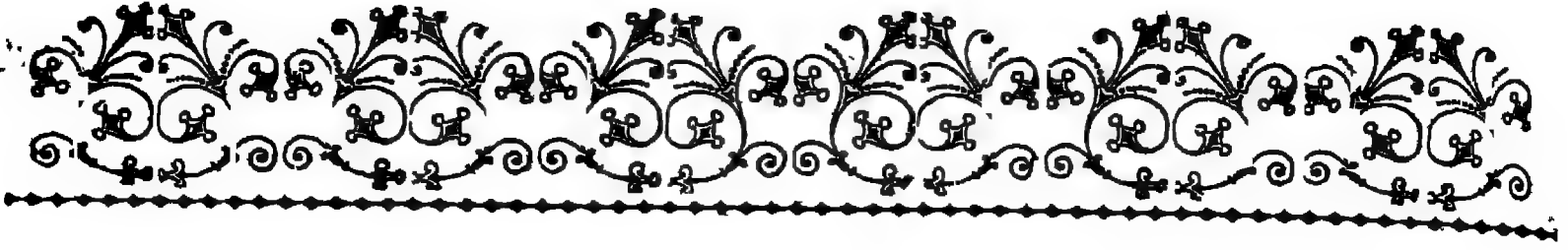
సీ॥ రాజులనందఱు ♦ రణముననోడించి । రాజిల్లువశరఫ ♦ రాజరాజు
దైత్యులఖడ్గాళి ♦ ధారఁబోనడఁచిన । దంతములొప్పు చొ♦దంతిమాడ్కి
ఫలసిద్ధిసూహింప ♦ వలయునుపాయాల । చేతమించెడురాజ ♦ నీతిరీతిఁ
బాడవులైకాడికై ♦ వడిఁగ్రాలుబాహువుల్ । గలిగివెల్లెడురమా ♦ కాంతుపగిది॥
భగవదంశములనుబుట్టి ♦ ప్రబలుచుండు । నిర్మలానందకారులై ♦ నెగడుచుండు
సుగుణవంతులనల్పర ♦ నుతులఁగూడి । యెంతయునుదేజరిలై న♦త్యంతమహిమ॥ ౮౮

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మీంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూజీ సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రా
మావతారమను దశమాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏ కా ద శః స ర్గః

—:0:—

- కాశికేనసకిలక్షీతీశ్వరో । రామమధ్వరవిఘాతశాంతయే
కాకపక్షధరమేత్యయాచిత । నేజసాంహినవయః సమీక్ష్యతే॥ ౧
- కృచ్ఛలబ్ధమపిలబ్ధవర్ణభాక్ । తందిదేశమునయేసలక్ష్యణం
అప్యనుప్రణయినాం రఘోఃసతే । నవ్యహన్యతకదాచిదర్థితా॥ ౨
- ఋషదాదిశతిపార్థివస్తయో । ర్నిర్గమాయపురమార్గసత్క్రియాం
తావదాశువిదధేమరుత్సఖైః । సాసపుష్పజలచర్షిభిర్నైః॥ ౩
- తానిదేశకరణోద్యతాపితు । ర్ధన్వినాచరణయోగ్నిపేతతుః
భూపతేరపితయోఃప్రవత్స్యతో । ర్నమ్రయోరుపరిభాష్పభిందవః॥ ౪
- తాపితుర్నయనజేనవారిణా । కించిదుక్షీతశిఖిండకావుభౌ
ధన్వినాతమృషిమన్వగచ్ఛతాం । పారదృష్టికృతమార్గతోరణౌ॥ ౫
- లక్ష్మణానుచరమేవరాఘవం । నేతుమైచ్ఛదృషిరిత్యసాన్వహః
అశిషంప్రయుయుజేనవాహినీం । సాహిరక్షణవిధౌతయోఃక్షమా॥ ౬
- మాతృవర్గచరణస్పృశౌమునే । స్తాప్రప్రద్యపదవీంమహాజనః
రేజతుర్గతివశాత్ప్రవర్తినౌ । భాస్కరస్యమధుమాధవావివ॥ ౭
- వీచిలోలభుజయోస్తయోర్గతిం । శైశవాచ్చపబుమప్యశోభత
తోయదాగమఇవోద్ధ్యభిద్యయౌ । రామధేయసదృశంవిచేష్టితం॥ ౮
- తౌబలాతిబలయోఃప్రభావతో । విద్యయోఃపథిమునిప్రదిప్తయోః
మమతుర్నమణికుట్టిమోచితౌ । మాతృపార్శ్వపరివర్తినావివ॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ఏ కా ద శా శ్వా స ము.

—:0:—

గీతములు.

కాశికుం డొక్కనాఁడు భూ ♦ కాంతుఁజేరి । కాక పక్షము దాలిచి ♦ క్రాలురాము
యజ్ఞకేఘ్నంబుఁ బాపఁగా ♦ నంపఁగోరె । బ్రాయ మెంచరుఁగా శౌర్య ♦ వంతులందు॥
బుధుల నేవించు నారాజ ♦ పుంగవుండు । కష్టమునఁగన్న రాము ల ♦ త్కృణునితోడఁ
బనిచె మునివెంటఁ గోరినఁ ♦ బ్రాణమైన । నియ్యకుందురె రఘువంశ ♦ వృపతులెపుడ॥

వార లరుగఁగఁ బురరాజ ♦ పథమునెల్ల । నృపుఁడు గై నేయ నానతి ♦ యిడినతోనె
నాయువును మిత్రుఁగాఁగొని ♦ వారిదములు । పుష్పజలవృష్టి విభునాజ్ఞఁ ♦ బూర్తిసేసె॥

చాపములఁ దాల్చి పిశ్యనాజ్ఞ ♦ సలుపనున్న । వారువ్రాలిరి యాతని ♦ పాదములను
భూపతియు నట్లు నమ్ములై ♦ మ్రొక్కియున్న । నుతులపై బాష్పబిందుల ♦ వితతిరాలె॥

తండ్రికన్నీటఁ గూకటుల్ ♦ చడిసినట్టి । చాపములఁ దాల్చినట్టియా ♦ జనపనుతులు
పౌరదృక్పాళి పురమార్గ ♦ తోరణాళి । గాఁగ నాఋషి వెంటను ♦ గదలిరపుడు॥ ౫

వెంటఁ గొని చన సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండు । రామునేకోరె ఋషిగాన ♦ రాజమాళి
యిడెను దీవెన నేనల ♦ నిడక వెంట । నదియెచాలును రక్షింప ♦ నంచు నెంచి॥ ౬

మాతల పదాబ్జముల నంటి ♦ మానివరుని । చండలేజునిపథమునఁ ♦ జనెడువారు
మించి రవిగతిఁ బట్టి వ ♦ ర్తించుచుండు । దివ్యమధుమాధవములట్లు ♦ శ్రేజరిలిరి॥ ౭

ఉద్భృభిద్యాశ్శీనదముల ♦ నొప్పనట్టి । వర్ష కాలపుఁ జేప్వకుఁ ♦ బాటియగుచుఁ
దరఁగలట్టులు చంచల ♦ తరములైన । బాహువుల చాపలం బొప్పె ♦ బాల్యమగుట॥ ౮

బలయు నతిబలయును విద్య ♦ రెలమితోడ । మాని యొసఁగినఁడ్రోవఁద ♦ న్మంత్రమహిమ
మరముణిస్థలి విహరించు ♦ బాలురయ్యుఁ । బడలకుండిరి తమతల్లి ♦ కడనుబోరె॥ ౯

పూర్వస్య తకథితైపురావిదః । సానుజఃపితృసఖస్యరాఘవః
ఉహ్యమానఇవవాహనో చితః । పాదచారమపినవ్యభావయత్ ॥

౧౦

తౌ సరాంసిరసవద్భిరమ్బుభిః । కూజితైఃశ్రుతినుభైఃపతత్త్రిణః
వాయవఃసురభిపుష్పరేణుభిః । శ్చాయయాచజలదాఃసిషేవిరే॥

౧౧

నాంభసాంకమలశోభినాంతథా । శాఖినాంనచపరిశ్రమచ్ఛిదాం
దర్శనేనలఘునాయథాతయోః । పీఠిమాపురుభయోస్తపస్వినః॥

౧౨

స్థాణుదగ్ధవపుషస్తపోవనం । ప్రివ్యదాశరథిరాత్తకార్ముకః
విగ్రహేణమదనస్యచారుణా । సోభవత్ప్రీతినిధిర్నకర్మణా॥

౧౩

తౌనుకేతునుతయాఖిలీకృతే । కాశికాద్విచితశాపయాపధి
నిన్యతుఃస్థలనివేశితాటనీ । లీలయైవధనుషీ ఆధిజ్యతాం॥

౧౪

జ్యానినాదమథగృహ్లాతీతయోః । పాదురాసబహుశతృపాచ్ఛః
తాటకాచలకపాలకుండలా । కాలికేవనిబిడాబలాకినీ॥

౧౫

తీవ్రవేగఘతమార్గవృక్షయా । ప్రేతచీవరవసాస్వనోగ్రయా
అభ్యభావిభరతాగ్రిజన్మయా । వాత్యయేవపితృకాననోత్థయా॥

౧౬

ఉద్యతైకభుజయష్టిమాయతీం । శ్రోణిలంబిపురుషాంత్రమేఖలాం
తాంవిశోక్యవనితాపథేఘృణాం । పత్త్రిణాసహముమోచరాఘవః॥

౧౭

యచ్ఛకారవివరంశిలాఘనే । తాటకోరసిసరామసాయకః
అప్రవిష్టవిషయస్యరక్షసాం । ద్వారతామగమదంతకస్యతత్ ॥

౧౮

బాణభిన్నహృదయానిపేతుషీ । సాస్వకాననభువంసకేవలాం
విష్టపత్రయీపరాజయస్థిరాం । రావణశ్రియమపివ్యకంపయత్ ॥

౧౯

రామమన్మథశరేణతాడితా । దుస్సహేనహృదయేనిశాచరీ
గంధఃప్రదుధిరచందనోక్షితా । జీవితేశవసతింజగామసా॥

౨౦

నైఋతఘ్నమథమంత్రేనన్మనేః । ప్రిపదస్త్రమసదానతోషితాత్
జ్యోతిరింధననిపాతిభాస్కరాత్ । సూర్యకాంతఇవతాటకాంతకః॥

౨౧

వామనాశ్రమపదంతతఃపరం । పావనంశ్రుతమృషేరుషేయివాక్
ఉన్మనాఃప్రథమజన్మచేష్టితాక్ । యస్మిరన్నపిబభూవరాఘవః॥

౨౨

వాహనంబుల కలవాటు ♦ పడినరాముఁ | డనుజునింగూడి కాల్పడ ♦ నరుగుచున్నఁ
 బ్రత్యసఖుఁడు పూర్వచారిత్ర♦ విదుఁడుదెలుపు | కథల నాయాసమెఱుఁగక ♦ పథమునడచె॥
 దుచిరుచిరవారిచేత స ♦ రోవరములు | హరికూజితములచే వి ♦ హంగమములు
 శోభలతాంతరజముచే ♦ మారుతములు | నీడచే మేఘములు గొల్చె ♦ నృపతినుతుల॥
 జలజముల నొప్పు జలముల ♦ పలనఁగాని | బడలికను దీర్చు తరువుల ♦ పలనఁగాని
 శాపములు వారిదర్శనో ♦ త్వనమువలన | గన్న సంప్రీతి నెప్పుడుఁ ♦ గాంచలేదు॥ ౧౨
 హరనయనదగ్గు మదనుని ♦ యాశ్రమంబు | చేత ధనువున్న రాముఁడు ♦ సేరియచటఁ
 గార్యములఁగాక నుందర ♦ కాయమునను | మరుని ప్రీతినిధియో యన ♦ వఱలెనంత॥
 ప్రీతి మునితెల్పినట్టి సు ♦ కేతుతనయ | శాపహతచేరి చేటిచిన ♦ యాపథమున
 మోపి కోటుల నిలవొదఁ ♦ జాపయుగము | నెక్కువెట్టిరి లీల నృ ♦ పేంద్రీనుతులు॥
 వీనులను బున్కపోగులు ♦ వ్రేలుచుండ | బహుశరాత్రిని బోలెడు ♦ వన్నెగల్గి
 బకచయముతోడి మేఘాళి ♦ భాతిదోచె | నెదుటఁదాటక వారిటంకృతి గ్రహించి॥
 మేధరమున నృక్షముల్ ♦ విఱిగిపడఁగఁ | బీనుఁగుల మీది పేలికల్ ♦ మేనఁదాల్చి
 వ్రేతభూమిని లేచెడు ♦ వాతమట్టు | లార్చుచును వచ్చి రాము నెదిర్చెనసుర॥ ౧౬
 కఱువలె నెత్తి యున్నట్టి ♦ కరముదాని | వ్రేలువ్రేవుల మొలనూలు ♦ గ్రానిదానిఁ
 గాంచి రాముఁడు విడిచెను ♦ గఱకుటమ్ము | తోడ స్త్రీసభఁ గలదయఁగూడనపుడు॥
 రాతిఁబోలిన తాటకో ♦ రథస్థలమున | రాముబాణంబు సల్పిన ♦ రంధ్రమరయ
 నింతవఱకును రాక్షస ♦ ప్రాంతమందుఁ | జొరనియమునకు ద్వారంబు ♦ కరణినొప్పె॥
 శరదళిత వక్ష యివ్వొధి ♦ ధరణిఁబడిన | దానికానన భూమిమా ♦ త్రమ్మెగాక
 త్రిజగముల గెల్చి తిరమయి ♦ తేజరిలిన | పదితలలవాని సిరియఁ గం ♦ పంబునొండె॥
 ఆ నిశాచరి సహియింప ♦ రానిరామ | కామశరమున హృదయంబు ♦ ఘాతమొంద
 గంధయుత రక్తచందన ♦ గంధమలఁది | జీవితేశు నివాసంబుఁ ♦ జేరవరగె॥ ౨౦
 కడఁక మెచ్చినమునినుండి ♦ పడఁసి రాముఁ | డనురలనుజంపుమంత్రీయు ♦ తాస్త్ర మపుడు
 నూర్యకాంతపు శిల తాను ♦ నూర్యునుండి | కాష్ఠములఁ గాల్చు కాంతిని ♦ గాంచునట్లు॥
 అంత ఋషిచేత వినియుండి ♦ యమలమైన | భస్మతరవామ నాశ్రమ ♦ పదముజేరి
 పూర్వజన్మస్మరణముదా ♦ బొందుకున్న | నెంతయును రాముఁ డుత్సాహ ♦ వంతుడయ్యె॥

ఆససాదమునిరాత్మన స్తతః । శిష్యవర్గపరికల్పితార్హణం
బద్ధపల్లవపుటాంజలిద్రుమం । దర్శనోన్ముఖమృగంతపోవనం॥

౨౩

తత్రదీక్షితమృషింరరతుతు । ర్విఘ్నతోదశరథాత్మజౌశరైః
లోకమంధతమసాత్క్రమోదితౌ । రశ్మిభిఃశశిదివాకరావివ॥

౨౪

వీక్ష్యవేదిమథర క్తబిందుభి । ర్బంధుజీవప్యఘభిఃప్రదూషితాం
సంభ్రమోభవదవోధకర్మణా । మృత్విజాంచ్యుతవికంకతస్రచాం॥

౨౫

ఉన్ముఖఃసపదిలక్ష్మణాగ్రజో । బాణమాశ్రయముఖాత్సమాధరణ
రక్షసాంబలమపశ్యదంబరే । గృధ్రపక్షపవనేరితధ్వజం॥

౨౬

తత్రయావధిపతీమఖద్విషా । తౌశరవ్యమకరోత్సనేతరాం
కింమహోరగవిసర్పివిక్రమో । రాజిలేషుగరుడఃప్రవర్తతే॥

౨౭

సోస్త్రాముగ్రజవమస్త్రకోవిదః । సందధేధనుషివాయుదైవతం
తేనశైలగురుమప్యపాతయత్ । పాండుపత్రమివతాటకాసుతం॥

౨౮

యఃసుబాహురితిరాక్షసోపర । స్తత్రతత్రవిససర్పమాయయా
తంక్షురప్రశకలీకృతంకృతీ । పత్తిణాంవ్యభజదాశ్రమాద్భూషిః॥

౨౯

ఇత్యపాస్తమఖవిఘ్నయోస్తయోః । సాంయుగీనమభినంద్యవిక్రమం
ఋత్విజఃకులపతేర్యథాక్రమం । వాగ్యతస్యనిరవర్తయక్రియాః॥

౩౦

తౌప్రణామచలకాకపక్షకా । భ్రాతరావవభృథాప్లతోమునిః
ఆశిషామనుపదంసమస్పృశ । ద్దర్భపాటితతలేనపాణినా॥

౩౧

తన్యమంత్రయతసంభృతక్రతు । ర్మైథిలఃసమిథిలఃప్రజన్వశీ
రాఘవావపిని నాయబిభ్రితౌ । తద్ధనుఃశ్రవణజం కుతూహలం॥

౩౨

తైశిలేషువసతిర్గతాధ్వభిః । సాయమాశ్రమతరుప్వగృహ్యత
యేషుదీర్ఘతపసఃపరిగ్రహా । వాసచక్షుణకలత్రతాంయయా॥

౩౩

ప్రత్యపద్యతచిరాయుతున । శ్చారుగౌతమచధూఃశిలామయీ
స్వంవపుఃసకిలకిశ్చిషచ్ఛిదాం । రామపాదరజసామనుగ్రహః॥

౩౪

రాఘవాన్వితముపస్థితంమునిం । తన్నిశమ్యజనకోజనేశ్వరః
అర్థకామసహితంసపర్యయా । దేహబద్ధమివశర్మమభ్యగాత్॥

౩౫

అర్చకయి శిష్యులిడిన పు ♦ ప్వానికములఁ । బల్లవాంజలిఁ గూర్చిన ♦ పాదపములఁ
జూడ మోముల నెత్తిన ♦ లేడిగములఁ । దనరు తనయాశ్రమముఁజేర ♦ మునివరుండు॥

దశరథాత్మజులట దీక్షఁ ♦ దనరు ఋషిని । విఘ్నములనుండి కాచిరి ♦ విశిఖములను
గ్రమముగాఁ దోచి శశిరవుల్ ♦ దమమునుండి । కిరణములచేతజగముర ♦ క్షీంచుమాడ్కి॥

వేదిమంకెన పూలంత ♦ పెద్దవైన । నెత్తుబొట్టులచే నప ♦ విత్రిమైనఁ
జూచియట్టె వికంకత♦స్క్రస్కులెడలి । స్వక్రియలు మాని ఋత్విజుల్ ♦ భయముపడిరి॥

అపుడు రాముఁడు పొదెనుండి ♦ యాశుగంబు । దీనిమోమెత్తి దివికిఁదా ♦ దృష్టిఁబి
గొద్దలాడించు తెక్కల ♦ గాలిఁగదలు । పడగలను గల్గ దనుజుల ♦ దడముఁగాంచె॥

యజ్ఞరిపులగు వారిలో ♦ నధిపులైన । వారిగుటిపెట్టె రాముండు ♦ వదలిపరుల
ఘనభుజంగాళి కడరెడు ♦ గరుడుఁడెందు । నీటిపాముల మీఁదికి ♦ ధాటియిడునె॥

అస్త్రకోవిదుఁడగురాముఁడమితజవముగలుగుననిలాస్త్రమునుగూర్చె♦గార్ముకమున
దానిచేఁ గొండబరువుండు ♦ తాటకేయుఁ । డవనిమీదను బడెఁ బండు♦టాకువోలె॥

అంతట సుబాహు వనియెడు ♦ నన్యదనుజుఁ । దేహిమానుల నటునిటుఁ ♦ దిరుగువాని
రాముఁడేడ్డెఱఁ జెక్కిత్తు ♦ రప్రమునను । ననికి నవల ఖిగాలికిఁ ♦ బంచిపెట్టె॥ ౨౪

కులపతియు మానియైనట్టి ♦ కుశికపుత్రు । యజ్ఞ విఘ్నముఁబాపి య♦ధార్హణి
గోతువు నెఱవేరఁ జేసిన ♦ రాజసుతుల । యాజితేజంబుఁ గొనియాడె ♦ యాజకాళి॥

కదలఁగాఁ గాక పక్షముల్ ♦ కాళ్లకెఱుగు । నన్నదమ్ముల దీవించి ♦ హర్షమునను
దగ్భనొఱసిన యఱచేతఁ ♦ దనువులంపె । నవభృథస్నాన మొనరించి ♦ యలరుమాళి॥

యజ్ఞమొనరింప సుసిద్ధుఁ ♦ డైనజనకు । పార్థివంబున మిథిలకు ♦ నరుగుమాని
తాము విన్నట్టి జనకుని ♦ ధనువుఁజూడ । వేడ్కపడు రాఘవులఁగూడ♦వెంటఁగొనియె॥

నడచి మార్గంబు సాయంత ♦ నమునవారు । వరతపోధను గౌతము ♦ పత్నిక్షణము
శక్రుని కళత్రిమైన యా ♦ శ్రమమునందుఁ । దరులక్రింద వసించిరి ♦ కరముఁ బ్రీతి॥

ఎంతయో కాలముగ శిలా ♦ కృతినినున్న । గౌతమునిభార్య మరల సం ♦ ప్రీతిమెఱయ
నఘహరంబగు రాముపా ♦ దారవింద । రజముచేఁ గాంచెనటఁ దన ♦ రమ్యతనువు॥ ౨౫

మాని యరుదెంచె రామల ♦ క్షుణ్ణులతోడ । ననఁగ వినిచనె నెదురుగ ♦ జనకన్యపతి
నర్మకాసు సమేత ధ ♦ ర్మావతార । మనఁగ నొప్పెడు ఋషీశిన ♦ ర్భ్యముగొనుచు॥

తావిదేహసగలీనివాసినాం । గాంగతావిసదిఃపునర్వనూ	
మన్యతేస్మపిబతాంవిలాచనైః । పత్మపాతమపివంచనాంమనః॥	౩౬
యూపవత్యసి తేక్రియావిధౌ । కాలవత్కుశికవంశఃస్థనః	
రామమివ్వసనదర్శనోత్సుకం । మైథిలాయకథయాంబభూవసః॥	౩౭
తస్యవీక్యలలితంవపుఃశిశోః । పార్థివప్రథితవంశజస్మనః	
స్వంపిచింత్యచధనర్దురానమం । పీడితోదుహితుశుల్కసంస్థయా॥	౩౮
అబ్రవీచ్ఛభగవన్ మతంగజై । ర్యచ్ఛహచ్ఛిరపికర్మదాష్కరం	
తత్రీనాహమనుమంతుముత్సహే । మోఘవృత్తికలభస్యచేష్టితం॥	౩౯
హేపితాహిబహవోనరేశ్వరా । నేనతాతధనుషాధచుర్భృతః	
జ్యానిఘాతకతివత్సవోభుజాన్ । స్వావిధూయధిగతిప్రతస్థిరే॥	౪౦
ప్రత్యువాచతవృషిర్నిశవ్యతాం । సారతోయమధవాకృతంగిరా	
చాపవీవభవతోభవిప్యతి । వ్యక్తశక్తిరశనిర్దిరావివ॥	౪౧
ఏషమాప్తపచనాత్సపారుషం । కాకపక్షకథగోపిరాఘవే	
శ్రద్ధధేత్రిదశగోషమాత్రకే । దాహశక్తిమిషకృష్ణనర్మని॥	౪౨
వ్యాదిదేశగూఢోధపార్శ్వగాన్ । కార్మకాభిహరణాయమైథిలః	
తైజసస్యధనుషఃప్రవృత్తయే । తోయదానివసహస్రలోచనః॥	౪౩
తత్ప్రనుప్తభుజగేంద్రభీషణం । వీక్యదాశరథిరాదదేధనుః	
విదుశ్శత్రుకతుమృగానుసారిణం । యేనబాణమస్యజద్వృషభ్యజః॥	౪౪
ఆతతజ్యమకరోత్ససంసదా । విస్మయస్తిమితనేత్రమిక్షిణః	
శైలసారమపినాతియత్నతః । పుష్పచాపమివషేషలంస్మరః॥	౪౫
భజ్యమానమతిఘాతకర్షణాత్ । తేనప్రజపరుషస్వనంధనుః	
భార్గవాయదృఢమన్యవేపునః । క్షత్రిముద్యతమివన్యవేదయాత్॥	౪౬
దృష్టసారఘఘద్రకార్ముకే । వీర్యశుల్కమభినంద్యమైథిలః	
రాఘవాయత్సనయామయోనిజాం । పార్థివఃశ్రియమివన్యవేదయాత్॥	౪౭
మైథిలఃసపదినత్యసంగరో । రాఘవాయతనయామయోనిజాం	
సన్నిధౌద్యుతిమతస్తపోనిధే । రక్షిసాక్షికవివాతిస్పృహవాన్॥	౪౮

అబ్బిదేహులు దివినుండి ♦ యవనిదిగిన । యష్టనర్వనులను బోలి ♦ యలరుచుండు
 రాఘవుల రూపులను గంటఁ ♦ ద్రావిరపుడు । వంచకములని తమతొప్ప ♦ పాట్లనెంచి॥
 యూపవతియయి క్రతువంత ♦ మొందఁగాంచి । సమయవిదుడైనకుశికవం ♦ శపఁసూతి
 కాయుకముచూడ రాముని ♦ కొతుకంబు । నెఱుంగఁ జేసెను జనక పృ ♦ ధ్వీశునకును॥
 భ్యాత వంశమ్ములొఁ బుట్టి ♦ క్రొలు నృపతి । తనయునిమనోహరంబైన ♦ తనువుఁజూచి
 పంచ దుస్సాధ్య మైన చా ♦ పముదలంచి పుత్రియుంకువకెంతయుఁ ♦ బొక్కె విభుఁడు॥
 గంధ సింధురమునకును ♦ గష్టమైన । పనులబాలగజంబుదా ♦ వ్యర్థముగను
 గడఁగుటకు నేను సమ్మతి ♦ నిడఁగలేను । వినుఁడు మానీంద్ర యనితొఁడు ♦ విన్నవించె॥
 ఎందఱో చాపధరులగు ♦ నృపులువచ్చి । భంగపడి దీనిచే గుణ ♦ ప్రతినిఘాత
 పటల కఠినతరాశ్మీయ ♦ బాహుబలముఁ । దెగడికొం చేగి రనియును ♦ దెలిపె నతఁడు॥
 అనుఁడు మునిపల్కె వినుమీతఁ ♦ డమితబలుఁడు । పలుకులేటికి నీచాప ♦ బలమునెల్లఁ
 బట్టి పరికించుఁ దనబాహు ♦ బలముచేత । మించి పిడు గ్రదులను బరీ ♦ క్షించునట్లు॥
 అవనిమిణుఁగురు పురుగంత ♦ యగ్ని యందు । దాహశక్తి యనంతమై ♦ తనరుకరణి
 నమితమా తేజమబ్బొలు ♦ నందుచుండు । ననుచునృపుఁడెంచెనాపుఁడొ ♦ మునిఁచింప॥
 అనుచరుల గుంపు గుంపుగ ♦ నంపెనపుడు । తనదు బాణాసనముదేఁగ ♦ జనకనృపతి
 వేయకన్నులు గలవాఁడు ♦ తోయదముల । మించు విలుదెచ్చుపనికయి ♦ పంచునట్లు॥
 నుప్త ఫణిపతి గతిభీతిఁ ♦ జూపునట్టి । వీడి క్రతువును బాతొడు ♦ లేడులకును
 దివ్యశరమును వారుఁడు సం ♦ ధించినట్టి । చాపమీక్షించి చేపట్టె ♦ భూపుపట్టి॥ ౪౪
 రెప్పవేయక నివ్వెఁ ♦ నృపకుమారు । సభ్యులందఱు వీక్షింప ♦ సరసగతిని
 గొండబరువుండు ధనువున ♦ గుణముఁగూర్చె । వేడ్కవిరివింట మరుఁడెక్కు ♦ వెట్టునట్లు॥
 రాముఁడెక్కువగా నీడ్వ ♦ వ్రక్కలగుచు । నుతిమినట్టులు ధ్వనిచేసె ♦ హరునిధనువు
 బద్ధవైరంబు పూనిన ♦ భార్గవునకు । క్షత్రమిదె పుట్టె మతియని ♦ చాటుకరణి॥ ౪౬
 భవుని ధనువున రాముని ♦ బలముఁజూచి । శౌర్యశుల్కముఁ గొనియాడి ♦ జనకనృపతి
 యతని కిచ్చెదనని తెల్పె ♦ నుతనుహితము । రమకుఁదుల్యను నీతను ♦ రమ్యగుణము॥ ౪౭॥
 తనదుపుత్రినియోనిజఁ ♦ దత్క్షణంబు । సత్యసంధుఁడుజనకుఁడు ♦ శౌర్యనిధికి !
 రామచంద్రునక తపో ♦ ధామునెదుట । నగ్నియెదుటనువలెనిచ్చె ♦ హర్షమతిని॥ ౪౮॥

ప్రాప్తిహిణోచ్చమహితమహాద్యుతిః । కోసలాధిపతయేపురోధసం
భృత్యభావిదుహితః పరిగ్రహః । ద్విశ్యతాంకులమిదంనిమేరితి॥

౪౯

అన్వియేవసదృశీంసచన్నమాం । పాప్రపచైనమమకూలవాద్విజః
సద్యఏవనుకృతాంహాపచ్యతే । కల్పృక్షఫలధర్మికాంక్షితం॥

౫౦

తస్యకల్పితపురస్క్రియావిధేః । శుశ్రువాన్వచనమగ్రజన్మనః
ఉచ్చచాలబలభిత్సఖోవశీ । సైన్యరేణుముషితార్కదీధితిః॥

౫౧

ఆససాదమిథిలాంసవేష్టయన్ । పీడితోపవనపాదపాంబలైః
ప్రీతిరోధమసహిష్టసాపురీ । స్త్రీనాకాంతపరిభోగమాయతం॥

౫౨

తౌసమేత్యసమయస్థితావుభౌ । భూపతీవరుణవాసవోపమా
కన్యకాతనయకౌతుకక్రియాం । స్వప్రభావసదృశీంవితేనతుః॥

౫౩

పార్థివీముదవహద్రఘూర్వహా । లక్ష్మణస్తవనుజామథోర్మిశాం
యాతయౌరవరజౌవరాజసౌ । తౌకుశధ్వజనుతేనుమధ్యమే॥

౫౪

తేచతుర్థసహితాస్త్రయౌబభుః । సూనవోనవఘూపరిగ్రహః
సామదానవిధిభేదనిగ్రహః । సిద్ధిమంతఇవతస్యభూపతేః॥

౫౫

తానరాధిపనుతాన్యపాత్మజై । స్తేచతాభిరగమన్కృతార్థతాం
సోభషద్వరవహాసమాగమః । పృత్యయప్రకృతియోగసన్నిభః॥

౫౬

ఏవమాత్తరతిరాత్మసంభవాం । స్తాన్నివేశ్యచతురోపితప్రసః
అధ్వసుశ్రీమవిస్మృప్తమైథిలః । స్వాంపురీందశః ధోన్యవర్తత॥

౫౭

తస్యజాతుమరుతఃప్రతీపగా । వర్తమధ్వజతరుప్రమాధినః
చిక్లిశుశ్చృతయావరూధినీ । ముత్తటాఇననదీరయాఃస్థలిం॥

౫౮

లక్ష్మ్యతేస్మతదనంతరంరవి । ర్షద్ధభీమపరివేషమండలః
వైవతేయశమితస్యభోగినో । భోగవేష్టితఇవచ్యుతోమణిః॥

౫౯

శ్యేనపక్షపరిధూసరాలకాః । సాంధ్యమేఘురుధిరార్ద్రవాససః
అంగనాఇవరజస్వలాదిశో । నోబభూవురవలోకనక్షమాః॥

౬౦

భాస్కరశ్చదిశమధ్యవాసయాం । తాంశితాః ప్రతిభయంపవాసిరే
క్షుత్రశోణితపితృక్రియోచితం । చోదయంత్యివభార్గవంశివాః॥

౬౧

నిమికులపుంగన్యకనుమీరు ♦ నెమ్మిమీఱు ♦ గోడలుగఁగొండుభృత్యుని ♦ కోర్కిపండు
ననుచు దశరథునకుఁ బెట్టి ♦ ననిచెఁబూజ్యుఁ ♦ దనపుగోహితుజనకుఁ డు♦ దారయశుఁడు॥

తగినకోడలివెదకెడు ♦ దశరథేశుఁ ♦ జేరె ననుకూలముగను వి♦ చించుద్విజుఁడు
కల్పనృక్షపుఫలమట్లు ♦ కాంక్షితెంబు ♦ తలఁచినంత నెపండదే ♦ ధన్యులకును॥ ౫౦

అర్చితుండైన విప్రవా♦ క్యములకలరి ♦ యింద్రసఖుఁడును పశియకా న♦ రేంద్రమాళి
యేఁచి సైన్యంబులరుగుచో ♦ లేచుదుమ్ము ♦ తరణికిరణాళిఁగప్పఁగాఁ ♦ దరలెవేడ్కు॥ ౫౧

చేరెమిథిలను జుట్టును ♦ సేనవిడిసి ♦ పీడలొనరించెఁ దోటల ♦ నృక్షములకుఁ
ప్రీతినిడుబాధకోర్చెఁ బు♦ రీమతల్లి ♦ యుపతిపతిచేష్టలకును దా♦ నోర్చునట్లు॥ ౫౨

అన్నియూచారములెఱింగి ♦ యున్నవారు ♦ వజ్రిఁపరుణులఁబోలెడు ♦ వారునృపులు
చేరియిర్వరు పెండ్లిండ్లు ♦ సేసిరపుడు ♦ పుత్తఁపుత్తికలకుఁదగు ♦ భూరిమహిమ॥ ౫౩

అవనిజనురాముఁ డామెకు ♦ ననుజయైన ♦ యూర్మిశనులక్షుణుఁడు శౌర్య ♦ మొప్పువారు
వారియనుజన్ము లాకుశ♦ ధ్వజునినుతల ♦ నిర్వరనుమధ్యలఁ బరిగి♦ హించిరెలమి॥ ౫౪

నవవఘాయుక్తులైన నం♦ దనులునల్వ ♦ రామహీధపుఫలయుత ♦ సామదాన
భేదదండమ్ములనియెడు ♦ భేదములను ♦ జెలఁగెడునుపాయములఁబోలి ♦ యలరిరపుడు॥

రాచకన్నెలు మఱియును ♦ రాజనుతులు ♦ నడసిరికృతార్థతను ౫౪♦ స్వరముఁగూడి
యవ్వఘాఠరపూజ్య స♦ మాగమంబు ♦ పరికృతియునుబ్రత్యయముగూడు ♦ పగిది మెఱసె॥

ఇట్లు లనురాగవంతులై ♦ యెసఁగునుతుల ♦ నల్వరకుఁబెండ్లిగావించి ♦ చెల్వమీఱు
మూఁడుదినములనారితో ♦ వీడిజనకుఁ ♦ దరలెఁ దనపురమునుబట్టి ♦ దశరథుండు॥ ౫౫

ఎంతయును జండమారుత ♦ మెదురువీచి ♦ ధ్వజతరుల నేలఁ బడవైచి ♦ దారియందు
దడములను జిక్కు వైట్టెను ♦ దటముమీటి ♦ పొలములనుముంచు నయ్యేటి♦ పోటుమాడ్కి॥

అంత భయమిడు కోటతో ♦ నంబరమునఁ ♦ గానుపించెను భానుండు ♦ వైనతేయు
వలన మృతిఁగన్న ఫణి తన ♦ ఫణపుమణిని ♦ బెట్టితాఁ జాట్టిపడినట్టి ♦ విధము దోఁప॥

శ్వేనపక్షాళి మాసిన ♦ చికురములుగ ♦ సంజమబ్బలు రక్తవ ♦ స్త్రములుగాఁగఁ
గన రజస్వలలైన యం♦ గనల పగిదిఁ ♦ గడలుకనుఁగొన యోగ్యముల్ ♦ గాకయుండె॥

అర్కుఁడు వసించి యరిగిన ♦ యట్టిదిక్కు ♦ నందు భీకరముగ నక్క ♦ లఱనఁజొచ్చె
శ్చుత్రికంబుచేఁ బిల్చి ♦ కార్యములను ♦ జేయభార్గవు రమ్మని ♦ చీరునట్లు॥ ౫౬

తత్ప్రతీపపవనాదివైకృతం । ప్రిత్యశాంతిమధిక్యకృత్యవిత్
అన్వయం క్తగురుమిశ్వరఃక్షీ తేః । స్వంతమిత్యలఘుయత్సతస్వధామ్॥

౬౨

తేజఃసపదిరాశిరుత్థితః । ప్రిదురాసకిలవాహినీముఖే
యఃప్రమృజ్యనయనానినైనికై । ర్లక్షణీయపురుషాకృతిశ్చిరాత్॥

౬౩

షిత్త్యమంశముపవీతలక్షణం । మాతృకంచధనూర్జితందధత్
యాఃససోమఇనఘృదీధితిః । సద్విజిహ్వాఇనచందనదుఃఖమ్॥

౬౪

యేనరోషపరుషాత్మనఃపితుః । శాసనేస్థితభిదోపితస్థుషా
వేపమానజననీశిరచ్ఛిదా । పాగజీయతఘృణాతతోమహీ॥

౬౫

అక్షబీజవలయేననిర్బభౌ । దక్షిణశ్రవణసంస్థితేనయాః
క్షత్రియాంతకరణైకవింశతే । ర్వాజపూర్వగణనామివోద్వహాత్॥

౬౬

తంపితుర్వభవేసమన్యానా । రాజవంశనిధనాయదీక్షితం
బాలసూనురవలోక్యభార్గవం । స్వాందశాంచవిషసాదపార్థివః॥

౬౭

నామరామఇతితుల్యమాత్మజే । నర్తమానమహితేచదారుణే
హృద్యమస్యభయదాపిచాభవ । ద్రత్నజాతమివహరిసర్పయోః॥

౬౮

అర్ఘ్యమర్ఘమితివాదినన్యపం । సోనవేక్ష్యభరతాగ్రజోయతః
క్షత్రకోపదహనార్చిషంతతః । సందధేన్మశముదగ్రతారకామ్॥

౬౯

తేనకార్ముకనిషక్తముష్టినా । రాఘవోవిగతభీఃపురోగతః
ఆంగులీవివరచారిణంశరం । కుర్వతానిజగదేయుయుత్సునా॥

౭౦

క్షత్రజాతమపకారవైమే । తన్నిహత్యబహుశఃశమంగతః
సుప్తసగ్పిదదండఘట్టనా । దోషితోస్మితవిక్రమశ్రవాత్॥

౭౧

మైథిలస్యగురురన్యపార్థివై । స్వంకిలానమితపూర్వమక్షణోః
తన్నిశన్యశ్చతాసమర్థయే । వీర్యశృంగమివభగ్నమాత్మనః॥

౭౨

అన్యదాజగతిరామఇత్యయం । శబ్దఉచ్ఛరితఏవమామగాత్
ప్రీడమావహతిమేససంపత్తి । వ్యస్తస్పృత్తిరుదయోన్మఖేత్వయి॥

౭౩

విభ్రతోస్త్రుచరేప్యకుంతితం । ద్వౌరిపూమమమతౌసమాగసౌ
ధేనువత్సవారణాచ్ఛహాయ । స్వంచక్రిమపహర్షముద్వేతః॥

౭౪

గాలి మొదలగు దుర్నిమి ♦ త్తాళిఁజూచి । శాంతిఁ గూరిచి గురుని భూ ♦ జానియడుగఁ
గడకు శుభమగునని తెల్పి ♦ కార్యవిదుని । చింత తగ్గించెఁ గొంత వ ♦ సిష్టమాని॥ ౬౨

అంత క్షణమాత్రమునను నై ♦ వ్యములముందు । నగపడియె గొప్పతేజ మ ♦ త్యద్భుతముగ
నులిమికొని కన్నులను నైని ♦ గులు గనంగ । నెట్టకేలకుఁ బూరుషా ♦ కృతిగఁదోచె॥ ౬౩

సోమతోఁ గూడియున్నట్టి ♦ సూర్యుపగిని । భుజగముండెడు చందన ♦ భూజమట్లు
జనకు నంశము చూపెడు ♦ జన్నిదంబుఁ । దల్లియంశపు ధనువును ♦ దాల్చినట్టి॥ ౬౪

అట్లుఁ గఠినంపు మతిని మ ♦ ర్యాదదప్పి । యున్న జనకుని యాజ్ఞాలో ♦ నుండి చనక
కరమునడఁకెడు తల్లిదొ ♦ శిరమునఱకిల్లి । గెలిచి కరుణను ధారుణి ♦ గెలిచినట్టి॥ ౬౫

ఉద్విగ్ధా త్తత్రియుల నిర్వ ♦ దొక్కమాటు । తాను జంపిన సంఖ్యను ♦ దలఁపుగొలుప
నమల రుద్రాక్ష మాలయ౯ ♦ వ్యాజమునను । దనదు కడిచెవి మీదను ♦ దాల్చినట్టి॥

ఆశ్మ ఫిశ్యధచేఁ గన్న ♦ యాగ్రహమున । భూపకులములఁ బరిమార్పఁ ♦ బూనినట్టి
భాగ్యవునిఁ జూచి బాలుడొ ♦ పట్టిఁజూచి । తనదుచశఁగూర్చి చింతిల్లె ♦ దశరథుండు॥

పుత్త్రునందును దారుణ ♦ శత్రునందు । వర్తిలెడు రామనామంబు ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రിയము భయమును గొలిపెన ♦ హృదయమందు । హాఁ ఖణులందుమణిజాతి ♦ మట్టులపుడు॥

భాగ్యం డర్ఘ్య మిదెయని ♦ పలుకునృపుని । నైపుమాడక రాముని ♦ నైపుఁబఱపె
మహిపులకు మండు కోపంపు ♦ మంటఁబోలు । వెఱపు గొలిపెడు గ్రుడ్డల ♦ వేడిచూపు॥

పోరునకుఁ గాలుద్రవ్యమ ♦ ముష్టిచేతఁ । జాపమునుబట్టి వ్రేళ్లు ♦ సందులందు
నిమిగూర్చినభాగ్యం ♦ డెట్టయెదుట । భయపడకయున్న రాముతోఁ ♦ బలికెనిట్లు॥

శత్రుపదమయ్యెనపకృతి ♦ క్షత్రజాతి । దానిఁబల్మలుగూర్చి శాం ♦ తంబుగనియుఁ
గట్టదెబ్బనునుప్తాహి ♦ కనలునట్లు । కనలితినినీపరాక్ర మా ♦ కగ్ధనమున॥ ౭౦

ఇతరసరపతులెస్వరు ♦ నింతవఱకు । వంచియెటుఁగని జనకుచా ♦ పంబునీవు
విటుపవినియెంచితిని నాదు ♦ షక్రిమంబు । శృంగభంగంబుగాంచెనీ ♦ చేతనంచు॥ ౭౧

నోటిలోనుండిరామయ౯ ♦ మాటవెడల । లోకమునఁజెల్లుచుండెను ♦ నాకెమున్న
అట్టి షేరున విపరీత ♦ మైననృత్తి । నీవునర్థిల్ల లజ్జ వ ♦ హించినాడ॥ ౭౩

అద్రియందునుజెడనట్టి ♦ యస్త్రమూను । నాకుసమశత్రులిర్వు రే ♦ లోకమందు
నావుదూడనుగొనిచన్న ♦ హైహయండు । నావిమలకీర్తిగొననున్న ♦ నీవొకఁడవు॥

క్షత్రియాంతకరణోపవిక్రమః । నైనమామవతినాజితేత్వయి
పావకస్యమహిమాసగణ్యతే । కక్షుజ్జ్వలతినాగరేషియః॥

౨౫

విద్ధిచాత్రబలమోజసాహరే । రైశ్వరంధరురభాజియత్వయా
ఖాతమూలమనిలోనదీరయైః । పాతయత్వపిమృదుస్తటద్రుమం॥

౨౬

తస్మదీయమిదమాయుధంజ్యయా । సంగమయ్యసశరంవికృష్యతాం
తిష్ఠతుప్రధనమేవమప్యహం । తుల్యబాహుతరసాజితస్త్యయా॥

౨౭

కాతగోసియదివోద్ధతార్చిషా । తర్జితఃపరశుధారయామమ
జ్యానిఘాతకఠినాంగుళీర్వృథా । బధ్యతామభయయాచనాంజలిః॥

౨౮

ఏవముక్తవతిభీమదర్శనే । భార్గవేస్మితవికంపితాధరః
తద్ధనుర్గ్రహణమేవరాఘవః । ప్రత్యపద్యతసమర్థముత్తరం॥

౨౯

పూర్వజస్మధనుషాసమాగతః । సోతిమాశ్రలఘుదర్శనోభవత్
కేవలోపినుభగోనవాంబుదః । కింపునస్త్రిదశచాపలాంఛితః॥

౩౦

తేనభూమినిహితైకకోటితత్ । కార్ముకంచబలినాధిరోపితం
నిప్రభశ్చరిపురాసభూభృతాం । ధూమశేషఇనధూమకేతనః॥

౩౧

తావుభావపిపరస్పరస్థితౌ । వర్ధమానపరిహీనతేజసౌ
పశ్యతిస్త్రిజనతాదినాత్యయే । పార్వతౌశశిదివాకరావివ॥

౩౨

తంకృపామృదురవేక్ష్యభార్గవం । రాఘవఃస్థలితవీర్యమాత్మని
స్వంచసంహితమమోఘమాశుగం । వ్యాజహరహరనూనుసన్నిభః॥

౩౩

నప్రహర్తుమలమస్మినిర్దయం । విప్రైశ్చత్యభిభవత్యపితృయి
శంసకింగతిమనేనపత్రిణా । హన్మిలోకముతతేమఖార్జితం॥

౩౪

ప్రత్యువాచతమృషిర్నతత్త్వత । స్త్వాంనవేద్మిపురుషంపురాతనం
గాంగతస్యతప్తథామవైష్ణవం । కోపితోహ్యసిమయాదిదృక్షుణా॥

౩౫

భస్మసాత్కృతవతఃపితృద్విషః । పాత్రసాచ్ఛవనుధాంససాగరాం
ఆహితోజయవిపర్యయోపిమే । శ్లాఘ్యఏవపరిమేష్ఠినాత్వయా॥

౩౬

తద్గతింమతిమతాంవరేప్సితాం । పుణ్యతీర్థగమనాయరక్షమే
సీడయిష్యతినమాంఖిలీకృతా । స్వర్గపద్ధతిరభోగలోలుపం॥

౩౭

క్షత్రియులసంహరించిన ♦ శౌర్యమయ్యుఁ | గడఁగినినుగెల్వదేని నా ♦ కిడునెత్తపి
గడ్డిమోపుననెట్టులో ♦ కడలినట్లై | కాలినంగానె గణియింతు ♦ కీలిమహిమ॥ ౭౫

ఎఱుఁగుమివట్టెత్తుచిన ♦ యీశుధనువు | హరిబలంబుననిస్సార ♦ మైనదందు
నేఱువేరులదొలఁచినఁ ♦ దీరతరువు | గూలదే సన్నగాలికిఁ ♦ గూడజగతి॥ ౭౬

నాచుధనువిదేదీనికి ♦ నారితోడిగి | శరముసంధించిలాగుము ♦ సమరమేల
యింతచేసినఁజాలునే ♦ నెంతునీకు | సమబలునకోడినట్టులు ♦ సంగరమున॥ ౭౭

మంటలెగయుచునుండెడు ♦ మత్కురార | ధారకడుచుదైగ్యంబు ♦ జాతెనేని
ఁట్టిగానారిదెబ్బల ♦ గట్టిండిన | వేళ్ళనోయిటనభయంబు ♦ వేడు చెడకు॥ ౭౮

భార్గవుఁడుభీమరూపుఁడు ♦ పలుకనిట్లు | పెదవిచిటునవ్వుచేతను ♦ గదలనతని
ధనువుగొనెరాఘవుండిదె ♦ తగినయట్టి | యుత్తరంబనియెంచితాఁ ♦ జిత్తమందు॥ ౭౯

తొంటిజన్మంపుఁదనదగు ♦ వింటితోడఁ | గూడిరాఘవుఁడెంతయుఁ ♦ జూడనొప్పెఁ
దొలిమొగిలెచూడసాగనుగాఁ ♦ దోచుచుండనింద్ర)చాపంబుతోఁగూడ ♦ నెంచఁదరమె॥

ధరణిపైమోపికోటిని ♦ ధనువునందు | భూరిబలుఁడగురాముఁడు ♦ నారితోడుగ
భార్గవుఁడురాజశత్రుఁడు ♦ ప్రభఁదొఱంగి | పొగయెమిగిలినయయ్యగ్ని ♦ పగిదినుండె॥

ఉభయులనోన్యన్యమెదురుగా ♦ నుండివర్ధ | మానపరిహీనతేజులై ♦ కాననైరి
చుట్టుఁజూచుచునుండెడు ♦ చూపరులకుఁ | షార్వణదినాంతహిమకర ♦ భానులట్లు॥ ౮౦

స్కందుఁబోలినదశరథ ♦ నందనుండు | వింటమిడివోనితనశర ♦ ముంటఁజూచి
తనకునోడినభార్గవు ♦ దశనుజూచి | పరమకరుణార్ద్ర)హృదయుఁడై ♦ పలికెనిట్లు॥ ౮౧

ఎంతమర్యాదమీఱిన ♦ నీవువిపుఁ | డాటఁ గొట్టనునిన్నునే ♦ నచయవృత్తి
నెడ్డినాశరముననేయ ♦ నిత్తువిపుడు | గమనమో యాగఘలితలో ♦ కమ్మొ చెపుమ॥ ౮౨

అనుమబుషిపల్కెఁబరమేశ ♦ యాదిపురుష | క్షీతిగతమువిష్ణుతేజమీ ♦ క్షీంచుకోర్కి
నాగ్రహమునీకుఁగొల్పితి ♦ నంతెకాని | నిన్ను నెఱుఁగమిచేఁగాదు ♦ నిఖిలవేద్య॥ ౮౩

మజ్జనకశత్రుతతుల భ ♦ స్మరంబునేసి | వార్ధియతభూమి పాత్రుల ♦ షశమునేసి
యెంతయుఁగృతార్థుఁడొనాకు ♦ నీవుగొల్పు | నపజయంచేనిశ్లాఘ్యమే ♦ యగునుదేవ॥

పుణ్యతీర్థమ్మలకునేగ ♦ బుధవరేణ్య | నాదుగమనమ్మకాపాడి ♦ మోదమిడుము
నాకసౌఖ్యంబునందునా ♦ కాసలేమి | యదిచెడినవంతగల్గ దా ♦ వంతయైన॥ ౮౪

ప్రత్యపద్యతతథేతి రాఘవః । పార్జ్యుశ్చవిససర్జసాయకం
భార్గవస్యనుకృతోఽసిసోభనత్ । స్వర్గమార్గపరిఘోదురత్యయః॥

౮౪

రాఘవోపిచరణౌతపోనిధేః । తుమ్యతామితీదత్ సమస్పృశత్
నిర్జితేషు తరసాతరస్వినాం । శత్రుః పృణతి రేవకీర్తయే॥

౮౫

రాజసత్వమనఘాయమాత్మకం । శిశ్ర్యమస్మిగమితఃశమందా
నస్వనిందితఘలోమమత్వయా । నిగ్రహోఽప్యయమనుగ్రహీకృతః॥

౮౬

సాధయామ్యహమఽఘ్నమస్తుతే । దేవకార్యముపపాదయిష్యతః
ఊచివానితివచఃసలత్కృణం । లక్ష్మణాగ్రజమృషిస్తిరోదధే॥

౮౭

తస్మిన్ గతేవిజయినంపరిరభ్యరామం

న్నేహాదమన్యతపితాపున రేవజాతం

తస్యాభవత్క్షణశుచఃపరితోషలాభః

కక్షాగ్నిలంఘితతరోరివవృష్టిపాతః॥

౮౮

అథపథిగమయిత్వాక్ష్మేపురమ్యాపకార్యే

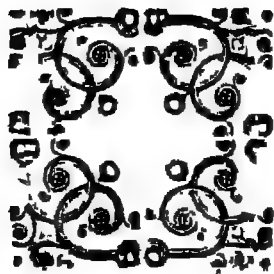
కతిచిదవనిపాలశర్వరీః శర్వకల్పః

పురమఽశదయోధ్యాం మైథిలీదర్శనీనాం

కువలయితగవాక్షాంలోచనైరంగనానాం॥

౮౯

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతా
భార్గవవిజయో నామైకాదశఃసర్గః.

అట్లేయనిరాఘవండు మహాద్భుతముగఁ | దూర్పుదెసఁజూచిరయమునఁ ♦ దూఁపునదలె
భార్గవుఁడుపుణ్యధనుఁడయ్య ♦ స్వర్ణమార్గ | మతనికెంతయుదుర్గమం ♦ బయ్యెనంత॥౧౫
అత్తపోనిధిచరణంబు ♦ లంటిరాముఁ | డెంతయునునమ్మిఁడై తుమి ♦ యింపుఁడనుచు
శౌర్యమునుజూపిగెల్చిన ♦ శత్రులందు | వినయమేకదక్షి ర్తికి ♦ విహలపథము॥ ౧౬

జననిసంబంధమగురాజ ♦ సమ్మఁ దొలఁచి | జనకసంబంధమయినట్టి ♦ శాంతిఁగొలిపి
హితముగాఁగూర్చినా వనిం♦దితఁఫలంబు | నిగ్రహంబయ్యునయ్యె స♦చుగ్రహంబు॥ ౧౭

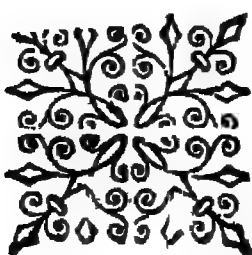
దేవకార్యమ్మలనుదీర్చు ♦ దివ్యచరిత | యరిగెదనునీకునిర్విఘ్న ♦ మగునుగాక
యనుచులక్ష్మణుతోడిరా♦మునకునుడివి | నృప్తిగతికిమునీందుఁ డ♦దృశ్యుఁడయ్యె॥ ౧౮

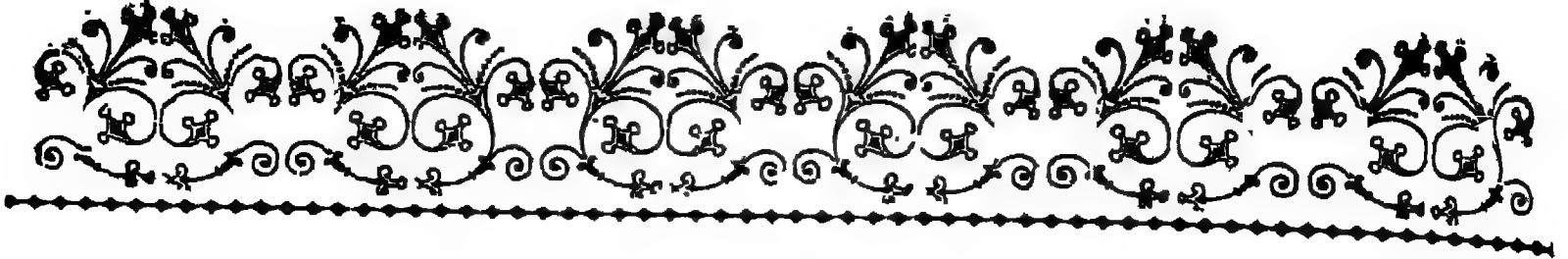
చ॥ మునియటులేగ గెల్పగొని ♦ మోచునుగూర్చినరాము కాఁగిటన్
జనకుఁడుచేర్చిపట్టికిఁ బు♦నర్జననంబనియెంచెఁ బ్రేమమై
వనటయొకింతగాంచిన నృ♦పాలుని కాపలిహర్ష మెన్నఁగా
జనశిఖితప్రశాఖికగు ♦ వర్షముభాతిగనొప్పె నెంతయున్॥ ౧౯

ఉత్సాహము. దారిగడచి యూరియవలఁ ♦ దనరుచటగృహంబులన్
భూరిమహినుఁగొన్ని రేలు ♦ వుచ్చితేఁడుసొచ్చె మా
రారిసముఁడునీతఁజూచు ♦ నంగనాళినయనముల్
సోరణములఁగల్వపూల ♦ సోగనుఁగననయోధ్యుల్॥ ౨౦

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మీంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు భార్గవవిజయంబను నేకాదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

~~~~~

ద్వా ద శః స ర్గః

—:0:—

నిర్విప్ల విషయన్నేహః । సదశాంతముపేయివాన్ ఆసీదాసన్న నిర్వ్యాః । ప్రదీపార్చివోషసి॥	౧
తంకర్ణ మూలమాగత్య । రామేశ్రీర్నృత్యతామితి కై కేయీ శంకయేవాహ । పలితచ్ఛద్రునాజరా॥	౨
సాపారాజ పారకాంతస్య । రామస్యాభ్యుదయశ్రుతిః ప్రత్యేకం హృదయాం చకే । కుల్యేవోద్యానపాదపాఞ్॥	౩
తస్యాభిషేక సంభారం । కల్పితం కూరనిశ్చయా దూషయామాసకై కేయీ । శోకోఽష్టైః పార్థివాశ్రుభిః॥	౪
సాకిలాశ్వాసితాచండీ । భర్తాతత్సశ్రుతౌవరా ఉద్వవామేంద్రసిక్తా భూ । ర్భిలమగ్నా వివోరగా॥	౫
తయోశ్చతుర్దశైకేన । రామంపావ్రాజయత్సమాః ద్వితీయేన నుత వైచ్య । ద్వైశవైకఫలాం శ్రియం॥	౬
ప్రితాదత్తాం రుద్రరామః । పౌడ్మహీం పృత్యపద్యత పశ్చాద్వనాయగచ్ఛతి । తదాజ్ఞాం ముదితోగ్రహీత్॥	౭
దధతో మంగళక్షౌమే । వసానస్యచపల్కలే దదృశుర్విస్మితాస్తస్య । ముఖరాగం సమంజనాః॥	౮
స సీతాలక్ష్మణసఖః । సత్యాధురు మలోపయన్ వివేశ దండకారణ్యం । ప్రత్యేకంచ సతాం మనః॥	౯

ర ఘు వం శ ము.

ద్వా ద శా శ్వా న ము.

గీతములు.

పీల్చిచమురెల్లఁ బ్రాభాత ధ్వజము ♦ వేళయందు । వత్తికొన నారనున్న దీ ♦ పంబుపగిది
 సఖిలవిషయాళిసౌఖ్యంబు ♦ లనుభవించి । మోక్షనికటాంతదశనుండె ♦ భూవిభుండు॥ ౧
 వెల్లనెండుకలనుమిష ♦ వెట్టిముదిమి । కైకయందలిశంక భూ ♦ కాంతుచెవికి
 మూలమునఁజేరిసిరిని రా ♦ మునికినియ్య । మనవిచేయుచునున్నదో ♦ యనఁగఁదోచె॥ ౨
 పురవనములోనియొక్కొక్క ♦ తరువునకును । గాల్వహర్షంబుగూర్చెడు ♦ కరణినపుడు
 శ్రీకరునిరాము పట్టాభి ♦ షేకవార్త । ప్రజలలో నెల్లవారికి ♦ బ్రమదమిడియె॥ ౩
 రామరాజ్యాభిషేక కా ♦ ర్యములనెల్లఁ । గతివనిశ్చయురాలైన ♦ కైకచెటిచెఁ
 గడువగపుచేతవెచ్చగాఁ ♦ గారుచుండు । భూమిపాలునికన్నీటి ♦ బొటచేత॥ ౪
 డిబ్బడించెడుపతి కతఁ ♦ డొసఁగనున్న । రెండువరములవెలిఁబుచ్చె ♦ జండ్లికైక
 వృష్టిఁదడిసినభూమిదా ♦ బిలమునుండి । రెండుపాములవెలిఁబుచ్చు ♦ రీతిదోప॥ ౫
 రామునొక్కవరాన న ♦ రణ్యమునకు । నేగఁజేసెనుబదునాలు ♦ గేండ్లదాఁకఁ
 దనకువైధవ్యమొక్కటే ♦ దక్కునట్టి । సూనురాజ్యము నన్య వ ♦ రానఁగోరె॥ ౬
 మొదటఁదండ్రియొసంగిన ♦ భూభరమ్ము । రాఘవుఁడుగొనె నశ్రువుల్ ♦ రాలుచుండ
 నంతవనికేగుమనియెడు ♦ నతనియాజ్ఞ । నల్లులస్తంతోపమునఁగొనె ♦ నబ్బురముగ॥ ౭
 పట్టునల్లులశుభముగఁ ♦ గట్టునపుడు । తగనిపొనారచీరెలఁ ♦ దాల్చునపుడు
 సమముగానుండు ముఖవికా ♦ సముననొప్పు । రాముఁగనిప్రజ విస్మయా ♦ క్రాంతమయ్యె॥ ౮
 సత్యమందుండిజనకుండు ♦ జారకుండ । విడక సీతయు సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండు
 దండకారణ్యమునుమఱి ♦ ధరణినుండు । ప్రతినుజనచిత్తమునుజొచ్చె ♦ రాఘవుండు॥ ౯

రాజా పితద్వియోగార్తః । స్మృత్వాశాపం స్వకశ్రుజం
శరీరత్యాగమాత్మేణ । శుద్ధిలాభ మమన్యత॥

౧౦

ఓప్రాప్త కుమారంత । ద్రాజ్యమస్తమితేశ్వరం
రంధ్రాన్వేషణదక్షాణాం । ద్విషామామిషతాం యయా॥

౧౧

ఆథానాథాః ప్రకృతయో । మాతృబంధు నివాసినం
మాలైరానాయయామాను । ధృతంస్తంభితాశుభిః॥

౧౨

శుక్తిత్వా తథావిధం మృత్యుం । కైకేయా తనయాః పితుః
మాతుర్న కేవలం స్వస్యాః । శ్రియోప్యాసీ త్పరాజ్ముఖిః॥

౧౩

ససైన్యశ్చాప్యగాద్రామం । దర్శితానాశ్రమాద్యైః
తస్యపత్యైః ససామిత్రైః । రుధశుర్వసతి ర్ద్రిమాన్॥

౧౪

చిత్కూట వనస్థంచ । కథితస్వర్గతిర్దురోః
ఽత్యైన్యని మంత్రయాంచకే । తమనుచ్ఛిప్త సంపదా॥

౧౫

సహిప్రథమజేతస్మిన్ । నకృత శ్రీపరిగ్రహే
పరివేత్తారమాత్మానం । మేనేస్వీకరణాద్భుజః॥

౧౬

తమశక్యమపాకృష్టం । నిదేశాత్స్వర్గిణః పితుః
యయాచే పాదుకే పశ్చాత్ । కర్తుం రాజ్యాధి దేవతే॥

౧౭

సవిస్మప్తస్తదేత్యుక్త్వా । భ్రాత్రానైవాశిత్పురీం
వందిగామిగతస్తస్య । రాజ్యంన్యాస మివాభునక్॥

౧౮

దృఢభక్తి రితిజ్యేష్ఠే । రాజ్యతృష్టాపరాజ్ముఖిః
మాతుః పాపస్య శుద్ధ్యర్థం । ప్రాయశ్చిత్తమివాకరోత్॥

౧౯

రామోపి సహవైదేవ్యే । వనేవస్యేనర్తయన్
చచార సానుజః శాంతో । వృద్ధేత్వాకు వ్రతం యువా॥

౨౦

ప్రభావస్తంభితచ్ఛాయ । మాశ్రితః సవనస్పతిం
కదాచిదంకే సీతాయాః । శిశ్యేకించదినశ్రమాత్॥

౨౧

ఐంద్రః కిలన ఖైస్తస్యా । విదదారస్తనాద్విజః
ప్రియోపభోగ చిహ్నేషు । పౌరోభాగ్య మివాచరన్॥

౨౨

సయనాదానాసికేందుఁ ♦ దల్లశిల్లి । స్వక్రియగుగ్గినట్టి శా ♦ పమునుదలఁచి
శాన్తార్చనపాపకృ ♦ త్యమునకరయఁ । దనువుదొఱుగుటె పరిహార ♦ మనుచునెంచె॥ ౧౦

అస్తమించినరాజును ♦ నడవిజన్న । రాజనుతులునుగలయట్టి ♦ రాజ్యమపుడు
హాపములఁజక్కఁగనిపెట్టి ♦ నోపునట్టి । యరివృశాలురకెరయగు ♦ నట్టులుండె॥ ౧౧

అంతఃబతిలేనిమఁత్రు ల ♦ త్యంతస్థతిని । నక్షులనునీరురానీని ♦ యాప్తనకుల
చేతగప్పించిరప్పుడు ♦ మాతృబంధు । నిలయమందున్నభరతుని ♦ నీతిపరు॥ ౧౨

జనకుడవ్విధిమరణంబు ♦ గనినవార్త । వినినయంతనైకకేయి ♦ తనయఁడాత్మ
జీననికేగాకవిపుల రా ♦ జ్యంపుసిరికి । విషయసౌఖ్యాళికినిగూడ ♦ విముఖుడయ్యె॥ ౧౩

అనుజుసౌమిత్రితోఁగూడి ♦ యగ్రజుండు । విశ్రమించినవృక్షమ్ము ♦ లాశమన్థ
శ్రాతనికిఁజూపఁగార్చుచు ♦ నశ్రువులను । బలముతోరాముదారిని ♦ భరతుడేగె॥ ౧౪

చిత్రకూటన్ధుడౌరాము ♦ చెంతఁజేరి । దివికిజనకుఁడుచనుటను ♦ దెలియఁబటిచి
య్యమ్యులంటంగఁగాని రా ♦ జ్యంపుసిరికి । బిలిచెరమ్మంచుభరతుఁడు ♦ వినయరతుఁడు॥

రాజ్యరమనగ్గిజుండైన ♦ రాఘవుండు । చేకొనకయుండదానిఁదా ♦ స్వీకరింప
నన్నకుమముందుఁబెండ్లాడి ♦ నట్టిపాపి । యగుదుననియెంచెభరతుండు ♦ న్యాయవిదుఁడు॥

స్వర్గవాసునిజనకు శా ♦ సనముదాటఁ । దనకుఁగాదనిరాఘవుం ♦ డనినఁ గుదకుఁ
బాదుకలనేనియియ్యఁగా ♦ భరతుడక్షిగె । బూజ్యదేవతలుగనుంచ ♦ రాజ్యమునకు॥

అట్లెయనిపల్కిపంపిన ♦ నన్నవీడి । చొరకపురమునయోధ్యను ♦ భరతుడంత
సేనియచుపేరనొప్పెడు ♦ నగరిచుండి । యిడిననిక్షేపమునువలె ♦ నేతెభువిని॥ ౧౫

తలియొనరించినట్టి పా ♦ తకమునకును । దగినపరిహారమోయన ♦ ధర్మనిరతి
రాజ్యతృష్ణచుదొఱుగి య ♦ గ్రజునియందుఁ । బరమదృఢభక్తిగల్గి య ♦ భరతుఁడుండె॥ ౧౬

ధరణినిత్యాకుకులులు వృ ♦ ధ్ధ్వమందుఁ । బొందుచిత్రమును యావన ♦ మందెతాల్చి
భార్యతోలక్ష్మణునితోడ ♦ వనమువనము । శాంతమతిరాఘవుండును ♦ సంచరించె॥ ౧౭

ఒక్కతటిరఘుకులమణి ♦ యొక్కయింత । బడలినట్టులు జానకి ♦ తొడచుదాను
బండ్లియెంతయువిశ్రాంతి ♦ వడయుచుండె । దనమహిమచేతఁగదలని ♦ తరువునీడ॥

చేరిరామునియుపభోగ ♦ చిహ్నములకు । దోషమెంచినయట్టులు ♦ ధూర్తుడైన
యోమరపతిసందనుండు కా ♦ కానురుండు । గోశచేజీరెజానకి ♦ కుచయుగంబు॥ ౧౮

తస్మిన్నాస్థదిషీకాస్త్రం । రామారామావబోధితః
భ్రాంతశ్చ ముముచేతస్మా । దేక శేత్రస్యయేనసః॥

౨౩

రామస్తావసన్న దేశత్వా । దృఢతాగమనంపునః
ఆశంక్యోత్సుక సారంగాం । చిత్రకూటస్థలీం జపశా॥

౨౪

ప్రియయావాతిథేయేషు । వసన్నప్సికులేషుసః
దక్షిణాందిశమృతేషు । వార్షికేష్వివ భాస్కరః॥

౨౫

బభౌతమను గచ్ఛంతీ । విదేహాధిపతేఃసుతా
ప్రితిషిద్ధాపికై కేమ్యూ । లక్ష్మీరివగుణోన్ముఖీ॥

౨౬

అనసూయాతిస్సృష్టేన । పుణ్యగంధేన కాననం
సాచకారాంగ రాగేణ । పుష్పోచ్ఛలితవట్పదం॥

౨౭

సంధ్యాభ్రకపిశస్తస్య । విరాధోనామ రాక్షసః
అతిష్టన్మార్గ మాపుత్య । రామస్యేందోరి వగ్రహః॥

౨౮

సజవళితయోర్మధ్యే । మైథిలీంలాక శోషణః
నభోనభస్యయోర్వృష్టి । మవగ్రహ ఇవాంతరే॥

౨౯

తంవినిష్ఠిష్య కాక్సుత్థై । పురాదూషయతి స్థలీం
గంధేనాశుచినాచేతి । వసుధాయాం నిచఖ్నుతుః॥

౩౦

పంచనట్యాంతతోరామః । శాసనాత్కుంభ జన్మనః
అనపోథ స్థితిస్తస్థా । వింధ్యాద్రిః ప్రకృతావివ॥

౩౧

రావణాపర జాతత్రీ । రాఘవం మదనాతురా
అభిపేదే నిదాఘూర్తా । వ్యాలీవమలయద్రుమం॥

౩౨

సాసీతాసన్నిధావేవ । తంవప్రేకథితాన్వయా
ఆత్యారాధోహి నారీణా । మకాలజ్ఞో మనోభవః॥

౩౩

కళత్రీవానహంబాలే । కనీయాంసం భజస్వమే
ఇతిరామోవృషస్యంతీం । వృషస్కుంధః శశాసతాం॥

౩౪

జ్యేష్ఠాభిగమనాత్పూర్వం । తేనాప్యనభినందితా
సాభూదో మాశ్రియాభూయో । నదీవోభయకూలభాక్॥

౩౫

అంతఃపరియోరాలః లేపః గా ♦ ననురమీద । తెల్లుతూపునుజానకీ ♦ పల్లభుండు
పటపెవాడునుగిరగిరః ♦ దిరిగితిగి । తన్నురక్షించుకొనెనొక ♦ కన్నునొసఁగి॥ ౨౩

చేరుపలదుంటభరతుండు ♦ చేరుమరల । ననెడుశంకనుసౌమిత్రి ♦ యగ్రజుండు
జంకగమితమిదనుఁజూచు ♦ చిత్రకూట । గిరిపరపాఠంతమునువీడి ♦ తరలెముందు॥ ౨౪

కూర్మినాతిధ్యమిడుఋషి ♦ కులములందు । దాశరథియుండి దక్షిణ ♦ దేశమరిగె
వర్షమిడునట్టివక్షత్రీ ♦ వర్గమందు । నర్కుడువసించిదక్షిణ ♦ మరుగునట్లు॥ ౨౫

జనకనుతరామువెనుకను ♦ జనుటచూడఁ । బ్రవిమలగుణాలివరియించు ♦ రాజ్యలక్ష్మీ
కైకవారింపనిలువక ♦ కడఁగియతని । వెనుకనేచనుదెంచెనో ♦ యనఁగఁదోచె॥ ౨౬

తనకునననూయయొసఁగఁగాఁ ♦ దనరుచుండు । నంగరాగంబులోపల ♦ నమరునట్టి
పుణ్యగంధంబుచేసీత ♦ పుష్పములను । నడవిలోదుమ్మెదలువీడు ♦ నట్లుచేసె॥ ౨౭

సంజగల్గెడుమేఘంపుఁ ♦ జాయవాడు । ప్రబలబలుఁడువిరాధుఁడ౯ ♦ రాక్షసుండు
దాశరథిలోవకడ్డమై ♦ తానునిలిచెఁ । జంద్రుదారికిరాహువు ♦ చందమునను॥ ౨౮

రామలక్ష్మణులకుమధ్యఁ ♦ గ్రాసుసీత । నెత్తికొనిపోయెలోకంబు ♦ నేర్చుననుర
దవిలి శావణభాద్రపదాలనడిమి । వృష్టినినఁగ్రహంబు హరించునట్లు॥ ౨౯

అంతఃగాకుత్స్థులిర్వరా ♦ యధముఁజంపి । ముందుదర్శంధమునఋషి ♦ భూమిచెడక
యుండువిధమునుదలపోసి ♦ యుర్వియందు । దేనుజదేహంబుఁబూడ్చిరి ♦ ధగ్మరతులు॥

అంతఃగుంభజాననుమతి ♦ నాత్మనియతిఁ । బంచపటిలోనశ్రీరామ ♦ భద్రుఁడుండె
నమ్మునీందునియాజ్ఞ వింధ్యాచలంబు । తనయథాస్థితిలోపలఁ ♦ దనరునట్లు॥ ౩౦

ఆప్సుడారావణానుజ ♦ చుప్పనాతి । రామకడఁజేరెఁగామాతు ♦ రత్వమునను
నధికగ్రీష్మాతపార్తయకా ♦ నాడుఁబాము । చందనపుఁజెట్టుకడఁజేరు ♦ చందమునను॥

సీతయెదుటనెవంశంబు ♦ చెప్పికొనుచు । వెలిపటిచెరామునకుఁదన ♦ పలపుననుర
యతిశయోద్రిక్తలెనట్టి ♦ యతివలందు । స్మరునకుండునె సమయంబు ♦ నెఱుఁగుతెలిః

భార్యగలవాడనేఁగాన ♦ బాలనాదు । తమ్ములత్మణునేవింపఁ ♦ బొవ్వుటంచు
మూఁపులాఁబోతుమూఁపులఁ ♦ బోలువాడు । రాఘవుఁడుదెచ్చెఁగాముకుఁ♦రాలికంత

ఆగ్రజునిచెంతఁజేరిన ♦ దగుటఁదనకు । నర్హగాదనిసౌమిత్రి ♦ యఁపివేయ
మరలరామునిగదిసి యు ♦ ర్మార్గురాలు । రెండుదరులంటునదివలె ♦ నుండెఁజూడ॥ ౩౧

సంరంభం మైథిలీహాసః । త్షణసౌమ్యం నినాయతాం
నివాతస్తిమితాం వేలాం । చంద్రోదయ ఇవోదధేః॥

౩౬

ఫలమస్యోపహాసస్య । సద్యః ప్రాప్స్యసి పశ్యమాం
మృగ్యాః పరిభవోవ్యాఘ్రాః । మిత్యవేహి త్వయాకృతం॥

౩౭

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం భర్తు । రంకం నిర్విశతీం భయాత్
రూపం శూర్పణఖానామ్నః । సదృశం ప్రత్యపద్యత॥

౩౮

లక్ష్మణ ప్రధమంశృత్వా । కోకిలా మంజుభాషిణీం.
శివాఘోరస్వనాం పశ్చాత్ । బుబుధే వికృతేతితాం॥

౩౯

పర్ణశాలా మధక్షిపిం । విశృతాసిః ప్రవిశ్యసః
వైరూప్య పౌనరుక్త్యేన । భీషణాం తామయోజయత్॥

౪౦

సావక్రీనఖిధారిణ్యా । వేణుకర్కశ పర్వయా
అంకుశాకార యాంగుళ్యా । తావతర్జయదంబరే॥

౪౧

ప్రాప్యచాశు జనస్థానం । ఖరాదిభ్య స్తథావిధం
రామోప క్రమమాచఖ్యౌ । రక్షః పరిభవం నవం॥

౪౨

ముఖావయవలూనాం తాం । నైఋతా యత్పురోదధుః
రామాభియాయినాంతేషాం । తదేవా భూదమంగళం॥

౪౩

ఉదాయుధానా పతత । స్తాన్ దృష్త్వా ప్రేక్ష్యరాఘవః
నిదధే విజయాశంసాం । చాపే నీతాంచ లక్ష్మణే॥

౪౪

ఏకోదాశరథిః కామం । యాతుధానాః సహస్రిశః
తేతు యావంత ఏవాజౌ । తావాంశ్చ దదృశేసతైః॥

౪౫

అసజ్జనేన కౌకుత్స్థః । ప్రయోక్త మథదూషణం
నచక్షు మే శుభాచారః । సదూషణమివాత్మనః॥

౪౬

తంశరైః ప్రతిజగ్రాహ । ఖరత్రిశిర సౌచసః
క్రమశస్తే పునస్తస్య । చాపాత్సమ మివోద్యయైః॥

౪౭

తైస్ప్రయాణాం శితైర్బాణైః । ర్యథాపూర్వ విశుద్ధిభిః
అయ్యుద్ధేహతిగైః పీతం । రుధిరంతు పతత్త్రిభిః॥

౪౮

ద్వాదశాశ్వాసము.

౧౩౨

శ్పటికిసౌమ్యముగనున్న ♦ యనురూపు । జనకసుతనన్వనంతనె ♦ కనెనువికృతి
గాభితమినిశాంతంబు ♦ గాంచియున్న । కడలిశశిదోషగదలిక ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౬

చాన ననుగాంచినన్వన ♦ దానిఫలము । గుడుతువిష్పడెచూడుము ♦ తడవులేదు
ఈవొనర్చినయవమతి ♦ యెంచనాకు । లేడిపులికినొనర్చిన ♦ జాడయంచు॥ ౩౭

అమితభీతినిబ్రయనంక ♦ మందువార్మిలు । సీతతోనని యాచుప్ప ♦ నాతియంతఁ
దశమశూర్పణఖాఖ్యకు ♦ దగినయట్టి । భయముగొల్పెడు నట్టిరూపంబుదాల్చె॥ ౩౮

అంతగోకిలవలె మనోహరముగాను । బలికి యావలనక్కూ ♦ తలనుగూయ
లక్ష్మణుడెఱింగెదానిదౌ ♦ లక్షణముల । మనుజులకువైరి మాయలమారియంచు॥ ౩౯

సత్వరమ్మగనాపణ్ణ ♦ శాలజొచ్చి । ఊసిధిద్దంబు నానుమిత్రాసుతుండు
భీతిగొల్పెడునట్లుగా ♦ వికృతిగూర్చె । జూడఁబునరుక్తిగాదోష ♦ శూర్పణఖకు॥

కొక్కివలెజాలవంకర ♦ గొన్నగోళ్ళ । వెదురువలెగట్టిపాటిన ♦ వింతకీళ్ళ
వేళ్ళు లంకుశగతిబట్టి ♦ కూశదనుజ । భయముగొలుపుచునిలిచె నంబరమునందు॥ ౪౦

చనిరయంబుననదిజన ♦ స్థానమునకు । రాక్షసుకర్వధంబున ♦ రాఘవుండు
కొత్తయవమతిగూర్పనా ♦ యత్తమగుటఁ । ఒక్కఁగాఁదెల్పెఖరుడాది ♦ రక్కసులకు॥

ఎదనమందలియవయవ ♦ పాలియెల్లఁ । దరుగఁబడినట్టిదానిని ♦ దమకుముందుఁ
గర్జియఁడుటయే యమంగళముదెల్పె । రాముపై నెత్తినచ్చెడు ♦ రాక్షసులకు॥ ౪౧

దానపులు మీదవైప శస్త్రములనెత్తి । గర్వమునరాగ రాముడు ♦ గాంచియుంచె
జానకినిగాచుబరువు లక్ష్మణునిమీద । విజయభారమ్మునంతను ♦ వింటిమీద॥ ౪౨

రాఘవుండొక్కడేయుండె ♦ రణమునందుఁ । గానిరాక్షసులుండిరి ♦ వేనవేలు
అయినదామెందలుండిరో ♦ యంతమంది । రాములగుపడుచుండిరి ♦ రక్కసులకు॥ ౪౩

ఆత్మదూషణమోగ్ధని ♦ యట్టివాడు । ప్రేమలూచారవంతుడు ♦ రాఘవుండు
దుర్జనులుపంపినట్టియా ♦ దూషణాఖ్య । నెవ్విధంబునదాను సహింపనేర్చు॥ ౪౪

తిరిగిరదూషణులమీదఁ ♦ ద్రిశిరుమీద । నొకటివెనుకమఱొండు కామృకమునుండి
తూపులఁబ్రయోగమొనరింపఁ ♦ జూపరులకు । మూడునొకసారియేసిన ♦ జూడదోచె॥

దేహములదూతీయెప్పటి ♦ తీరునందు । విమలముగనుండుతీవ్ర బాణములుముగురి
పాణిదామవులనుదామ ♦ పట్టికీర్చె । రక్తమునిహంగుముమ్ముల ♦ రాజిపీల్చె॥ ౪౫

తస్మిన్ రామశరోత్కృతే । బలేమహతిరక్షసాం ఉత్థితం దదృశేన్యచ్చ । కబంధేభ్యోనకించన॥	౪౯
సాబాణవర్షిణం రామం । యోధయిత్వాసురద్విషాం అప్రబోధాయ నుష్వాప । గృధ్రచ్ఛాయేషయాధినీ॥	౫౦
రాఘవాస్త్ర విదీర్ణానాం । రావణం ప్రతిరక్షసాం తేషాం శూర్పణఖైవైకా । దుష్ప్రివృత్తిహారాభవత్ ॥	౫౧
నిగ్రహత్స్వనురాస్తానాం । వధాచ్ఛధనదానుజః రామేణనిహతం మేనే । పదం దశనుమూర్ధను॥	౫౨
రక్షసామృగరూపేణ । వంచయిత్వా సరాఘనౌ జహశీతాంపక్షీంద్ర । ప్రియాసక్షుణ విఘ్నతః॥	౫౩
తానీతాన్వేషిణౌగృధ్రం । లూనపక్షమపశ్యతాం ప్రాణైర్దశరథప్రీతే । రనృణాం కంతవర్తిభిః॥	౫౪
సరావణహృతాంతాభ్యాం । వచసాచప్తమైఞ్ఠిలీం ఆత్మనః నుమహత్కర్మ । వ్రణైరావేద్య సంస్థితః॥	౫౫
తయోస్త స్మిన్నవీభూత । పితృవ్యాపత్తిశోకయోః పితరీవాగ్ని సంస్కారాత్ । పరావృత్తిరేక్రియాః॥	౫౬
వధనిర్ధూతశాపస్య । కబంధస్యోపదేశతః ముమూర్చ్ఛ సఖ్యంరామస్య । సమానవ్యసనేహరౌ॥	౫౭
సహత్వా వాలినం వీర । స్తత్పదేచిరకాంక్షితే ధాతోః స్థాన ఇవాదేశం । నుగ్రీవం సంన్యవేశయత్ ॥	౫౮
ఇతస్త తశ్చవైదేహీ । మన్వేష్టుం భర్తృచోదితాః కపయ శ్చేరురార్తస్య । రామన్యేవమనోరథాః॥	౫౯
ప్రివృత్తావుష లబ్ధాయాం । తస్యాః సంపాతదర్శనాత్ మారుతిః సాగరం తీర్ణః । సంసారమివనిర్మమః॥	౬౦
దృష్టావిచిన్వతాతేన । లంకాయాం రాక్షసీవృతా జానకీవిషవల్లిభిః । పరీతేవమృతాపథిః॥	౬౧

శరములను రామచంద్రుడు ♦ తరిగినట్టి । ప్రియమౌఘోరదానన ♦ బలమునందు
మొండెములుతప్పనిలబడి ♦ యుండునట్టి । వెవ్వియునుగానరాకుండె ♦ నెచటఁగనిన॥
శరపరంపరసృష్టిగాఁ ♦ గురియఁచుండు । రామచంద్రునితోడను ♦ రణమొనర్చి
యనురలదళంబులేని ♦ యట్టిదీర్ఘ । నిద్రనుబరుండె గద్దల ♦ నీడలందు॥ ౫౦
రాఘవునియస్త్రములయద్ధ ♦ రంగమందు । నిహతమైనట్టిరాక్షసా ♦ నీకమందుఁ
బదితలవానికీడుప్ట ♦ వార్తఁదెలుప । దూతగానిల్చ నాచుప్ప ♦ నాతియొక్కతె॥ ౫౧
చెల్లెలికినిట్టు లపకృతి ♦ చేయకతన । నాప్తిరదూషణాదుల ♦ నార్చుకతన
ధృదుతమ్ముఁడుతనపది ♦ తలలమీఁద । నుంచెరాముఁడుపదమని ♦ యొంచెమదిని॥ ౫౨
జింకరూ పపురక్కను ♦ చేతనంత । రాఘవులమోసపుచ్చి యా ♦ రావణుండు
కప్పమునకోర్చి ఖగపతి ♦ కలియఁబడుచుఁ । గొంతయడ్డొడిననునీతఁ ♦ గొంచునరిగె॥ ౫౩
అనిజాతనుబెదకు రాఘవులుగనిరి । తెగినతెక్కలతోడను ♦ ముగియనున్న
పాణిములతోడ దశరథు ♦ పాణిసఖుని । ఋణముదీర్చినయట్టియా ♦ గృధ్రవిభుని॥ ౫౪
రావణునిచేతనీత గొం ♦ పోవఁబడుట । తెలిపిమాటలనాత్మీయ ♦ దేహమందుఁ
గన్నప్రిణములఁదన మహా ♦ కార్యములను । బ్రకటపఱిచిజటాయువు ♦ వదలెనునును॥ ౫౫
అతనిమృతిచేతఁ బితృమరణా ♦ ర్తిమరలఁ । గనినవారలు రాముల ♦ త్మణులుభక్తి
జనకునికినలె నగ్నిసం ♦ స్కారమాది । యపరకర్మములొనరిచి ర ♦ తనికంత॥ ౫౬
చంఘఁబడుటను కాపమో ♦ త్తుంబుగన్న । యక్కబంధునియుపదేశ ♦ మనుసరింప
మైత్రివర్ధిల్లఁదనతో స ♦ మానచింతఁ । గ్రాగువానరపతితోడ ♦ రాఘవునకు॥ ౫౭
వారిఁబరిమార్చి యాతని ♦ పదమునందుఁ । జిరతరంబుగ దాని వాం ♦ ఛించునట్టి
షితునిగ్రీవు దశరథ ♦ పుత్రుఁడునిచ్చె । దుడిచిధాతువు నాదేశ ♦ మిడెడునట్లు॥ ౫౮
దెసలదెసలనుజానకీ ♦ దేవివెదుక । వానరేంద్రుఁడు కాసింప ♦ వనచరములు
దేశదేశములనుజాట్టి ♦ తిరుగుచుండె । రాము విరహార్తుచలమనో ♦ రథములట్లు॥ ౫౯
సాధ్వినీతావహదేశ ♦ సత్యవార్తఁ । దానువినఁగల్గిసంపాతి ♦ దర్శనమున
సాగరముదాఁడెమారుతి ♦ సంత్రప్రమమన । దళితమోహుఁడుభవమును ♦ దాటునట్లు॥ ౬౦
చట్టుపమయమాలతీ ♦ చుట్టకొన్న । ప్రవిమలంపుమహాపేధి ♦ పగిదెనుందు
రాక్షసీనృతయైనట్టి ♦ రాకుసతిని । గాంచె బావని లంకను ♦ గలయబెదకి॥ ౬౧

తస్యైభర్తృభిజ్ఞాన । మంగుళీయం దదౌకషిః
ప్రత్యుద్గతమివానుష్ఠై । స్తదానందాశు బిందుభిః॥

౬౨

నిర్వాప్య ప్రియసందేశైః । సీతామతువధోద్ధతః
సదదాహపురీం లంకాం । క్షణసోఘారినిగ్రహః॥

౬౩

పౌత్యభిజ్ఞాన రత్నంభ । రామాయాదర్శయత్కృతీ
హృదయం స్వయమాయాతం । వైదేహ్య ఇవమూర్తిమత్॥

౬౪

సప్తాప హృదయస్యస్త । మణిస్పర్శ నిమిలితః
అపయోధర సంసర్గాం । ప్రియాలింగన నిర్వృతిం॥

౬౫

శృత్వా రామ ప్రియోదంతం । మేనేతత్సంగమాత్సుకః
మహార్ణవపరితేషం । లంకాయాః పరిఖాలఘుం॥

౬౬

సప్తపతీనీ నాశాయ । హరినైనైరనుదుగ్రతః
నకేవలం భుజః పృష్ఠే । వ్యోమ్ని సం బాధవర్త్యభిః॥

౬౭

నివిప్రుదుదధేః కూతే । తంప్రపేదే విభీషణః
స్నేహాన్మృత సుత్యక్తృవ । బుద్ధిమాదిశ్యచోదితః॥

౬౮

తస్మై నిశాచరైశ్వర్యం । పౌతిశుశ్రావరాఘవః
కాలే క్షులసమరభ్యాః । ఫలం బద్ధంతి నీతయాః॥

౬౯

సనేతుం బంధయామాస । ప్లవగైర్లఘాంభసి
రసాతలాదివోన్మగ్నం । శేషం స్వప్నాయశ్చార్జితః॥

౭౦

శేనోత్తీర్ణయథాలంకాం । రోధయామాస పింగళైః
ద్వితీయం హేవపాకారం । కుర్వద్భిరివవానరైః॥

౭౧

రణః ప్రవన్యతేతత్ । భీమః ప్లవగరక్షసాం
ద్విగ్విజృంభితకామత్స । పౌలస్త్యజయఘోషణః॥

౭౨

పాదపాఞ్ద పరిఘః । శిలానిష్పిప్తముద్గరః
అతిశస్త్రనఖన్యాసః । శైలరుగ్గమతంగజః॥

౭౩

అథరామ శిరశ్చేద । దర్శనోద్భ్రాంతచేతనాం
సీతాంమాయేతిశంసంతీ । త్రిజటా సమజీవయత్॥

౭౪

- త్రినిశాపెదురుంగమ్ముఁ ♦ బరమభక్తి । నంజనీనుతుఁడొసఁగె నశ్చయ్యననిమతకుఁ
త్రితోదానినామె పరిగ్రహించెఁ । జల్లగాహర్ష బిందువుల్ ♦ జారఁగఁతుల॥ ౬౨
- గ్రీమునిసందేశమునసీతఁ ♦ గ్రీతిపతిచి । యక్షునిందెగటార్చి యుద్ధతినహించి
శ్రుబంధనములనొక ♦ తుణమునైచి । కినిసిహనుమంతుఁడంత లంకనుదహించె॥ ౬౩
- అక్కతార్థుఁడు కపిచర్యుఁ ♦ డమలయశుఁడు । నీతహృదయంబుమాపంజు ♦ చెందినట్లు
తేజరిలువట్టిగురుగఁ ♦ దెచ్చినట్టి । రత్నరాజంబుఁజూపెను ♦ రాఘవునకు॥ ౬౪
- శ్శునిక్షీప్తపరత్న సంస్పర్శనమునఁ । గన్నహర్షముచేతను ♦ గనులుమోశ్చి
హనినీమణి కుచసంగమంబులేని । కౌఁగిటనురాముఁడానంద ♦ కంధిఁదేలె॥ ౬౫
- తనప్రియాంగవార్తను ♦ వినినయంత । నామెఁగనువేడ్కయొంతయు ♦ సధికోమగుడు
లంకఁజాట్టినయమ్మహా ♦ లహవార్ధి । చిటుతకందకముగఁదోచె ♦ నీతపతికి॥ ౬౬
- అతఁకువెడలెను శత్రుసంహారమునకు । భూతలమ్మునఁగాక పై ♦ వ్యోమతలము
నందుఁకూడను దారిలే ♦ నట్లునిండి । కపిబలమ్ములువెనువెంటఁ ♦ గదలిరాఁగ॥ ౬౭
- ఉదధితీరానరాఘవుఁ ♦ డుండుతటిని । రాక్షసులలక్ష్మీపరమాను ♦ రాగమునను
జేయఁదగినట్టికార్యముల్ ♦ చెప్పిపంప । సన్నిధినిజేరుగతి విభీషణుఁడువచ్చె॥ ౬౮
- రావణునితమ్మునకునంత ♦ రాఘవుండు । రాక్షసైశ్వర్యమిడువట్లు ♦ ప్రతినసలిపె
నర్హసమయాఁగొల్పిన ♦ యట్టినీతు । లుచితఫలములఁదప్పక ♦ యొసఁగుఁగాదె॥ ౬౯
- కపులచేవార్ధినేతువుఁ ♦ గట్టఁజేసి । లీలనారాయణుఁడు పశ్య ♦ లించుకొఱకు
నానీశేషుఁడు పాతాళ ♦ మందునుండి । లేచివచ్చినగతి దోచు ♦ రాచపట్టి॥ ౭౦
- దానిమీదుగసంద్రంబు ♦ దాఁటియతఁడు । పైఁడికొలమతొక్కటి ♦ పడసెలంక
యవఁగబంగారుమినుకులు ♦ గనినకపులఁ । జుట్టుముట్టును బెట్టి వేళుట్టసించె॥ ౭౧
- అచటఁగూడినకపులకు ♦ ననురులకును । గలిగెఁగడుఘోరమైన సంఘామమపుడు
రామరానాడయజయ ♦ రవములడరి । దశదిగంతములకుఁబోయి ♦ తాఁకుచుండ॥ ౭౨
- నృక్షములచేతఁబరిఘులు ♦ విరిగిపడియె । రాశ్చర్యముద్ధరమ్ములు ♦ ప్రయ్యలయ్యె
శస్త్రహతులనఖిక్షుత ♦ చయముమించె । గిరులునుదకుంజరమ్ముల ♦ గీటడంచె॥ ౭౩
- నీతరాముని తెగినట్టి ♦ శిరముఁగాంచి । ప్రాణములుతెల్లడిల్లఁగాఁ ♦ బడియెఁబుడమి
మాఘానుని చక్కఁగాఁదెల్పి ♦ మరలనునురుఁ । ద్రిజట గొలిపెను జానకిఁ దేవకలమి॥ ౭౪

కామం జీనతి మేనాథ । ఇతి సావిజహా శుచం
ప్రాజ్ఞత్వా సత్యమస్యాంతం । జీవితాస్మీతి లజ్జితా॥

౭౫

గరుడాపాత విశిష్ట । మేఘనాదాస్త్ర బంధనః
దాశరథ్యోః క్షణక్షేపః । స్వప్నవృత్త ఇవాభవత్॥

౭౬

తతో బిభేద పాలస్త్యః । శక్త్యావక్షు సిలక్షణం
రామస్తవాహతో ప్యాసీ । ద్విదీర్ఘహృదయః శుచా॥

౭౭

సమారుతి సమానీత । మహాపథిహృతవ్యధః
లంకాస్త్రిణాం పునశ్చకే । విలాపాచార్యకం శరైః॥

౭౮

నాదం సమేఘనాదస్య । ధనుశ్చేం ద్రాయుధప్రభం
మేఘన్వేప శరత్కాలా । నకించిత్పర్య శేషయత్॥

౭౯

కుంభకర్ణః కపింద్రేణ । తుల్యావస్థః స్వమః కృతః
రురోధరామం శృంగీవ । టంకచ్ఛిన్నమనః శిలః॥

౮౦

అకాలే బోధితో భ్రాతా । ప్రియస్వప్నో వృథాభవాత్
రామేషు భిరితీవాసా । దీర్ఘనిద్రాం ప్రవేశితః॥

౮౧

ఇతరాణ్య పిరక్షాంసి । పేతుర్వానరకోటిషు
రజాంసి సమరోథాని । తచ్ఛోణిత నదీష్వివ॥

౮౨

నిర్యయానథ పాలస్త్యః । పునర్యుద్ధాయమందిరాత్
అరాణా మరామంవా । జగదద్యేతి నిశ్చితః॥

౮౩

రామంపదాతి మూలోక్య । లంకేశంచవరూఢినం
హరియుగ్యం రథంతస్మై । ప్రజీఘాయపురందరః॥

౮౪

తమాధూతద్వజపటం । వ్యోమంగంగోర్మి వాయుభిః
దేసనూత భుజాలంబీ । జైత్రమధ్యాస్త రాఘవః॥

౮౫

మాతలిస్తస్య మాహేంద్ర । మాముమోచ తనుచ్ఛదం
యతోత్పలదళకైర్యు । మస్త్రాణ్యాపుః సురద్విషాం॥

౮౬

అన్యోన్యదర్శన ప్రాప్త । విక్రమావసరంచిరాత్॥
రామరామణయోర్యుద్ధం । చరితార్థమివాభవత్॥

౮౭

బ్రదికియున్నాఁడుసత్యంబు ♦ స్రాణనాథుఁ | డనుచుకోకంబుమానియు ♦ జనకతనయ
విభుఁడుమృతినొందెవనుచు భావించినపుడు | బ్రదికినందులకై సిగ్గు ♦ పడుచునుండె॥ ౭౫

రాఘవులకిర్వరకుఁగూడ ♦ మేఘునాదు | నస్త్రబంధముననుగల్గి ♦ నట్టిపీడ
క్షణముఁగోవీడి గరుడునా ♦ గమనమునను | స్వప్నమునఁగన్నవృత్తంబు ♦ పగినియయ్యె॥

రావణానురుఁడంత నాఁరాముతమ్ము | నురముభేరించె శక్తి ప్రయోగమునను
గొట్టబడకయెరాఘవు ♦ గుండెలవిసెఁ | ట్టరానట్టి సంతాప ♦ భగముచేత॥ ౭౬

పవనపుత్రునిచేతఁదేఁ ♦ బడినయట్టి | యమ్మహాపథిచేబాధ ♦ యపనయింప
లంకఁగలసతులకు మఱి ♦ లక్ష్మణుండు | శరతతులంత నేర్పు నాఁచార్యుఁడయ్యె॥ ౭౭

మేఘునాదేంద్రచాపము ♦ మృగ్యములుగ | సలిపియలరారు నాశరత్సమయమట్లు
మేఘునాదునినాదంబు ♦ మించుధనువు | మృగ్యములుసేసి యలరె ♦ సౌమిత్రియంత॥ ౭౮

తోడఁబుట్టువుదశతోడి ♦ తుల్యదశను | గుంభకర్ణుఁడు కపిరాజు ♦ గొలుపఁగాంచి
యొలినిదొలిచినమణిశిల ♦ గలిగినట్టి | యచలమునుబోలిరాముని ♦ నడ్డగించె॥ ౭౯

నిద్రనెంతయుఁజేమించు ♦ నిప్పునన్న | మేలుకొలిపెను బాప మఁకాలమందు
ననుచునోదార్చుగతిరాము ♦ నాశుగమ్ము | లాతనికిఁగొల్పె దీర్ఘమైనట్టినిద్ర॥ ౮౦

అచటదురమునలేచిన ♦ యట్టిదుమ్ము | శోణనదిమీఁదఁగప్పిన ♦ చొప్పుదోఁప
ననువులెడలిన తక్కురక్కనులుగూడఁ | గూలిరప్పుడు వాసరఁగోటిమీఁద॥ ౮౧

రావణుఁడునేడు లోకమఁరావణంబో | రామశూన్యంబో యైతీరుఁ ♦ బ్రధనమందు
ననేడుదృఢనిశ్చయముతోడ ♦ నాలయంబు | వీడెఁగ్రమ్మరసంగర ♦ క్రిడకొఱకు॥ ౮౨

రాఘవుఁడుపాదచారియు ♦ రావణుండు | రథిగనుంటనుజూచి పురందరుండు
రథ్యములఁగూడియందమై ♦ క్రొలుచుండు | నరదమునుబంపెఁ బంక్తిరథాత్మజునకు॥

అభ్రగంగానదీ తరంఁగానిలమున | ధ్వజపటమ్మల్లలాడెడు ♦ వజ్జిరథము
జయకరమునెక్కి శ్రీరామ ♦ చంద్రుఁడపుడు | మాతలికరమ్మునూతఁగాఁ ♦ జేతఁబట్టి॥

అనురచయములువలపెడు ♦ నస్త్రతతినిఁ | గలువపూలయబోలె నిశ్శులముసలుపు
మఘువుకవచంబుమాతలి ♦ మహితరీతి | లక్ష్మణాగ్రజుమేన నలంకరించె॥ ౮౩

రామరావణసంగర ♦ క్రమముచూడ | వారు తమతమశౌర్యంబు ♦ ప్రకటపఱుప
ఆగినిగిగకాలమును నిరీక్షించియున్న | వాంఛితమ్ముఫలించిన ♦ పగినెదోఁచె॥ ౮౪

భుజమూర్ధ్ధోరుబాహుశ్చాః । దేకోపిధనదానుజః

దదృశేసోయథాపూర్వో । మాతృచంశ ఇవస్థితః॥ ౧౮

జేతారం లోకపాలానాం । స్వముఖైరర్చితేశ్వరం

రామన్తులితక్తలాస । మరాతిం బహ్వామన్యత॥ ౧౯

తస్యన్భూరతి పౌలస్త్యః । సీతాసంగమ శంసిని

నిచఖానాధికక్రోధః । శరంసవ్యేతరేభుజే॥ ౨౦

రాక్షసాస్యాపి రామాస్తాః । భిత్వాహృదయమాశుగః

వివేశభువమాఖ్యాతు । మరగేభ్య ఇవప్రియం॥ ౨౧

వచనేతతమోర్వాక్య । మస్త్రమస్త్రేణ నిఘ్నతోః

అన్యోన్యజయసంరంభో । అన్యథేవాదినోరివ॥ ౨౨

విక్రమవృత్తిహారేణ । సామాన్యాభూద్ద్వయోరివ

జయశ్రీరంతరావేది । గృత్తనారిణయోరివ॥ ౨౩

కృతప్రతి కృతప్రీతై । స్తయోర్ముక్తాం సురాసురైః

పరస్పర శరనాఘాతాః । పుష్పపుష్టిం నసేహిరే॥ ౨౪

అయః శంకుదితాం రక్షః । శతఘ్నీమథ శత్రవే

హృతాంవైచస్వతస్యేన । కూటశాల్మలిమక్షిపత్॥ ౨౫

రాఘవోరథమప్రాప్తాం । తామాశంచసురద్విపాం

ఆర్ధచంద్రిముఖైర్బాహ్వైః । క్షిచ్ఛేదకదలీనుఖం॥ ౨౬

అమోఘంసంధధేహాస్త్రి । ధనుష్యేకధనుర్ధరః

ప్రాహృమస్త్రంప్రియాశోక । శల్యనిష్కర్షణౌషధం॥ ౨౭

తద్వ్యోమ్నిదశథాభిన్నం । దదృశేదీప్తిమన్ముఖం

వపుర్మహోరగస్యేన । కరాశఘ్నామండలం॥ ౨౮

తేనచంత్రప్రయుక్తేన । విమేషార్థాదపాతయత్

సరాచాశిరఃపంక్తి । మజ్జాతప్రిణవేదనాం॥ ౨౯

బాలాగ్గప్రతిమేవాపు । వీచిభిన్నాపతిష్యతః

గరాజరక్షఃకాయస్య । కంతచ్ఛేదపరంపరా॥ ౩౦

అక్కుబేరునితమ్ముడౌ ♦ ననురభుడు | యుద్ధరంగాననొక్కడే ♦ యున్నగూడఁ
 దల్లికడఁజుట్టములతోడఁ ♦ దనరినట్లే | వెలసె శీర్షోరుహస్తముల్ ♦ పెక్కులంటు॥౯౦
 కేళిమైలోకపాలర ♦ గెలిచినట్టి | శీర్షమలొసంగిశివునిఁ బూ♦జించినట్టి
 యెంతయునువింతఁగెలాస ♦ మెత్తినట్టి | యరినిగొప్పగమదిని దా♦శరథియెంచె॥ ౯౧
 సీతఁగాంచెడుశుభము నూ♦చించియదరు | రాముకుడిభుజముననాటె ♦ రావణుండు
 కోధసంతప్తచిత్తుడై ♦ కూర్చున్నె | బాణరాజంబునొక్కటిఁ ♦ బటురయమున॥ ౯౨
 తొంతరాముఁడొడవడిన ♦ యట్టిశరము | రావణాసురు వత్తుంబు ♦ వచ్చివెచ్చి
 భూమిలోడలఁజొచ్చెను ♦ భుజగములకు | నాపియోదంతమునుదెల్పు ♦ నరిగినట్లు॥౯౩
 మాటవారలుదమమటు ♦ మాటతోడ | శరమువారలుదమమటు ♦ శరముతోడ
 మించిఖండింపజయకాంక్ష ♦ మీఁదమీఁద | నతిశయిల్లెనువాదల ♦ యేందుఁబోలె॥౯౪
 ఒకరితరువాతనొకరుగా ♦ యుద్ధమందు | నేపునూపంగజయలక్ష్మి ♦ యిర్వురకును
 సమముగానుండెజగడంబు ♦ సలుపురెండు | ద్విరదమలవధ్యనుండెడు ♦ వేదియట్లు॥
 జయమునఁబరాపజయమున ♦ సంతసిల్లి | కురియననురలనురలదౌ ♦ కనుమప్పట్టి
 రామరతోధిపతుల పరస్పరంపు | సాయకవ్రాతమెవ్వధి ♦ సైపదయ్యె॥ ౯౫
 రావణుఁడువైచేశతుఁడౌ ♦ రాముమీఁద | యమగదాదండమునుబోలి ♦ నట్టిదాని
 నాహవమ్ముననాడ్చించి ♦ నట్టిదానిఁ | బ్రకటకోపాగ్నిలోపకంటక శతఘ్ని॥ ౯౬
 రథముఁజేరకమున్నె శీర్షరాఘవుండు | కదలిఖండించులీల నుత్తిమ్ముగాను
 రాక్షసులయాశతోఁగూడ ♦ నాక్షణంబ | యర్థచంద్రాస్త్రమునదాని ♦ హతమొనర్చె॥
 ఆత్మలోనాటియున్న పి ♦ యామోగ శ్లోకశల్యంబు బాపఁగా ♦ నూటియైన
 యాపధంబగుబ్రహ్మాస్త్ర ♦ మసమధన్వి | దాశరథిఁగంటసంధించె ♦ దైత్యుఁజంప॥ ౯౭
 పదిముఖములతోడ నం ♦ బరమునందుఁ | బ్రజ్వలిల్లుచునుండెడు ♦ బ్రహ్మశరము
 భీషణములగుపడగల ♦ కేమకాయ | వట్లుకనఁబడుచుండె భ ♦ యంకరముగ॥ ౯౮
 అట్లువంత్రప్రయత్నమై ♦ యడరినట్టి | బాణముననేలఁగూలె రా ♦ వణనితలలు
 పదియొకయింతయేనియు ♦ వ్రణముబాధ | నొందకుండఁగనిమిషార్థ ♦ మందునపుడు॥
 రావణనికాయమందుండి ♦ రాలినట్టి | శీర్షచయములుచూడవీ ♦ చికలచేతఁ
 గడలుచుండెడునీటను ♦ గానఁబడెడు | బాలరవిప్రతిబింబాళి ♦ లీలమొనె॥ ౧౦౬

మరుతాంపశ్యతాంతస్య । శిరాంసిపతతాన్యపి
మనోనాతివిశశ్వాసః । పునఃసంధానశంకినాం॥

౧౦౧

అథమదగురుపక్షైర్లోకపాలద్విపానా । మనుగతమలిబృందైర్గండభిత్తీర్విహాయ
ఉపనతమణిబంధేమూర్ధ్ని పాలస్యశతోః । నురభిమరవిముక్తంపుష్పవర్షంపఘాతా

యంతాహరేశపదిసంహృతకార్ముకజ్య

మాప్యచ్ఛ్యరాఘవమనుష్ఠితదేవకార్యం

నామాంకరావణశరాంతితకేతుయష్టి

మూర్ధ్వయథంహరిసహస్రయజుఃసహాయ॥

౧౦౩

రఘువతిరపిజాతవేదోవిశుద్ధాంజ్యేగృహ్యప్రియాం

ప్రియానుహృదివిభీషణేసంగమయ్యశ్రియంవైరిణః

రవినుతసహితేనతేనానుయాతిశుభామిత్రీణా

భుజవిజితవిమానరత్నాధిరూఢఃప్రతస్తేపురీం॥

౧౦౪

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాళిదాసకృతా

రావణవధోనామద్వాదశఃసర్గః.

త్రతనిశిరమలధరమీద ♦ నట్లుపడుట ♦ గనుఁగొనియ నఁకృమ్మట ♦ దనువుతోడ
నతికికొనుననుశఁకతో ♦ నమరులవుడు | నమ్మకుండిరి తద్వధ ♦ నెమ్మనమున॥ ౧౦౧
అంతఁబట్టాభిషిక్తుడై ♦ యలరనున్న | రానణాంతకుమీద నిర్జరులవిరుల
వానగురిసెను మదభార ♦ పక్షులశులు | దిక్కరికటంబులనువీడి ♦ దీనిదగుల॥ ౧౦౨

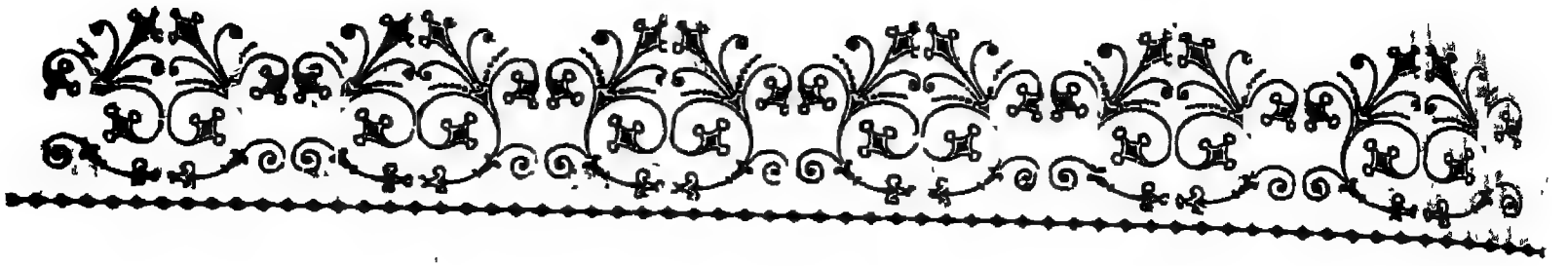
చ॥ దివిజాలకార్యమెంతయును ♦ దీర్చి గుణంబునుడించునున్న యా
ప్రవిమలరామునానతి పురందరుసారథి స్వర్గమేగె దా
నవపతిసాయకాళిఁ దన ♦ నామముచెక్కిన కేతుదండమున్
బవనజవాశ్వముల్ పదులు ♦ వందలుగాల్గు రథంబుదోలుచున్॥ ౧౦౩

ఉ॥ పానకుఁజొచ్చిశుద్ధయగు ♦ భామనుజాచి పరిగ్రహించి యా
రానణురాజ్యమందు గణరమ్యవిభీషణు మిత్తు నిల్చి ను
గ్రీవుఁ డతఁడు లక్ష్మణుఁడు ♦ పీఠినిగొల్చుచు వెంబడింప సం
భావితశక్తిఁగాంచిన వి ♦ మానముపైఁ జనె రాముఁ డూరికిన్॥ ౧౦౪

గద్య.

ఇది శ్రీ శరవేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘునంశంబునందు
రానణవధయను ద్వాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

త్ర యో ద శః స ర్గః

—:0:—

- అధాత్మనః శబ్దగుణం గుణజ్ఞః । పదం విమానేన విగాహమానః
రత్నాకరం వీర్యమిథః సజాయాం । రామాభిధానో హరిరిత్యువాచ॥ ౧
- వైదేహీ ప శ్యామలయాద్విభక్తం । మత్సేతునాథే నిలమంబురేశిం
ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్న । మాకాశమా విష్కృత చారుతారం॥ ౨
- గురోర్వియత్యోః కవితేనమేధ్యే । రసాతలం సంక్రమితే తురంగే
తదర్థమర్వే మవదారయద్భిః । పూర్వైః కిలాయం పరివర్ధితోనః॥ ౩
- గర్భం దధత్యర్కమరీచయోస్మా । ద్విష్పద్ధిమత్రాశ్నువతేవనూని
అబింధనం వహ్నిమసాబిభర్తి । ప్రహ్లాదనం జ్యోతిరజన్యనేన॥ ౪
- తాంతామవస్థాం ప్రతిపద్యమానం । స్థితం దశవ్యాప్య దిశోమహిమ్నా
విష్ణోరివాస్యా నవధారణీయ । మీదృక్తయారూపమియత్తయావా॥ ౫
- నాభిప్రగూఢాం బురుహాసనేన । సంస్తూయమానః ప్రథమేనధాత్రా
అముంయుగాంతోచిత యోగనిద్రీః । సంహృత్యలోకాః పురుషోధిశేతే॥ ౬
- పక్షచ్ఛిదాగోత్రభిదాత్తగంధాః । శరణ్యమేనం శతశోమహీధారిః
నృపాఇవోపప్లవినః పరేభ్యో । ధర్మోత్తరం మధ్యమమాశ్రియంతే॥ ౭
- రసాతలాదాదిభవేన పుంసా । భుషః ప్రయత్నో ద్వహనక్రియాయాః
అస్యాచ్ఛకుంభః స్మిలయప్రవృద్ధం । మహూర్తవక్త్రావరణంబభూవ॥ ౮
- మఖార్పణేషు ప్రకృతిప్రగల్భాః । స్వయంతరంగాధరదానదక్షః
అనన్యసామాన్య కల్పతవృత్తిః । పిబత్యసాపాయ యతేచసింధూః॥ ౯

(శ్రీ)

ర ఘు వం శ ము.

శ్ర యో ద శా శ్వా స ము.

గీతములు.

శబ్దగుణయు క్తమై తన ♦ చరణమైన | నభమునందలి నరవిమానంబునుండి
రామనామంపు హరి యంతరంగమందు | రమణికిట్ల నె రత్నాకరంబుఁజూపి|| ౧

సీతయదె నాదు నేతువు ♦ చేతమలయ | గిరివఱకుఁజేలుఁఫేనిల ♦ శరధిఁజూడు
మృభనదిచేతరెండు పాఁయులుగఁజేలి | వఱులుతారల శారదాంబరముఁబోలె|| ౨

యజ్ఞదీక్షితు తమతండి) ♦ యజ్ఞహయము | కపిలుఁడుపారించి నాకలోకమునకరుగి
నద్దగోనరాఁగ మా పెద్ద ♦ లవనిఁద్రవ్య | నెంతయునువార్ధివర్ధిలె ♦ నిట్టులంద్ర|| ౩

అమృతగర్భంబురవిరశ్మ ♦ లందునిచట | నమితరత్నాదిధనరాను ♦ లమరునిచట
వారీచేవహ్నివర్ధిలి ♦ వఱులునిచట | మోదమిడుచంద్రుఁడన్ జ్యోతి ♦ ప్పైపైసేచట|| ౪

వివిధరూపంబులనుదాల్చి ♦ వెలయునట్టి | దశదిశలనిండుమహిమచే ♦ దనరునట్టి
విష్ణుఁబోలినయట్టి యీవిపులపార్ధి | యిట్టి దింతనివర్ణింప ♦ నెనకితరము|| ౫

పూర్ణపురుషుఁడు జగములఁ ♦ బాలియఁజేసి | యోగనిద్రనుజెంది యీయందధిమీఁద
నాభిపద్మాసనస్థుఁడౌ ♦ నలువపొగడ | హాయిగాఁబవ్వళించుఁ గల్పాంతమందు|| ౬

తొక్కలనువ్రజిచెక్కినఁ ♦ దక్కిమనము | గిరులువందలుగాదీని ♦ శరణుసొచ్చె
దాయభయమున తేండ్లు మధ్యమనృపాలు | శూరుధర్మాత్మశరణంబు ♦ సొచ్చునట్లు|| ౭

ఆదిపురుషుండు పాతాళమందునుండి | పూనిమీఁదికిఁదెచ్చెడు ♦ భూమిసతకే
క్షణముమోముమునుంగుగాఁ ♦ గడుఁజెలంగె | బ్రళయమునఁబొంగుదీనివో ♦ వనజలరంబు||

సాజముగమోములర్పించు ♦ జాణలేల్ల | తనతరంగధరములియ్య ♦ దక్షిణదిశఁడు
కొలిమి నెతాను గొలిమి ♦ కొనెడునతని | మహితభోగంబనన్యసామాన్య మరయ|| ౮

ససత్త్వమాదాయనదీముఖాంభః । సంమీలయంతోవివృతాననత్వాత్
అమీశిరోభిస్తిమయః సరంద్రైః । రూర్ధ్వం వితన్వంతి జలప్రవాహాః॥

మాతంగనక్త్రైః సహసోత్పతస్థైః । భిన్నాన్ ద్విధాపశ్య సముద్రోఽఘోరాన్
కపోల సంసర్పితమాయపీషాం । నైజంతి కర్ణక్షణచామరత్వం॥

వేలానిలాయ ప్రసృతాభుజంగా । మహోర్మి విన్మూర్ష ధునిర్విశేషాః
సూర్యాంశు సంపర్క సమృద్ధరాగైః । వ్యజ్యంత ఏతే మశిభిః ఫణస్థైః
తవాధరస్పర్ధిషు విదుః మేషు । పర్యస్త మేతత్సహసోర్మివేగాత్
ఊర్ధ్వం కురపోతిముఖంకథంచిత్ । క్షేకాదపకామతి శంఖయూధం॥

ప్రసృత మాత్రేణపమాంసిపాతు । మావర్త వేగాచ్ఛ్రిమతాఘనేన
ఆభాతిధూమిష్టసుమం సముద్రః । ప్రమథ్యమానో గిరిజేనభూయః॥

దూరాదయశ్చక్ర నిభస్యతస్త్వి । తమాలతాలీవనరాజినీలా
ఆభాతివేలా లవణాంబురాశే । ధారా నిబద్ధేనకలంకరేఖా

వేలానిలః కేతకరేణుభిస్తే । సంభూయత్యాననమాయతాక్షి
మామిక్షుమం మండన కాలహనే । ర్వేత్తీనబింబాధగ బద్ధత్పన్థం॥

ఏతేయంనైకతభిన్నశుక్తి । పర్యస్తముక్తాపటలంపయోధేః
ప్రాప్తాముహూర్తేన విమావవేగాత్ । కూలంఘలావర్జితపూగమాలం॥

కుశుప్యతాంత్రరథోయపశ్చాత్ । మార్గేమృగప్రేక్షిణి దృష్టిపాతం
ఏషానిసూరీభవతః సముద్రాత్ । సకాననానిచ్ఛతతీవ భూమిః॥

క్వచిత్పథా సంచరతే నురాణాం । క్వచిద్భవానాం పతతాంక్వచిచ్ఛ
యథావిధోమే మనసోభిలాషః । ప్రవర్తతేపశ్యతథావిమానం॥

అసౌమహేంద్ర ద్విపదానగంధీ । త్రిమార్గగావీచి విమర్దశీతః
ఆకాశనాయుర్దిన యావనోత్థా । నాచామతి స్వేదలవాన్ముఖేతే॥

కరేణవాతాయన లంచితేన । శృష్టస్త్వయాచండి కుతూహలిన్యా
ఆముంచతీవాధరణం ద్వితియః । ముష్భిన్న విమృద్వలయోఘనస్తే॥

అమీజనస్థానమసోధవిఘ్నం । మత్వాసమాగభనవోటజాని

అమీజనస్థానమసోధవిఘ్నం । చిరోజ్ఞతాన్యాశ్రమ మండలాని॥

తెఱచియుండిననోళ్ళ నదీయుఖాంబు । జలచరమ్ములునిండఁ దత్త్వణమమూసి
యింతిరొ తిమింగిలములవె ♦ యొగయఁజిమ్మె । దలలరంధ్రాల సలిలధారలనుజూడు॥౧౦
సింధుఫేనమురెండుగాఁ ♦ జీలుగతిని । జలముఁగోదూఁకునీటి యేన్దులనుగంపె
యొక్కక్షణమాత్రమదెవాని ♦ చెక్కిళ్ళులను । నురుఁగుఁగన్పట్టెఁ గర్ణచా ♦ మరములట్లు॥౧౧
ఉదధితీరానిలముఁగోలి ♦ మెదలుపాము । లచ్చముగఁబొంగుతరఁగల ♦ యట్టులుండ
భానుకిరణాళినెంతయుఁ ♦ బ్రజ్వరిల్లు । ఘామణులచేతఁదెలియంగఁ ♦ బడెనుగంపె॥౧౨
మొదలునునంటియుండెడు ♦ ముఖములుండు । శంఖతతియూర్మివేగాన ♦ సకియనీదు
వాతెఱులఁగేరుదుండెడు ♦ పడడుములను । దాఁకివెన్నకుఁగన్పానఁ ♦ దరలెనవిగొ॥ ౧౩
నీరములుద్రాగఁదొడఁగిన ♦ నీరదంబు । నుడిచిబడి యట్టెతిరుగఁ గాఁ ♦ జూచుటకును
మరలగిరిచేతవారిధి ♦ తఱువఁబడిన । పగివెఁబొల్చెను గంటివే ♦ పడఁతిమిన్న॥ ౧౪
కడలికాన్పించె లోహచక్రంబుపగిది । వేలతాళితమాలవ ♦ నాళిచేత
నీలమైదానిమీఁదను ♦ నెగడుదుండు । తుప్రప్పుకైచడినతివరో ♦ యొప్పెఁజూడు॥ ౧౫
అధరబింబపుదృష్టచే ♦ నాయతాక్షి । సైఁపఁగై నేత జాగను ♦ జాడతెలిసె
ననఁగ వేలానిలంబు నీయాస్యమునకుఁ । బొలుపుగూరిచె మొగిలి పుష్పాడులఁగనుము॥౧౬
చిప్పముతైములినుకపైఁ ♦ జెదరియున్న । పండ్లబరువునఁబూ గాళి ♦ వంగియున్న
కడలియొడ్డు విమానవేగంబువలన । త్తణములోఁజేరఁగంటిమి ♦ కలికిమిన్న॥ ౧౭
తిరిగిచూడుముకలకంతి ♦ హరిణనయన । యంతకంతకుమారవో ♦ నబ్ధినుండి
వెడలివచ్చినయట్టులీ ♦ యడవితోడి । వుడమివంతఁగమనకుఁ గన్పడఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮
ఒక్కతఱినురమార్గాన ♦ నొక్కతూటి । వారిదపుదారి నొకసారి ♦ పక్షులరుగు
తోవనేనెట్లుకోరినఁ ♦ బోవునట్లు । చూచితె విమానరాజంబు ♦ నుగుణనిలయ॥ ౧౯
ఇంద్రజమదగంధంబు ♦ నెలమిఁదాల్చి । యభ్రగంగోర్మికల చల్లనైనగాలి
మిట్టమధ్యాహ్నమిప్పుడు ♦ మెలఁతనీదు । వదనమంటిన స్వేదలంబు లానె॥ ౨౦
జాలమువనుండిహస్తంబుఁ ♦ జూచివేడ్క । మొగిలు నీవంట దానిలోఁ ♦ బొదలుమొఱపు
వలయుగతినుంటఁనోచెను ♦ వెలఁదినీకుఁ । గొత్తతోడవు మఱొక్కటి ♦ గూర్చెననఁగ॥
విగతభయము జగస్థాన ♦ విషినయము । నెఱిగిమానులుచిరముగ ♦ నెడలియున్న
స్వాశ్రమమ్ములఁజేరి పర్ణాలయములఁ । గొత్తగాఁగట్టుచున్నాడు ♦ కొమ్మకంపె॥౨౧

నైషాస్థలీయత్ర విచిన్వతాత్వాం । భ్రష్టంమయా నూపురమేకముర్వాం
అదృశ్యతత్త్వచ్ఛగ్గణారవింద । విశేషదుఃఖాదివ బద్ధమానం॥

౨౩

త్వం రక్షసాభీరు యథోపనీతా । తంమార్గమేతాః కృపయాలతామే
అదర్శయన్ వస్తుమశక్నునంత్యః । శాఖాభిరానర్జిత పల్లవాభిః॥

౨౪

మృగ్యశ్చదర్శాంకుర నిర్వ్యపేక్షా । స్తవాగతిజ్ఞం సమబోధయన్మాం
వ్యాపారయంత్యోదిశి దక్షిణస్యా । ముత్పక్ష్మరాజీని విలోచనాని॥

౨౫

ఏతద్గిరేర్మాల్యనః పురస్తా । నావిర్భవత్యం బరలేఖిత్యంగం
నవంపయో యత్ర ఘనైశ్చయూచ । త్వద్విప్రయోగా శ్రుసమం విస్మయం॥

౨౬

గంధశ్చధారాహత పర్వతానాం । కాదంబ మర్థోద్గతకేసరంచ
స్నిగ్ధాశ్చ కేకాః శిఖినాంబభూవు । ర్యస్మిన్నసహ్యాని వినాత్వయామే॥

౨౭

పూర్వానుభూతం స్మరతాచయత్ర । కంఠోత్తరం భీరుతహోపగూఢం
గుహావిసారీణ్యతివాహితాని । మయాకథం చిద్దనగర్జితాని॥

౨౮

ఆసారసిక్తక్షీతిబాష్పయోగాన్ । మామక్షీణోద్యత్రవిభిన్నకోశైః
విడంబ్యమానా నవకందలైస్తే । వివాహధూమారుణలోచనశ్రీః॥

౨౯

ఉపాంతవానీరవనోపగూఢా । న్యాలక్షపారిప్లవ సారసాని
దూరావతీర్ణా పిబతీవభేదా । దమానిపంపా సలిలాని దృష్టిః॥

౩౦

అత్రవియుక్తాని రథాంగసామ్నా । మన్యోన్యదత్తోత్పలకేసరాణి
ద్వంద్వనిదూరాంతరవర్తినాతే । మయాప్రియేసస్పృహమిక్షితాని॥

౩౧

ఇమాంతటాశోకలతాంచతన్వీం । స్తనాభిరామస్తబకాభినమాం
త్వత్ప్రీటుద్ధ్యాపరిరఙ్ముకామః । సౌమిత్రిణాసాస్రుహూనిషిద్ధః॥

౩౨

అమూర్విమానాంతరలంబినీనాం । శ్రుత్వాస్వనంకాంచనకింకిణీనాం
ప్రత్యుద్వజంతీస్వనముత్పతంత్యో । గోదావరీ సారసపరక్తయస్తాం॥

౩౩

ఏషాత్వయా పేశలమధ్యయాపి । ఘటాంబుసంవర్జితబాలచూతా
ఆహ్లాదయత్యుక్తృఖిక్పక్ష్మసారా । దృష్టాచిరాత్పంచపటీమనోమే॥

౩౪

అత్రానుగోదంమృగయానిన్పుత్ర । స్తరంగజాతేనవనీతభేదః
రహస్త్వమత్సంగనిపణ్ణమూర్ధా । స్మరామివానీరగృహేషునుశ్చ॥

౩౫

ఊడిపడినీదుచరణాజ్ఞ ♦ యోగరహిత . మాట దుఃఖమ్ముచే మాన ♦ మందినట్టు
 లున్న నీనూపురంబును ♦ గన్నులారఁ . గాంచినస్థల మ్మిదేనుమ్ము ♦ కంజనయన॥ ౨౩
 నిన్ను దనుజుఁడుగొనిచన్న ♦ తెన్నుఁజెప్పఁ . జాలకుండెడునీలతల్ ♦ శాఖలందు
 పంగివోళ్ళనుబోలెడు ♦ పల్లముల . నద్దెసన జూపె యతో భయస్వభాన॥ ౨౪
 ఆడుజింకలుగూడ ద ♦ ర్భాంకురముల . వీడి దక్షిణదిక్కున ♦ వీక్షణములఁ
 బటపియై తినరెప్పల ♦ పంక్తితోడఁ . డెలిపె నీజాడనెఱుఁగక ♦ తిరుగునాకు॥ ౨౫
 అదిగొ శిఖరంబుగగనంబు ♦ నంటుచుండు . మాల్యవాతమాచూడుము ♦ మగువయిచట
 నేను నినుఁబాసికన్నుల ♦ నీరుగురియఁ . గురిసెనాతోడజలదమన్ ♦ గ్రొత్తనీరు॥ ౨౬
 వర్షధారాహతంబగు ♦ పడియలందుఁ . గల్గుగంధంబు నటవిచ్చు ♦ కడిమిపూలు
 నెనులికేకారపంబులు ♦ నీవులేమి . నెంతయానసహ్యమైతోఁచె ♦ నిచటనాకు॥ ౨౭
 కంపమునమున్నునీవునన్ ♦ గొంగిలించు . కొన్నసంగతి స్మరియించు ♦ కొన్ననేను
 దాళఁజాలుదునెట్టులు ♦ తరళనేత్ర . గిరిగుహలఁబర్వమండెడు ♦ నుటుములకును॥ ౨౮
 వానచేభూమిఁబొడమిన ♦ బాష్పమంది . యలరి యిచ్చటఁగలకొత్త ♦ యరఁటిమెగ్గ
 లతివనీపెండ్లిపొగ నెఱ్ఱ ♦ నైనకనుల . ననుకరించుచుఁబీడించె ♦ ననుఁగరమ్ము॥ ౨౯
 గట్టులనుబేపవనములు ♦ గప్పియున్న . పఱచుకొంగలుకొంత క ♦ న్నడుచునున్న
 పంపపైదూరమందుండి ♦ వారితనాదు . చూడ్కితన్నీరముల్లద్రావు ♦ మాడ్కిశ్రమను॥
 ఈసరసిలోనియత్పల ♦ కేసరములఁ . గూర్చిననోయ్యమనుమర్చి ♦ కొనుచువిడని
 కోకమిధునాళి నెంతయఁ ♦ గూర్చిఁగంటి . నీకుదూరమ్ముగానుంటు ♦ నెలఁతమిన్న॥ ౩౦
 సన్నదై పూలగుత్తులన్ ♦ జనులవాలు . తీరపుటలోకశాఖను ♦ దీనిఁగారచి
 చిక్కితీవనియక్కునఁ ♦ జేర్చబోవఁ . గంటనీర్వెట్టియాపె ల ♦ త్కృణుఁడునన్ను॥ ౩౧
 ఇవ్వమానంబుననువోలి ♦ యింపునింపు . పైడిగంటలసడివిని ♦ పైకినెగసెఁ
 జారుగోదారీతీరి ♦ సారసములు . నినునెదుర్కొనవచ్చెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౩౨
 నీవుతనుమధ్యకడవో ♦ నీరువోసి . కూర్చిఁబెంచినమామిడి ♦ గున్నయున్న
 తొత్తిమోములుగనుకృష్ణ ♦ మృగములున్న . పంచవటిచూడనెక్కుడు ♦ ప్రమదమిడియె॥
 తలఁపునకువచ్చెనిదిగొ గొ ♦ తమితటంబు . మాని యిటవేటు వీచికా ♦ మారుతముల
 నెకలిబడలికపబ్బలి ♦ యింటనోటి . నీదుతోడమోడదలనిడి ♦ నిడగనుట॥ ౩౩

- భూభేదమాత్రేణపదాన్మఘోసః । ప్రభృతశయాంయోనహుషంచకార
తస్యావిలాంభఃపరిశుద్ధిహేతో । రౌభమోముఖేఃస్థానపరిగ్రహోయం॥ ౩౬
- త్రేతాగ్నిధూమాగ్రమనిద్యకీరే । స్తస్యేదమాక్రాంతవిమానమార్గం
ఘ్రాత్వాహిర్గంధిరజోవిముక్తః । సమశ్చ తేమేలఘిమానమాత్మా॥ ౩౭
- ఏతన్మునేర్మానినిశాతకర్ణేః । పంచాప్సరోనామవిహారవారి
ఆభాతిపర్యంతవనంవిదూరా । మేఘాంతరాలత్యుమివేందుబింబం॥ ౩౮
- పురాసదర్భాంకురమాత్రన్మత్తి । శ్చరన్మగైసార్థమృషిన్మఘోనా
సమాధిభీతేనకిలోపనీతః । పంచాప్సరోయావనకూటబంధం॥ ౩౯
- తస్యాయమంతర్హితసౌధభాజః । ప్రసక్తసంగీతమృదంగఘోషః
వియద్గతఃపుష్పకచంద్రశాలాః । త్తణఽప్రతిశ్రున్ముఖరాఃకరోతి॥ ౪౦
- హవిర్భుజామేఘతాంచతుర్ణాం । మధ్యేలలాటంతపసప్తసప్తిః
అసౌతపస్యత్యపరస్తపస్వీ । నామ్నానుతీక్ష్ణశ్చరితేనదాంతః॥ ౪౧
- అముంసహస్రప్రహితేక్షణాని । వ్యాజ్ఞార్హసందర్శితమేఖలాని
నాలంవికర్తుంజనితేంద్రశంకం । నురాంగవాభ్రమచేష్టితాని॥ ౪౨
- ఏకోక్షమాలావలయమ్మగాణాం । కంఠూయితారంకుశనూచిలావం
సభాజనేమేఘజమూర్ధ్వబాహుః । సవ్యేతరంప్రాధ్వమితఃప్రయంక్తే॥ ౪౩
- వాచంయమత్వోత్ప్రణతింమమైష । కంపేనకించిత్ప్రతిగృహ్యమూర్ధ్నః
దృష్టింవిమానవ్యవధానముక్తాం । పునఃసహస్రాచ్ఛిషిసన్నిధతే॥ ౪౪
- అదశరణ్యంశరభంగనామ్న । స్తపోననంపావనమాహితాగ్నేః
చిరాయసంతర్వ్యసమిద్భిరగ్నిం । యోమంత్రపూతాంతనుమప్యహాషీత్॥ ౪౫
- ఛాయావినీతాధ్వపరిశ్రమేషు । భూయిష్ఠసంభాష్య ఫలేష్వమీషు
తస్యాతిథీనామధునాసపర్యా । స్థితానుపుత్రేష్వివపాదశేషు॥ ౪౬
- ధారాస్వనోద్గారిదరీమఃఖోసౌ । శృంగాగ్రలగ్నాంబుదవప్రపంకః
బద్ధాతిమేబంధురగాత్రిచక్షు । ద్విప్తఃకకుద్మానివచిత్రకూటః॥ ౪౭
- ఏషాప్రసన్నస్తిమితప్రవాహా । సరిద్విదూరాంతరభావతన్వీ
మందాకినీభాతినగోవకంఠే । ముక్తావలీకంతగతేనభూమేః॥ ౪౮

వడుబొమముడిమాత్రాన ♦ నింద్రపదవి । నుండిజార్చెనొ నహుమని ♦ దుండగీని
 నెవడుకలుపాంబుశుద్ధికి ♦ హేతువగునొ । యట్టిమానికి నిభువి ♦ యాశ్రమంబు॥ ౩౬
 అయ్యగన్త్యుడు నిర్మల ♦ యశుడువేల్పు । హన్యగంధంబుతోవచ్చి ♦ యభ్రయాన
 మంటి తేతాగ్నిధూమాగ్ర ♦ మస్మదాత్మఁ । దేల్చె సత్వగుణంబుతో ♦ దుల్చిరజము॥ ౩౭
 శాతకర్ణుడు జలకేళి ♦ సలుపునట్టి । కొలనుపంచాప్పరంబిది ♦ గుణగణాధ్య
 మట్టువనముంటదూరానఁ ♦ జూచుటకును । దోయదంబులనడిమి చం ♦ ద్రుగతిదోచె॥

లేతదర్భలెతినిమన్ను ♦ లేళ్ళఁగూడి । తిరుగునీతని నివృకు ♦ వెఱచిఁజి
 యంపవచ్చినపంచాప్ప ♦ గోబ్జముఖుల । యావనం నుడలఁజిక్కె ♦ నటనితండు॥ ౩౮
 అక్కొలనిలోనిసౌధంబు ♦ నంద నుండి । యాతనిమృదంగవాద్య సంగీతరఁము
 చదలనంటుచుఁబుష్పక ♦ చంద్రశాల । లందుఁబ్రతిశబ్దములనీనె ♦ నిడువదన॥ ౪౦
 ఇతఁడుమఱియొకతపసి జ ♦ తేంద్రియుండు । మాన్యతముడు నుతీత్తవామంబువాడు
 నలుదెసలనగ్నిమండఁగా ♦ నడుమనిలిచి । తపనుడలలాటమనుగాల్పఁ ♦ దపమొనర్చె॥

ఇందునికిశంకగొల్పెడు ♦ నితనిమనమఁ । గలఁపఁజాలవు నవ్వమఁ ఫలనుగాని
 కడఁగిమిషనఱచూపు మే ♦ ఖిలలుగాని । స్వర్గకాంతల యేకలాగమలుగాని॥ ౪౧

అక్షమాలయెవలయమై ♦ యలరుచున్న । కుశలఁగోయఁగజింకల ♦ గోకుటకును
 సాధనంబైనకుడిచేయి ♦ చాచెనిటకు । సత్కరింపఁగనుర్ధ్వభఁజంపుమాని॥ ౪౩

మాననియమంబునీఱుషి ♦ పూనియంట । మత్స్యతీగైకొనెఁగడల్చి ♦ మస్తకంబు
 నభ్రయానంబుచేఁగన్న ♦ యడ్డవాయఁ । గొలెదెదృష్టినివరల వేవెలఁగక్షేపు॥ ౪౪

పూతమిదిశరభంగు త ♦ పోవనమ్ము । ఆర్తరక్షణుడిమ్మాని ♦ యాహితాగ్ని
 యింధనమ్ములఁజిరమగ్నిఁ ♦ దృష్టిపఱచి । నెమ్మివ్రేల్చెను మంత్రపూతమ్మతనువు॥ ౪౫

ఇప్పుడిటశ్రమఁదమనీడ ♦ నెడలఁజేసి । తృప్తిగాఁబక్వఫలములఁ ♦ దినఁగనొసఁగు
 నతిథిసత్కారమాతని ♦ యమలపుత్రు । లనఁగనొప్పెడుతరువుల ♦ యందునిలిచె॥ ౪౬

దరియెమోమటధారల ♦ ధ్వనియెతేన్పు । శృంగములెకొమ్మలగ్రానఁ ♦ జేరుమొగిలె
 చెలఁగుకోరాటయడుసిట్లు ♦ చిత్రీకూట । మగపడెప్పకేంద్రమన బంధు ♦ రాంగిమాడు॥

దూరముననుంటసన్నగాఁ ♦ దోచుచుండి । నిలిచినిర్మలముగకైల ♦ నికటమందుఁ
 బాటుమందాకినింజాడు ♦ పడఁతిమిన్న । ధరయఱుతనిడ్డమత్యల ♦ సరముఁబోలె॥ ౪౭

అయంనుజాతోను గిరంతమాలః । పశ్చిమాశమాదాయనుగంధియస్య
యవాంకురా పాండుకపోలశోభి । మయావతంసః పరికల్పితస్తే॥

౧౯

అసిగ్రహత్రాస విసీతసత్త్వ । మపుష్పలింగాత్ఫలబంధి వృక్షం
వనంతపః సాధనమేతదత్తే । రావిష్కృతోదగ్రతరపరభావం॥

౨౦

అత్రాభిషేకాయ తపోధనానాం । సప్తర్షిహస్తోద్భుతహేమపద్మాం
ప్రసర్తయామాసకిలాన సూయా । త్రిస్తోతసంత్యంబక మాశిమాలాం॥

౨౧

వీరాసన్న్యైర్ధ్యానజుషామృషీణా । మమిసమిధ్యాసితవేదమధ్యాః
నివాతనిష్క్రంపతయా విభాంతి । యోగాధిరూఢా ఇషశోభిసోపి॥

౨౨

త్వయాపురస్తాదుపయాచితోయః । సోయంవటః శ్యామఇతిప్రతీతః
రాశిర్మణీనా మివగారుడానాం । సపద్మరాగః ఫలితోవిభాతి॥

౨౩

క్వచిత్ప్రభాతోపిభిరిందగ్రీనీతై । యుక్తామయీ యష్టిరివానువిధ్వా
అన్యత్రమాలాశీత పంకజానా । మిందీవరైరుత్థచితాంతరేన॥

౨౪

క్వచిత్ప్రభానాం ప్రియమానసానాం । కాదంబ సంసర్గవతీవ పంక్తిః
అన్యత్రకాలాగరుడత పత్తా । భక్తిర్భువశ్చందన కల్పితేన॥

౨౫

క్వచిత్ప్రభాచాంద్రవసీతమోభి । శ్చాయాఽలీనైః శబరీకృతేవ
అన్యత్రశుభాశరదభ్రేతఖా । రంధ్రేష్వివాలత్యునభః ప్రదేశా॥

౨౬

క్వచిచ్ఛక్వప్లవగభూషణేష । భస్మాంగరాగా తనురీశ్వరస్య
వశ్యానవద్యోంగి విభాతిగంగా । భిన్నప్రవాహాయమానాతరంగైః॥

౨౭

సముద్రపతోన్మృగ్జలసరినిపాతే । పూతతమనామత్ర కిలాభిషేకాత్
తత్త్వోపబోధేన వినాఽభూయ । క్తనుత్యజాం నాస్తి శరీరబంధః॥

౨౮

పురం నిషాదాధిపతేరిదంత । దృష్టిమయామాళి మణీంవిహాయ
జటానుబద్ధాస్వరుదత్సుమంత్రైః । కైకేయి కామాః ఫలితాస్తవేతి॥

౨౯

పయోధరైః పుణ్యజనాంగసానాం । శీర్షిష్టహేమాంబుజరేణుయస్యాః
హృష్మాం సరః కారణమాప్నోవాచో । బుద్ధిరేవావ్యక్త ముదాహరంతి॥

౩౦

జలానీయాతీర నిఖాతయూషా । వమాత్యయోధ్యా మనురాజధానీం
తురంగమేధావభృథాఽతీర్ణైః । రిక్తౌతుభిః పుణ్యతరీకృతాని॥

౩౧

స్వతఃచేంతనెంతయుఁ ♦ బరిమళించు । నిత్యమాలంపుఁడలిరుచే ♦ నింతనీకు
 హవగల్పించితినివెల్ల ♦ బుగ్గమీఁద । నెసఁగెను నాకురంబట్టు ♦ తింపునింపు॥ ౪౯
 త్రితపమున కిదిసాధ ♦ నాశ్రమంబు । భయములేకయెమచ్చిక ♦ ఫణిమ్మదాళి.
 శ్రావణేకయెపండ్లిడి ♦ భూజపాళి । యశనిమహిమాతీశ మమిదము ♦ స్వక్తపముషు॥ ౫౦
 హరియాదలముత్యాల ♦ మాలయగుచు । హేమపద్మములను సప్త ♦ ఋషులుగోయ
 విద్వన్గంగనననూయ ♦ యిచటమును । కలమిన్నానార్థమై ప్రవ ♦ హింపఁజేసె॥ ౫౧
 గాలిలేమినొకింతయుఁ ♦ గదలకుండ । వేసెమధ్య సదెన్నాను ♦ వృక్షగణము
 అచ్చలవీరాసనమున యో ♦ గాధిరూఢు । లైవమునితత్తులనుబోలె ♦ నతిసమామ॥ ౫౨
 మున్నునీచేతనేమను ♦ గన్నవటము । శ్యామనామముసత్ఫల ♦ సహితమగుచుఁ
 బద్మరాగాలఁగూడిన ♦ పచ్చరాళ్ల । రాశియోయన రాజితై ♦ రమణికంబై॥ ౫౩
 శిర్మలప్రభలీనెడు ♦ నీలమణుల । నొనరుముత్యాలసరమట్టు ♦ లొక్కచోట
 నుత్పలములతోఁగూడి ♦ యుల్లసిల్లు । చుండువెలిదమ్మి దండయ ♦ ట్లొక్కచోట॥ ౫౪
 కృష్ణహంసలతోడ సం ♦ కీర్ణమైన । యుత్తమసురాశపంక్తియ ♦ ట్లొక్కచోటఁ
 బత్రముల్ నల్లయగుచే ♦ వ్రాయఁబడిన । నొప్పుచందనభూమియ ♦ ట్లొక్కచోట॥ ౫౫
 నీడలందలిచీకటుల్ ♦ నెఱయఁజెఱయ । చుండుచంద్రాక్షసంబట్టు ♦ లొక్కచోట
 నడిమిసందులనింగి క ♦ న్నడఁగనమరు । చున్నశరదంబుదాళి య ♦ ట్లొక్కచోట॥ ౫౬
 వెల్లబూడిదెఘాతపై ♦ నల్లతాళిచు । భున్నశంకరుతనువట్టు ♦ లొక్కచోట
 నీలయముఖానది తరం ♦ గాలిఁగలసి । పాటుగంగావదినిజూడు ♦ పాపవాంగి॥ ౫౭
 గంగయమునయుఁగలియు నీ ♦ సుగమమునఁ । గ్రంథలిడునట్టి పుణ్యాత్మ ♦ కోటులకును
 దనువులెడలిన దేహబంధములమరలఁ । గలుగనేరవు తత్త్వజ్ఞులు ♦ తెలియకున్న॥ ౫౮
 ఇదినిపాదాధిపతిపురం ♦ బింతినేమ । దీనిమకుటంబుజడల బంధింపఁజూచి
 కైకనీకోర్కిసఫలతఁ ♦ గాంచెనంచు । సచివుఁడుమమౌతుఁడేఁగిన ♦ ఫలమునుమ్ము॥
 సరయువిదిపూతదీనికి ♦ జన్మభూమి । యక్షకాంతలకుచములు ♦ హటికాబ్జ
 రజమనుభవించుబ్రాహ్మస ♦ రంబటంచు । నాప్తవరులండుబుద్ధి క ♦ వ్యక్తమౌను॥ ౬౦
 తేటులనాటినయూప సంధతులనొప్పి । వాజిమేధావభృథము ని ♦ త్యాకుకులులు
 సలుపఁగాఁబావనంబైన ♦ జలముతోడఁ । దనరప్రపాపించె నిదిలాజ ♦ దానినంటి॥ ౬౧

యాంసైకతోత్సంగ నుఖోచితానాం । పాశ్చైః పయోభిః పరివర్థితానాం
సామాన్యభాతీమీషమానసంమే । సంభావయత్యుత్తరకోసలానాం॥ ౬౨

నేయంమదీయా జననీవతేన । మాన్యేనరాజ్ఞా సరయూర్వియుక్తా
దూరేవసంతం శిశిరానిలైర్మాం । తరంగహస్తైరుపగూహతీవ॥ ౬౩

విరక్తసంధ్యాకపిశంపురస్తా । ద్యతోరజః పార్ధివముజ్జహీతే
శంకేహనూమత్కథితప్రవృత్తిః । ప్రత్యుద్గతోమాం భరతః ససైన్యః॥ ౬౪

అద్ధాశ్రియం పాలితసంగరాయ । ప్రత్యర్పయిష్యత్యనఘాం ససాధుః
హత్వానివృత్తాయమృదేఖరాదీన్ । సంరక్షితాంత్యామివలక్ష్మణోమే॥ ౬౫

అసౌపురస్కృత్యగురుంపదాతిః । పశ్చాదవస్థాపితవాహినీకః
వృద్ధైరమాత్యైఃసహచీరవాసా । మామర్ఘ్యపాణిర్భరతోభ్యుపైతి॥ ౬౬

పిత్రానిస్మప్తాంమదపేక్షయా యః । శ్రియంయూవాప్యంకగతామభోక్తా
ఇయంతివర్షాణితమాసహోగ్రా । మభ్యస్యతీవవ్రతమాసిధారం॥ ౬౭

ఏతావదుక్తవతిదాశరథౌతదీయా । మిచ్ఛాంవిమానమధిదేనతయావిదిత్వా
జ్యోతిష్పథాదవతతారసవిస్మయాభి । రుద్వీక్షేతంప్రకృతిభిర్భరతానుగాభిః॥ ౬౮

తస్మాత్పురస్సరవిభీషణదర్శితేన । నేవావిచక్షణహరీశ్వరదత్తహస్తః
యానాదవాతరదదూరమహీతలేన । మార్గేభంగిరచితప్పటికేనరామః॥ ౬౯

ఇత్వాకువంశగురవేప్రయతఃప్రణమ్య । సుభాతరంభరతమర్ఘ్యపరిగ్రహం తే
పర్యక్తురస్వజతమూర్ధనిచోపజఘ్నా । తద్భక్త్యపోఢపితృరాజ్యమహాభిషేకే॥ ౭౦

శ్మశ్రుప్రప్రృథ్విజనితాకృతివిక్రియాంశ్చ । పక్షాన్ప్రరోహజటిలనివమంత్రివృద్ధాన్
అన్వగహీత్ప్రణమతఃకుభదృష్టిపాతై । ర్వార్తానుయోగమధురాక్షరయాచవాచా॥

దుర్జ్ఞాతబంధురయమృతహరీశ్వరోమే । పాలస్త్వేషసమరేషుపురఃప్రహర్తా
ఇత్యాదృతేనకథితోరఘునందనేన । వృత్క్రమ్యలక్ష్మణముఖౌభరతోవనందే॥ ౭౧

సౌమిత్రిణాతదనుసంసృజేసచైన । ముత్థాప్యనమశిరసంభృశమాలిలింగ
రూఢేంద్రజిత్ప్రహరణవ్రణకర్కశేన । క్లిశ్యన్నివాస్యభుజమధ్యమురఃస్థలేన॥ ౭౨

రామాజ్ఞయాహరిచమూపతయస్తదానీం । కృత్వామనుష్యవపురారుదహుర్గజేంద్రాన్
తేషుక్షురత్సుబహుధామదవారిధారాః । శైలాధిగోహణనుఖాన్యుపలేభిరేతే॥ ౭౩

సైకతోత్సంగమునసౌఖ్యం ♦ చయముగాంచి । యతిశయంబుగఁబెరిగి పయస్సమృద్ధి
పలుకునత్కలకోసల ♦ ప్రభులకెల్ల । నెంతయుసమానధాతిగా ♦ నెంతుదీని॥ ౬౨

మాన్యునృపుఁబాసినట్టి మన్మాతవోలె । నురుకృపనునన్నుదూరమందుండఁగానె
సరయువిదిచల్లగాలితో ♦ వరతరంగ । హస్తములఁగొఁగిలించిన ♦ యట్లుతోఁచె॥ ౬౩

ఎదుటలేచెడుభూరజం ♦ బెట్టిగాను । సంజకెంజాయవలెనుంట ♦ నాంజనేయుఁ
డెటుఁగఁడెల్పిన వినినన్ను ♦ నెదురుకొనఁగ । ఎచ్చుననియెంతుభరతుండు ♦ బలముఁగూడి॥

దురమునఖరాదులనుజంపి ♦ మరలునాకు । నెలమినినుఁగాచిలత్కృణం ♦ డిచ్చినట్లు
ప్రతినదీర్చిననాకు ఏగ్మలపుసిరిని । సాధువౌభరతుండిడు ♦ సత్యముగను॥ ౬౪

వెంటవృద్ధులసచివుల ♦ వెనుకసేన । ముందుగురునిడియ్యర్థంబు ♦ బూనిచేత
వల్కలంబులుదాలిచి ♦ భరతుఁడడిగొ । యెదురుకొనఁబాదచారియై ♦ యేగుదెంచె॥ ౬౫

ననుదలంచియెతోడనున్న ♦ జనకుఁడిడిన । ననుభవింపఁడు పడుచువాఁడయ్యుసిరిని
నతికఠినమైనయసిధార ♦ యనెడువ్రతము । నిన్నియేండ్లామెతోసల్పు ♦ చున్నయట్లు॥

ఇట్లువచియించురాముని ♦ యిచ్చనెఱిఁగి । భరతువెంబడిలోకు లబ్బురముతోడఁ
గనుఁగొనుచునుండ దివినుండి ♦ గగనయాన । మునువిమానాధిదేవత ♦ భువికిదింపె॥ ౬౬

ముందటవిభీషణుఁడునిల్చి ♦ భూమిఁదటించు । పటికరామెట్లమార్గంబు ♦ భక్తిజూప
సేవమెప్పించునుగ్రీవు ♦ చేయిపట్టి । రాఘవుఁడుడిగ్గెను విమాన ♦ రాజమపుడు॥ ౬౭

సలిపెవందనమిత్వోకు ♦ కులగురునకుఁ । బడసియర్థంబుఁగొఁగిట ♦ భరతుఁడేర్చి
కనులనీరొల్కమూర్కొనె ♦ దనకుఁగాను । జనకరాజ్యాభిషేకంబు ♦ గొననిశిరము॥

కరముఁబెరిగినశ్మశ్శులఁ ♦ గాంచివికృతి । వ్రేలునూడలప్లక్షు వృక్షాలఁబోలు
వృద్ధసచివులుభక్తితో ♦ వినతులైనఁ । గూర్మిఁగని మంజువాక్కులఁ ♦ గుళలమరసె॥ ౬౮

ఈతఁడాపుండు ఋక్షకఃపీశ్వరుండు । ఇతిఁడుపౌలస్త్యుఁడనిమొన ♦ నేఁచువీరుఁ
డనుచురఘునందనుఁడు గొనియాడ భరతుఁ । డెరఁగెవారికిలత్కృణం ♦ వొఱఁగియపుడు॥

భరతుఁడావల లత్కృణం ♦ దఱిసిశిరము । వాల్చనతఁడెత్తి యింద్రజిత్రహరణములఁ
గఠినమైనట్టియురమునఁ ♦ గొఁగిలించె । నతనివక్షమునొప్పించు ♦ నట్లుతోఁప॥ ౬౯

కపిచమూపతితతులఁ రాఘవునియాజ్ఞ । నెక్కిగజముల మానవాకృతులతోడ
వానిపెనుండినుదఘార ♦ పడుచుచుండ । ఘననగారోహణనుఖంబు ♦ ననుభవించె॥ ౭౦

సానుష్ఠానః ప్రభురపిక్షణదాచరాణాం । భేజేరథాన్ దశరథప్రభవానుశిష్టః
మాయావికల్పరచితైరపియేతదీయై । ర్నస్యందనైస్తులితకృత్రిమభక్తిశోభాః॥ ౭౫

భూయస్తతోరఘుపత్నిర్విలసత్పతాక । మధ్యాస్తకామగతిసావరజోవిమానం
దోషాతనంబుభబృహస్పతియోగదృశ్య । స్తారాపతిస్తరలవిద్యుదివాభబృందం॥ ౭౬

తత్రేశ్వరేణజగతాం ప్రళయాదివోర్వీం । వర్షాత్యయేనరుచమభ్రమనాదివేందోః
రామేణమైథిలనుతాందశకంకకృచ్ఛాత్ । ప్రత్యుద్భృతాంధృతమతీంభరతోవవంశే॥

లంకేశ్వరప్రణతిభంగదృఢప్రేతంత

ద్వంద్వంయుగంచరణయోర్ద్వనకాత్మజాయాః

జ్యేష్ఠానున్మత్తిజటిలంచశిరోస్యసాధో

తస్యోన్యసావనమభూదుభయంసమేత్య॥

౭౭

త్రోశార్థౌశక్యతిపురఃసరేణగత్వా

కాకుత్స్థః స్థిమితజలేనపుష్పకేః

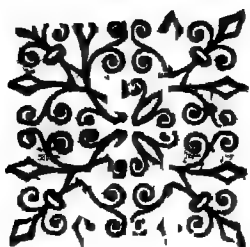
శత్రుఘ్నప్రతివిహితోపకార్యమార్యః

సాకేతోపననముదారమధ్యువాస॥

౭౮

ఇతి శ్రీరఘుమంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసుకృతో దండక

ప్రత్యాగమనోనామ త్రయోదశః సర్గః

కామపనుపున రాక్షసరాజుగూడ । ననుచరులతోడరథముల ॥ నథివసించె
నెంతమాయాకళలచేత ॥ నెసఁగుచున్న ॥ దాళవయ్యెను వీనికి ॥ దనరథములు॥ 21

సఁజమించుల మించెడు ॥ జలఁతతిని । బాధగురులతోడి చంద్రుండు ॥ వోలెమరలఁ
గామగతి నొప్పు భృజమఁ ॥ గాఢానభి । యానమెక్కిను రామఁడు ॥ సానుజుండు॥
ప్రళయమందుండి ధరను వఁరాహమూర్తి । శరదృతువు వేఘములనుండి ॥ చంద్రకాంతిఁ
గామగతిరామఁ డద్దశకంతునుండి । కాచిన నుధీరకరఁగెను ॥ గైకకొడుకు॥ 22

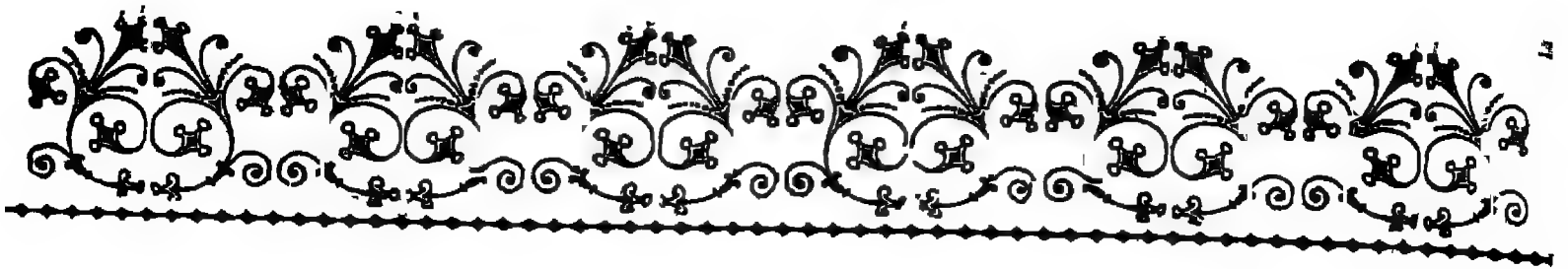
చ॥ పృథతులునేయ రాణుని ॥ భంగమొనర్చు దృఢప్రతిబంధుతో
జనులకు వంద్యమైచెలఁగు ॥ జానకి పావయుగంబు శ్రేష్ఠ జ్యే
ష్ఠనిగతి డట్లమై తనరుచుండు జడల్ ధరియించియున్న య
య్యనఘు శిరఁబునుంగలసి ॥ యయ్యెఁ బరస్పరమున్ బవిత్రముల్॥ 23

నీ॥ భూమిపై ముందలు ॥ మోదంబుతోఁబొంగి । జనులు గుంపులుగూడి ॥ చనుచునుండ
మోదనభంబుపై ॥ మిసిమికాంతులతోడఁ । గ్రాలించుండెడు పుష్పకంబునందు
నానంద మునమంద ॥ యానమొప్పారఁగాఁ । దానఱకోనెడు ॥ దారిఁగడచి
శత్రుఘ్నరచితమై ॥ చాల నొప్పుచునుండు । పటమండకమ్ముల ॥ భవ్యమైన

గీ॥ యతులసాకేత పురఁగోద్యానసీమ
వచ్చివీడినెను గాకుత్స్థవంశదీప
మై వెలింగెడునట్టి సత్యానుఁగి
సర్వనుతకీర్తి శ్రీరామ ॥ చంద్రమూర్తి॥ 24

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణాంబా
బుచ్చివేంకయమాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథసామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు దండకప్రత్యాగమనంబను త్రయో
దశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చ తు ర్ద శః స ర్గః

—:0:—

- భర్తుః ప్రణాశాదథ శోచనీయం । దశాంతరం తత్ప్రసమం ప్రపన్నే
అపశ్యతాం దాశరథీ జనన్యా । ఛేదాది వోపఘ్నతరోర్వృతత్యా॥ ౧
- ఉభావుభాభ్యాం ప్రణతౌహతారీ । యథాక్రమం విక్రమశోభినాతౌ
విస్పష్ట మసాంధతయా నదృష్టే । జ్ఞాతౌ నుతస్పర్శ నుఖోపలంభాత్॥ ౨
- ఆనందజః శోకజమశ్రుభాష్ప । స్తయోరశీతం శిశిరోబిభేద
గంగాసరయ్యో ర్జలముష్ణతప్తం । హిమాద్రి నిష్పంద ఇవావతీర్ణః॥ ౩
- తేఘ్రతయోర్నైఋతశస్త్రమార్గా । నార్ద్రానివాంగేనదయంస్పృశంత్యా
అపీప్సితంక్షత్రకులాంగనానాం । నవీరనూశబ్దమకామయేతాం॥ ౪
- క్లేశాపహాభర్తురలక్షణాహం । నీతేతినామస్వముదీరయంతీ
స్వర్గపృథివ్యస్యగురోగృహిష్యా । వభక్తి భేదేనఽధూర్వవందే॥ ౫
- ఉత్తిష్టవత్సే ననుసానుజోసౌ । వృత్తేన భర్తాశుచినాతవైవ
కృచ్ఛ్రం మహతీర్ణ ఇతిషియార్హాం । తామూచతుస్తే ప్రియమప్యమిధ్యా॥ ౬
- అధాభిషేకం రఘువంశకేతోః । ప్రారబ్ధమానంద జలైర్జనన్యోః
నివర్తయామాను రమాత్యపృథ్ధా । స్తీర్థాహ్మతైః కాంచనకుంభతోద్భైః॥ ౭
- సరిత్సముద్రాన్ సరనీశ్చగత్వా । రక్షకపీండ్రై రుపపాదితాని
తస్యాపతన్మూర్ధ్ని జలానిజిష్ణాః । ర్వింధ్యస్య మేఘప్రభవా ఇవాపః॥ ౮
- తపస్వివేష క్రియయాపితావ । ద్యుఃక్రేక్షణీయః నుతరాంబభూవ
రాజేంద్ర నేపథ్యః ధానశోభా । తస్యోదితానీ త్పునరుక్తవోషా॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

చ తు ర్ద శా శ్వా స ము.

—:0:—

గీతములు.

ప్రాపుగానున్నవృక్షంబుఁ ♦ బాసినట్టి । తీగెలనుబోత భర్తృవియోగజనిత
శోకముననున్నతల్లులఁ ♦ జూచిరొకట । రామలక్ష్మణులంత నా♦రామమందు॥ ౧

అరులఁదెగటార్చిశౌర్యాన ♦ నలరుపుతుఁ । లిర్వరును మొక్కితల్లుల ♦ కిత్వరకును
గరమునీరొల్కుకనులకుఁ ♦ గానరాక । తనుజసంస్పర్శనుఖముచేఁ ♦ గనఁగ నెఱి ౨

హిమగిరిఁగఱంగిపాఁతెడు ♦ హిమయురంబు । లుప్తగంగానదీ సర♦యాజలములఁ
బాపుగతి వారిశోకోష్ణ ♦ బాష్పములను । హర్షశీతాశ్రువులువాపె ♦ నద్భుతముగ॥ ౩

దనుజశస్త్రప్రణంబు లా♦త్మజులనంటు । తల్లులకుఁబచ్చిపుండ్లుగాఁ ♦ దాఁడుటయును
క్షుత్రసతులెల్లఁగాంక్షించు ♦ శబ్దమైన । వీరనూపదమునఁగోర్కి ♦ వారికెడలె॥ ౪

పతికిఁగవ్వంబుగూర్చెడు ♦ పాపచరిత । సీతసేననిపేరును ♦ జెప్పికొనుచు
దివిఁజనినమామ పట్టపు ♦ దేవులకును । సమభిమలభ క్తిఁగోడలు ♦ సలిపెవినతి॥ ౫

లెమ్ముకోడల నీనువృ♦త్తమౌకాదె । తమ్ముతోఁగూడఁబలిని దుఃఖమ్మునుండి
దాటఁజేసినదనుచుఁ ద♦ధ్యంపుఁబ్రియము । వారుప్రేమాద్వూరాలితోఁ ♦ బలికొంత॥ ౬

ఆదితల్లులహర్షబా♦ష్పాలిగాఁగ । స్వర్ణఘటములతీర్థంపు ♦ సలిలములను
వృద్ధసచివులురఘువంశ ♦ వీరమణికి । సల్పిరభిషేక మెంతయు ♦ సంతసమున॥ ౭

కపిదనుజనాయకుల్ చని♦కడలనుండి । తెచ్చినసముద్రసరసీ న♦దీజలములు
గురిసెజయశీలురాముని ♦ శిరముమీఁద । శరదములనీరువింధ్యపైఁ ♦ గురియొనట్లు॥ ౮

తాపనులవేషమునుదాను ♦ దాల్చినపుడె । యెంతయోచాడనంద మై ♦ యొసఁగినట్టి
రామచంద్రునకెన్నఁగా ♦ రాజచంద్ర । వేషమంతయుఁబునరు క్తి ♦ దోషమయ్యె॥ ౯

సమాల రక్షోహరిభిః ససైన్య । స్మార్యస్వనానందిత పౌరపర్వః
వివేళ సౌధోద్గత లాజవర్షా । ముత్తోరణా మన్వయరాజధానీ॥

౧౦

సౌమిత్రిణా సావరజేనమంద । మాధూతవాలవ్యజనోరధస్థః
ధృతాతపతో భరతేనసాక్షా । దుపాయసంఘాత ఇవప్రసృద్ధః॥

౧౧

ప్రాసాదకాలా గరుధూమరాజి । స్తస్యాః పురోవాయువశేనభిన్నా
వనాన్నివృత్తేన రఘూద్వపీన । ముక్తాస్వయంవేణి రివాబభాసే॥

౧౨

శ్వశూజనా నుష్ఠితచాతువేషాం । కర్ణీరధస్థాం రఘువీరపత్నీం
ప్రాసాదవాతాయ నదృశ్యబంధైః । సాకేతనార్యోం జలిభిః ప్రణేముః॥

౧౩

స్ఫురత్ప్రభామండనమాన సూయం । సాబిభ్రతీ కాశ్యతమంగరాగం
రరాజశుద్ధేతి పునఃస్వపుర్యై । సందర్శితా వహ్నిగతేవ భర్తా॥

౧౪

వేశ్మానిరామః పరిబర్హనంతి । విశ్రాణ్యసౌహార్దనిధిః నుహృద్భ్యః
బాహ్నియమాణో బలిమన్నికేత । మాలేఖ్యశేషస్య పితుర్వివేళ॥

౧౫

కృతాంజలిస్తత్ర యదంబసత్యా । న్నాభిశ్యత స్వర్గఫలాద్గురుర్నః
తచ్చింత్యమానంనుకృతంతవేతి । జహారలజ్జాంభరతస్యమాతుః॥

౧౬

తథాచనుగ్రీవవిభీషణాదీ । నుపాచరత్కృత్రిమసగవిధాభిః
సంకల్పమాత్రోదితసిద్ధయస్తే । కాంతాయథాచేతసివిస్మయేన॥

౧౭

సభాజనాయోపగతా౯సదివ్యా౯ । మునీన్పురస్కృత్యహతస్యశతోః
శుశ్రావతేభ్యఃప్రభవాదివృత్తం । స్వవిక్రమేగౌరవమాదధానం॥

౧౮

ప్రతిప్రియా తేషుతపోధనేషు । నుఖాదవిజ్ఞాతగతార్థమాసా౯
సీతాస్వహస్తోపహృతాగ్ర్యపూజా౯ । రక్షుఃకపీంద్రా౯విససర్జరామః॥

౧౯

తచ్ఛాత్మచింతానులభంవిమానం । హృతంనురా రేసహజీవితేన
కైలాసనాథోద్వహనాయభూయః । పుష్పందివఃపుష్పకమన్వమంస్త॥

౨౦

పితుర్నియోధాద్వనవాసమేవం । నిస్తీర్యరామః ప్రతిపన్నరాజ్యః
ధర్మాత్థకామేషుసన్మాంప్రపేదే । యథాతథైవావరజేషువృత్తిం॥

౨౧

సర్వానుమాతృష్వపిఽత్సలత్వాత్ । సనిర్విశేషప్రతిపత్తిరాసీత్
షణ్డాననాపీతపయోధరాను । నేతాచమూనామివకృత్తికాను॥

౨౨

ఎవరాక్షసకపిసైన్య ♦ చయముతోడఁ | బ్రజలుతూర్వధ్వనుల నలఁరారఁజొచ్చె
 ఘృవుఁడుతోరణోపేత ♦ రాజధాని | సౌధములనుండి లాజవర్షములుగురియ॥ ౧౦
 నుజుఁడులత్కృణుఁడువైప ♦ చామరములు | గొడుగుభరతుండుపట్టఁగాఁ ♦ గూడిపొదలు
 కురుపాయసమంచిత ♦ సంఘముట్లు | ప్రజ్వరిల్లెరథన్ధఁడౌ ♦ రాఘవుండు॥ ౧౧
 శాసేధమ్ములందుండి ♦ పొడమివెడలు | వగరుధూమముచెదరి మంఁదానిలమున
 నమునందుండిమరలితా ♦ స్వయమురాముఁ | డెడలిచినవీటివేనలి ♦ ముడిగఁదోఁచె॥ ౧౨
 శ్రీశక్తులుగూర్చిన ♦ వేషమూని | యలరుకర్ణీరథంబున ♦ నధివసించి
 కురుగుసీతకుసౌధవా ♦ తాయనముల | మోడ్పులగపడఁమొక్కిరి ♦ పురముసతులు॥ ౧౩
 నకునననూయ నిత్యమై ♦ తనర నిడిన | యంగరాగప్రభావలి ♦ నవనిజాత
 మేఱసెదాశుద్ధయనుచును ♦ మఱులఁబ్రజకుఁ | దెలుపఁబతికొరసహ్నిలో ♦ నిలిచినట్లు॥
 కంత సౌజన్యనిధిరాముఁ ♦ డాత్మసఖుల | సర్వపరికరయు క్తవేశ్మములనునిచి
 పండిపటమున్న పూజకౌ ♦ ద్రవ్యమున్న | నిలయమునుజొచ్చెగమ్మల ♦ నీరుగార॥ ౧౪
 అంజలినిగూర్చి కైకేయి ♦ యమ్మఁజూచి | స్వర్గఫలమిడుసత్యంబు ♦ వలనమాదు
 తండ్రిజారమి నీనుకృతమునఁగాదె | యనుచురాముఁడుపోగొట్టె ♦ నామెలజ్జ॥ ౧౫
 సిద్ధిసంకల్పమాత్రానఁ ♦ జెంపఁగలుగు | నట్టినుగ్రీవ దానవేంఁదాదీదులెల్ల
 విస్తృతాకాశాంతమతులగు ♦ విధమునందు | సలిపెనుపచారములు ఎన్నుసమితిగూర్చి॥
 తన్నుఁగొనియాడనరుదెంచి ♦ యున్నదిప్య | మునివరులనుండితనశౌర్య ♦ మునకుమహిమఁ
 గొలుపుదానినిదాఁబారి ♦ గొన్నవైరి | జననమాదిచరిత్రను ♦ వినియెనతఁడు॥ ౧౬
 అత్తపోధను లరుగ సౌఖ్యములమున్ది | యర్థమాసమునెఱుఁగని ♦ యట్లుగడపి
 భూమిజయైయిడ్డయొత్తమ ♦ పూజలంది | వెలయుకపిరాక్షసేంద్రుల ♦ వీడుకొలిపె॥
 తలఁపఁగ నెవచ్చునట్టి తద్దైత్యవిభుని | పాణములతోడఁగొన్నట్టి ♦ పసెవెముట్లు
 దివివెలింగెడునట్టి యద్దివ్యయాన | మంపె మరలఁ గుబేరు వాహనముగాఁగ॥ ౧౭
 సలిపినవాసమిట్టులు ♦ జనకువాఙ్మ | రాజ్యభారమునహియించి ♦ రామన్యపరి
 యమలధర్మార్థకామమ్ము ♦ లందువలెనె | తమ్ములందునుసమముగాఁ ♦ దానుమెలఁగె॥
 ఆఱుమోములఁజనుబాలు ♦ నానుగుహుఁడు | కృత్తికలసమముగ సత్కరించుకరణిఁ
 దల్లులందఱఁబేరిమించు ♦ తనయుఁడగుట | సమముగావారిరాముఁడు ♦ సత్కరించె॥ ౧౮

తేనార్థవాన్లోభపరాజ్ఞుభేన । తేనఘ్నతావిఘ్నభయంక్రియావాక్
తేనాసలోకఃపితృమాన్విసేతా । తేనైవశోకాపనుదేనపుత్రీ॥

౨౩

సపారకార్యాణిసమీక్ష్యకాలే । రేమేవిదేహాధిపతేర్దుహితా
ఉపస్థితశ్చారువపుస్తదీయం । కృత్వోపభోగోత్సుకయేవలక్ష్యైః॥

౨౪

తయోర్యథాప్రార్థితమిందియాథా । నానేదుషోఃసద్మనుచిత్రవత్సు
ప్రాప్తానిదుఃఖాన్యపిదండకేషు । సంచింత్యమానానినుఖాన్యభూవక్॥

౨౫

అథాధికస్నిగ్ధవిశోచసేన । ముఖేనసీతాశరపాండురేణ
ఆనందయిత్రీపరిణేతురాసీ । దనతురవ్యంజితదౌహృదేన॥

౨౬

తామంకమారోప్యకృశాంగయస్త్రిం । వర్ణాంతరాకాంతపయోధరాగ్నిం
విలజ్జమానాంరహసిప్రతీతః । పప్రచ్ఛగామాంరమణోభిలాషం॥

౨౭

సాదప్తనీవారబలీనిహింసైః । సంబద్ధవైఖానసకన్యకాని
ఇయేషభూయఃకుశవంతిగంతుం । భాగీరథీతీరతపోవనాని॥

౨౮

తస్యైప్రతిశ్రుత్యరఘుప్రవీర । స్తదీప్సితంపార్శ్వచరానుయాతః
ఆలోకయిష్యక్ ముదితామయోధ్యాం । ప్రాసాదమభ్రంలిహమారురోహ॥

౨౯

ఋద్ధాపణంరాజపథంసవశ్యక్ । విగాహ్యమానాంసరయూంచనాభిః
విలాసిభిశ్చాద్యుషితానిపౌరైః । పుగోపకంఠోపవనానిరేమే॥

౩౦

సకేవదంతీంషదతాంపురోగః । స్వప్నత్రముద్దిశ్యవిశుద్ధవృత్తః
సర్పాధిరాజోరుభుజోపశుర్వం । పప్రచ్ఛభద్రంవిజితారిభద్రైః॥

౩౧

నిర్బంధపృష్ఠసజగాథసర్వం । న్తువంతిషాశ్చరితంత్యదీయం
అన్యత్రోత్తరోభవనోషితాయాః । పరిగ్రహాన్మానవదేవదేవ్యాః॥

౩౨

కళత్రానిందాగురుణాకిలైవ । మభ్యావతంకిర్తివిపర్యయేణ
అయోఘసేనాయఇవాభితప్తం । వైదేహిబంధోర్హృదయంబిదదే॥

౩౩

కిమాత్మనిర్వాదకఙ్గాముపేక్షే । జాయామదోషాముత్యసంత్యజాని
ఇత్యేకపక్షాశ్రయవిక్లబత్వా । వాసీత్సదోలాచలచిత్తవృత్తిః॥

౩౪

నిశ్చిత్తచాశన్యనివృత్తివాచ్యం । త్యాగేనపత్న్యైఃపరిమార్జ్మమైచ్ఛత్
అపిస్వదేహాత్కిముతేందియాథా । ద్యుశోధనాశాంహియశోగరీయః॥

౩౫

శయతఁడౌటఁబ్రజలెల్ల ♦ ధనికులైరి । విఘ్నహరుఁడౌట సత్కార్య ♦ విహితులైరి
శుభవాఁడౌటచేఁబితృ ♦ మంతులైరి । చింతఁబాపుటచేఁ బుత్ర ♦ వంతులైరి॥ ౨౩

సులపసులనుదటిఁగని ♦ జక్కదీర్చి । యతఁడుతనతోడఁగ్రీడింప ♦ నందమైన
శువుదాల్చినలక్ష్మీయో ♦ యనఁగనొప్పు । జానకినిగూడివిహరించు ♦ సంతసమున॥ ౨౪

గౌరియార్థములందు య♦ధేచ్ఛముగను । జిత్రపటములగృహములఁ ♦ జెలఁగునపుడు
పండకారణ్యదుఃఖముఁ ♦ దలఁచుకొన్నఁ । నోఁచెనుఖముగ నాదంప ♦ తులకుమచిని॥ ౨౫

నకనుతనిగ్గులీనెడు ♦ కనులతోడ । రెల్లువలెఁజూడనెంతయుఁ ♦ దెల్లనగుచుఁ
జెప్పకయెచెప్పుగర్భంపుఁ ♦ జిహ్వామైన । మోముతోభర్తకానంద ♦ మూర్ఛియయ్యె॥

నగుగొన్నట్టిమిక్కిలి ♦ చిక్కినట్టి । చనుమొనలునల్లఁబడినట్టి ♦ యనుఁగుఁజెలువ
నెఱిమిదొడఁజేర్చి యేమికా♦నలెనటంచు । నడిగెరమణుండు రాముఁడే♦కాంతమందు॥ ౨౬

ఇడినబలిఁగూర్గమ్మగమ్ములు ♦ గుడువనట్టి । చెలిమి మునికన్యకలతోడఁ ♦ గలుగునట్టి
గంగయొడ్డునదర్శలఁ ♦ గ్రాలునట్టి । మునిననులకేగమదిఁగోర ♦ జనకుపట్టి॥ ౨౭

ఆమెకోరికదీర్పంగ ♦ ననుమతించి । యనుచరులతోడ నాకస ♦ మంటుమేడ
నెన్మొరఘుకులమణితన ♦ యేలుబడిని । బ్రమదమందునయోధ్య వై♦భవముఁజూడ॥ ౨౮

విపణిసంవృద్ధిగలరాజ ♦ వీధిఁజూచి । పఱచునోడల సరయువుఁ ♦ బాఱఁజూచి
ప్రియులుస్రియురాండ్రుపౌరులు♦వేడ్డఁదిరుగుపురవగోద్యానములఁజూచి♦పొంగెన్మృపతి॥

చారు శేషోరుభుజుఁడు జి♦తారివరుఁడు । వాఙ్ములకునగ్రిగామియై ♦ వఱలువాఁడు
భృద్ధచరితుండురాముఁడు ♦ భద్రునడిగె । దననడతఁగూర్చిజనులేమి ♦ యనుదురనుచు॥

ఒత్తియడిగినననెనిట్టు ♦ లుర్విపాల । రాక్షసునియింటనుండిన ♦ రాణినీవు
స్థీకరించినయదితప్ప ♦ వీటిజనులు । నీచరితలెల్లవినుతింతు ♦ నిక్కముగను॥ ౩౨

అతివకొదవిననిందాభు ♦ యశమువినుట । నలన నీతేకుహృదయంబు ♦ వ్రయ్యలయ్యె
గట్టిగాఁబడ్డసమ్మెట ♦ పెట్టుచేతఁ । దప్తలోహంబునయ్యువి ♦ ధమ్ముదోఁష॥ ౩౩

నాదునిందనుపేక్షింప ♦ న్యాయమగునొ । శుచినిగాంతనువిడుచుట ♦ యుచితమగునొ
య్యంచురామునిమనము చ♦లించుచుండె । నుయ్యెలంబోలెస్థిరగతి ♦ నొందకుండ॥ ౩౪

ఇంతివదలకయఫవాద ♦ మెడలదంచు । నవ్విధినితేఁడునిందఁ బా♦యంగఁగోర
ఖ్యాతిధనులకుదేహంబు ♦ కంటెఁగీర్తి । గొప్పదననింద్రియాశ్శముల్ ♦ చెప్పవలెనె॥ ౩౫

ససన్నిపాత్యానరజాన్ హతౌజా । స్తద్విక్రియాదర్శనలుప్తహార్షాన్
కాలీనమాత్మశ్రయమాచచక్షే । తేభ్యఃపునశ్చేదమువాచవాక్యం॥

రాజన్నినంశస్యరవిప్రీనూతే । రుపస్థితఃపశ్యతకీదృశోయం
మత్తఃసదాచారశుచేఃకలంకః । పయోదవాతాదివదర్పణస్య॥

పౌరేషుసోహంబహుభీభవంత । మపాంతరంగేష్వివతైలబిందుం
సోధుంనతత్పూర్వమవర్ణమిశే । ఆలానికంస్థాణుమిచద్విపేంద్రః॥

తస్యాపనోదాయఫలప్రసృతా । వృపస్థితాయామసినిర్వ్యపేక్షః
త్యక్త్యామివైదేహనుతాంపురస్తాత్ । సముద్రీనేమింపితురాజ్ఞయేవ॥

అవైమిచైనామనఘేతికింతు । లోకాపవాదోబలవాన్ మతోమే
చాయాహిభూమేఃశశినోమృత్యే । నారోపితాశుద్ధిమతఃప్రజాభిః॥

రక్షోవధాంతోనచమేప్రయాసో । న్యర్థఃసవైరప్రతిమోచనాయ
అనుర్వణఃశోణితకాంక్షయాకిం । పదాస్పృశంతందశతిద్విజిహ్వాః॥

తదేషసర్గఃకరుణార్ద్రచిత్తై । ర్నమేభవద్భిఃప్రతిషేధనీయః
యద్యర్థితానిర్వృతవాచ్యశల్యాన్ । ప్రాణాన్ మయాధారయితుంచిరంవః॥

ఇత్యుక్తవంతంజనకాత్మజాయాం । నితాంతరూక్షాభినివేశమిశం
నకశ్చనభ్రాతృషుతేషుశక్తో । నిషేద్ధుమాసీదనువర్తితుంవా॥

సలక్ష్మణంలక్ష్మణపూర్వజన్మా । విఘోక్యలోకత్రయగీతకీర్తిః
సౌమ్యేతిచాభాష్యయథార్థభాషీ । స్థితంనిదేశేపృథగాదిదేశ॥

ప్రజావతీదోహదశంసినీతే । తపోవనేషుస్పృహయాశురేన
సత్త్వంరథీతద్వ్యపదేశనేయాం । ప్రాప్యవాల్మీకిపదంత్వజైసాం॥

సశుశ్రువాన్ మాతరిభార్గవేణ । పితుర్నియోగాత్ప్రహృతంద్విషద్వత్
ప్రత్యగ్రహీదగ్రజశాసనంత । దాజ్ఞాగురూణాంహ్యవిచారణీయా॥

అథానుకూలశ్రవణప్రతీతా । మత్రీన్నభిర్యుక్తధురంతురంగైః
రథంనుమంత్రప్రతిపన్నరశ్మి । మరోష్యవైదేహనుతాంప్రతస్థే॥

సానీయమానారుచిరాన్ప్రదేశాన్ । ప్రియంకరోమేప్రియఇత్యనందత్
నాబుద్ధకల్పదుమతాంవిహంభా । జాతంతమాత్మన్యసిపత్ప్రవృత్తుం॥

కుంగిరాముడుదనుఁజూచి ♦ కుందునట్టి | తమ్ములనుగూర్చివారికి ♦ దనకుఁగల్గి
నట్టినిందనుదెల్లమా ♦ నట్లుతెలిపి | మఱియునిట్లనెవారితో ♦ మనుజవిభుఁడు॥ ౩౬

ప్రవిమలాచారఁజెంతమై ♦ రవికిఁబుట్టి | యెసఁగునీరాజముషికుల ♦ మెట్టికందు
నందె నాచేతఁ గంటిరే ♦ యాపిగాలి | చేతనుగళంకమద్దంబు ♦ చెందినట్లు॥ ౩౭

నీటితరఁగలపైఁబడి ♦ నెఱయనట్టి | తెలచిందువువలెఁ జౌర♦జాలమందుఁ
బర్వనూత్నాపవాదంబు ♦ నోర్వఁజాల | నుద్గజముకట్టుకంబు ♦ నోర్వనట్లు॥ ౩౮

పూర్ణగర్భంబుతోడను ♦ బొల్పుచున్న | వీడఁగానిందవైదేహి ♦ వీడువాడ
మున్నసఁద్రఁబుచుట్టిన ♦ భూమినెల్ల | జనకునానతివీడిన ♦ చందమునను॥ ౩౯

భూమినీడనుబరిశుద్ధ ♦ సోముమీది | మైలగాఁబ్రజవాడుట ♦ మనమువినమె
దేవిపాపనురాలని ♦ తెలిసియున్నఁ | దలఁతుగొప్పగలోక నిం♦దనుగరితి॥ ౪౦

రావణనిఁధపగను దీ♦ర్పఁగనెయకాట | ప్యర్థమైచనలేదు ప్ర♦యాసమెన్నఁ
బాముకోపించితోక్కిన ♦ వానిఁబట్టి | కఱచునే ర క్తమునుదా°వు ♦ కాంక్షచేత॥౪౧

పాసి యపవాదశల్యంబు ♦ పా°ణములను | దాల్చినేను జిరంబుండఁ ♦ దలఁతురేని
వాదునిశ్చయమునుదీని ♦ మీదయార్ద్ర° | భానములఁజేసియాటంక ♦ పలుపఁజనదు॥౪౨

ఇట్లుజనకాత్మజనుగూర్చి ♦ యెన్నఁగాని | పరుషమునుదాల్చియున్నట్టి ♦ ప°భువునకును
భ్రా°తలందెవ్వరునుమాటు ♦ పల్కఁగాని | చనియనుసరింపఁగాఁగాని ♦ చాలరైరి॥ ౪౩

అఖిలజగములుకీర్తించు ♦ యశమువాడు | సత్యసంధుఁడురాముఁడు ♦ సౌమ్యయనుచు
నాజ్ఞమన్నించులక్ష్మణు ♦ నఁలఁచిలిచి | యతనిశాసించె నిట్టులే♦కాంతమందు॥ ౪౪

దేవిగర్భిణియాకాటఁ య♦పోపనమ్ము | చూడవాంఛించె నామిష ♦ తోడ నామె
రథమునందుంచికొనిపోయి ♦ రమ్మువిడిచి | యమ్మహామునివాల్మీకి ♦ యాశ°మమున॥౪౫

పరకురాముఁడు జనకుని ♦ పనుపుఁజేసి | శత్రువునువలెఁదల్లినఁ ♦ జంపెననుచు
విన్న సౌమిత్ర°తలఁదాల్చె ♦ నన్నయాజ్ఞ | గురలయానతిశంకింపఁ ♦ గూడదుగద॥ ౪౬

విని నువార్తను బొంగెడు ♦ జనకనుతను | బెదురులేనట్టిగుత్తాలఁ ♦ పొదలునట్టి
వాగెలనుమంతుఁడనువుగాఁ ♦ బట్టినట్టి | యరదముననుంచిసౌమిత్రి ♦ యరిగెవెంట॥౪౭

చనుచుమార్గానరమ్యదృ°శ్యములఁజూచి | కాంతుఁడెంతయుఁబ్రియఁడని♦ కాంతతలఁచెఁ
దల్పెత్తత్వమునుమాని ♦ శిద్ధపత్రి | వృక్షభాషముఁగొనియుంట ♦ నెఱుఁగదయ్యె॥౪౮

జాగూహుతస్యాశ్శఃపథిలక్ష్మణోయత్ । సవ్యేత రేణస్థురతాతదత్న్యా
ఆఖ్యాతమన్యైగురుభావిడుఃఖ । మత్యంతలుప్తప్రియదర్శనేన॥

సాదుర్నిమిత్తోపగతాద్విషాదాత్ । సద్యఃపరిమూనముఖారవిందా
రాజ్ఞఃశివంసాపరజస్యభూయా । దిత్యాశశంసేకరజైరబాహ్యైః॥

గురోర్నియోగాద్వనితాంపసాంతే । సాధ్వీంసుమిత్రాతనయోవిహాస్యన్
అవార్యతేవోత్థితవీచిహస్తై । ర్జహ్నోర్దుహితాస్థితయాపురస్తాత్॥

రథాత్సయంత్రాని గృహీతపాహా । త్తాంభాతృజాయాం పులిసేవతార్య
గంగాం నీమేదా మృతసోవిశేష । స్తతార సరధామీవ సత్యసంధః॥

అధవ్యవస్థాపిత వాక్కథంచిత్ । సామిత్రరంతర్గత బాష్పకరతః
ఔత్పాతికోమేఘ ఇవాశ్మవర్షం । మహీపతేః శాసనముజ్జగార॥

తతోభిషంగానిల వీచ్రవిధ్ధా । ప్రభ్రశ్యమాసా భరణప్రసూనా
స్వమూర్తిలాభ ప్రకృతీం ధరితీం । లతేవ సీతా సహసాజగామ॥

ఇత్సోమవంశప్రభః కథంతావం । త్యజేదకస్మాత్ పతిరార్యవృత్తః
ఇతిక్షీతిః సంశయితేవ తస్యై । దదాప్రదేశం జననీనతావత్॥

సాలుప్త సంజ్ఞాన వివేదదుఃఖం । ప్రత్యాగతానుః సమతప్యతాంతః
తీస్యాః సామిత్రాత్మజ యత్నలబ్ధో । మోహదభూత్ కష్టతరః ప్రబోధః॥

నచాపదద్భిర్మరవర్ణమూర్యా । నిరాకరిష్ణో ర్వృజినాదృతేపి
ఆత్మానమేవస్థిరదుఃఖభాజం । పునఃపునర్దుష్కృతీనం నినింద॥

ఆశ్వాస్యశామోవరజఃసతీంతా । మాఖ్యాతవాల్మీకినికేతమార్గః
నిఘ్నస్య మేభర్తృనిదేశరాక్ష్యం । దేవితుమస్వేతిబభూవనమః॥

సీతాసముత్థోప్యజగాదవాక్యం । ప్రితాస్మితేసామ్యచిరాయజీవ
బిడౌజసోవిష్ణులివాగ్రజేన । భ్రాత్రీయదిత్థంపరవానసిత్వం॥

శ్వశూజనరసర్వమనుక్రమేణ । విజ్ఞాపయప్రాపితమత్ప్రణామః
ప్రజానిషేకంమయివర్తమానం । నూనోరనుభూయతచేతసేతి॥

వాచ్యస్త్వయామద్వచనాత్సరాజా । వహ్న్నావిశుద్ధామపియత్సమక్షం
మాంలూకవాదశీవణాదహసీః । శ్రుతస్యకింతత్సదృశంకులస్య॥

గారినిమఱిది దెల్పక ♦ దాచియున్న । విభునిప్రియదర్శనంబిక ♦ వీడెననెడు
 పండురాఁబోవుకీడును ♦ మొదలె తెలిపె । నదరికుడికన్నుసీతకు ♦ నమలగుణకు॥ ౪౯
 పర్వమిత్తంబుచేగన్న ♦ దుఃఖమునను । వాడియున్నట్టియాననా ♦ బ్జంబుతోడ
 తప్తార్థించెననుజన ♦ మేతముగను । నృపతినుఖముగనుండంగ ♦ హృదయమందు॥ ౫౦
 అన్నయానతి లక్ష్మణుండడవిలోన । విమలసాధ్వనిజానకి ♦ విడువనున్న
 పలునెడుహస్తములనెత్తి ♦ యడ్డుపడెనొ । యనఁగఁదోచెనుజాహ్నువి ♦ యతనిముందు॥
 ధ్యములనిల్పసారథి ♦ రథమునుండి । సత్యసంధుఁడు సౌమిత్రి ♦ సైకతమున
 యిడెడింపి నిషాదుని ♦ పడవనెక్కి । గంగను బ్రతిజ్ఞదీర్చిన ♦ గతినిదాఁటె॥ ౫౧
 వాష్పరోధంబుచేతను ♦ బల్కుచెడిన । కంతమునుసద్దుకొని కడుఁగవ్వమునను
 కుశలీలావృష్టి నుత్పాత ♦ ఘనముగురియు । నట్లువెలిఁబుచ్చెలక్ష్మణుండధిపువాఙ్మ॥ ౫౨
 పరిభవానిలమునఁగొట్టె ♦ బడినసీత । రత్నభూషణపుష్పముల్ ♦ రాలుచుండఁ
 ననశరీరంపుమూలమై ♦ తనరుచుండు । ధాత్రిపైఁదీఁగెవలెఁ బడెఁ ♦ దత్క్షణంబు॥ ౫౩
 పుటైనిత్వౌకుకులమునఁ ♦ బుణ్యమూర్తి । యేలవిడుచునునిన్ను నిర్వృత్తుకముగ
 కనుచుశంకించినట్టులు ♦ జననిధరణి । చేరనీలేదులోనికి ♦ సీతనపుడు॥ ౫౪
 మూర్ఛలోఁజింతయామెను ♦ ముట్టలేదు । లేచినంతనె హృదయంబు ♦ నేచఁజొచ్చె
 మూర్ఛలోకంఁటెసౌమిత్రి ♦ తేర్చినపుడె । దుఃఖమెంతయు నధికమై ♦ తోచెనతికి॥
 ఆర్యురాలామెనిర్దోషియైన తన్నుఁ । దొఱఁగిననుభర్తనెప్పుడు ♦ దూఱలేదు
 దుఃఖములకైజనించిన ♦ దుష్టరాల । ననుచుఁ దనుఁదానె నిందించు ♦ కొనును సతము॥
 సాధ్వినోదార్చి వాల్మీకి ♦ సదనమునకు । నరుగుమార్గముఁజూపి రామానుజుండు
 తల్లి పతియాజ్ఞనేఁ బరఁతంత్రుఁడగుట । కార్యముతుమింపవేయని ♦ కాళ్లకరఁగ॥
 సీతయాతనినెత్తి యీఁగీతిఁబలికె । బ్రీతనైతిని జరము జీవింపుమయ్య
 జిష్ణునకు విష్ణుపట్లు నీజ్యేష్ఠునకును । నీవు పరతంత్రగతినుంట ♦ నిక్కమయ్య॥ ౫౫
 అత్తలందఱకెరఁగితి ♦ ననుచుఁదెలిపి । నాదుగర్భాన వాకినందనునిచేతఁ
 బొదలుచుండెడుబిడ్డకు ♦ ముదముతోడఁ । బెంపుమదిఁగోరఁగా విన్నవింపుమయ్య॥
 నాదుమాటలననుమిట్లు ♦ సాధుకడను । నీయెదుట నగ్నినిల్వనే ♦ నిర్మలనని
 యట్టినక లోకులనుమాటఁ ♦ బట్టివిడువ । నీకులప్రజలకుఁ దగ్గ ♦ నీతియగునె॥ ౫౬

కల్యాణబుద్ధేరథపాతవాయం । నకామచారోమయిశంకనీయః
 మమైవజన్మాంతరపాతకానాం । విపాకవినుష్ఠర్జునరప్రసహ్యః॥
 ఉపస్థితారపూర్వమపాస్యలక్ష్మీం । వనంమయాసార్థమసిప్రపన్నః
 తదాస్పదంప్రాప్యతయాతిరోషాత్ । సోఘాస్మినత్వద్భవనేనసంతీ॥
 నిశాచరోపప్లుతభర్తృకాణాం । తపస్వినీనాంభవతఃప్రసాదాత్
 భూత్వాశరణ్యాశరణార్థమన్యాం । కథంప్రపత్స్యేత్వయిదీప్యమానే॥
 కింనాతవాత్యంతవియోగమోఘే । కుర్యాముపేక్షాం హతజీవితేస్మిన్
 స్యాద్రీతుణీయంయదిమేనతేజ । స్వదీయమంతర్గతమంతరాయః॥
 సాహంతపఃసూర్యనివిప్తదృష్టి । యార్థ్యంప్రసూతే శ్చరితుంయతిష్యే
 భూయోయథామేజననాంతరేపి । త్వమేవభర్తానచవిప్రయోగః॥
 నృపస్యవర్ణాశ్రమపాలనంయత్ । సఏవధగ్మోమనునాప్రణీతః
 నిర్వాసితాప్యేషమతస్త్వయాహం । తపస్విసామాన్యమవేక్షణీయా॥
 తథేతితస్యాఃప్రతిగృహ్యవాచం । రామానుజేదృష్టిపథంవ్యతీతే
 సాముక్తకంతంవ్యసనాతిభారా । చ్చక్రందవిగ్నాకురరీవభూయః॥
 నృత్యంమయూరాఃకునుమానినృతౌ । దర్భానుపాత్తావిజహుర్హరిణ్యః
 తస్యాఃప్రపన్నే సమదుఃఖభావ । మత్యంతమాసీద్రుదితంవనేపి॥
 తామభ్యగచ్ఛదుద్ధితానుసారీ । కవికుశేధ్మాహరణాయయాతః
 నిషాదవిద్ధాండజదర్శనోత్థః । శ్లోకత్వమాపద్యతయస్యశోకః॥
 తమశ్చ సేత్రావర్షణంప్రమృజ్య । సీతావిలాపాద్విరతావనందే
 తస్యై మునిర్దోహదలింగదర్శి । దాశ్వాన్సుప్రత్రా శిపమిత్యువాచ॥
 జానేవిస్మయోః ప్రణిధానతస్త్వాం । మిథ్యాపవాదక్షుభితేన భర్తా
 తస్మాన్యథిష్టావిషయాంతరస్థం । ప్రాప్తాసి వైదేహి పితుర్నికేతం॥
 ఉత్థాతలోకత్రయ కంఠకేపి । సత్యప్రతిజ్ఞేప్యవికత్తనేపి
 త్వాం ప్రత్యకస్మాత్ కలుషప్రవృత్తా । వస్త్యేన మన్యుర్భరతాగ్రజేమే॥
 తవోరుకీర్తిః శ్వశురః సఖామే । సతాంభవోచ్ఛేదకరః పితాతే
 ధురిస్థితాత్వం పతిదేవతానాం । కింతన్నయేనాసి మమానుకంపా॥

మేలెయొనరించుబుద్ధితో ♦ మెలఁగునీవు । కోరి యిటుసల్పితనీ యనుకొనఁగఁజాల
నాపురాకృతపాపమొ ♦ నైఁపరాని । వజ్రపాతమువలెనిట్లు ♦ పరిణమించె॥ ౧౯౭

నిన్నుఁబొందిన లక్ష్మిని ♦ మున్నునదలి । నన్నుఁగూడి వసెంచీవు ♦ చన్నకతన
నతికుపితయామె నీయాల ♦ యంబునందు । నేను వసియించియుంట సహింపదయ్యె॥

దనుజ పీడితపతులగు ♦ మునిసతులను । శరణమునొసంగిభవదీయ ♦ కరుణచేతఁ
బెరలనేనెట్టులభయంబు ♦ వేడఁబోదు । నీవు దేదీప్యమానుడై ♦ నెగడుచుండ॥ ౧౯౮

రక్ష్యముగ నీవు నాను గల్గియున్నందు । నునిచిన నుతేజమడ్డమై ♦ యుండదేని
యాపకకేవీడియుండనే ♦ జీవితంబు । నీవియోగాననెంతయు ♦ నిష్ఫలంబు॥ ౧౯౯

ప్రసవమగుడును దృష్టిని ♦ రవినిజేర్చి । యెంతయును ఘోరతపమొనఁగింతునేను
మాటుజన్మముననుగూడ ♦ మరలనీవె । భర్తయకొనట్టులెడబాటు ♦ వడమునట్లు॥ ౨౦౦

వర్ణములయాశ్రమముల ♦ పాలనంబు । నృపతులకుధర్మముని విధియించెమనెవు
గాన విడనాడిననుగూడఁ ♦ గరుణతోడ । ముఱలతోఁబాటు నన్నును ♦ మనుపవలయు॥

అనినవిని యామె పలుకుల ♦ కనుమతించి । తొఱఁగి సామితికంటికి ♦ దూరమగుడుఁ
బట్టరానట్టితోకాన ♦ భయముగొన్న । కురరినలెసీతకంతంబు ♦ దెఱచియేడ్చె॥ ౨౦౧

వృక్షములు పూల నెమళ్లు ♦ సృత్యములను । లేడు లాస్యంపుదర్శన ♦ వీడియుండె
నామెతో సమముగదుఃఖిమందియున్న । ననమునందునురోదన ♦ ధ్వనులునిండె॥ ౨౦౨

సమిధలనుదర్శలనుగూర్పఁ ♦ జనెడునట్టి । బోయచంపినపక్షికిఁ ♦ బొగులునుడులు
పద్యమైనట్టి వాత్మికి ♦ ప్రథమనుకవి । నచ్చెనాక్రందనధ్వనిఁ ♦ బట్టియటకు॥ ౨౦౩

తుడిచికొని కన్ను లేడుపు ♦ నుడిగిసీత । యమ్మహర్షి కిందన ♦ చూచరించె
నామె గర్భిణిగానుంట ♦ నతఁడు దెలిసి । కాంచుము నుపుత్రుననుచు దీ ♦ వించుచులికె॥

కల్లయపవాదమున మది ♦ కలఁగిభర్త । తొఱఁగె నినుధ్యానచుహిమచే ♦ నెఱిఁగినాడ
నడలఁబోకుముపరదేశ ♦ మందునుండు । జనకునిలునేరితివి నీవు ♦ జనకతనయ॥ ౨౦౪

అజ్ఞగత్కుంటకునిఁబొలి ♦ యంగఁజేసి । పూనిసత్యంబుదంభంబు ♦ మానియున్న
గారణములేక నీయందు ♦ గర్హ్యస్పృత్తి । జూపుటను నాకు రామువై ♦ గోపమొదేవె॥

సర్వమతకీర్తిమీనామ ♦ సఖుఁడు నాను । సజ్జనభవాళిఁదొలఁచు నీ ♦ జనకుఁడరయ
గరితలందెల్ల నీవగ ♦ గణ్యురాల । వింక నాదయ నీమీఁద ♦ నేలరాదు॥ ౨౦౫

తపస్వి సంసర్గవినీత సత్త్వే । తపోవసే వీతభయావసాస్మిన్

ఇతోభవిష్యత్య నఘప్రసూతే । రపత్యసంస్కారమయోవిధిస్తే॥

2౫

అశూన్యతీరాం మునిసన్నివేళై । స్తమోపహంత్రీం తమసాంవిగాహ్య

తత్సైకతోత్సంగ బలిక్రియాభిః । సంపత్యతేతే మనసః ప్రసాదః॥

2౬

పుష్పం ఫలం చార్తవమాహరంత్యో । బీజంచబాలేయమక్ష్మప్రోహి

వినోదయిష్యంతి నవాభిషంగా । ముదారనాచో మునికన్యకాస్తావం॥

2౭

పయోఘటైరాశ్రమబాలపుష్పైః । సంవర్ధయంతీ స్వబలానురూపైః

అసంశయం ప్రాక్తనయోపపత్తేః । స్తనంధయప్రీతి మవాప్స్యసిత్వం॥

2౮

అనుగ్రహప్రత్యభినందినీంతాం । నాల్మీకిరాదాయ దమూర్ద్రచేతాః

సాయంమృగాధ్యాసితవేదిపార్శ్వం । స్వమాశ్రమం శాంతమృగం నినాయ॥

2౯

తామర్పయామాసచశోకదీనాం । తదాగమ ప్రీతిషు తాపసీషు

విర్విష్టసారాం పితృభిర్హిమాంశో । రంత్యాంకలాందర్య ఇవోపధీషు॥

తాఇంసుదీన్నేహకృతపదీప । మాస్తీర్ణమేధ్యాజిన తల్పమంతః

తస్యైసపర్యానుపదం దినాంతే । నివాసహేతోరుటజం వితేరుః॥

౩౦

తతాభిషేకప్రియతావసంతీ । ప్రయుక్తపూజా విధినాతిథిభ్యః

వన్యేనసా వల్కులినీశరీరం । పత్యుః ప్రజాసంతతయే బభార॥

౩౧

అపిప్రభుః సానుశయోధునాస్యా । దితు్యత్సుకః శక్రజితోపిహంతా

శశంససీతా పరివేదనాంత । మనుష్ఠితం శాసనమగ్రజాయ॥

౩2

బభూవరామః సహసాసబాష్ప । తుషారవర్షీవ సహస్యచంద్రః

కాలీనభీతేన గృహాన్నిరస్తా । నతేనవైదేహా నుతామనస్తః॥

౩౩

నిగృహ్యశోకం స్వయమేవధీమాన్ । వర్ణశ్రమావేక్షణ జాగరూకః

స్వభ్రాతృసాధారణభోగమృద్ధం । రాజ్యం రజోరిక్తమనాః శశాస॥

౩౪

తామేకభార్యాం పతివాదభీరోః । సాధ్వీమపితృక్తనతోన్మపస్య

వక్షస్య సంఘట్టనుఖం వసంతీ । కేజేసపత్నిరహితేవలక్ష్మీ॥

౩౫

సీతాంహిత్యా దశముఖిపురోపయేమేయదన్యాం

తస్యాఏవప్రతికృతిసఖో యత్కృతానాజహరి

మునులసంగతిమాలిమి ♦ గ నెమ్మగాలి । భయమెడలియుండు మీతపో ♦ వనమునందు
నుఖముగా నీవు ప్రసవింప ♦ శుభములొసంగు । జాతకర్మాదివిధులిట ♦ జరగఁగలవు॥

తాపసకుటీరపూర్ణమా ♦ తటులుగల్గి । తమముఁబోఁగొట్టుతమసను ♦ దానమాడి
దేవతలపూజ నినుకపై ♦ దీర్పనిచట । హర్షమున నీదునుస్వాంత ♦ మలగఁగలదు॥ ౭౫

శ్రీతదుఖంబుచేతను ♦ గుందునీకుఁ । దఱినిగల్గెడుఫలపుష్ప ♦ తతులఁగూర్చి
యవియెబండ్డెడుధాన్యమ్ము ♦ లర్చకొసంగి । మునినుతలుమాట నేర్పరుల్ ♦ ముదమునింతు॥

బలముకొలఁదిపయోఘట ♦ ములనుబీతి । నాశ్రమపుబాలవృక్షమ్ము ♦ లరయుకతన
శిశువుగాంచాటకురుమున్నె ♦ శిశువు పేమ । ననుభవించువు నిస్సంశ ♦ యముగననుచు॥

మానివాల్మీకికరుణార్ద్రా ♦ మాననుండు । తనదయనుతించునీతను ♦ గొనుచునరిగె
శాంతమృగమయి వేదిపా ♦ ర్శ్యమున సంజఁ । దనరుజింకలుగల తన ♦ వనమునకును॥ ౭౬

శోకదీనను మునియామె ♦ రాకకలరు । నచటి తాపసచనితల ♦ కప్పగించెఁ
బితరులానంగ మిగిలిన ♦ విధునికళను । గడకునోషధులకుదర్శ ♦ యిడెడునట్లు॥ ౭౭

ఆర్హసత్కృతి గాంచిన ♦ యామెకంతఁ । బడకకై వేయఁబడినట్టి ♦ పావనంపుఁ
జర్మమింగుదీతైలంపుఁ ♦ జారుదీప । మెసఁగెడు కుటీగమీఁబడె ♦ నిసినసింప॥ ౭౮

జలక మొనరించి నారచీ ♦ రెలనుగట్టి । యతిధులను సత్కరించుచు ♦ నర్హకధులఁ
దనువుఁబోషించుకొనుచుండె ♦ వనఫలముల । నచటఁ బతి సంతువర్ధిల్ల ♦ నానుశీల॥ ౭౯

ఇంద్రజిద్ధంతలక్షుణుం ♦ డిప్పడైన । నన్నచిత్తముకరిగుఁనం ♦ చనెడునాశ
నీతపరివేదనము తుదిఁ ♦ జేసితెల్పె । నాతనికి నాజ్ఞఁజెల్లించి ♦ నట్టివిధము॥ ౮౦

మననుచేఁగాక యపవాద ♦ మునకు వెఱచి । రామనెడఁబాసెఁగావున ♦ రాముఁడపుడు
తొఱఁగె బాష్పంబులను గన్ను ♦ దోయినుండి । మంచు శశిపుష్పమందు వ ♦ ర్షించునట్లు॥

అప్రమత్త తనకల వ ♦ ర్ణాశ్రమముల । నరయుధీమంతుఁడు రజంబు ♦ పారయకుండు
మనముతో శోకమునణించి ♦ ఘనసమృద్ధ । మరుజసామాన్యభోగ్యరా ♦ జ్యంబునేలె॥

లోకనిందకు భయపడి ♦ యేకపత్ని । సాధ్వినెడఁబాసియున్నట్టి ♦ స్వామిడైన
వక్షుమున సౌఖ్యముగను స ♦ పత్నిలేని । దాసివలె లక్ష్మీకాంతితోఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౮౧

ఉత్సాహము॥ నీతఁబాసి మాటు పెండ్లి ♦ చేసికొనక రాముఁడా
నీతిప్రతిమతో నెక్రతువుఁ ♦ జేసెనెడువార్త నా

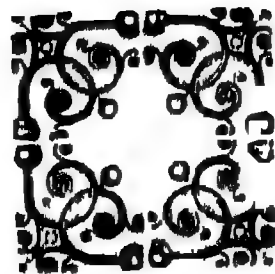
చతుర్దశః సర్గః.

స్మృతాంతేనశ్రవణ విషయప్రాపిణా తేనభర్తుః
సాదుర్వారంకథమపి పరిత్యాగదుఃఖం విషేషే॥

౮౭

గద్యః.

ఇతి శ్రీరఘుదంజే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతా నీతాపరి
త్యాగోనామ చతుర్దశఃసర్గః

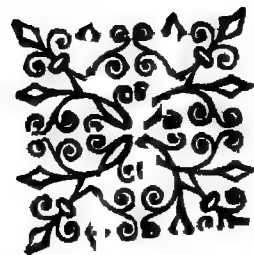
చతుర్దశాశ్వాసము.

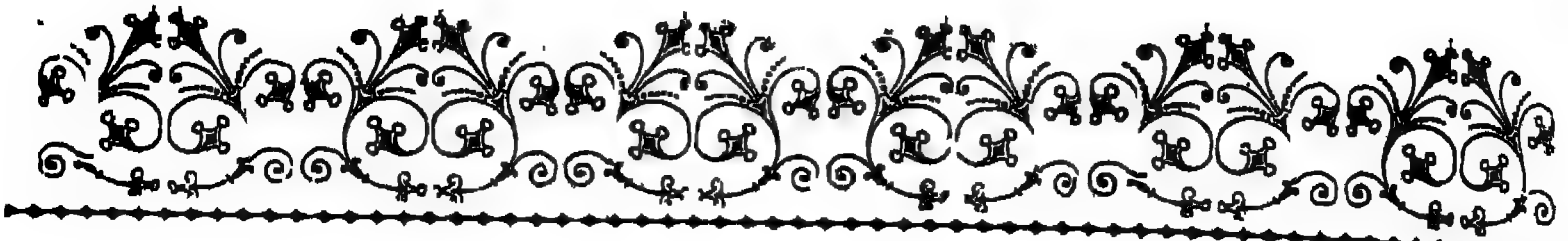
౧౦౭

సీతవిన్న నావియోగ ♦ చింత యెంతకష్టమా
శీతనోర్వఁగల్గెనో యె ♦ టింగి తెల్పశక్యమే॥

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు సీతాపరిత్యాగమను చతుర్దశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచదశః సర్గః

—:0:—

కృతసీతాపరిత్యాగః । సరత్నాకరమేఖలాం
బుభుజే పృథివీపాలః । పృథివీమేవకేవలాం॥

౧

లవణేన విలుప్తేజ్యా । స్తామినేన తమభ్యయః
మునయో యమునాభాజః । శరణ్యం శరణార్థినః॥

౨

అవేక్ష్యరామంతేతస్మిన్ । నప్రజహుః స్వతేజసా
త్రాణాభావేహికాపాస్తాః । కుర్వంతి తపసోవ్యయం॥

౩

ప్రతి శుశ్రావకాకుత్స్న । స్తేభ్యో విఘ్నప్రతికియాం
ధన్మసంరక్షణార్థైః । ప్రవృత్తిర్భువిశార్జ్జితా॥

౪

తేరామాయ ఏధోపాయ । మాచఖ్యుర్విబుధద్విషః
దుర్జయోలపణః శూలీ । విశులః ప్రార్థ్యతామితి॥

౫

ఆదిదేశాధ శత్రుఘ్నం । తేషాం తేమాయ రాఘవః
కరిష్యన్నిననామాస్య । యధార్థమరి నిగ్రహాత్॥

౬

యః కశ్చనరఘూణాంహి । పరమేకః పరంతపః
అపవాద ఇవోత్సర్గం । వ్యావర్తయితుమిశ్వరః॥

౭

అగ్రజేనప్రయుక్తాశీ । స్తతోదాశరథీరథీ
యయావనస్థలీః పశ్యన్ । పుష్పితాః నురభీరభీః॥

౮

రామాదేశాదనుగతా । సేనాతస్యార్థసిద్ధయే
పశ్చాదధ్యయనార్థస్య । ధాతోరధిరివాభవత్॥

౯

శ్రీ

ర ఘు వ ం శ ము.

ప ం చ ద శా శ్వా స ము.

గీతములు.

విమలచరితనుసీతను ♦ వీడియట్లు । రామభూపతిరత్నాక ♦ రంబెతనకు
 నొప్పుమొలనూలుగాఁగలు ♦ చుండునట్టి । యవనిమాత్రమేకేవల ♦ మనుభవించె॥ ౧
 లహదనుజాఁడుచెఱుకుఁగా ♦ సవనములను । యమనయెడ్డఁనవసియించు ♦ నట్టిమనులు
 రామఁడర్థులపాలి శరణ్యమంచు । వచ్చి యాతని శరణంబు ♦ సొచ్చిరపుడు॥ ౨
 రక్షకుండంచువారలు ♦ రామునెఱిఁగి । తమ తపశ్శక్తిచే దైత్యుఁ ♦ దలుగలేదు
 కాపఁగి శరముగాఁగల ♦ సాధులెపుడు । ప్రాపులేకున్నఁగద తపో ♦ వ్యయమొనర్తు॥ ౩
 అక్కకుత్స్థకులోద్భవుఁ ♦ డైనతేఱుడు । వాడెదను క్షువని ప్రతి ♦ వచనమిచ్చె
 కార్జమునుదాల్చిపొల్పెడు ♦ స్వామియరయ । ధర్మమునుగామటకెగద ♦ ధరకుడిగియె॥ ౪
 ఆనురారివధోపాయ ♦ మవ్యహర్షు । లెట్లుదెల్పిరిరామ మహిమోద్రునకును
 గెలకూలముగొనవాని ♦ గెలువఁగాదు । క్షిగానఁ గయియంగవలె నది ♦ లేనియపుడె॥ ౫
 మునితతికి నేమమునుగూర్చు ♦ పనికిగాను । బనిచె శత్రుఘ్ను రాఘవుండనఘుడంతె
 నరిజింపుటవలన నా ♦ యనుజాడెరు । సార్థకముచేయ నెంచెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౬
 అమలమైనట్టి రఘుకుల ♦ మందుఁబుట్టి । తనరు నొక్కొక్కఁడును బరంతపుఁడుగాన
 విధివిశేషంబుసామాన్య ♦ విధినిబోలె । బరునిబాధింపశక్తుడై ♦ పరఁగుచుండు॥ ౭
 అన్నదీవెననంది ప్ర ♦ సన్నమతిని । స్యందినమునెక్కి దశరథ ♦ నందనుండు
 పూతగంధంబులీనెడు ♦ పుష్పతరుల । నలరువనమునుజాచుచు ♦ నరిగెముందు॥ ౮
 ఆధ్యయనవర్థమిచ్చెడు ♦ నట్టిధాతు । వనకు నధియను నుపసర్గ ♦ పోలెనయ్యె
 వెన్న రామనియాజ్ఞను ♦ వెడలివచ్చు । నేన శత్రుఘ్నునకు నర్థసిద్ధియఁదు॥ ౯

ఆదిష్టవర్తమా మునిభిః । సగచ్ఛం స్తపతాం నరః
విరరాజరథపృష్ఠై । ర్వాలఖిల్యైరివాంశుమాన్॥

౧౦

తస్యమార్గవశాదేకా । బభూవసతి ర్యతః
రథస్వనోత్కంఠ మృగే । వాల్మీకీయేతపోవసే॥

౧౧

తమృషిః పూజయామాస । కుమారం క్లాంతవాహనం
తపః ప్రభావ సిద్ధాభి । ర్విశేషప్రతిపత్తిభిః॥

౧౨

తస్యామేవాస్యయామిన్యా । మంతర్వత్నీ ప్రజావతీ
నుతావనూత సంపన్నా । కోశదండా వివక్షితః॥

౧౩

సంతానశ్రవణాదృభృతుః । సౌమిత్రిః సౌమనస్యవాన్
ప్రాంజలిర్మునీ మామంత్ర్య । ప్రాతర్యుక్తరథోయయా॥

౧౪

సచప్రాపమధూపేక్షుం । కుంభీనస్యాశ్చకుక్షిజః
వనాత్కర మహదాయ । సత్త్వరాశి ముపస్థితః॥

౧౫

ధూమధూమ్రో వసాగంధీ । జ్వాలాబభృ శిరోరుహః
క్రవ్యాద్దణవరీవార । శ్చితాగ్నిరివ జంగమః॥

౧౬

అపశూలం తమాసాద్య । లవణంలక్ష్మణానుజః
రురోధ సంముఖీనోహి । జయోరంధ్ర ప్రహారిణాం॥

౧౭

నాతిపర్యాప్త మౌలక్ష్య । మత్కుతేరద్యభోజనం
దిష్ట్యత్వమసిమేధాత్రా । భీతేనేవోపపాదితః॥

౧౮

ఇతిసంతప్త్య శత్రుక్షుం । రాక్షసస్తజ్జిహ్వాంసయా
ప్రాంశుముత్పటయామాస । ముస్తాస్తంబ మివద్రుమతి॥

౧౯

సౌమిత్రేర్నిశితై ర్బాణై । రంతరాశకలీకృతః
గాత్రం పుష్పరజః ప్రాప । నశాభీనైఋతేరితః॥

౨౦

వినాశాత్తస్య హృత్తస్య । రక్షస్తస్మైమహోపలం
ప్రజిహ్వాకృతారతస్య । ముష్టిం పృథగివన్ధితం॥

౨౧

ఐంద్రీమస్త్రీముపాదాయ । శత్రుఃస్నేహ సతాడితః
సికతాత్వాదపిశురాం । ప్రపేదే షరమాణుతాం॥

౨౨

మంను నవ్వాలఖిల్లులు ♦ పోవుచుండ । వెనుకరథమునవెల్లు జే♦వెలుగుకరణి
మునులుమార్గంబుచూపఁగా♦వెనుకఁజనెడు । నసముతేజుండు శత్రుఘ్ను♦డెవఁగుడుండె॥

తరిపోవుచుఁబోవుచు ♦ దారియందు । నరదమునఁగల్గరనమున ♦ కఱ్ఱలెత్తి
ననెడుమృగముల వాల్మీకి♦ననముఁగాంచి । యచట నొకరాత్రిగడపె రా♦మానుజుండు॥

అలసినట్టిహరుల్ గల ♦ యక్కుమారు । నమ్మహామునియెంతయు ♦ నాచరించె
దనతిపోమహిమంబునఁ ♦ దనరినట్టి । సకలసామగ్రితో నుప♦చారమొసఁగి॥ ౧౨

గర్భిణిగనున్న యగ్రజు ♦ కాంతసీత । కాంచెనారాత్రియే యటఁ ♦ గవలనుతుల
మనసగ్యవిధంబుల ♦ నలగునట్టి । సైన్యకొశములను గాందు ♦ చదవఱునను॥ ౧౩

అన్నకబ్బెను సంతాన ♦ మనెడువార్త । నాలకించిన సౌమిత్రి ♦ పొర్నమొంది
ప్రాంజలిఘటించి మునికిఁ బ్ర♦భాతమందుఁ । బడసి యమమతి రథమెక్కి♦పట్టెఁబథము॥

అమృధూపఘ్నమునుజేర ♦ నచటనుండెడ । దమజ కుంభీనసకుఁబుట్టి ♦ తనరువాఁడు
అడవియందుండి కొన్నట్టి ♦ యరియనంగ । నొప్పుమృగములతోఁగూడి ♦ కులున్న వాఁడు॥

కొవ్వకంపును బొగనల్పుఁ♦గొన్నయొడలు । నెట్టిగామంటలనుబోలి♦ యొగయుతురులుఁ
గల్గిపలలాశనులుచుట్టు ♦ బలిసియుండ । ననురదోఁచెను దిరుగుప్రే ♦ తాగ్నిపోలె॥

కేలశూలంబులేని యా♦కీలేటింగి । యడరె లఱునిపై లక్ష్మ♦ణానుజుండె
కాంచి మర్మంబు వైరిపైఁ♦గవియువారు । జయము గాఁతురుగాఁబ యా♦జగతిజుందు॥

నేడు నాయొద్దనుండెడు ♦ కూడునాకుఁ । బొట్టనిండుటకై సరి♦పోమిగాంచి
భయఁపడినయట్లు నాభాగ్య ♦ పశమునలన । బాగుగానిమ్మఁగూర్చెఁబో♦బ్రహ్మయచట॥

అనుమ జడిపించి శత్రుఘ్ను♦ననురయవుడు । కొట్టఁగోఁగోరి పొడుగాటి♦చెట్టునొకటి
యూడఁబెరికెనువేళ్లతోఁ ♦ గూడరాఁగఁ । దుంగఁబెకలించునట్లు లు♦తుంగశక్తి॥ ౧౪

దాని నడుమనె యానుమి ♦ తామతుండు । కలకటమ్మన ముక్కలు ♦ గాఁగఁగొట్టి
దనుజుఁ డడరుచు వైచిన ♦ తరువుగాక । డాని నుమరజవే రాలఁ ♦ దనువుమోడ॥

పృథు మగ్గతి నశియింప ♦ రాక్షసుండు । యమన హస్తమునుండి వే ♦ పైసయట్టి
పిడికిలిని బోలుచుండెడు ♦ పెద్దశిలను । బట్టి చేతను శత్రుఘ్ను ♦ పయికివిసరె॥ ౧౫

తటిని సౌమిత్రి వాసవా ♦ ప్ర్రముచుదీసి । నూటిగాఁగొట్టె నాశిలఁ ♦ జూడఁజూడ
నిమక కంటెను నూత్నమై ♦ యెసఁగుచుండు । చిన్నపరమాణువుల గలిఁ♦జెందునట్లు॥

తమపాద్రీవ దుద్యమ్య । దక్షిణం నోర్నిశాచరః
ఏకతాల ఇవోత్పత్య । పవనప్రేరితోగిరిః॥

౨౩

కారేనపత్తిణాశతుః । సభిన్నహృదయః పతన్
ఆనినాయభువః కంపం । జహరాశ్రమవాసినాం॥

౨౪

వయసాం పంక్తయః పేతు । ర్హతస్యోప రిరక్షుః
తత్ప్రతిద్వంద్వినోమూర్ధ్ని । దివ్యాః కుసుమచృష్టయః॥

౨౫

సహత్వా లనణంవీర । స్తదామేనే మహాజనం
భ్రాతుః సోదర్యమాత్మాన । మింద్రజిహ్వశోభినః॥

౨౬

తస్యసంన్తాయమానస్య । చరితార్థై స్తపస్విభిః

శుశుభే విక్రమోదగ్రం ప్రీడయావనతం శిరః॥

౨౭

ఉపకూలం సకాశింద్యాః । పురీం పౌరుషభూషణః
నిర్మమే నిర్మమార్థేషు । మథురామధురాకృతిః॥

౨౮

యాసౌరాజ్య ప్రకాశాభి । గృభౌపారవిభూతిభిః
స్వర్గాభివ్యందవమనం । కృత్వేవోపనివేశితా॥

౨౯

తత్రసాధగతః పశ్యన్ । యమునాంచక్రవాకినీం
హేమభక్తిమతీం భూమేః । ప్రవేశీమివపి ప్రియే॥

౩౦

సఖా దశరథస్యాపి । జనకస్యచ మంత్రకృత్
సంచస్కారోభయప్రీత్యా । మైథిలేయా యధావిధి॥

౩౧

సతౌ కుశలవోన్మృష్ట । గర్భక్లేదౌ తదాఖ్యయా
కవిః కుశలవావేవ । చకారకిలనామతః॥

౩౨

సాంగంచవేద మధ్యాప్య । కించిదుత్కృంతశైశవౌ
స్వకృతింగాపయామాస । కవిప్రథమపద్ధతిం॥

౩౩

రామస్య మధురం వృత్తం । గాయంతౌ మాతురగ్రతః
తద్వియోగవ్యథాం కించి । చ్ఛిధిలీచక్రతుః నుత॥

౩౪

ఇతలేపి రహూర్వంశ్యా । స్త్రయస్త్రీతాగ్ని తేజసః
తద్యోగాత్పతినత్నిషా । పత్నిష్యా సద్విమూనవః॥

౩౫

శాశ్వత్తమ్మ దొక్కటే ♦ తనరుచుండు । శిఖరియుత్పాతవాతమ్మ ♦ చేతఁగదలి
 పటచు కైవడి శత్రుఁఘ్ను ♦ పైకిఁబఱచె । వడిగ దనుజుఁడు దక్షిణ ♦ పాణినెత్తి॥ ౨౩

వైష్ణవాన్త్రంబుచేతను ♦ వత్తునుగలి । వైరియైనట్టి లవణుఁడు ♦ పడియెఁబడిన
 పనుధకంపించె నాశ్రమ ♦ వాసతతికి । నంతతోఁ గంపమంతయు ♦ నంతరించె॥ ౨౪

అట్లు హతుఁడైన యట్టియా ♦ యనురమిఁదఁ । బక్షిగణములు పైఁబయి ♦ వచ్చి నెఱసె
 నద్దనుజవైరి శిరముపై ♦ నమరతతుల । విరుల వానలుపైఁ బయి ♦ విరివిఁగురిసె॥ ౨౫

త్రుంచి లవణుని నిట్లు శ ♦ త్రుఁఘ్నుఁడెంచె । నింద్రజిద్వధశోభచే ♦ నెసఁగుచుండు
 భ్రాతయగు లక్ష్మణునకుఁ బ) ♦ భావనిధికి । దాను సోదరుఁడౌట తథ్యంబటంచు॥

ఎంతయుఁ గృతార్థు లైనట్టి ♦ ఋషులచేత । వినుతి గాంచుచు నుండెడు ♦ విమలయశుఁడు
 విక్రమముచేత నెత్తియు ♦ వ్రీడచేత । వంచిన శిరంబుచేఁ జాల ♦ వఱలుచుండె॥ ౨౬

విషయముల నిస్పృహుండును ♦ వీరమణియు । నుందరుండైన లక్ష్మణ ♦ సోదరుండు
 నారు యమునాతరంగిణి ♦ తీరమందుఁ । వీరినిర్మించె మధురాపు ♦ రేమతల్లి॥ ౨౭

అతనిసుఖరాజ్య మహిమచే ♦ నచటి ప్రజలు । గన్నవై భవములఁ బురి ♦ గ్రాలుచుండె
 స్వర్గమునఁ జోటు లేమి దేవతలువచ్చి । ఎలసగొనినట్టి నుందర ♦ నిలయమనఁగ॥ ౨౮

అచట సౌమిత్రి సౌధాగ్ర ♦ మందునుండి । కనక భూపలనొప్పు భూ ♦ పనితజడయొ
 యునఁగఁ గోకాళిఁ దనరెడు ♦ యమునఁ గాంచి । యెంతయును సంతసిల్లెను ♦ స్వాంతమందు॥

జనక దశరథ నృపులకు ♦ సఖుఁడు మఱియు । మంత్రవేత్తయు నై యొప్పు ♦ మానిరత్న
 మిరువురకు సీతనుతులకు ♦ నెలమితోడ । జాతకర్మాదు లొనరించె ♦ శాస్త్రవిధిని॥ ౩౦

కుశలవమ్ముల చేతను ♦ కుశలముగను । గర్భమందలి క్షేదంబు ♦ గడపఁబడుట
 నాధికవియైన వాల్మీకి ♦ వార్షమునను । కుశలవాఖ్యల నొసఁగె నా ♦ శత్రువులకును॥ ౩౧

శైవము కొంతకడచిన ♦ సాంగముగను । వేదమును నేర్పి కవితకు ♦ నాదియగుచు
 పటలు స్వకృతిని వారిచేఁ ♦ బాడఁజేసె । లోకపూజితుఁడైనవా ♦ ల్మీకిమాని॥ ౩౩

రమ్మమైనట్టి శ్రీరఘు ♦ రామచరిత । మాతముందటఁ బాడుచుఁ ♦ వీరితోడఁ
 దనయులైనట్టి కుశలపుర ♦ రద్వియోగ । చింతఁబాపుచునుండి ♦ కొంతవఱకు॥ ౩౪

ధరణిఁ దేరితాగ్ని తేజాలై ♦ తనరువారు తక్కుమువ్వురు రఘుకులుల్ ♦ తమ్ముఁగూడి
 ధనులైనట్టి సతులొక ♦ దలకు నిర్భు । రేసి పుత్తులఁ బడసిరి ♦ వాసిమిఱు॥ ౩౫

శత్రుఘాతినీ శత్రుఘ్నుః । శుభాహవాచ బహుశ్రుతే
మధురావిదిశేనూనోన్వ । ర్నిదధే పూర్వజోత్సుకః॥

౩౬

భూయస్తపోవ్యయోమాభూ । ద్వాల్మీకే తిసోత్యగాత్
మైథిలీతనయోగీత । నిః స్పందమృగమాశ్రమం॥

౩౭

వశీవివేశచాయోధ్యాం । రథ్యాసంస్కారశోభినీం
లవణస్యవధాత్పరై । రీక్షితోత్యంత గౌరవం॥

౩౮

సదదర్శనభామధ్యే । సభాసద్భిరుపస్థితం
రామంసీతాపరిత్యాగా । దసామాన్యపతిం భువః॥

౩౯

తమభ్యనంద త్రృణతం । లవణాంతకమగ్రజః
కాలవేమిచధాత్ప్రిత । స్తురాషాడినశార్జ్జిణం॥

౪౦

సప్తప్తః సర్వతోవార్త । మాఖ్యద్రాక్షేన సంతతిం
ప్రత్యర్పయిష్యతః కాలే । కవేరాద్యస్య శాసనాత్॥

౪౧

అథజానపదోవిప్రుః । శిశుమహాప్రిప్త యశావనం
అవతార్యాంక శయ్యాస్థం । ద్వారిచక్రందభూపతేః॥

౪౨

శోచనీయాసిననుధే । యాత్వం దశరథాచ్ఛ్చుతా
రామహస్త మనుప్రాప్య । కష్టైత్కష్టతరంగతా॥

౪౩

శ్రుత్వాతస్యశుచోహేతుం । గోప్తాజిహ్వాయ రాఘవః
నహ్యకాలభవోమృత్యు । రిత్వాకుపదమస్పృశత్॥

౪౪

సముహూర్తం సహస్వేతి । ద్విజమాశ్వాస్యదుఃఖితం
యానం సస్మారకావేరం । బైవస్వతజిగీషయా॥

౪౫

ఆత్మశస్త్రస్తదధ్యాస్య । ప్రస్థితః సరఘూద్వహః
ఉచ్ఛరార పురస్తస్య । సూధరూపా సరస్వతీ॥

౪౬

రాజకౌప్రజానుతేకశ్చి । దవచారః పశ్చివర్తతే
తమన్విష్యప్రశమయే । ర్భవితాసి తతః కృతీ॥

౪౭

ఇత్యాప్తవచనాద్రామో । వినేష్య స్వర్ణవిక్రియాం
దిశః పపాతపత్త్రేణ । వేగనిష్క్రంపకేతునా॥

౪౮

శ్మశ్నః గనువేడ్క శత్రుఘ్నః డాతృజులును । బండితులు నాచుఁ దనరెడు వారియంద
శ్రుతూతిని మధుర రాజ్యమున నునిచి । వీదిశకును బాహువును నిల్పి విభునిఁగాఁగ॥

సీతపుత్తులు పాడెడు గీతములను । గదలమెదలక వినుచు మృ గంబులురెడు
సమీల వాల్మీకి యాశ్రమం బరికించనియె । మునితపం బింక వెచ్చింపఁ జనడటంచు॥

విధసూక్ష్మారశోభిత వీధులమరు । నయ్యయోధ్యజితేంద్రియం డైనయతఁడొ
యిటుఁజంపిన తన్ను గా రవముతోడఁ । జోయలీక్షింపఁజొచ్చె వైభవముమీఱు॥

సీత నెడబాసియుండుట చేత భువికిఁ । దాస కేవలభర్తయై తనరువానిఁ
గొల్పుమండ సభాసదుల్ గొల్వనడంమఁ । జెలఁగుచుండెడు రాము నీక్షింఁచెనంత॥

దనుజు లవణునిఁ జంపిన మనుజుఁడెరఁగ । నతనిఁ గొనియోడె రాఘవుండుగ్రోజుండు
కలనేమి వధక దాను గన్నప్రీతి । విష్ణువును వజ్రికొనియాడు విధముదోప॥౪౦

క్షితిపుఁ డడిగిన సర్వంబు సేమమంచు । వినిచి యాతనితనయల విషయమేమి
చెప్పకుండెను దఱివారి నొప్పఁజేప్ప । సాదికవి పల్కియుంట రా మానుజురెడు॥

అంత గ్రామనివాసి బా వృణుండొకండు । బాల్యమందే గతించిన బాలుఁడిచ్చి
తన ద్వారమ్ముననుడించి దీనుఁడగుచు । సంకమందుంచికొని యిట్లు లడలఁజొచ్చె॥

వసుమతీనీకు నెంతటి వంతగలిగె । దశరథన్యపేందు విమలవాస్తవీ
రామకరములఁ బడినీవు సేమముడిగి । చెప్పరానట్టి కష్టాలఁ జిక్కితకట॥ ౪౩

విమలు లిక్ష్వాకులులేలు విపులభూమి । పడయదెన్నఁడు నపమృత్యు భయముగానఁ
జితకారణమాలించి సిగ్గుపడియె । రక్షకుండైనయట్టి యారాఘవుండు॥ ౪౪

ఒక్కక్షణమొర్చుకొమ్ముని వెక్కియేడ్చు । విప్రనోదార్చి యమునిపై వెడలనెంచి
తలఁచెమదిలోన రాముఁ డుదారచరితుఁ । డమ్ము బేరుని పుష్పక యానమపుడొ॥ ౪౫

పూనిశస్త్రాస్త్రముల నెక్కి పుష్పకంబు । రఘుకులద్వహుండెట్టి రామస్యవతి
వెడలిపోవంగ నెదుటను వింతగదురఁ । బల్కిబిగ్గఱ నశరీర జూచియుట్లు॥ ౪౬

రాజచంద్రమవినుము నీప్రజలయందుఁ । గలిగె నపచారమంతటఁ గలయవెనకి
దానిఁగనిపెట్టి పోఁగొట్టి తేనినీవు । కార్యసాధ్యమునుబొంది క్షాలఁగలవు॥ ౪౭

అట్లువినబడ్డ యాప్తవాక్యమునునవిమ్మ । శాసకపతి వర్ణాపచారమోయ
దిక్కులేలవిమాసంబు నెక్కితిరిగె । జపమచేత ధ్వజమ్ము నిశ్చలతఁదొల్పు॥ ౪౮

అథ ధూమాభితామ్రాక్షం । నృతృశాఖావలంబినం
దదర్శకంచితైత్వాక । స్తపస్యంతమధోముఖం॥

౪౯

పృష్టనామాన్వయోరాజ్ఞా । సకిలాచప్తధూమపః
ఆత్మానం శంబుకం నామ । కూద్రంనురపదార్ధినం॥

౫౦

తపస్యనధికారిత్యాత్ । ప్రజానాం తమఘావహం
శీర్షచ్ఛేద్యం పరిచ్ఛేద్య । నియంతా శస్త్రమాదదే॥

౫౧

సతద్వక్త్రం హేమక్లిష్ట । కింజల్కమివపంకజం
జ్యోతిష్కణాహతశ్మశ్రు । కింతనాశాదపాతయత్॥

౫౨

కృతదండః స్వయంరాజ్ఞా । లేభేశూద్రః సతాంగతిం
తపసాదుశ్చరేణాపి । నస్వమార్గవిలంఘినా॥

౫౩

రఘునాథోప్యగస్త్యేన । మార్గసందర్శితాత్మనా
మహాజనాసంయుయుజే । శరత్కాల ఇవేందునా॥

౫౪

మంభయోనిరలంకారం । తస్మై దివ్యపరిగ్రహం
దదౌదత్తం సముద్రేణ । పీతేనేవాత్మనిష్క్రయం॥

౫౫

తందధృత్ మైథిలీకథిత । నిర్వాపారేణబాహునా
పశ్చాన్నివృతేరాక్షః । ప్రాకృరానుద్వీజాత్మజః॥

౫౬

తస్యపూర్వోదితానిందాం । ద్విజఃపుత్రసమాగతః
స్తుత్యానివర్తయామాస । త్రాతుర్వైవస్వతాదపి॥

౫౭

తమధ్వరాయముక్తాశ్వం । రక్షకపినరేశ్వరాః
మేఘానస్యమివాంభోభి । రభ్యర్షన్తుషాయనైః॥

౫౮

దిగ్భ్యోనిమంత్రితాశ్చైవ । మభిజగ్మర్మహర్షయః
నభామాన్యేవధిష్ఠ్యాని । హిత్వాజ్యోతిర్మయాన్యపి॥

౫౯

ఉపశల్యనివిష్టైస్తై । శ్చతుర్ద్వారముభీబభౌ
అయోధ్యా సృష్టలోకేవ । సద్యఃపైతామహీతనుః॥

౬౦

శ్లాఘ్యస్త్యా గోపివైదేహ్యః । పత్యుఃప్రాగ్వంశవాసినః
అనన్యజానేస్సైవాసీ । ద్యస్మాజ్జాయా హిరణ్మయీ॥

౬౧

పొగకుఁగందోయియెఱ్ఱనై ♦ పొదలుచుండఁ | తపసితలక్రిందుగా నొకతరువుకాఖ
వ్రేలుచుండుటవీక్షించె ♦ వీరవరుఁడు | పావనేత్వాకుకుల నభో ♦ భాస్కరుండు॥

నామకులములనడిగిన ♦ రామునకును | బొగనుబీల్చెడుయోగి యిప్పగిదివినిచె
శూద్రుఁడను శంబుకాఖ్యుఁడ ♦ నురపదమ్ముఁ | బ్రీతితోఁగోరి తపమాచరించువాఁడ॥
తపమున కనర్హుఁడును మఱి ♦ ధరణిప్రజకు | దుఃఖకారణుఁడౌట శూద్రుండు వీఁడు
దలనఱికివేయఁబడుటకుఁ ♦ దగునటంచు | రాజు రాముఁడుచేత శస్త్రంబుదాల్చె॥

మిడుగుకులచేత మృందిన ♦ మీసలుంట | మంచుచేఁ గేసరాలు నశించినట్టి
పంకజముబోలుచుండెడు ♦ వానితలను | జెండెఁ దత్కంఠవాశంబునుండిపడఁగ॥ ౫౨

స్వయముగా రాజుశిక్షింప ♦ శంబుకుండు | శూద్రకులజుఁడు దాఁ బరిశుద్ధుఁడగుచుఁ
దనకు మాలినదుష్కర ♦ తపముచేతఁ | గాంచఁగా నట్టిసద్గతిఁ ♦ గాంచెనంత॥ ౫౩

కడుమెఱయు చంద్రునా శరత్కాలమట్టు | లమితతేజంబుతో నొప్పు ♦ నయ్యగన్యు
దారిలోపలఁ గాంచె నుదారక్రి | రఘుకులోద్ధారుఁడైన శ్రీరామమూర్తి॥ ౫౪

తాను బీల్చిన సంద్రంబు ♦ తనకునిడిన | దేవతలుదాల్చుఁ దగినట్టి ♦ దీప్తిగన్న
భూషణంబును శ్రీరామ ♦ భూమిపతికిఁ | గుంభసంభవుఁడౌసఁగెను ♦ గూర్మితోడ॥

అటుత ననిదాల్పజానకి ♦ సరసలేమి | భుజమునకు మండనంబుగఁ ♦ బూనిదాని
మరలె రాముఁడు ధారుణి ♦ నురతనూజు | ప్రాణమంతకుఁ బూర్వమే ♦ వచ్చియుండె॥

తన నుతుఁడు ప్రాణయుతుఁడైనఁ ♦ దద్విజాండు | జమునినుండియుఁ గావంగళక్తుఁడైన
నృపమణికి మున్నుదా నిడ్డనిందలెల్లఁ | దొలఁచివైచెను దాను బ్రీతులనంత॥ ౫౬

యజ్ఞమున కశ్వమును వీడినట్టి రాము | పైని గాన్కలఁ గురిసిరి ♦ మానవేంద్ర
దానవేంద్ర కపిందులు ♦ దత్తణంబు | శరదములు పైరుపైసీరు ♦ గురియునట్లు॥ ౫౭

పిలువనంపిన వెంటనే ♦ వెడలిమాను | లెల్లదిక్కులనుండియు ♦ మల్లమలర
నాశ్రమమ్ములెగాక దివ్యాశ్రమముల | పదలివచ్చిరి రాముని ♦ సదనమునకు॥ ౫౮

అవలఁ జాట్టునువిడిసి మహర్షులుండ | ద్వారములునాల్గుగల యయోధ్యపురంబు
పుట్టజేసిన ప్రాణులు ♦ చుట్టునుండ | నలరు బ్రహ్మస్వరూపమో ♦ యనఁగనొప్పె॥

మరలఁ బెండ్లాడనట్టియా ♦ ధరణిపతికి | సవనకాలను వసియించు ♦ సమయమందు
జనకనుతపేడిప్రతిమయే ♦ సతిగనుంట | నామైవీడియు నతఁడు శ్లాఘార్హుఁడయ్యె॥

విభేరధికసంభార । స్తతః ప్రవృత్తేమఖః
 ఆసన్యత్రక్రియావిఘ్నా । రాక్షసానీవగక్షిణః॥
 అథప్రాచేతసోపజ్ఞ । రామాయణ మితస్తతః
 మైథిలేయా కుశలవౌ । జగతుర్గురు చోదితౌ॥
 నృత్తం రామస్య వాల్మీకే । కృతిస్తా కిన్నగస్వనా
 కింతద్యేన మనోహర్తా । మలంస్యాతాం నశ్యన్వితాం॥
 యాపేగీతేచమాధుగ్యం । తయోస్తద్జ్ఞేర్నివేదితం
 దదగృసానుజోరామః । శుశ్రావచ కుతూహలీ॥
 తద్గీత శ్రవణైకాగా । సంసవశ్శ్రుయుభీభౌ
 హిమవిష్యందినీప్రాత । ర్నిర్వాతేన ననస్థలీ॥
 నయోవేష విసంవాది । రామస్యచ తయోస్తదా
 జనతాప్రేక్ష్యసాదృశ్యం । నాక్షికంకుం వ్యతివృత॥
 ఉభయోర్నతదాలోకః । ప్రావీణ్యేన విసిష్ఠ్యయే
 నృపతేః పీఠిదానేషు । వీతస్పృహతయా యథా॥
 గయేకేనవినీతావాం । కస్యచేయం కృతిః కవే
 ఇతిరాజ్ఞా స్వయంప్రప్తౌ । తావాల్మీకి మశంసతాం॥
 అథసానగజోరామః । ప్రాచేతసముపేయివాణ
 ఊరికృత్యాత్మనోదేహం । రాజ్యమస్త్రైస్త్వనేదయాత్॥
 సతానాఖ్యాను రామాయ । మైథిలేయా తదాత్మజా
 కవిః కాశుణికో నవ్రే । నీతాయాః సంపరిగ్రహం॥
 తానశుద్ధా సమక్షం నః । న్నుసూతే జాతవేదసి
 దౌరాత్మ్యా దక్షిణసంతాపితు । నాత్రైత్యాః శ్రద్ధాభూః ప్రజాః॥
 తాః స్వచారిత్రముద్దిశ్య । ప్రత్యాక్షయతు మైథిలీ
 తతః ప్రత్యవశి మేవాం ప్రతిపత్స్యే త్వదాజ్ఞయా॥
 ఇతి ప్రత్యవశిలేరాజ్ఞా । జానకీమాశ్రమాన్మునిః
 మైత్రానామాయామాస । సునిధిం నియమైరిన॥

౬౩

౬౩

౬౪

౬౫

౬౬

౬౭

౬౮

౬౯

౭౦

౭౧

౭౨

౭౩

౭౪

నిధికిమించిన సంభార ధీతతియంటు । సననమెంతయు తీవితో ధీరగఁదొడఁగె
ఋషుకారకమని యనిపించుకొన్న । రాక్షసాళియెదానికి ధీరత్వయ్యెట్లు ౬౨

మొదట వాల్మీకిమానిచే ధీమామియందు । వచటనచ్చటఁ బ్రచలిత ధీమనయట్టి
రామచరితను మైధిలీరామనుతులు । కళలపులు పాడిరచ్చట ధీగురునియాజ్ఞ ౬౩

చరితయన్ననో శ్రీరామచంద్రచరిత । కవితయన్ననో వాల్మీకికవినుకవిత
గాయకరవంబో కిన్నర ధీకలరవంబు । ఇంకవిధఁగ మనోహరంధీలకాయ ౬౪

తద్జ్ఞానోవారుదెల్పినఁ ధీమనివారి । రూపగానములందలి ధీరూఢమైన
యమల మాధుర్యమునుగాంచి ధీయాలకించె ! దమ్మలనుగూడి శ్రీరామధరణిధవుడ ౬౫

గానమాలించి యేకాగ్రధీమానసముల । నభ్యున్నముల నొప్పారు ధీనట్టికొలుపు
శాలిఁగదలక మంచును ధీగార్చుచుండు । భానురంభెన పాభ్రాతవనముఁబోలే ౬౬

వయసువేషఁబులనుదప్ప ధీవారలిర్వు । రన్నిటను రామచంద్రుని ధీయట్టులన్న
గుంపుగుంపులుగా జనుల్ ధీకూడికూడి । వచ్చిచూచిరి తెప్పల ధీవాల్పకుండ ౬౭

జనులు రాముఁడొసంగెడు ధీసకలఁజ్ఞుఁ బాలమునఁ గొంచెమేనియ్యు ధీసక్తిలేని
వారినిస్పృహతకువెంత ధీపడినయట్లు । వింతపడలేదు వారిపాఠివీణ్యమునకు ౬౮

మీకు గానంబునేర్పిన ధీమేటియెవ్వఁ । ధీకృతిరచించినట్టికవీంద్రుఁడెవ్వఁ
డనుచు రాజాస్వయమ్ముగా ధీనడుగవారు । మాన్యుఁడైనట్టి వాల్మీకిమానీయనిరి ౬౯

తమ్ములఁదఱితోఁగూడి ధీరణిధవుడు । చేరివాల్మీకి భక్తితో ధీశరమువంచి
యొక్కతనదేహమునుదప్ప ధీదక్కినట్టి । రఙ్యమంతయు నతనికర్పణము నేసె ౭౦

మైధిలీపుత్రులగు వీరు ధీమానవేంద్ర । తనయులేనీకటంచు రామనికోదెలిపె
కతుణనిండినమదివాడు ధీకవివతుండు । సీతఁగొనవేయని ధీచేరివేఁడె ౭౧

అయ్యమికోడలానాడె ధీయగ్నినిల్చె । కుట్టయనినాడుసన్నిధి ధీజాపెఁగాని
రాక్షసుఁడుదుష్టుఁడౌట ధీరాజధాని । పుజిలునమ్మరుపాశను ధీరాలటంతు ౭౨

తానుదనచరితనుగూర్చి ధీరణిప్రజ్ఞు । నమ్మఁగొల్పినమియాజ్ఞ ధీనెమ్మిమ్మి
నుతులతోఁగూడ జానకిసతినిమరల ధీస్వీకరింతునవినుము లగ్నకవినుతో ౭౩

నమ్మఁజెప్పఁగఁజేడిట్టు ధీలమ్మహ్వరి । శిష్యులనుబంపిరప్పించె ధీసీతగరిత
దనతపోననమందుండి ధీతత్క్షణంబు । సిద్ధిదత్తమునరప్పీయ ధీచెన్నుదోవు ౭౪

అశ్వేద్యు రథకాకుత్స్థః । సన్నిపాత్యపురాకసః
కవిమాహ్వయయామాస । ప్రస్తుతప్రతిపత్తయే॥

౨౫

స్వరసంస్కారవత్సాసా । పుత్రాభ్యామథసీతయా
ఋచేవోదర్శిషం సూర్యం । రామం మునిరుపస్థితః॥

౨౬

కాషాయపరివీతేన । స్వపదార్పితచక్షుషా
అన్వమియతశుద్ధేతి । శాంతేనఽపుష్పైవసా॥

౨౭

జనాస్తదాలోకపథాత్ । ప్రతిసంహృతచక్షుషః
తన్మస్తేవాబ్జుఖాః సర్వే । ఫలితా ఇవశాలయాః॥

౨౮

తాంద్యప్తి విషయేభర్తు । యునిరాస్థిత విష్టరః
కురునిస్సంశయం వత్సే । స్వప్నతే లోకమిత్యకాత్॥

౨౯

అథ వాల్మీకి శిష్యేణ । పుణ్యమావర్జితం పయః
ఆచమ్యాదీరయామాస । సీతా సత్యాం సరస్వతీం॥

౩౦

వాబ్జునః కర్మభిః పత్యై । వ్యభిచారో యథానమే
తథావిశ్వంభరేదేవి । మామంతర్ధాతు మర్హసి॥

౩౧

ఏవముక్తో తయాసాధ్వ్యై । రంధ్రాత్సద్యో భవాద్భునః
కాతప్రాద మివజ్యోతిః । ప్రభామండల ముద్యయా॥

౩౨

తత్రానాగఘోతక్షిప్తు । సింహాసన నిక్షేదుషి
సముద్రరశశా సాక్షాత్ । ప్రాదురాసీ ద్వనుంధరా॥

౩౩

సాసీతామంకమారోష్య । భర్తృప్రణిహితక్షణాం
మామేతివ్యాపారత్యేవ । తస్మిక్పాతాశ మభ్యగాత్॥

౩౪

ధరాయాం తస్య సంరంభం । సీతాప్రత్యర్పణైషిణః
గురుర్విధిబలాపేక్షీ । శమయామాస ధన్వినః॥

౩౫

ఋషీన్విసృజ్యయజ్ఞాంతే । నుహృదశ్చ పుగస్కృతాక్
రామః సీతాగతం స్నేహం । నిదధేతదపత్యయోః॥

౩౬

యుధాజితశ్చ సందేశాత్ । సదేశం సింధునామకం
దదౌదత్త ప్రభావాయ । భరతాయధృతప్రజః॥

౩౭

గౌరవానినిగాకుత్థి ♦ సంశయిలకుఁ । డతమఱునాడఁగూరిచి ♦ యమ్మహ్నరిఁ
లుజనంబెనుబ్రున్తుత ♦ విషయమెల్లఁ । డెల్లమొనరింపనెంచితా ♦ నుల్లమందు॥ ౭౫

మలకబద్ధసరముల సా ♦ విత్తితోడ । నూర్మొజ్జేరెడునట్టులు ♦ నుత్తులతోడి
తదోకానివాల్మీకి ♦ చేరవచ్చె । రాముఁ బ్రాకటతేజో వి ♦ రాజమాను॥ ౭౬

నాథమొప్పెడుతనువుతోఁ ♦ జరణములను । డెట్టియన్నట్టిదృష్టితోఁ ♦ గట్టుకొన్న
నావిష్ట్రంబుతోనామె ♦ కాంచువారి । తలఁపుననుకుద్ధయనునూహ ♦ గొలుపుచుండె॥

గౌరవానినిగాకుత్థి ♦ పదమునుండి । దృష్టలనుదత్తుణఁబునఁ ♦ దిృష్టివైచి
నాల్పిమోములఁగదలక ♦ నిల్చిరపుడు । ఫలముచేఁంగివరినిల్వఁ ♦ బడినయట్లు॥ ౭౭

గౌరవానినిగాకుత్థి ♦ గూరుచుండి । మానివాల్మీకియట్లునె ♦ మగుఁజూచి
యమ్మనీయందుఁగలసంశ ♦ యమ్మనెల్లఁ । బాపుమీ లోకులకునీడు ♦ భర్తయెదుట॥ ౭౮

మానివాల్మీకికిష్యుల ♦ యంతోకండు । చేతఁబోసిన యట్టియా ♦ పూతజలము
తాచమనముఁజేసి ♦ సీతసాధ్వీ । పరికెనిట్టులఁగత్యంబు ♦ దొలఁకుచుండె॥ ౭౯

వాల్మీకికిష్యులచేతఁ ♦ ఒత్తికేసెను । దప్పకుండుట సత్యమై ♦ తనరుసేని
విజృంభయఁదాలిచి ♦ వెలుఁగుదేవి । ధాత్రీనీగర్భముననన్ను ♦ దాచికొనుము॥ ౮౦

పరమపావనసతియట్లు ♦ పల్కుఁగానె । పగిలెభువి ; దానిలోనుండి ♦ బయలుపడలే
విద్యుదగ్నినిబోలుచు ♦ వెలుఁగుచుండు । కాంతినుండలమొక్కటి ♦ వింతగదుర॥ ౮౧

దానిలోకేసఁగలవై ♦ దనరుచుండు । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండి
తమ్మరత్నకరమె తన ♦ రశనయఁగుచు । దేజరిల్లుననుంధరా ♦ దేదోఁచె॥ ౮౨

భర్తయైనచూపులఁ ♦ బజపుచుండు । సీతనాదేవితోతోడఁ ♦ జేరఁదీసి
మరుకొంపోకుమనిపతి ♦ పలుకులోన । మరలెఁబాతాళలోకపుఁ ♦ దరువుబట్టి॥ ౮౩

సీతమరలింపధనువును ♦ జేతఁబూని । భూమిపయినడరఁగనుండు ♦ రామచందు)
కోపమునుకాంతిపఱచెను ♦ గురువుబ్రహ్మ । ప్రిబలమైనట్టియవ్విధి ♦ బలమెఱింగి॥ ౮౪

యజ్ఞమంతయుముగిసిన ♦ నంతమందు । సఖులఋషివర్మలనుతేఁడు ♦ సత్కరించి
వెలపులకునేగవారికి ♦ నెలవొసంగి । సతిపయినిపేనుఁబెట్టెఁ దత్సత్తులమీఁద॥ ౮౫

సీరులదామున్నయొసఁగిన ♦ భరతునకును । సేధురాజ్యంబు నాయధా ♦ జిత్తుకొత్తి
నెలయనుజేవతోసిచ్చె ♦ నేలటకును । ప్రిజలఁబాతంపనేర్చిన ♦ ప్రభువరుండు॥ ౮౬

భరతస్తత్రంగంధర్వాక్ | యుధినిజ్జిత్య కేలం
అత్యోద్యం గ్రాహకయామాస | సమత్యాజయదాయుధం॥

సతతుపుష్కరా పుత్రా | రాజధాన్యోస్తదాఖ్యయోః
అభిషిచ్యాభిషేకార్హా | రామాంతిక మగాత్పునః॥

అంగధం చంద్రకేతుంచ | లక్ష్మణోప్యాశ్రమ సంభవో
కాసనా ద్రీఘునాథస్య | చక్రేకారాపథేశ్వరా॥

ఇత్యాహోపిత పుత్రాస్తే | జననీనాం జనేశ్వరాః
భర్తృలోక ప్రపన్నానాం | నివాపాక్ విదధుః క్రిమాత్॥

ఉపేత్య కునివేషోధ | కాలః ప్రోవాచ రాఘవం
రహః సంవాదినాపశ్యే | దావాంయస్తం త్యజేరితి॥

తథేతి ప్రీతిపన్నయ | వివృతాత్మావృషాయసః
ఆచఖ్యో దివమధ్యాస్య | కాసనాత్ పరమేష్ఠినః॥

విద్వానపి తయోర్ద్వ్యా స్థః | సమయం లక్ష్మణోభినత్
భీతదేహార్వాససః కాశా | ద్రామ సంధర్మనాథినః॥

సగత్వా సరయూతీతం | దేహత్యాగేనయోగవిత్
చకారావితథాం భాగీతుః | ప్రితిజ్ఞాం పూర్వజన్మనః॥

తస్మిన్నాత్మ చతుర్భాగే | పాశ్చాత్తక మధితన్ధుషి
రాఘవః శిథిలం తస్థా | భువిధర్మస్త్రిపాదివ॥

సనివేశ్య కుశావత్యాం | రిపునాగాం కుశం కుశః
శరావత్యాం సతాంమూక్తై | ర్జనితాశ్రులవం లవం॥

ఉదక్ప్రతస్థే స్థిరథీః | సానుజోగ్ని పురః సథః
అన్వితః పతివాత్సల్యా | ద్భ్రహ్మర్షమయోధ్యయా॥

జగ్ముహస్తస్య చిత్తజ్ఞాః | పదవీం హరిరాక్షసాః
కదంబ ముకుళస్థాలై | రభిషృష్టాం ప్రిజ క్రిభిః॥

ఉత్తస్థితః విమానైః | తేజభక్తానుకంపినా
చక్రేత్రిధివగ్నిశ్చేణిః | సరయూతారనుయాయినాం॥

టిగంధర్వులజయించి ♦ యాజియందు । వివిధశస్త్రాస్త్రములనెల్ల ♦ విడిచివారే
 ఘనవీణమాత్రమే ♦ పట్టజేసె । భగతుడత్యంతశౌగ్య క్రుభావయ్యుతుండొ॥ ౧౧
 పుష్కలులనియెడు ♦ తనకొమరులఁ । దత్తదభిధానముల రాజధానులందుఁ
 భద్రులఁగాజేసి ♦ భరతుడంత । మరలనారామచంద్రుని ♦ సరసజేరె॥ ౧౨
 గడుడుచంద్రకేతువు ♦ ననెడినుతులఁ । దండిసామితికారా పథంబునకును
 ఘటజేసె రామభూధామాలి । పనుపుననుజేసి యత్యంత ♦ వైభవమున॥ ౧౩
 సుతులనురాజ్యాల ♦ నేలనిల్పి । ప్రిజలఁగావ సమర్థుండు ♦ రాఘవుండు
 మమగాభర్తృశాకంబుఁ ♦ గాంచినట్టి । శల్లులగును తరక్రియల్ ♦ వనరజేసె॥ ౧౪
 ముడుమునివేపమునుదాల్చి ♦ యరుగుదెంచి । రాఘవునిజేరియిట్లనె ♦ రాజనర్య
 సునేకాంతముననుండి ♦ మాటలాడు । వారిఁగనువానిద్యజియింప ♦ వలయు నీవు॥ ౧౫
 ననఁగాకయనియొప్పె ♦ శపుడుతీని । కతఁడునిజతూపమునుజూపి ♦ యనిపాల
 స్మృతాసింఁచెగావున ♦ స్వర్గమునకు । నింకనీవేగుమని నచియిందుచుండె॥ ౧౬
 భువుదర్శనమునకయి ♦ వచ్చియున్న । యట్టిదూర్వానుశాప భయంబుచేత
 శ్రుముననున్నసామితి ♦ ప్రతినఁగనియు । భంగమొనరించె వారిసంవాదమునకు॥ ౧౭
 గగమెఱిగిన లక్ష్మణుంజేగియపుడు । విమలసరయూతటంబున ♦ విడిచితనువు
 శ్రానిరామచంద్రుని ♦ దైనప్రతిన । సత్యమెపొల్చునట్లుగా ♦ సలిపెనంత॥ ౧౮
 సుజనుటకుముందె స్వర్థామమునకుఁ । దనచతుర్థాంశమరిగిన ♦ భరణిమీది
 గాడుపాదాలధర్మముకొ ♦ బోలియుండె । శిఖలుఁదైరామచంద్రుండు ♦ చిట్టచివర॥
 మదేభాంకుళంబయి ♦ యలరుకుకునిఁ । గుమమగోర్వేశశావరిఁ ♦ గూర్చిమీఱ
 శ్రీనూక్తులనుజనాకుఁ ♦ లవముగొల్పు । లవుశరావతి నేల రాఘవుఁడునిలిపె॥ ౧౯
 ప్రేమచేతనుగృహముల ♦ వీడితన్ను । విడకసాకేతపురజనుల్ ♦ వెంబడింప
 నజాలనుగూడిముందగ్ని ♦ తనరవెడలె । స్థిరమతినివెల్లురాముఁడు ♦ తరపుదిశకు॥ ౨౦
 దునగకృజగార్చెడు ♦ కడిమిమొగ్గ । లంతకన్నీటిబొట్లచే ♦ నవిరళయుగఁ
 డిసియున్నట్టి రాముపథానఁజనిరి । వానరుల్ దైత్యులారని ♦ భావమెఱిగి॥ ౨౧
 భయానంబుసిద్ధమై ♦ యలరుచుండ । భక్తవత్సలుఁడౌటదకొ ♦ బట్టివచ్చు
 శ్రీజునివికక్క సరయాసఁగి ♦ సంతి నొక్క । నిచ్చెనఁగరామచంద్రుండు ♦ నిర్వేళువిని॥

యద్దోప్రతరకల్పోభూ । త్సంమర్దస్తత్రమజ్జతాం
అతస్తదాఖ్యయాతీర్థం । పావనం భువి పప్రథే॥

౧౦౧

సవిభుర్విబుధాంశేషు । పృథిపన్నాత్మమూర్తిషు
త్రీదశీభూత పౌరాణాం । స్వర్గాంతర మకల్పయత్ ॥

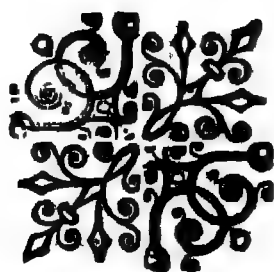
౧౦౨

నిర్వర్త్యేవం దశముఖశిరశ్చేద కార్యం నురాణాం
విష్వక్సేనః స్వతనుమవిశ త్వర్వ లోకపృథిషాం
లంకానాథం పవనతనయం చోభయం స్థాపయిత్వా
కీర్తిస్తంభద్వయమిరిరౌ దక్షిణే చోత్తరేచ॥

౧౦౩

గద్యం

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాలిదాసకృత శ్రీరామ
స్వర్గాగోహణోనామ పంచదశఃసర్గః

పంచదశాశ్వాసము.

౧౧౬

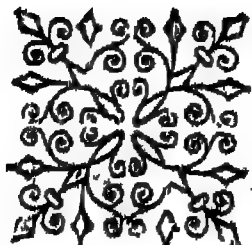
తరంగిణీగుంకడు ♦ నట్టిప్రజల | యధికసమ్మర్దమునుజూడ ♦ నాలయితఁ
గోలుటనుగోప్రతారాఖ్య ♦ పుణ్యతీర్థ | మైప్రసిద్ధినినదివొందె ♦ నవనియందు॥ ౧౦౧
పలయంశముచేబుట్టి ♦ మరలనైజ | రూపమొందినురత్వంబు ♦ దోషమెఱయ
గారువసింపనూతన ♦ స్వర్గమొకటి | విభుఁడుగల్పించె నెంతయు ♦ వింతగొల్పు॥ ౧౦౨

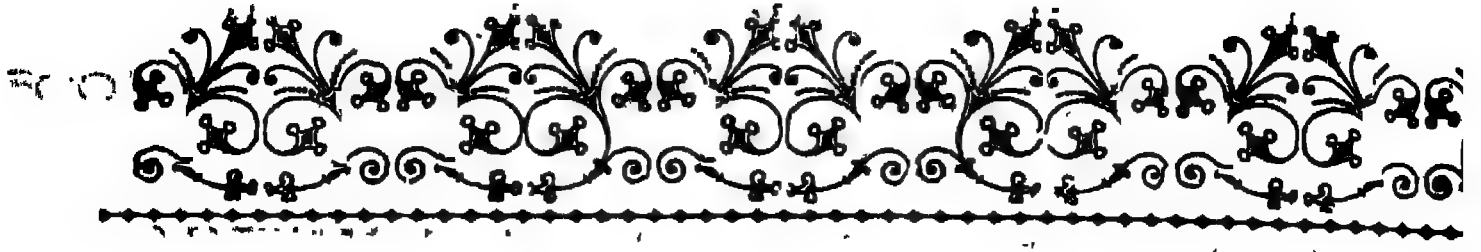
చ॥ హరియిటు లాదశాన్యునధ ♦ యక్షనురకాగ్యము దీర్చి దక్షిణో
త్తరగిరులకవిభీషణుని ♦ ధైర్యనిధిఁ బననాత్మజాతును
స్థిరమగువన్నెవానులను ♦ దెల్పెడుకంబులులట్లు నిల్పి యం
దఱికిశరణ్యమైతనరు ♦ నైజశరీరముఁజొచ్చెనయ్యెడక॥

౧౦౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణాభి
బుచ్చివేంకయమాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రగళువం
శంబునందు శ్రీరామస్వర్గారోహణంబను పంచద
శాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షో డ శః స ర్గః

—:0:—

అథేతరే సప్తరఘుప్రవీరా । జ్యేష్ఠం పురోజన్మతయా గుణైశ్చ
చక్రైః కుశం రత్నవిశేషభాజం । సాభ్రాత్రమేషాంహికులానుసారి॥

తేనేతువార్తా గజబంధముభ్యే । రత్యుచ్చితాకర్మభిరప్యవంధ్యైః
అన్యోన్యదేశ ప్రవిభాగ సీమాం । వేలాం సముద్రా ఇవనన్యతీయుః॥

చతుర్భుజాం శత్రుభవః సతేషాం । దానప్రవృత్తే రనుపారతానాం
నురద్విపానా మివసామయోని । భిన్నోష్ఠధా విప్రససారవంశః॥

అథార్థరాత్రేస్తి మితప్రదీపే । శయ్యాగృహే నుప్తజనే ప్రబుద్ధః
కుశః ప్రవాసస్థ కళత్రవేషా । మద్భుష్టపూర్వాం వనితామపశ్యత్॥

సాసాధుసాధారణ పార్థివర్థేః । స్థిత్యా పురస్తాత్పురుహూతభాసః
జేతుః పరేషాం జయశబ్దపూర్వం । తస్యాంజలిం బంధుమతో బబంధ॥

అథానవోధార్దశ మప్యగారం । ఛాయామివాదగృతలం ప్రవిష్టాం
సవిస్మయో దాశరథేస్తమాజః । పోవాచ పూర్వార్థ విస్మష్టతల్పః॥

లబ్ధాంతరానాషరణేపి గేహే । యోగప్రభావోనచలత్యుతేతే
బిభర్షి చాకార మనిర్వృతానాం । మృణాలినీ హైమమివోపరాగం॥

కాత్వం కుభేకస్య పరిగ్రహోవా । కింవా మదభ్యాగమకారణం తే
అచత్వమత్వా విశినాం రఘూణాం । మనః పరస్త్రీ విముఖప్రసృతిః॥

తమబ్రవీత్సా గురుణానవద్యా । యానీతపౌరా స్వపదోన్ముఖేన
తస్యాః పురః సంప్రతివీతనాథాం । జానీహిరాజన్నధిదేశతాం మాం॥

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

షో డ శా శ్వా స ము.

—:0:—

గీతములు.

సూముల బెద్దయై ♦ చన్నకుశుని | నితరగఘువీరసత్తుకం ♦ బెలమిశోడ
వృభోగ్యాభిభాగన్తుఁ ♦ జేసికొల్చె | నక్కులంబునసౌభాగ్య ♦ మక్కజంబె|| ౧

బుంధవక్త్రసిగజ ♦ శిక్షణాది | కార్యములవాసుపేరును ♦ గాందికూడఁ
కువమపాలిసీమను ♦ దాటలేదు | జలధితనతీరమునుదాటి ♦ చననియట్లు|| ౨

సామజసుగజ ♦ వంశమట్లు | తెగనిదానప్రవృత్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి
వృశుభృజావంశాన ♦ నైనచారి | యవ్వయబవ్వశాఖల ♦ నవనిబర్చె|| 3

టింబునునడురేయి ♦ పరిజవంబు | నిద్రనుండఁగదీసంబు ♦ నిలిచిమలుగఁ
యగ నెమేలుకనియొక్క ♦ కొత్తయింతి | నూరబతిలేనిసతిసలె ♦ నూడుదాని|| ౪

ఘుభుజించుసిరులు సౌ ♦ జన్యమూర్తు | లైవభ్రాతలు ఇజ్జిను ♦ హనుభావ
వృశుశునకు నెనుట నా ♦ నునితినిలిచి | జమనుగునుగాకయందు చా ♦ స్తములుమోడె||

సుండుంపిపూర్వార్ధ ♦ తనువునెత్తి | విస్మయముతోడరాముని ♦ ప్రియమేతుండం
సరమునుఛాయయట్టులు ♦ మూసియొన్న | గృహముసాచ్చినయామెను ♦ నిట్టమనియె||

యమూసిననగరెట్లు ♦ చొచ్చినావు | మాడయోగప్రభావంపు ♦ జాడలేదు
ముచేచీడనొందిన ♦ కమలమట్లు | తెగనిదుఃఖాకృతినిసీవు ♦ దాల్చినావు|| ౨

తేవురీవుకల్యాణి ♦ యెవనిసతివి | రఘుకులంబునఁబుట్టిన ♦ రాజులెల్ల
వివిషయము పరసతి ♦ విముఖులనుట | యెఱిగివచ్చినకారణం ♦ బెఱుఁగనిమ్ము|| ౩

మత్తున్దోమరాలామె ♦ యనియొనిట్లు | ప్రజలతోనీగురుండాత్మ ♦ పదముఁజనిన
తెవనియయ్యెసాకేత ♦ నగరియిపుడు | దానికేనధిదేవత ♦ ధరిణినాథ|| ౪

వస్వోకసారా మభిభూయసాహం । సౌరాజ్యబద్ధోత్సవయా విభూత్యా
సమగ్రశక్తా త్వయిసూర్యవంశ్యే । సతిప్రపన్నా కరుణామవస్థాం॥

౧౦

విశిర్ణతల్పా దృశతోనివేశః । పర్యస్తశాలః ప్రభుణావినామే
విడంబయశ్యస్త నిమగ్నసూర్యం । దినాంతముగా నిల భిన్న మేఘం॥

౧౧

నిశానుభాస్వత్కలనూ పురాణాం । యః సంచరోభూ దభిసారికాణాం
తదున్ముఖోల్కా విచితామిషాభిః । సనాహ్యతే రాజపథః శివాభిః॥

౧౨

ఆస్ఫలితం యశ్చైమణాకరాగైః । గృధంగ ధీరధ్వని మన్వగచ్ఛత్
వన్యైరిదానీంమహిషైస్తదంభః । శృంగాహతం క్రోశతి దీర్ఘికాణాం॥

౧౩

నృత్యేశయా యష్టినివాసభంగాః । మృదంగశబ్దాపగమాదలాస్యాః
ప్రాప్తాదవోల్కాహతశేషబర్హాః । క్రీడామయూరా వనబర్హిణత్వం॥

౧౪

సోపానమార్గేషుచయేషురామా । నిక్షిప్తవత్యశ్చరణాన్సరాగాః
సద్యోహతన్యం కుఖిరస్సనిధం । న్యాయేషుః పదం తేషు నిధీయతేద్యం॥

౧౫

చిత్రద్విపాః పద్మవనాః తీర్థాః । కరేణుభిర్దత్తమృణాళభంగాః
నఖాంకురాఘాత విభిన్నసంభాః । సంగబ్ధసింహపహృతం వహంతి॥

౧౬

స్తంభేషుయోషిత్ప్రతియాతనానా । ముత్కాగ్రింతవర్ణకమధూసరాణాం
స్తనోత్తరీయాణిభవంతిసంగాః । నిగ్రోకపట్టాః ఫణిభిర్విముక్తాః॥

౧౭

కాలాంతరశ్యామ నుగ్ధేషునక్త । మితస్తతోరూఢ తృణాంకురేషు
తయేవముక్తా గుణశుద్ధయోపి । హర్యేషుమూగ్ధంతిన చంద్రపాదాః॥

౧౮

ఆవర్జ్యశాఖాః సదయంచయాసాం । పుష్పాణ్యుపాత్తాని విలాసినీభిః
వన్యైః పులిండైరివవానరైస్తాః । క్లిశ్యంత ఉద్యానలతా మదీయాః॥

౧౯

రాత్రావనావిమ్మతదీపభాసః । కాంతాముఖశ్చివియుతావివాపి
తిరస్క్రియంతే క్రమితంతుజాలైః । ర్విచ్ఛిన్నధూమప్రసరా గవాక్షాః॥

౨౦

బలిక్రియావర్జితసైకతాని । స్నానీయసంసర్గమనాపునంతి
ఉపాంతవానీరగృహాణిదృష్ట్యా । శూన్యానిదూయే సరయూజలాని॥

తదర్హసీమాం వసతిం విసృజ్య । మామభ్యుపైతుం కులరాజధానీం
హిత్వాతనుం కారణమానుషీంతాం । యథాగురుస్తే పరమాత్మమూర్తిం॥

౨౧

మలనుఖగాజ్యసాభాగ్య ♦ మబ్బియుంట । సంతతోత్సవైభవా ♦ త్యంతశోభఁ
 ద్విషమునుమించి నేడిట్లు ♦ దీన నైతి । నురుబలుఁడుసూర్యకులుఁడు నీ ♦ వుండికూడ॥ ౧౦
 భుఁడువీడిననావీడు ♦ విటిగిపడిన । చందలకొలంగిసౌధన ♦ ప్రములచేతఁ
 క్రింకసూర్యుఁడు ఘోరమా ♦ రుతమునలన । జలదసంతతిచెదరిన ♦ సంజబోలె॥ ౧౧
 ట్లుమన నందె లభిసారి ♦ కాగఁగమ్ము । రాత్రిఁగిరుగాడుచుండిన ♦ రాజవీధి
 నజుమోములయల్కల ♦ నెరనువెదకు । నాఁడునక్కలుదిరుగాడె ♦ నేఁడునిశిని॥ ౧౨
 చేడెలాడుచుమునివ్రేళ్ల ♦ చేతఁదట్ట । ఘనధిమిధ్యానమిడుద్ధిరి ♦ కాజలమ్ము
 వ్యమహిషీగణంబులు ♦ ప్రబలి నేఁడు । శొమ్ములనుజిమ్మనీ నేనా ♦ కోశరవము॥ ౧౩
 దారునిలయమ్ములిలఁగూలఁ ♦ దరులఁజేరి । మద్దెలరంబువోనాట ♦ మానివైచి
 నెరగలినిగాలమిగిలిన ♦ పురులుగలిగి । గ్రామబర్హులు వనమయా ♦ రమ్ములయ్యె॥ ౧౪
 కాళ్లలత్తుకఁబూసిన ♦ కలికిమిన్న । లడుగులెప్పుడునిడుచున్న ♦ యట్టిమెట్లఁ
 జంపిజింకలరక్తంబుఁ ♦ జమరినట్టి । యంఘ్రులనుబెట్టివ్యాఘ్రమ్ము ♦ లకటనేఁడు॥ ౧౫
 సరసిదిగితుండ్రతునకలు ♦ కరిణులిడినఁ । ఒడయుచున్నట్టుచిత్రంపఁ ♦ బడినకరులు
 కుంభములనంకుసమువంటి ♦ గోశ్వజీల్చు । కుపితహయలప్రహారంబు ♦ లిపుడుగాంచె॥
 వీటికంబాలవెలఁదుల ♦ విగ్రహముల । నన్నెమాసినకుచముల ♦ పైనిగప్పఁ
 బడినపయ్యెదలనఁగఁ గ ♦ న్నట్టునచట । సప్పములువీడియాన్నట్టి ♦ కుప్పసములు॥ ౧౬
 కాలవశమునఁబ్రాసాద ♦ పాళిమోఁద । గచ్చునలుపెక్కియటనట ♦ గడ్డిమొలవఁ
 బ్రతిఫలింపవుమునుపటి ♦ పగిదినచటఁ । దారగుణశుభ్రశశికళల్ ♦ మాఱుకున్న॥ ౧౭
 మెల్లఁగావంచికొమ్మల ♦ మోఁదిపూల । నాసమోఱఁగనచ్చి విలాసవతులు
 పూనికోసెడుపూఁదోట ♦ లోనిలతలఁ । జెంచులట్టులుకోతులు ♦ నొంచెనేఁడు॥ ౧౮
 రాత్రివెలిఁగెడుదీపాల ♦ ప్రభలుముగిసెఁ । బగలుకాంతలమోముల ♦ సొగసువాసెఁ
 జందనాగరుధూమంపు ♦ జాడమాసె । సాలెడులుజాలములనేసె ♦ జాలకములు॥ ౧౯
 స్నానపరిమళవర్జిత ♦ మైనయట్టి । యినుకబలిపూజ లెవ్వయి ♦ నెసఁగనట్టి
 యొడ్డుపె నుత్తప్రబ్బయిం ♦ డుండునట్టి । సరమువునుజూడనాగుండె ♦ జలమనును
 కారణంబగుమానుష ♦ కాయమెడలి । పూర్ణబరమాత్మునీతండి ♦ పొందినటు
 దీనిఁద్వజియించికులరాజ ♦ ధానియెన । నన్నుబొందుటయెంతయు ♦ న్నాయమయ్యె॥

తథేతి తస్యాః ప్రణయం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్వాగ్రహణో రఘూణాం
పూరస్యభివ్యక్తముఖప్రసాదా । శరీరబంధే నతిరోబధూవ॥

౨౩

తదబ్బుతం సంసదిరాత్రినృత్తం । ప్రాతర్ద్విజేభ్యో నృపతిః శశంస
శ్రుత్వాత ఏసం కులరాజధాన్యా । సాక్షాత్ప్రత్యే వృతమభ్యనందత్॥

౨౪

కుశావతీం శ్రోత్రియసాశ్చ కృత్వా । యాత్రానుకూలే హ నిసావరోధః
అనుక్రూరో నా యుకివా శ్శివ్యందైః । సైన్యైరయోధ్యాభిముఖః ప్రతన్ధే॥

౨౫

సాకేతుకూరోపనా బృగుశ్చి । ర్విహారశైలానుగతేననాగైః
సేనారఖోదార గృహప్రయాణే । తస్యాభవజ్జంగమరాజధానీ॥

౨౬

తేనాశపత్నా ములమూడశేన । ప్రస్థాపితః పూర్వనివాసభూమిం
బభౌ బలౌఘః శశినోదితేన । వేలాముదన్వానిచరీయమానః॥

౨౭

తస్యప్రయాతస్యచమాధినీనాం । పీడామపర్యాప్తనతీవసోధుం
వనుంధరా విష్ణుపవం ద్వితీయ । మధ్యారురోహేవరజశ్చలేన॥

౨౮

ఉద్యచ్ఛూనా గమనాయుపశ్చాత్ । పురోనివేశే పథిచన, జంతీ
సాయత్రసేనా దన్యశేన్మసస్య । తత్రైంసామగ్ర్యమతిం చకార॥

౨౯

తస్యస్విసానాం మదవారిసేకాత్ । ఖురాభిఘాతాచ్ఛతురంగమాణాం
రేణుః ప్రపేదే సథిపంకభావం । పంకోపరేణుత్సమియాయనేతుః॥

౩౦

మార్గైషిణీ సాకటకాంతరేషు । వైంధ్యేషుసేనా బహుధావిభిన్నా
చకారరేవేన మహావిరావా । బద్ధప్రతిశ్రుంతి గుహాముఖాని॥

౩౧

సథాతుభే దాయనయాననేమిః । ప్రభుః ప్రయాణస్యని మిశ్రతూర్యః
వ్యలంఘు యద్వింధ్యముపాయనానీ । పశ్యత్ పులింధై రుపపాదితాని॥

౩౨

తీర్థే తదీయే గజసేతుబంధాత్ । ప్రతీపగాముత్తరతోస్యగంగాం
అయత్నవాల న్యజనీ బభూవు । ర్హంసానభో లంఘన లోలపక్షాః॥

౩౩

నపూర్వజాన్మాం కపిలేనరోషా । దృష్మానశేషీ కృతవిగ్రహాణాం
నురాలయప్రాప్తి నిమిత్తమంధ । స్త్రీస్తోతసం నౌలులితంపవందే॥

౩౪

ఇత్యధ్యసః కైశ్చినచోభిగంతే । కూలం సమాసాద్య కుశః సరయ్యాః
వేదిప్రతిష్ఠాన్వితతాద్వరాణాం । యూపానపశ్యచ్ఛత్రో రఘూణాం॥

౩౫

అమెక్కొక్కిహరించి ♦ యల్లెయంచు । సమ్మతించెనురఘువంశ ♦ జనపమాళి
యంతనగరాధిదేవత ♦ యాననాబ్జ । మలరదేహంబుతో నదృశ్యతనుగాంచె॥ ౨౩

రాత్రిజరిగినవంతను ♦ రాజమాళి । శేకువనుచెల్పెఁ గోల్వులూ ♦ విపులకును
దానినాలించి కులరాజధానిస్వయము । పలచుటను తేనిఁబొగడిరి ♦ వారలెలమి॥ ౨౪

అక్కుళావతి వేదవిదాళికొసగి । జలదతతితోడి గాలినా ♦ బలముతోడ
యోగ్యదినమునవెడలె నయోధ్యగూర్చి । రాణివాసంబుగొనివేంట ♦ రామనుతుఁడు॥

ధ్వజములుద్యానవసములై ♦ తనరుచుండఁ । గరులుకీడించుగిరులయి ♦ కాల్చుచుండ
నరదముమేడలైమించ ♦ నరుగునేన । నృపునిడయాడురాజధానిగఁజెలంగె॥ ౨౬

వెలిగొడుగుమించఁగాఁదొంటి ♦ నెలపునకును । రాజునడిపెడు తచ్చమా ♦ రాజిమాడ
నుదితుఁడైనకళానిధి ♦ యొడ్డునకును । నడుపుజలరాశిపగిదిఁ గన్పడుచునుండె॥ ౨౭

ఆరుగుమండెడు సతనిసైన్యములుద్రొక్కి । యెసఁగుమండెడుబాధకు ♦ నోర్వలేక
విష్ణురెండవపదమయి ♦ వెలయుదివికిఁ । ధరరజోమిమనెక్కెడు ♦ కరణిదోచె॥ ౨౮

అవలనరుగఁగసిద్ధమా ♦ నపుడుగాని । యరిగివిడియంగనుండెడు ♦ నపుడుగాని
యధ్వమునమధ్యనడిచెడు ♦ నపుడుగాని । యెపుడుచూచినబూర్ణమా ♦ నృపునిసేన॥ ౨౯

ధరణిపతిసేననడుపుచో ♦ దారియందుఁ । గరులుమదవారిధారగాఁ ♦ గార్చుచుండ
గుట్టములుడెక్కలనుబెట్టి ♦ కొట్టుచుండ । ధూళియడుసయ్యెనడుసుదా ♦ ధూళియయ్యె॥

వింధ్యకనుమలనడుమను ♦ విటిగివిటిగి । దారిగనుఁగొనుసేనలు ♦ తరలితరలి
గుహలయందుఁబ్రవీణధ్వనుల్ ♦ కొలిపికోలిపి । రేవయనమోయఁజేసె విరావములను॥ ౩౦

ధాతురజముననెఱునె ♦ తనరనేమి । కలకలముతూర్యరవములఁ ♦ గలయుచుండఁ
గరుణఁజూచిపులిందుల ♦ కానుకలను । వింధ్యపర్వతమునుదొంటి ♦ విభుఁడుసనియె॥ ౩౧

వంతెనగదంతులనుగొల్పఁ ♦ బడఘరకును । బాటుగంగనుదాటుచోఁ ♦ బెకినెగయు
రాజహంసలఁకొక్కలు ♦ రాజఘటికి । నయ్యెఁబోచోమరమ్ము లయ్యెత్తెముగెను॥ ౩౨

కపిలమునికోపమునదగ్గ ♦ కాయులైన । తనదుపెతరులకెల్ల స్వర్ధామమునకుఁ
గారణంబైనయోడలఁ ♦ గదలుచున్న । త్రిపథగానదికిడె నమస్కృతినిన్యవేతి॥ ౩౩

ఈవిధంబునఁగొన్నాళ్ళు ♦ తోవఁగడపి । కుశుఁడుసరయూతటముఁజేరి ♦ కూర్మిమీఱ
ఁఘకులలనల్పకదలఁ ♦ గాల్చుచుండ । గడఁదొకలఁది యల్లయూకమలఁగాంచె॥

యత్రప్రసాదాః శిశిరైః పరీతాః । రనేనధాతా మలయోద్భవస్య
శిలావిశేషా నభిశయ్యనిన్య । ధారాగృహీష్వా తపమృద్ధిమంతః॥

౪౯

స్నానార్ద్రముక్తే వ్యసాధూపవాసం । విన్యస్త సాయంతన మల్లికేషు
కామావసంతాత్యయమంద వీర్యః । కేశేషులేభే బలమంగనానాం॥

౫౦

ఆపింజరా బద్ధరజః కణత్వా । స్మంజర్యుదారా శుశుభేర్జునస్య
దద్ధాపి దేహంగిరిశేనరోషాత్ । ఖండికృతాజ్యేవ మనోభవస్య॥

౫౧

మనోజ్ఞగంధం సహకారభంగం । పురాణశీధుం నవపాటలంచ
సంబద్ధతాకామిజనేషు దోషాః । సర్వేనిదాఘావధివాప్రమృష్టాః॥

౫౨

జనస్యతస్మిన్ సమయే విగాఢే । బభూవతుర్ద్వా సవిశేషకాంతౌ
తాపాపనోదక్షమ పాదనేపౌ । సచోదయస్థౌ నృపతిః శశీచ॥

౫౩

అధోర్మిలోలోన్మదరాజహంసే । రోధోలతాపుష్పవహేసరయ్యాః
విహర్తుమిచ్ఛావనితాసఖస్య । తస్యాంభసి గ్రీష్మముఖేబభూవ॥

౫౪

సతీరభూమా విహితోపకార్యా । మానాయుభిస్తా మపకృష్టననక్రాం
విగాహితుం శ్రీమహిమానురూపం । ప్రచక్రమే చక్రధరప్రభావః॥

౫౫

సాతీరసోపాన పథావతారా । దన్యోన్యకేయూర విఘట్టినీభిః
సనూపురక్షోభపథాభిరాసీ । దుద్విగ్నహంసా సరిదంగనాభిః॥

౫౬

వరస్పరాభ్యుక్షణ తత్పరాణాం । తాసాన్యపోమజ్జనరాగదర్శి
శాసంశ్రియః పార్శ్వగతాం కిరాతీ । ముపాత్త వాల వ్యజనాం బభూషే॥

౫౭

పశ్యావరోదైః శతశోమదీయై । ర్విగాహ్యమానో గలితాంగరాగైః
సంధ్యోదయః సాభిషిజైపవర్ణం । పుష్యత్యనేకం సరయాప్రవాహః॥

౫౮

విలుప్తమంతః పురనుందరీణాం । యదంజనం నాలులితాభిరద్భిః
తద్భద్నతీభిర్మదరాగ శోభాం । విలోచనేషు ప్రతిముక్తమాసాం॥

౫౯

ఏతాగురుశ్రోణిపయోధరత్వా । దాత్మానముద్వోధుమశక్తుత్యః
గాఢాంగదైర్ఘ్యముభిరపుబాలాః । క్షేతోత్తరం రాగవశాత్ప్రవంతే॥

౬౦

అమీరిష ప్రసవావతంసాః । ప్రభ్రంశినోవారి విహరిణీనాం

పారిప్లవాః స్తోతసి నిమ్నగాయాః । కైవాలలోలాం శ్చలయంతి మీనాః॥

౬౧

శ్రుతుధనికులు ధారాగృహమ్ములందుఁ | జల్లతుంపురుయంత్రముల్ ♦ చల్లఁ జాట్టుఁ
 కందనపునీటఁగడగిన ♦ చలువరాళ్ళఁ | గడపిరి నిదాఘతాపంబుఁ ♦ గడుముదమున॥౮౯
 స్నానముననైనతడియార ♦ జారవిడిచి | ధూపమిడిసంజమల్లెల ♦ తోడఁదులుము
 నంగనలువెట్టుమరుచే ♦ నంగజాండు | మధువుతోఁజన్నబలమును ♦ మరలఁబడసె॥ ౯౦
 పుష్పాఢినిగూడియెఱునై ♦ పొదలుపొదుగు | మద్దిత్రాఁగొమ్మమాడఁగా ♦ మదికిఁదోఁచె
 హరుఁడుమానునిఁగాల్చిన ♦ మువలఁగూడఁ | గోపమునఁద్రుంచివైచిన ♦ గుణమనంగ॥౯౧
 మావి నవలందుఁబ్రాతదౌ ♦ మద్యమందుఁ | గ్రొత్తపాదిరిపువ్రలందుఁ ♦ జిత్తమలరు
 గంధమును కూర్చిగీమ్మంబు ♦ కాముకులకు | సలిపినసమస్తనోపముల్ ♦ డులిపికొనియె॥
 మండునావేసవినిజూడ ♦ రెండెప్పజకు | నెంతయునుగాంతియుతములై ♦ యెసఁగుమండఁ
 బాదములఁగొల్పు వారితా ♦ పములనార్చు | నుదయమందున్ననృపతియు ♦ మడుపతియును॥
 లలిని దరఁగల మదమరాశమ్ములూగు | తటములనుబువ్వఁదీఁగెలు ♦ దనరుమండం
 నకయు ప్రజలమ్ములనుగీడ ♦ సుబువఁగోరె | సకులతోఁజేడుకద్దీస్మృ ♦ సమయమందు॥
 తీరములఁ బటగృహములు ♦ దీర్చినట్టి | ధీరులు నక్రములఁబట్టి ♦ తెచ్చినట్టి
 పదినివిహరింపఁదొడఁగె భూనాథమాళి | చక్రితేజాండు దగుమహోత్సాహగతిని॥ ౯౫
 గట్టుమెట్టులదిగియెడు ♦ కాంతలప్పు | డొండొరులదండకడియాల ♦ యొరయికలను
 నందెలమజేయుశబ్దమ్ము ♦ లచటచుండు | హంసలనుభీతిఁజెదరెడు ♦ నట్లుచేసె॥ ౯౬
 చల్లలాడంగనొండొరుల్ ♦ సంభ్రమిందు | చేడిమలకేళిఁజూడంగ ♦ నోడమందు
 ధరణిపతితనప్రక్కఁ జామరమువైచు | నక్కిరాతకులోద్భవ ♦ కనియెనిట్లు॥ ౯౭
 అంగరాగంబుకడఁగిసో ♦ నంతిపురపు | సకులువందలుకీడింప ♦ సరయువదిగొ
 యభ్రములతోడిసంధ్యోద ♦ యంబుకరణి | నెన్నఁగాఁగానియెన్నియో ♦ వన్నెలీపె॥
 నగరివనితాజనంబుల ♦ నయనములను | జెలఁగుకాటుకనోడలు ♦ గలఁచునీరు
 మాపిననుగూడదానికి ♦ మాటుగాను | గూర్చెమదరాగమొప్పెడు ♦ గొప్పకోభ॥ ౯౮
 తుచనితంబమలెంతయు ♦ గొప్పవౌట | భారమార్వనియట్టి యీ ♦ పడుచువారు
 బాహుపురిబంధ మొనవిన ♦ బాహువులను | గవ్వముననీదిరాటులొ ♦ గలుగుతమిని॥ ౯౯
 క్రిడసర్పెడువీరి శరీరమునును | భూషణంబులుపడి నదీ ♦ పూరమందుఁ
 ననుమీనమ్ములకునదె ♦ భ్రాంతిఁగొలిపె॥౧౦౦

ఆసాంజలాస్ఫాసన తత్పరాణాం । ముక్తాఫలస్పర్ధిషు శీకరేషు
పయోధరోత్సర్పిషు శీర్యమాణః । సంక్ష్యతేనచ్చిమనోపిహరః॥

౬౨

ఆసర్తశోభానతనాభికాంతే । ర్భంగ్యోర్భ్రువాః ద్వంద్వచరాః స్తనానాం
జాతానిరూపావయవోపమానా । న్యదూరవర్తీని విలాసినీనాం॥

౬౩

తీరస్థలీ బర్హిభీశుత్కలాపైః । ప్రస్నిగ్ధకేకై రభినంద్యమానం
శోత్రేషు సంమూర్చతిరక్తమాసాం । గీతానుగం వారిమృతంగవాద్యం॥

౬౪

సందప్తవస్త్రే వ్యబలానితంభే । ప్విందుప్రకాశాం తరితోడుతుల్యః
ఆమీజలాపూరిత సూత్రమార్గా । మానంభజంతే రశనాకలాపాః॥

౬౫

ఏతాః కరోత్ప్రీడితవారిధారా । దర్పాత్సఖీ భిర్వదనేషు సిక్తాః
వక్త్రేతరాగై రలక్తైస్తరుణ్య । శూర్చర్ణాయణాన్ వారిలవాన్ వమంతి॥

౬౬

ఉద్బంధకేశశుశ్చుత పత్రలేఖో । విశ్లేషిముక్తా ఫలపత్రవేష్టః
మనోజ్ఞాభిష ప్రమదాముఖానా । మంభోవిహారాకులితోపివేషః॥

౬౭

సనావిమానా దవతీర్యరేమే । విలోలహరః సహతాభిరపు
స్కంధావలగ్నో ధృతపద్మినీకః । కరేణుభిర్వన్య ఇవద్విపేంద్రః॥

౬౮

తతోన్మపేణానుగతాః స్త్రియస్తా । భాజిష్ణునాసాతిశయం విరేజాః
ప్రాగేవముక్తానయనాభిరమాః । ప్రాప్యేంద్రనీలం కిముతోన్మయూఖం॥

౬౯

వర్ణోద్భక్తైః క్షాంతనశ్మంగముక్తైః । స్తమాయతాత్యుః ప్రణయాదసింహక
తథాగతః సోతితరాం బభాసే । సదాతునిష్యంద ఇవాద్రిరాజః॥

౭౦

తేనావరోధప్రమదానభేన । విగాహమానేన సరిద్వరాంతం
అకాశగంగా రతిరప్సరోభి । ర్వృతోమరుత్వా ననుయాత లీలః॥

౭౧

యత్కుంభయోసే రథిగమ్యరామః । కుశాయరాజ్యేన సమందిదేశ
తదస్య జైత్రాభరణం విహర్తు । రజ్జాతపాతం సలిలేమమజ్జ॥

౭౨

స్నాత్వా యథాకామ మసౌసదాత । స్తీరోపకార్యాం గతమాత్త్రీవి
దివ్యేనశూన్యం వలయేనబాహు । మపోఢనేషధ్య విధిర్దదర్య॥

౭౩

జయశ్రియః సంవననం యతస్త । దాముక్తపూర్వం గురుణాచయస్మాత్
నేపీస్య నభ్రంశ మతోననోభాత్ । సతుల్నపుష్పాభరణో హి ధీరః॥

౭౪

జలముఁజిమ్ముటలోన నాసక్తులౌట । ముత్యములమించిశీకరాల్ ♦ పొదలుచుంట
 వర్షములుతెగి కుచముల ♦ జాటుచున్నఁ । దెలులొకయింత మీనియుఁ ♦ దెలియరై॥ ౬౨

బొడ్డునుశీలదరఁగలఁ ♦ బోలబొమ్మలు । జక్కవలఁబోలఁగుచములు ♦ సోమనందు
 నంగములఁబోల్పవిఖ్యాత ♦ మైనవెల్ల । వింతగావీరిచెంతనే ♦ వెలసెనిచట॥ ౬౩

జలములనుబుట్టుధింధిమి ♦ శబ్దమదెగొ । స్త్రీలగీతములనుగూడి ♦ తీరమందుఁ
 బురులువిచ్చినమధురమా ♦ స్వరముగన్న । శిఖులుగొనియాడత్రావ్యమై ♦ చెవినిబడియె॥

అతివలనితంబములనీట ♦ నంటికొన్న । వస్త్రములమీఁది మొలనూళ్ళు ♦ వఱలుచంద్ర
 కాంతినడఁగినచుక్కల ♦ కరణినుండి । బెజ్జములనీరుసొచ్చిన ♦ వీడెరవము॥ ౬౪

కాంతలుజలమ్ముగర్వానఁ ♦ గరములెత్తి । చిమ్ముఁగామాటుచిమ్మెడు ♦ చెలులజలము
 గ్రమ్ముమోములసరళాల ♦ కములకొనలఁ । గుంగుమపురక్తబిందులఁ ♦ గురిసెనవిగొ॥ ౬౫

జలవిహారముచేనెంత ♦ కలఁగియున్నఁ । గురులుముడివీడిపత్త్రముల్ ♦ గరఁగియుంట
 వెలయుముత్యాలజుముకాలు ♦ వేల్చుచుంట । నింతుల మొగమ్ములొప్పారె ♦ నెంతయేని॥

ఓడదెగివారిలోనీటఁ ♦ గీడసలిపె । నిటునటుఁజలింపహారమ్ము ♦ నృపతిమూర్తి
 పగజేంద్రంబుత్రొంచిన ♦ వనజలతను । మెడనిడికరేణులనుగూడి ♦ మెలఁగుకరణి॥ ౬౬

అట్టులొప్పెడునృపునితో ♦ ననుగమించి । యతివలెంతయువఱిరి ♦ యందముగను
 ఘోదటముతైములేమాడ ♦ ముదముఁగొల్పు । నీలమునుగూడిమెఱియ వర్ణింపఁదరమె॥

పైఁడిచిమ్మనక్కోవులఁ ♦ బడఁతులపుడు । రంగులజలమ్ములతనిపైఁ ♦ బొంగికురియు
 నెంతయునుగైరికపువాఁగు ♦ లెసఁగుచుండు । నదీరాజంబువలెబొల్చె ♦ నవనిధవుఁడు॥

ఆనదీరాజమునఁ దన ♦ యంతిపురపు । సకులతోడవిహారంబు ♦ సుపునృపుఁడు
 దివిజగంగను దేవతా ♦ స్త్రీలతోడఁ । గేళియొనరించు నురపతి ♦ లీలనొప్పె॥ ౭౦

కుంభభవదత్తమెగెల్పుఁ ♦ గొల్పునట్టి । భూతిరాజ్యముతోరామ ♦ భూధవుండు
 పొదలికుకునకునిడినట్టి ♦ భూషసడలి । యేటఁబడెఁగుంతుతఱినతఁ ♦ డెఱుఁగకుండ॥ ౭౧

తృప్తిగాస్తానమొనరించి ♦ దేవితోడఁ । దీరపటభవనంబును ♦ జేరియతఁడు
 వస్త్రములుదాల్చుచోఁగాంచె ♦ బాహువందు । దివ్యవలసుంబులేకుంట ♦ దీనుఁడగుచు॥

జయరమనుగూర్చుదన్యమా ♦ సాధనంబు । మున్నజనకుఁడుదాల్చిన ♦ భూషణంబు
 గాననతఁడొక్కఁడెడల లోభానఁగాదు । ధీరునకుఁబూలుచగలొక్క ♦ తీరుగాదె॥ ౭౪

తతః సమాజ్ఞా పయదాశు సర్వా । నానాయినస్తద్విచయేనదీప్తాః
వంధ్యశ్రమాస్తే సరయాంవిగాహ్యా । తమూచగమ్లాన ముఖప్రసాదాః॥ ౨౫

కృతః ప్రయత్నో నచదేవలబ్ధం । మగ్నం పయస్యా భరణోత్తమతే
నాగేనరాల్యా త్కుచుదేసనూన । ముపాత్త మంతర్హృదవాసినాతత్॥ ౨౬

తతః సకృత్వాధనురాత తజ్యం । ధనుర్ధరా కోప విహీహితాక్షః
గారుత్మతం తీరగతస్తరస్వీ । భుజంగనాశాయ సమాదదేస్త్రం॥ ౨౭

తస్మిన్ హ్రదః సంహితమాత్రవీచ । త్కోభాత్సమావిగ్ధ తరంగహస్తః
కోధాంసి నిఘ్నన్ననపాతమగ్నః । కరీషవన్యః పరుషం రరాస॥ ౨౮

తస్మా త్సచుద్రాదివమధ్యమానా । దుద్వృత్త నకాత్సహసోన్మమజ్జ
లత్క్రృష్టసార్థం నురరాజవృక్షం । కన్యాం పురస్కృత్య భుజంగరాజః॥ ౨౯

విభూషణప్రత్యుపహరహస్త । ముపస్థితం వీక్ష్యవిశాం పతిస్తం
సాపర్ణమస్త్రం ప్రతిసంజహర । ప్రహ్వేష్వనిర్బంధరుషోహిసంతః॥ ౩౦

త్రైలోక్యనాథప్రభవం ప్రభావాత్ । కుశం ద్విషామం కుశమస్త్రనిద్వాన్
మానోన్నతేనాప్యభిసంద్యమూర్ధ్నా । మూర్ధాభిషిక్తం కుచుదోబభాషే॥ ౩౧

అనైమికార్యాగతర మానుషస్య । విష్ణోః నుతాఖ్యామపరాంతనుం త్వాం
సోహంకథం నామతవాచరేయ । మారాధనీయస్య ధృతేర్విఘాతం॥ ౩౨

కరాభిఘాతోత్థిత కందుకేయ । మాలోక్యబాలాతికుతూహలేన
జవాత్పత జ్యోతి రివాంతరిక్షా । దాదత్త జైత్రాభరణం త్వదీయం॥ ౩౩

తదేతదాజాను విలంబినాతే । జ్యాఘాతరేఖా స్థిరలాంఛనేన
భుజేనరక్షా పరిఘేణభూషే । రుపైతుయోగం పునరంసలేన॥ ౩౪

ఇమాంస్వసారంచ యవీయసీంమే । కుచుద్వతీం నార్హసి నానుమంతుం
ఆత్మాపరాధం నుదతీంచిరాయ । శుశ్రుషయాపార్థివ పాదయోస్తే॥ ౩౫

ఇత్యుచివానుపహృతాభరణః క్షీతీశం । శ్లాఘ్యోభవాః స్వజన ఇత్యనుభాషితాః
సంయోజయాం విధివదాస సమేతబంధుః । కన్యామయేన కుచుదః కులభూషణేన॥ ౩౬

తస్యాః స్పృష్టే మనుజపతినా సాహచర్యాయహస్తే
మాంగల్యార్థామలియిని పురః పావకస్యోచ్చిఖిస్య

దానిబెదుకంగనదినీఁద ♦ దత్తులైన | జాలరులనెల్లబంచిన ♦ సరయవందు
వెదకివేసారివారలు ♦ విఘటలగుచు | వచ్చితెల్పిరిమఱికాఁతి ♦ వాడకిట్లు॥ ౭౫

చేసితిమియత్నములుగాని ♦ చిక్కలేదు | మునిఁగిపోయినభవదీయ ♦ భూషణంబు
పొదలుఁగుముదాఖ్యశాగుఁడీ ♦ హృదముక్రింద | వాఁడుహరియించియుండులో ♦ భమునడిని॥
అన్యఁడుగోపారుణాత్ముఁడై ♦ యానుధన్వి | ప్రాకటజలాధ్యుఁడౌ సర ♦ పాలమాళి
చేరితీరంబుఁజూపానఁ ♦ జేర్చినారి | సర్పమునుజంప గారుడా ♦ స్త్రముమదీసి॥ ౭౬

అలుఁగుఁగూర్చినమాతా'న ♦ శాహా'దంబు | తద్దయుఁగలంగివీచి హ ♦ స్తములవీచి
తటులుదెగఁబాటిగోతిలోఁ ♦ దగులువడిన | వన్యగజవట్లుఘోర ర ♦ వంబొనర్చె॥ ౭౭

అపుడుమకరాళిఁగలఁగుశా ♦ శా'దమునుండి | పొడమెఁగన్యాసమేతుఁడై ♦ భుజగరాజా
తరవఁబడినట్టి పాలసంధ్రమ్మునుండి | పొడమినరమాయుతామర ♦ భూజవట్లు॥ ౭౮

మఱలఁదనకియ్యఁదెచ్చిన ♦ మండనంబు | నతనికరమునవీక్షించి ♦ యానృపాలుఁ
డట్టెదించెను వైనతేయాస్త్రమపుడు | నతులయెడఁగోపదీక్షుఁ దా ♦ లుతురెఘనలు॥ ౭౯

ఎంతమానోన్నతివిగని ♦ యెసఁగుచున్న | వైనతేయాస్త్రుఁడుఁడౌట ♦ వంచిశిరము
నజ్జగన్నాథపుత్రున ♦ కవనిపతికిఁ | గుళునకుఁబరాంకుళునకు న ♦ క్కుముదుఁడనియె॥ ౮౦

వేటుపనికయిమానుష ♦ వేషమూని | నట్టిశిష్టునినుతుఁడను ♦ నంకమునను
మాటురూపంబునెత్తిన ♦ మాన్యఁడీవు | నేనునీప్రీతిఁజెటుపఁగా ♦ నెంతవాడ॥ ౮౧

చేతనెగయంగఁగొట్టిన ♦ చెందుకొఱకు | మీదికింజూచునిబ్బాల ♦ మింటనుండి
చుక్కవరెవేగమునజారు ♦ చున్ననీదు | భూషణసుఁగొనివేడ్కమై ♦ బుచ్చుకొనియె॥ ౮౨

స్థిరగుణకిణాంకములచేతఁ ♦ దేజరిల్లి | జానువులదాకప్రేలాడి ♦ జగతిగాచు
పరిఘయగునీదుబలమైన ♦ బాహువునను | మఱలనిదిగూర్పఁబడుఁగాక ♦ మానవేంద్ర॥ ౮౩

చిరముగానీవదమ్మల ♦ నేఁజేసి | తాను నీకుశొనర్చిన ♦ తప్పిదమ్ముఁ
దొలఁచికొననెంచెనాదగు ♦ చెలియలీమె | తగదైగపొయింప నీకుమ ♦ ద్వతనిన్మమణి॥ ౮౪

అంచు భూషణమొసఁగినఁ ♦ గాంచితన్ను | శ్లాఘ్యబంధుండవీడను ♦ శ్లాఘరునకు
బంధువులఁగూడిఁధ్యుక్త ♦ ఘటితిగూర్చె | గులమణినిగన్యఁగుముదుండు ♦ మార్మిమిఱి॥ ౮౫

ఉ॥ మంగళకంకణంబమరు ♦ మానినిహస్తము సాహచర్యకై
మంగళమూర్తిభూవిభుఁడు ♦ మండెడునగ్నికి ముందుఁబట్టిన

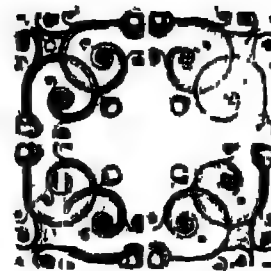
దివ్యస్త్వార్యధ్వని రుద-చరద్వ్యశ్చ వానోదిగంతాన్
గంధోదగ్రంత దనువవృషాః పుష్పమూశ్చర్యమేఘాః॥

౮౭

ఇత్థంనాగస్త్రిభువనగురోరారసం మైథిలేయం
లబ్ధ్యాబంధుం తమపిచకుశః పంచమం తక్షకస్య
ఏకః శంకాం పితృవధరిపోగత్యజ్జ్వైనతేయా
చ్చాంతవ్యాళా మవనిమపరః పౌరకాంతశశశాస॥

౮౮

ఇతి శ్రీరఘునాశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతా
కుముద్వతీపరిణయోనామ షోడశాసర్గః

పోడశాశ్వాసము.

అంశము ౨౪

మంగళ దేవతార్యములు ♦ మానకమోసె దిగంతమంటుచున్
మంగళ మేఘముల్ గురిసె ♦ మంజులగంధనుమప్పన్ వర్షమున్ ॥

౨౭

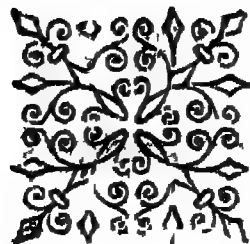
౩॥ ముజ్జగంబులకును ♦ మూలమైగురునయి | రహివహించినయట్టి ♦ రామునకును
బ్రవిమలగుణములఁ ♦ బాసనమైనట్టి | చరితనొప్పారిన ♦ జానకికిని
బుత్తుడైపొల్చిన ♦ భూపతిరొమణి | యొప్పుచుట్టంబయ్యె ♦ నురగపతికిఁ
దక్షకు సేనవ ♦ తరమువాడయినట్టి | కుముదుండుబంధువు ♦ కుశునకయ్యె
గీ॥ నొకఁడు పితృనధశత్రునై ♦ యుండినట్టి
వైనతేయునిభయమును ♦ ఎదలి మనియె
మఱియొకఁడు సర్పములుశాంతిఁ ♦ బరఁగఁబ్రజకు
మిత్రుడైభూరిమహిమతో ♦ ధాత్రి నేలె॥

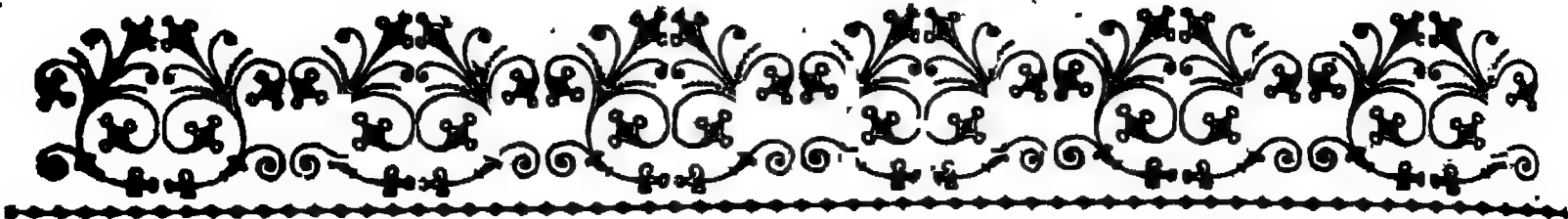
అంశము ౨౫

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలీత లలితకవితాకళిత శ్రీరామలక్ష్మణాభామిచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశబౌనందుఁ
గుముద్వతీ పరిణయంబను పోడశాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తదశః సర్గః

—:0:—

అతిథిం నామకాకుత్స్థాన్ । త్పుత్రం ప్రాప్త కుముద్వతీ
పశ్చిమాద్యామినీయామాత్ । ప్రసాదమినచేతనా॥

సపితూః పితృమాన్వంశం । మాతుశ్చానుపమద్యుతిః
అపునాత్సవితేహాభా । మార్గావుత్తరదక్షిణౌ॥

తమాదౌ కులవిద్యానా । మర్థమర్థవిదాంవరః
పశ్చాత్పార్థివ కన్యానాం । పాణిమగ్రాహ యత్పిత॥

జాత్యస్తేనాభిజాతేన । కూఠః శౌర్యవతాకుళః
అమన్యతైక మాత్మానః । మనేకం వశినావశీ॥

సకులాలిత మింద్రస్య । సాహాయ్యకముపేయినాన్
జఘానసమరే దైత్యం । దుర్జయంతేనచావధి॥

తం స్వసానాగరాజస్య । కుముదస్య కుముద్వతీ
అన్యగా త్కుముదానందం । శకాంకమివకామదీ॥

తయోర్ద్వివస్పతేరాసీ । దేకః సింహాసనార్థభాక్
ద్వితీయాపి సభీశచ్యాః । పారిజాతాంశభాగినీ॥

తదాత్మసంభవో రాజ్యే మంత్రీవృద్ధాః సమాదధుః
స్మరంతః పశ్చిమామాజ్ఞాం । భర్తుః సంగ్రామయాయినః॥

తేతస్య కల్పయామాను । రభిషేకాయశిల్పిభిః
విమానం నవమద్వేది । చతుస్తంభ ప్రతిష్ఠితం॥

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

స వృ ద శా శ్వా స ము.

గీతములు.

విశద కాకుత్స్థ మణియైన • కుశునివలనఁ | గనెఁ గుముద్వతి యతిథినాఁ • దనరునుతుని
యామినికిఁ దుదనొప్పెడు • జామువలన | స్వాంతమెంతయుఁ దెలివిని • బడయునట్లు॥
దక్షిణోత్తర మార్గముల్ • తరణిద్యుమణి | వెలయఁజేసెడుకరణిఁ దా • వెలయఁజేసెఁ
దల్లిదండుల కులములఁ • దండ్రినంటి | యతులతేజోనిధాన మయ్యతిథిమమతి॥
అర్థవిదులందు నగ్రణి • యైనతండ్రి | యాత్మజాతునిఁగుబవిద్య • లందుఁదొలుతఁ
గుశలునిగఁజేసి యావలఁ • గూర్మిఁగొలిపె | రాచకన్నెలఁజేపట్టి • రహిషహింప॥
నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ • నిగ్రహములఁ | బొందియులరారుమండెడు • పుత్రుఁగాంచి
నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ • నిగ్రహములఁ | గన్నకుశుఁడెంచెదా నొంటి • గా నటంచు॥
తనకులోచితమైనట్టి • భర్మమునను | వ్రజికిసహాయమొనరించు • పనికిఁబోయి
దుర్జయానురుసమరానఁ • ద్రుంచివైచి | వానిచేబడె నప్పుడే • తానుగూడ॥
కువలయానందుఁజంద్రుని • గూడిచ నెడు | వెన్నెలనుబోలెఁగుముదుఁడక • పన్నగేంద్రు
ననుజయైనకుముద్వతి • యనుగమించె | నననిహర్షానరూర్ణము • నందువిభుని॥
వారిలోనొకఁడయ్యెను • వ్రజిదైన | యర్థసింహాసనంబున • కర్పరభాగి
యొక్కతయ్యెను శచికిఁదా • నుచితసఖియుఁ | బారిజాతంబునందలి • పారికాఁపు॥
అంతసమరానకేగుచో • నవనివిభుఁడు | దమకునిడినిట్టియాజ్ఞను • దలఁచి యప్పు
డతనినుతరత్నమైక్రాలు • నతిథినిడిరి | రాజ్యమునవృద్ధసచివులు • రాజభక్తి॥
చెలఁగివారల్కొప్పట్టాభి • షేకమునకు | శిల్పులనుగొల్పినిర్మింపఁ • జేసిరంత
నున్నతందైనవేదియుఁ • జెన్నుమీఱు | నాల్గకంబాతగల విఘా • నంబునొకటి॥

తత్రైవం హేమకుంభేషు । సంభృతైస్తీర్థవారిభిః
ఉపతన్ధః ప్రకృతయో । భద్రపీఠోపవేశితం॥

౧౦

నదద్భిః స్నిగ్ధగంభీరం । తూర్వై ఠాహతపుష్కరైః
అన్వమీయత కల్యాణం । తస్యావిచ్ఛిన్న సంతతి॥

౧౧

దూర్వాయవాంకుర ప్లక్షు । త్వగభిన్న పుటోత్త రాజ్
జ్ఞాతిస్పృద్ధై ప్రముక్తాః స । భేజే నీరాజనావిధీః॥

౧౨

పురోహిత పురోగాస్తం । జిష్ణుం జైత్రై రధర్వభిః
ఉపచక్రమి రేపూర్వ । మభిషేక్తుం ద్విజాతయః॥

౧౩

తస్యాఘ మహతీమూర్ధ్ని । నిపతంతీ న్యరోచత
సశబ్ద మభిషేక శ్రీ । గంగేన త్రిపురద్విషః॥

౧౪

స్తూయమానః క్షణే తస్మిన్ । నలక్యతసంందిభిః
ప్రవృద్ధ ఇవపర్జన్యః । సారంగై రభినందితః॥

౧౫

తస్యసస్మంత్రపూతాభిః । స్నానమిభిఃప్రతీచ్ఛతః
వృధేవేద్యతస్యాగ్నే । ర్వృష్టి నేకాదివద్యుతిః॥

౧౬

సతానదభిషేకాంతే । స్నాతకేభ్యోదదౌనసు
యావత్తమంసమాప్యేరన్ । యజ్ఞాః పర్యాప్తదక్షిణాః॥

౧౭

తేప్రీతమనసస్త్వై । యామాశిషయదైరయః
సాతప్యకర్మనివృత్తే । దూరంపశ్చాత్కృతాఫలైః॥

౧౮

బంధచ్ఛేదంసబద్ధానాం । నిధార్హాణామనధ్యతాం
ధుర్యాణాంచధురోమాక్షు । మనోహంచాదిశద్ధవాం॥

౧౯

క్రీడాపత త్రిశోప్యస్య । పంజరస్థాశుకాదయః
లబ్ధమాక్షు స దాదేశాః । ద్యుధేష్టగతయోభవన్॥

౨౦

తతఃకక్ష్యంతరన్యసః । గజదంతాసనంశుచి
సోత రచ్చదేమధ్యాసః । నేపథ్యగ్రహణాయసః॥

౨౧

తంధూపోశ్యానకే శాంతం । తోయనిర్దిక్తపాణయః
అకల్ప సాధనై సైవై । రుపసేదుః ప్రసాధకాః॥

౨౨

భద్రపీఠాననచ్చలు ♦ నలుచున్ను । యతనిచెంగటనుండిరి ♦ యమలతీర్థ
వారిపూరిత హేమకుంభములతోడ । సంభ్రమముమీఱుభక్తితో ♦ సచివులెల్లు ॥ ౧౦

తెలువబడినట్టిముఖముల ♦ దీర్ఘమధుర । రవములీనుచునుండు తూర్వములెత్తెన్
నతఁడువిచ్చేదమెప్పుడు ♦ నందనట్టి । నిత్యకల్యాణములచేత ♦ నెగడునంచు ॥ ౧౧

గరికేయీయవాంకురమ్ములు ♦ గలిసినట్టి । పంచనామఱివట్టులు ♦ పల్లవములు
ప్రీతితోజ్ఞాతవృద్ధు లర్పించుచుండ । నతఁడునీరాజనముఁ గాంచె ♦ న్వర్తవిధిని ॥ ౧౨

విప్రీనులుపుగోహితుఁ ♦ బెట్టిముందు । విజయమునుగొల్పుశక్తిచే ♦ వెలయుచుండు
నంచితాధర్వ వేదమంత్రాళిచేత । దొరకునభిషేకమొనరింపఁ ♦ దొడఁగిరపుడు ॥ ౧౩

అతనితలమీఁదనభిషేక ♦ మందుమోసి । పడుచునుండెడుజలధార ♦ భివ్యమగుచుఁ
దిశ్రువురవైరికిరంబున ♦ దివముచుండి । పడెడువిమలాంబువులగంగ ♦ పగినిమొసఁగె ॥ ౧౪

చాతకమ్ములుపొగడఁ బర్జన్యమూర్తి । యంతకంతకుఁబొదలెడు ♦ నట్టులపుడు
వందిజనములుపొగడంగఁ ♦ బ్రభువుకూడ । నంతకంతకుఁబొదలెను ♦ హర్షమునను ॥ ౧౫

వృష్టిజలములచేతను ♦ విద్యుదగ్ని । ప్రజ్వరిల్లెడుకరణి నా ♦ ప్రభువరుండు
మంత్రపూతజలమ్ముల ♦ మజ్జనంబు । చేత దేవేప్యహనుడై ♦ చెలఁగుచుండె ॥ ౧౬

అంతనభిషేకకార్యంబు ♦ సాంతమైన । వారియజ్ఞసమాప్తికి ♦ వలసినంత
సిరులనేగాక దక్షిణఁ ♦ జేర్చియిచ్చె । స్నాతకులకెల్ల నద్ధరా ♦ స్వామిమాళి ॥ ౧౭

ప్రీతిస్నాతకులిడ్డ దీవెనలఫలము । లపుడెగా తొదవఁగనుండె ♦ నెపుడొముందు
భూపచంద్రపురాకృత ♦ పుణ్యమెల్ల । వెంటవెంట నెఱుఁగియిందు ♦ చుంటఁజేసి ॥ ౧౮

బద్ధులగువారిబంధముల్ ♦ పాపివేయ । వద్ధులగువారిఁజంపక ♦ నదలివేయ
బతువుపశువులపైమోపఁ ♦ బడకయుండ । నాలఁబిడుకకయండంగ ♦ నాజ్ఞయొసఁగె ॥

పంజరమ్ములఁబెట్టంగఁ ♦ బడినయట్టి । కీరములు మొదలుగఁగల్గు ♦ కేళికొఱకు
నైశపీతులుగూడ నయ్యతిథియాజ్ఞ । విడివడివిఘోరమునుసల్పె ♦ విచ్చలవిడి ॥ ౨౦

అన్నసాలవరుండు హార్యాంగణమున । నమలతరవస్త్రోభిత ♦ మయినయట్టి
కుభ్రగజవంతపీఠిపై ♦ సాగనుమీఱు । నధిపసింఁచె నలంకృతి ♦ నందుకొఱకు ॥ ౨౧

కడిగికొనిచక్కఁగానీటఁ ♦ గరతలముల । నతనికొవవెండుకలనున్న ♦ యట్టితడిని
ధూతమునవాచ్చిభూషణఁ ♦ దొడుగువారు । నరసునిచెంతఁచుండి ♦ నగలఁజాల్చి ॥ ౨౨

తేస్యకుక్తా గుణోన్నద్ధం । మాళిమంతర్గతస్రిజం
ప్రత్యూఘః పద్మరాగేణ । ప్రభామండల శోభినా॥

౨౩

చందనే నాంగరాగంచ । మృగనాభి నుగంధినా
సమాపయ్య తతశ్చక్రః । పత్త్రం విన్యస్త రోచనం॥

౨౪

ఆముక్తాభరణః సగ్వీ । హంసచిహ్న దుకూలవాహ్
అనీదతిశయ ప్రేక్ష్యః । సరాజ్యశీ వధూవరః॥

౨౫

నేపథ్య దర్శిషశ్చమా । తస్యాదర్శే హిరణ్మయే
విరరాజోది తే నూర్యే । మేరాకల్పతరోరి॥

౨౬

సరాజ కకుదన్యగ) । పాణిభిః పార్శ్వ వర్తి భిః
యయావు దీరితాలోకః । నుభర్మానవమాం సభాం॥

౨౭

వితానసహితం తత్ర । భేజేపైతృక మాసనం
చూడామణిభిరుద్భ్రష్ట । పాదపీతం మహీక్షితాం॥

౨౮

శుశుభేతేన చాక్రీంతం । మంగళాయతనం మహత్
శ్రీవత్సలక్షణం వక్షః । కాన్తుభే నేవకై శవం॥

౨౯

బభౌభూయః కుమారత్వా । దధిరాజ్యమవాప్యసః
రేఖాభావాదు సాయాధః । సామగ్రిమివ చంద్రమాః॥

౩౦

ప్రసన్న ముఖరాగంతం । స్మితపూర్వాభిభాషిణం
మూర్తిమంత మమన్యంత । విశ్వాసమనుజీవినః॥

౩౧

సపురం పురుహూతశ్రీః । కల్పదుగ్ధ నిభధ్వజాం
క్రమమాణ శ్చకారద్యాం । నాగేనై రావతో జనా॥

౩౨

తప్తైకస్యోచ్చితం ఛత్రం । మూర్ధ్ని తేనా మలత్విషా
పూర్వరాజవియోగోష్మయం । కృత్స్నస్య జగతోహృతం॥

౩౩

ధూమాదగ్నేః శిఖాః పశ్చా । దుదయాదంశవోరవే
స్థోతీత్య తేజసాన్మృత్తిం । సమమేవోర్ధ్ధితోగుణైః॥

౩౪

తంప్రీతివిశదైర్నైత్రై । రన్వయః పారయోషితః
శరత్సనైర్జ్యోతిర్భి । ర్విభావర్యఇవధ్రువం॥

౩౫

యలదండలుముత్తైంపు ♦ సరులుగూడి | యున్నయాతనిమాళిలో ♦ నుంచెరపుడు
పద్మరాగమణిప్రభలో ♦ పర్వమిండు | భూరిశోభాకరంబులు ♦ భూషణములు॥ ౨౩

చారుమృగమదపరిమళ ♦ చందనమున | నంగరాగంబుగూర్చి సమంచితముగ
మంచిగోరోజనముచేత ♦ మించునట్లు | చిత్రపత్రిబులిడిరి విచిత్రమగను॥ ౨౪

తోడవులిడిమేనరిదండ ♦ మెడనుబెట్టి | హంసచిత్రంబులంతట ♦ నవరుసట్టి
డంబుమీటిన నరదుకూలంబు గట్టి | మెఱసెనెంతయు రాజ్యలక్ష్మీవరుండు॥ ౨౫

తనదుసింగారమునుహేమ ♦ దర్పణమున | వేడ్కగనునట్టిన్మపు ప్రతిబింబమొప్పె
భాస్కరోదయమునమేరు ♦ పర్వతమున | వెలయుకల్పతరుప్రతి ♦ బింబవట్లు॥ ౨౬

పాణలనురాజచిహ్నములో ♦ పట్టికొలుచు | పార్శ్వవర్తులజయజయ ♦ ధ్వనులనేయ
దేవసభయానుధర్మకుం ♦ దీసిపోని | నభకువేంచేసె నారాజ ♦ చంద్రుడవుడు॥ ౨౭

రాజమూలిభూషణ ♦ రాజనొరసి | క్కొలుపదపీఠమునుమేలు ♦ మేలుకట్టు
గలిగి మైత్రి మైకడుం ♦ జెలంగునట్టి | చారుసింహనంబునం ♦ గూరుచుండె॥ ౨౮

అతనితోగూడిశీవత్స ♦ మనంగబరంగు | నాసభచెలంగెమంగళా ♦ యతనమగుచు
నమలశీవత్సచిహ్నిత ♦ మైతనర్పు | కాన్తుభమతోడివిష్ణు వక్షుంబుకరణి॥ ౨౯

బాల్యమునువీడిపెంటనే ♦ భవ్యమైన | పూర్ణరాజ్యంబుదాల్చిన ♦ భూధవుండు
రేఖరేఖగంగాకొక్క ♦ రేఖతోనె | పూర్ణతనుగన్నశశివరెం ♦ బొల్చుచుండె॥ ౩౦

ఎప్పుడునుమోముకళ కళ ♦ లీనుచుండెం | గూడిచిటునవ్వుతోమాట ♦ లాడుచుంట
నిట్లుశ్వాసమేరుప ♦ మొత్తైనంచు | నెంచుచుండురుపరిజను ♦ లెల్లనతని॥ ౩౧

కల్పతరువులతో ల్మతాకంబులండు | పురినిజొదంతిబలమొప్పు ♦ కరినినెక్కి
సీరులకక్రోడముండుతేడు ♦ తిరుగుచుండె | దానిస్వర్గపురమ్మనాం ♦ దనరజేసె॥ ౩౨

నరసింహచృత్రమాతని ♦ శరమమీద | దివ్యమైనట్టికాంతితో ♦ దేజరిల్లి
పూర్వరాజుయోగానం ♦ బొడమినట్టి | జనులలోపలితాపముకా ♦ జల్లపటిచె॥ ౩౩

పొగకునావలనగ్నిలో ♦ బొడమామంట | పొద్దుపొడిచినపిమ్మటం ♦ బొడుచురశ్మి
యిట్టితేజమ్మలందలి ♦ వృత్తిమించి | యతండుదయమందె నర్వగజాళితోనె॥ ౩౪

పౌరనుందరులానర ♦ పాలచందు | ననుగమించిరిప్రేమిచే ♦ నలరుకనుల
భూవునికారదరాతులు ♦ తొలగకుండ | మించుచుక్కలతో వెంబడించునట్లు॥ ౩౫

అయోధ్యాదేనతాశ్చైవం । ప్రశస్తాయతనార్చితాః
అనుదధ్యురనుధ్యేయం । సాన్నిధ్యఃప్రతిమాగతైః॥

3౬

యావన్నాశ్చాయతేవేది । రభిషేకజలాఘతా
తావదేవాస్యవేలాంతం । ప్రతాపఃప్రాపదుస్సహః॥

3౭

వసిష్ఠస్యగురోర్మంత్రాః । సాయకాస్తస్యధన్వినః
కింతత్సాధ్యంయదుభయే । సాధయేయుర్నసంగతాః॥

3౮

సధర్మస్థసఖిశశ్వ । దర్శిప్రత్యర్థినాంస్వయం
దదర్శసంశయచ్ఛేద్యాత్ । వ్యవహారానంతందితః॥

3౯

తతఃపరమభివ్యక్త । సామనస్యనివేదితైః
యుయోజపాకాభిముఖై । ర్భృత్యాన్విజ్ఞాపనాఘతైః॥

౪౦

ప్రజాస్తద్గురుణానద్యో । నభసేవవివర్ధితాః
తస్మిన్స్తుభూయసీంవృద్ధిం । నభస్యేతా ఇవాయయుః॥

౪౧

యదువాచనతన్మిత్యా । యద్దదౌనజహరతత్
సోభాద్భగ్నవ్రతశత్రూ । నుద్భృత్యప్రతిరోపయత్॥

౪౨

వయోరూపవిభూతీనా । మేకైకంమదకారణం
తానితస్మిన్నమస్తాని । నతస్యోత్సిషిచేమనః॥

౪౩

ఇత్థంజనితరాగాను । ప్రకృతిష్వనువాసరం
అక్షోభ్యఃసనవోప్యాసీ । ద్విధములఇవద్రుమః॥

౪౪

అనిత్యాశత్రవోబాహ్య । విప్రకృష్టాశ్చతేయతః
అతఃసోభ్యంతరాన్నిత్యాత్ । షట్పూర్వమజయద్రిపూత్॥

౪౫

ప్రసాదాభిముఖేతస్మిం । శ్చపలాపిన్స్వభావతః
నికషేహేమరేఖేవ । శ్రీరాసీదనపాయినీ॥

౪౬

కాతర్యంకేవలానీతిః । శౌర్యంశ్వాపదచేష్టితం
అతఃసిద్ధింసమేతాభ్యా । ముభాభ్యామన్వియేషసః॥

౪౭

నతస్యమండలేరాజ్ఞో । న్యస్తప్రణిధిదీధితే
అదృష్టమభనత్కంచి । ద్విభ్రస్యేవవివస్వతః॥

౪౮

య్యయోధ్యను దేవాలయంబులందు । నర్చనొందినదేవత ♦ లాత్మబొంగి
గ్రహమ్మలస్వయముగా ♦ వెలసియుండి । యన్నపునగుగ్రహించిరి ♦ యర్హుడగుట॥

గ్రీభువరేణ్యుని యభిషేక ♦ వారిచేత । నైనతడివేదిపైనారు ♦ నంతలోనె
ఋమ్మహామహు దుస్సహ ♦ మైనశౌర్య । మబ్ధితీర్థమ్మనంటె మహాద్భుతముగ॥ ౩౭

గన్యుడైనసిమ్మని ♦ మంత్రములును । నృపుధనుర్ధారిసాయక ♦ నిచయములును
లిసియుండగ నీధరా ♦ తెలమునందు । నొందగ నసాధ్యమైనది ♦ యుండునెద్ది॥ ౩౮

శ్రుచరులకుసఖుడైన ♦ ధరణిధవుడు । వాదిప్రతివాది వాద వివాదములను
సంశయముదీర్చుకొనుటకై ♦ స్వయమునోర్చి । యప్రమత్తతబ్రతిదిన ♦ మరయుచుండు॥

ఘంచిమానసములచేత ♦ మనవిచేయు । నాత్మపరిజనములకోర్కు ♦ లన్నికూడ
పలిపెన్మపుడు ఫలాన్ముఖములుగనంతః । గూర్మితోబ్రజమేలునే ♦ కోరువాడు॥

గ్రాణములోని నదులట్లు ♦ జనకుచేతఁ । బ్రబలియున్నట్టిప్రజలీ నృపాలుపాల
వాతిశయమునబ్రబలిరి ♦ యంతకంటె । భాద్రపదమునవానదుల్ ♦ ప్రబలునట్లు॥ ౪౧

ఘ్ననేకానికల్లలఁ ♦ బల్కుడతఁడు । ఇచ్చునేకాని మరలఁదాఁ ♦ బుచ్చుకొనఁడు
వెరులఁబెకల్చిక్రవ్మఱఁ ♦ బాదుకొల్పు । నతనివ్రతభంగమంతయు ♦ నందెయుండు॥ ౪౨

హపయాశనసంపదల్ ♦ రూఢిధరణి । నొక్కటొకటియె గర్వంబు ♦ నొందజేయు
పన్నియునుబూర్ణముగఁగూడి ♦ యున్నఁగూడ । నతనిమదికింతయునుగర్వమంటదయ్యె॥

కొత్తవాడయ్యనానాటఁ ♦ గూర్మిజూచు । ప్రజలలోపలనెలకొని ♦ పరస్పరులకు
వలఁడైకాలుచుండెదా ♦ నతిదృఢముగ । వేరుబారినయట్టియా ♦ వృక్షమట్లు॥ ౪౪

బాహ్యవెరులుసతముండు ♦ వారుగాక । దూరముగనుండుగావునఁ ♦ దూరదృష్టి
యతఁడునిత్యముదనయాత్మ ♦ యందెయుండు । రిపులనార్వరమొదట నిర్జించిమించె॥

సిరి స్వభావమ్మచేత నస్థిరయెయ్యయ్య । దానగుణనుప్రసన్నుడై ♦ తనరుచుండు
నతనియందుఁదిరమ్మగా ♦ నలరుచుండెఁ । బైడిగెఱయొరగల్గిన ♦ పఱునట్లు॥ ౪౬

విక్రమములేనియానీతి ♦ పిఠికితనము । శౌర్యమేనీతిలేకున్నఁ ♦ గ్రౌర్యచగును
గాననీరెంటినింగూర్చి ♦ కాంచనెంచె । విజయసంసిద్ధిపరిపక్వ ♦ విమలబుద్ధి॥ ౪౭

ఆభ్రములులేకవెల్లు నహస్కరుండు । గననిదెద్దియునుండని ♦ కరణిజగతి
నొక్కటియున్మపుడెఱుఁగని ♦ దుండదయ్యెఁ । జరులనెడుదీప్తులంతటఁ ♦ బఱపియుంటా॥

రాత్రిందివవిభాగేషు । యదాదిప్తమహీక్షితాం

తత్త్విషే వేనియోగేన । సవికల్పపరాజ్ముఖిః॥

౪౯

మంత్రోపగ్రతిదినంతస్య । బభూవసహమంత్రీభిః

సజాతునేవ్యమానోపి । గుప్తద్వారోననూచ్యతే॥

౫౦

పరేషుస్వేషుచక్లిష్టైః । రవిజ్ఞాతపరస్పరైః

సోపసర్వైర్జ్జజాగార । యథాకాలంస్వపన్నపి॥

౫౧

దుర్గాణిదుర్గ్రహాణ్యాసం । స్తస్యరోద్ధురపిద్విషాం

నహిసింహోగజాస్కుందీ । భయాద్దిరిగుహశయః॥

౫౨

భవ్యముఖ్యాఃసమారంభాః । ప్రిత్యవేక్ష్యానిరత్యయాః

గర్భశాలిసధర్మాణ । స్తస్యగూఢంవిపేచితే॥

౫౩

అపథేనప్రవృత్తే । సజాతూపచిత్తోపిసః

వృద్ధానదీముఖేనైవ । ప్రస్థానంపణాంభసః॥

౫౪

కామంప్రకృతివైరాగ్యం । సద్యఃశమయితుంక్షమః

యస్యకార్యఃప్రతీకారః । సతన్నైవోదపాదయత్॥

౫౫

శక్యేష్వేవాభవద్యాత్రా । తస్యశక్తిమతఃసతః

సమీరణసహాయోపి । నాంభఃప్రాగ్ధీదవానలః॥

౫౬

నధర్మమర్థకామాభ్యాం । బబాధే నచతేనతా

నార్థంకామేనకామంవా । సోర్ధేనసదృశస్త్రిమ॥

౫౭

హీనాన్యనుపకర్తృణి । ప్రస్పృధానివికుర్వతే

తేనమధ్యమశక్తిని । మిత్రాణిస్థాపితాన్యతః॥

౫౮

పరాత్మనోపరిచ్ఛద్య । శక్త్యాదీనాంబలాబలం

యయావేభిర్బలిష్ఠశ్చేత్ । పరస్మాదాస్తసోన్యథా॥

౫౯

కోశేనాశ్రయణీయత్వ । మితితస్యార్థసంగ్రహః

అంబుగర్భోహిజీమూత । శ్చాతకైరభినంద్యతే॥

౬౦

పరకర్మాపహాసోభూ । దుద్యతఃస్వేషుకగృను

అపృణోదాశ్చనోరంధ్రం । రంధ్రేషుప్రహరన్రిపూన్॥

౬౧

రేబవళ్లునుజేయంగ ♦ తేఁడులకును । విధిగనిర్మింపఁబడినట్టి ♦ వివిధకార్య
జాతములనెల్లనేవించె ♦ సంశయమ్ము । వదలియాభూపుఁడెంతయుఁ ♦ బట్టుదలను॥ ౪౯

ప్రతిదినముమంత్రులంగూడి ♦ ప్రభునరుండు । జరపఁగార్యవిచారంబు ♦ నొరులకద్ది
గుప్తమార్గంబుగానుంటఁ ♦ గొంచెమేని । బయలుపడదయ్యెనేవింపఁ ♦ బడుచునున్న॥ ౫౦

మిత్రశత్రులలోపల ♦ మెలఁగునట్లు । లొండొరులుదాముతెలియక ♦ యుండునట్లు
గూఢచారులనాతఁడు ♦ గొలిపియుంటఁ । గాలముననిద్రగొనియు మే♦ల్కొంచుయొండె॥

వైరిరోధకుఁడతఁడు నిర్భయుఁడెయ్యయ్యఁ । గలిగియుండెనభేద్యదుర్గములగములు
మీటికరులనుద్రుంచు కంఠీరవమ్ము । భయముచేఁగాదుగద గుహఁ ♦ బండుకొనుట॥

శుభమునేకోరియెప్పుడు ♦ శుద్ధబుద్ధి । నరసింహునరించు నతనికా♦ర్యమ్ములెల్లఁ
గనకవిఘ్నంబుగూఢంబు♦గా ఫలించె । గర్భమునఁబండువరిపైరు ♦ కరణీసతము॥ ౫౩

సొతవృద్ధినిగాంచిన ♦ నించుకేని । దుష్టపథమునఁజొరఁడు నిర్దోషియతఁడు
అభిఘోషలవర్ధిలు ♦ నట్టిజలము । లేళ్ళముఖములఁగాక వే♦ఱెట్లుచనును॥ ౫౪

ప్రజలలోనియశాంతిని ♦ ప్రభునరుండు । తత్క్షణమడంచినేయఁగా♦దక్షుఁడయ్య
దిద్దుకొనఁగనువలసిన ♦ తెఱఁగునందుఁ । గార్యమునుజేయఁడెన్నఁడు ♦ కార్యవిదుఁడు॥ ౫౫

శక్తిమంతుఁడుజనపతి ♦ శక్యఁడైన । శత్రుమీఁదనెదండెత్తి ♦ చనుచునుండు
గాలిసాయంబుగల్గియుఁ ♦ గాఱుచిచ్చు । సలిలములఁగాల్పనెపుడైనఁ ♦ జనుటఁగలదె॥

కామసమముగధర్మార్థ ♦ కామములను । గానధర్మముచే నర్థ ♦ కామములకు
వానిచేధర్మమునకును ♦ వానియందు । నొకటిచేనొక్కటికి బాధ ♦ యొదవదయ్యె॥ ౫౬

క్షీణదశనున్న మేలును ♦ జేయలేరు । ఒదవఁజేయుదురున్నతి ♦ నున్నగీడు
గాననే భూమిపతిమిత్ర ♦ గణమునెల్ల । మధ్యదశయందునుంచెను ♦ మగ్గుమెటింగి॥ ౫౭

స్వపరశక్త్యాదులునుబలా ♦ బలములెల్ల । నవనిపొలుఁడు చక్కఁగా ♦ నరసియరసి
వైరిబలవంతుఁడేని దా ♦ బవరమునకు । వెడలుఁగాడేని యతని ను♦జేక్షునేయు॥ ౫౮

సిరులుగలవాఁడెభువిలోన ♦ సేవ్యుఁడంచు । నతఁడుధనమునుగూర్చె నత్యంతముగను
నీరములచేతనెంతయు ♦ నిండియుండు । మేఘమునెవానకోయిల ♦ మెచ్చుఁగాదె॥ ౫౯

రిపులకార్యాశిఁజెఱుచుచు ♦ నృపచరుండు । తనపనులనెల్లనెఱవేర్చు ♦ కొనుచునుండు
మగ్గుములెఱిగిశక్తి ♦ మదమడంచు । దాచిమెలఁకునవాత్మ, రంధ్రములనెల్ల॥ ౬౦

పితృసంవర్ధితోనిత్యం । కృతాస్త్రాసాంపరాయకః
తస్యందండవతోదండః । స్వదేహాన్నన్యశిష్యత॥

౬౨

సర్వస్యేనశిరోరత్నం । నాస్యశక్తిత్రయంపరః
సచక్ర్వ పరస్మాత్త । దయస్కాంతఇవాయసం॥

౬౩

వాపీష్వినిసరివంతీషు । పనేషూపచనేష్వివ
సార్థాఃస్వైరంస్వకీయేషు । చేరుర్యేశ్మస్వివాదిషు॥

౬౪

తపోరత్నన్సచిఘ్నేభ్య । స్తస్కరేభ్యశ్చసంపదః
యథాస్వమాశ్రమైశ్చకే । నర్ణైరపిషడంశభాకే॥

౬౫

ఖనిభిఃసుమవేరత్నం । క్షేత్రైఃసస్యంవనైర్గజాన్
దిదేశవేతనంతస్యై । రత్నాసదృశమేవభూః॥

౬౬

సగుణానాంబలానాంచ । సుజ్ఞాంపణ్ముఖవిక్రమః
బభూవవినియోగజ్ఞః । సాధనీయేషువస్తుషు॥

౬౭

ఇతిక్రమాత్ప్రియుంజానో । రాజనీతించతుర్విధాం
ఆతీర్థాదప్రతీఘాతం । సతస్యాః ఫలమానశే॥

౬౮

కూటయుద్ధవిధిజ్ఞేపి । తస్మిన్నన్మార్గయోధిని
జ్ఞేజేభిసారికావృత్తిం । జయశ్రీర్వీరగామినీ॥

౬౯

ప్రాయః ప్రతాపభగ్నత్వా । దరీణాం తస్యదుర్లభః
రణోగంధద్విపస్యేవ । గంధభిన్నాన్యదంతినః॥

౭౦

ప్రన్యదౌ హీయతే చంద్రః । సముద్రోపి తథావిధః
సతుతత్సమవృద్ధిశ్చ । నచాభూత్తా వివక్షయా॥

౭౧

సంతస్త్రస్యాభిగమనా । దత్యర్థం మహతః కృశాః
ఉదధేరిసజీమూతాః । ప్రాపుర్దాతృత్వమర్థినః॥

౭౨

స్తూయమానస్సజిహ్వీయ । మృత్యుమేన సమాచరన్
తథాపివ నృధేతస్య । తత్కూరిద్యేషిణోయశః॥

౭౩

దురితం దర్శనేనఘ్నం । స్తత్త్వార్థే ననుదంస్తమః
ప్రజాః స్వతంత్రీయాం చకే । శశ్వత్సూన్య ఇవోదితః॥

౭౪

అస్త్రములనేర్చి యుద్ధమం దాస్థగలిగి । తండ్రి పెంచినతననైనన్య ♦ శత్రుకిందనడు
తనువునకు భేదమింతయుఁ ♦ దలఁపకుండె । నింద్రియములొర్చినట్టి మహింద్రాక్షాశి॥౬౨

సర్పఘామణికరణి నసాధ్యమయ్యె । నతనిశక్తితయర్థ బరి ♦ కపవారింప
నతఁడుశత్రులమువ్విత్ ♦ మైనశక్తి । లాఁగెనినుమునుగాంతంబు ♦ లాఁగునట్లు॥ ౬౩

సార్థవాహులుస్వేచ్ఛతో ♦ సంచరించి । రుద్రులనుమ్మరిదిరమ్ముల ♦ యందువలెనె
యడవులను గేళికావను ♦ లందువలెనె । మాపగలయందు నూతుల ♦ యందువలెనె॥ ౬౪

సిరులరక్షించి దుష్టతస్కరులనుండి । తపమురక్షించి బహువిఘ్న ♦ తతులనుండి
నర్థములమాశ్రమమ్ముల ♦ వార్జినుండి । యధిపుఁడాఱుభాగంబు ♦ ననుభవించె॥ ౬౫

కాంచిబహువిధరత్నముల్ ♦ గనులనుండి । యమలసస్యంబులీని తేత్త్రములనుండి
వరమదేభమ్ములనుగని ♦ వనులనుండి । క్షీతియతనిరక్షకర్తవ్యా ♦ జీతమెఱుఁగె॥ ౬౬

ఆఱుమోములవాని కీడైనశూరుఁ । డతఁడుపాధింపఁదగిన కాఠ్యములయందు
నాఱుగుణములబలముల ♦ ననువుగాను । గొలుపునేరుపుగడియించి ♦ కొనిచెలంగె॥ ౬౭

ఇట్లునాల్గువిధమ్ముల ♦ నెసఁగుచుండు । రాజనీతినిపకల తీర్థములపఱకు
నడ్డులేకుండఁగొలిపి యయ్యవనిధవుఁడు । పొందెవానిఫలమ్ములఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౬౮

కూటయుద్ధంబులొపలఁ ♦ గుశలుఁడయ్యె । ధర్మసంగ్రామమేసల్పు ♦ ధైర్యనిధిని
నతనివరియించెనభిసారి ♦ కానుగతిని । వీరునె వరించుచుండెడు ♦ విజయలక్ష్మీ॥ ౬౯

విక్రమముచేతశత్రువుల్ ♦ విరిగియుంట । రణమెదుర్లభమయ్యె నాఠాజమణికి
వాసనకెయ్యగజములు ♦ భగ్నమాట । మదకరికిఁబోరెపొసఁగని ♦ మాడ్కిదోఁప॥ ౭౦
పెరుగుచందుఁడుదస్పక ♦ తరుగుచుండుఁ । గడలియునునవ్విధంబునే ♦ కాంచుచుండు
భూపుఁడునువృద్ధివారి నే ♦ పోలుచుండు । వారివలెత్తైఱ్యమింతయుఁ ♦ బడయకుండు॥

తగనిదారిద్ర్యబాధచే ♦ తనుగృశించి । యుద్ధలెనట్టివిద్వాంసు ♦ లమ్మహాత్ముఁ
జేరినంతనెదాతలై ♦ చెలఁగుచుందు) । కడలిఁజేరినయట్టి మేఘములకరణి॥ ౭౧

శ్లాఘ్యమైనట్టికార్యముల్ ♦ సలుపుతన్నుఁ । బొగడనాతఁడులజ్జను ♦ బొందుచుండె
నట్టులొనరించుచున్నట్టి ♦ యరులవలన । నంతకంతకువర్ధిలై ♦ నతనికీర్తి॥ ౭౨

దర్శనముచేతదురితంబుఁ ♦ దలఁగఁజేసి । తమముఁబోఁగొట్టితత్త్వ తేజమునఁజేసి
యపుడుపుట్టినసూర్యుని ♦ యట్టులతఁడు । ప్రజలనిరతంబుస్వాతంత్ర్య ♦ పరులఁజేసె॥౭౩

ఇందో రగతయః పద్మే । నూర్యస్యకుముదేశవః

గుణాస్తస్య విపక్షేపి । గుణినోలేభిరేంతరం॥

పగాభి సంధానపరం । యద్యప్యస్యవిచేష్టితం

జిగీషో రశ్వమేధాయ । ధర్మ్యమేవ బభూవతత్॥

ఏవముద్యన్ప్రభావేణ । శాస్త్రనిర్దిష్టవర్తనా

సృష్టేవదేవో దేవానాం । రాజ్ఞాం రాజాబభూవసః॥

పంచమరే లోకపాలానాం । మూచః సాధర్మ్యయోగతః

భూతానాం మహతాం షష్ఠ । మప్తమం కులభూభృతాం॥

దూరాపవర్జితచ్ఛత్రే । స్తస్యాజ్ఞాం శాసనార్పితాం

దధుః శిరోభిర్భూపాలా । దేవాః పారందరీమివ॥

ఋత్విజః సతథానర్చ । దక్షిణాభిర్మహాక్రతౌ

తథా సాధారణీభూతం । నామాస్యధనదస్యచ॥

ఇంద్రాద్వప్తి ర్నియమితగదోద్రోక వృత్తిర్యమోభూ

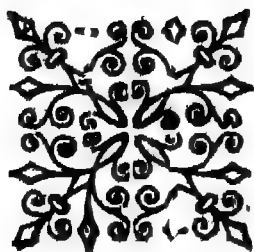
ద్యాదోనాథః శిషజలపథః కర్మణేనాచరాణాం

పూర్వాపేక్షీ తదనువిదధే కోశస్పద్ధిం కుచేర

స్తస్మిక్ దండోపనతచరితం భేజిరే లోకపాలాః॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతా

వతిధివర్ణనోనామ సప్తదశఃసర్గః

ఇందుకిరణములప్పద్మ ♦ మందుజొరవు । అర్కుకిరణములక్కల్వ ♦ యందుజొరవు
కానియగుణిగుణములు ♦ కానివాని । స్వాంతమందున జొచ్చును ♦ వింతగదుర॥ ౭౫

అశ్వమేధంబుకైజయ ♦ యాత్రవెడలు । నర్విపతియొనరించు ను♦ద్యోగమెల్ల
బగలఁబొందుచుటకర్తైన ♦ బరమధర్మ । మగుచునొప్పారెనతనికి ♦ నమలమతికి॥ ౭౬

శాస్త్రములచూపుమార్గాన ♦ జనుచునట్లు । తేజమననాడునాట ♦ ధీలునతడు
దేశలకల్గదేవుడై ♦ తేజరిలిన । యింద్రుకెడి రాజరా♦జేందుడయ్యె॥ ౭౭

పంచముడవీవుదిక్పాల ♦ పాలియందు । పమ్మడవునీవు భూతసం♦చయమానందు
నప్తముడవీవు కులభూధ ♦ రాలియందు । నంచుబ్రజలెక్కివానియ ♦ ట్లాతడుంటు॥

ఛత్రములదూరముగఁబెట్టి ♦ ధాతిపతులు । పృథ్వీరునికాసనస్థమా ♦ పన్నపురెల్ల
మించుభక్తినిశిరసా ♦ హించిరెపుడు । నింద్రునాజ్ఞను నురలుగ♦హించునట్లు॥ ౭౮

అశ్వమేధాంతమందు న♦య్యతిథిన్మృతతి । దక్షిణలఘుత్విగాలిని ♦ దనిపివారి
సత్కరించినవిధముచే ♦ జగతియందు । నతనిధనదునినామంబు ♦ లయ్యెనొకటి॥ ౭౯

చ॥ నురపతివర్షముగొరిసె ♦ నూర్యనుతుండుహరించె రోగముల్
వరుణుడుకాంతినిన్గొలిపె ♦ వార్ధిపథంబున నావికాళికి
సిరులనుగూర్చెగోళముల ♦ జేర్చెగుబేరుడు పూర్వమెల్లచే
నరవరుగొల్చిరిట్లు శర♦ణాగతులట్టులు లోకపాలకుల్॥ ౮౦

గద్య.

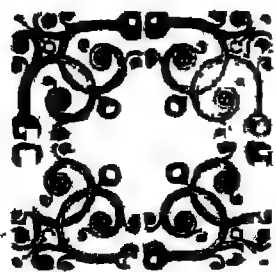
ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాధరిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణాంబా

బుచ్చివేంకయమాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి

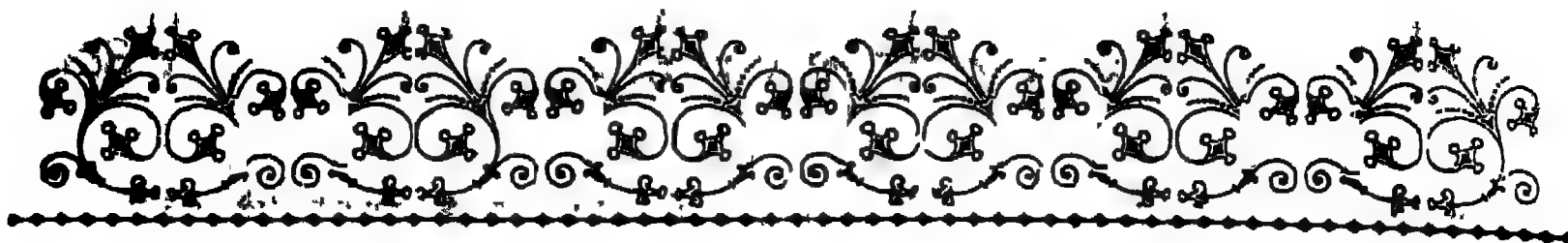
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం

శంబునందు నతిథివర్ణనంబను సప్తదశా

శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టాదశః సర్గః

—:—

- సనైషథ స్యార్థపతేః సుతాయా । ముత్పాదయామాస నిషిద్ధశత్రుః
అసౌనసారం నిషధాన్న్ గేంద్రాత్ । పుత్రం యమాహే ర్నిషధాఖ్యమేన॥ ౧
- తేనోరు వీర్యేణ పితావ్రజాయై । కల్పిష్యమాణేన ననందయానా
నువృష్టియోగా దేవజీవలోకః । సస్యేన సంపత్తి ఫలాత్మకేన॥ ౨
- శబ్దాది నిర్విశ్య నుఖించిరాయ । తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాపిత రాజశబ్దః
కాముద్వతేయా కుముదావదాతై । ద్వామార్జ్జితాం కర్మభిరారురోహ॥ ౩
- పాత్రః కుశస్యాపి కుశేశయాత్మః । ససాగరం సాగరధీరచేతాః
ఏకాతపత్రాం భువమేకవీరః । పురార్గళాదీర్ఘభుజో బుభోజ॥ ౪
- తస్యానలౌజాస్తనయస్తదంతే । వంశశ్రియం ప్రాపనలాభిధానః
యోనడ్వలానీ వగజః వరేషాం । బలాన్యమృందాన్నలినాభవక్త్రి॥ ౫
- నభశ్చరైర్గీతయశాః సలేభే । నభస్తలశ్యామతనుం తనూజం
ఖ్యాతం నభశ్చబ్దమయేన నామ్నా । కాంతం నభోమాస మిషప్రజానాం॥ ౬
- తస్యైవస్పృశ్యోత్తర కోసలానాం । ధర్మోత్తరస్తత్ప్రభవే ప్రభుత్వం
మృగైరజర్యం జరసోపదిప్త । మదేహబంధాయ పునర్బబంధ॥ ౭
- తేనద్విపానామిష పుండరీకో । రజ్జామజయ్యో జనిపుండరీకః
శాంతేపితర్యా హృతపుండరీకా । యంపుండరీకాత్ మిషశ్రితాశ్రి॥ ౮
- సత్కేమధన్వాన మమోఘధన్వా । పుత్రం ప్రజాత్కేమవిధానదక్షం
క్షౌం లంబయిత్వా త్కమయోపపన్నం । వనేతపః త్కాంతతరశ్చచార॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

అ స్టా ద శా శ్వా స ము.

గీతములు.

అర్థపతియనునిషధేంద్రు ♦ నాత్మజాగ ♦ యందుఁగాంచెనుజితపైరి ♦ యతిభినుకుని
ఘనబలంబుననిషధాద్రీ ♦ కంటఁదీసి ♦ పోనివానిని నిషధాఖ్యుఁ ♦ గొల్పువాని॥ ౧

ఉరుపరాక్రమవంతుఁడై ♦ యుర్విజనుల ♦ నేలఁజాలుకుమారుని ♦ నృపతిచూచి
యర్హవృష్టిఘోనృఖి ♦ మొనపెరు ♦ గాంచిసొంగడుపృజయట్లు ♦ కడుఁజెలంగె॥ ౨

అనుభవించిచిదమ్ము శి ♦ బ్దాదెనుఖము ♦ లాత్మజాతునికోసఁగి రాజ్యంబునతిగి
కుమదములవలె నంతయు ♦ విమలములగు ♦ కగ్మములఁగన్నయట్టి స్వర్గమ్ము నెక్క॥ ౩

జలధిగంభీరచిత్తుఁడు ♦ జలజనయనుఁ ♦ డగ్రహాద్విర్భుజుఁడు గొ ♦ కైకవీరుఁ
డైనకుశ పాత్రుఁడేలె నే ♦ కాతకుత్ర ♦ ముగను సొగరపర్యంత ♦ భూమి నెల్ల॥ ౪

అతనితరువాతఁగులలక్ష్మి ♦ నతనినుతుఁడు ♦ నలినముఖుఁడగ్ని తేజుఁడు ♦ నలుఁడుదాల్చి
కసప్తనేలనుగజమట్లు ♦ కసిమసంగి ♦ పగబలమ్ములమర్దించి ♦ వలెనంత॥ ౫

భేచరచయంబుకీర్తిందుఁ ♦ కీర్తివాని ♦ గగనసమనీలతనువుతోఁ ♦ గొల్పువాని
జాగ్రహంబట్లుప్రియుఁడయి ♦ చనెడువాని ♦ నభుఁడనెడుపుత్రు నిషధనం ♦ దనుఁడుగాంచె॥

నలుఁడు ధర్మోత్తరుఁడు దన ♦ నందకునకుఁ ♦ బ్రాకటోత్తరకోసల ♦ రాజ్యముసఁగి
ముద్దిమి ప్రేరేప లేళ్లతో ♦ మెవలఁజనియె ♦ దేహబంధము మతిరాక ♦ తీటిపోవ॥ ౬

వృషగజాశికిఁదాఁ బుండ ♦ రీకమగుమఁ ♦ బుండరీకుఁడునభుంకుఁ ♦ బుట్ట నతనిఁ
బుండరీకముగొని సిరి ♦ పుండరీక ♦ నయమఁజేరమగతిఁజేర ♦ నభుంపివచు॥ ౭

క్షేమమునరింప దక్షునా ♦ క్షేమధన్యు ♦ క్షమకుఁగుమగగుపుత్రుని ♦ క్షమకు నునిచి
మొక్కచోనట్టివిలుదాన్యు ♦ పుండరీకుఁ ♦ డధికఁగాండుఁడుననిఁ దప ♦ మాచరించె॥ ౮

అనీకినీనాం సమరేగ్రియామీ । తస్యాపిదేవ ప్రతిమః నుతోభూత్
వ్యూహాయతానీకపదానసానం । దేవాదినామ త్రిదివేపి యస్య॥

౧౦

పితాసమారాధన తత్పరేణ । పుత్రేణపుత్రీ సమక్షేవతేన
పుత్రస్తదైవాశ్మజవత్సలేన । సతేనపితా) పితృమాన్ బభూవ॥

౧౧

పూర్వస్తయోరాత్మ సమేచిరోధా । మాతౌద్భవే వర్ణచతుష్టయస్య
ధురం నిధాయైక నిధిర్గుణానాం । జగామయజ్వా యజమానలోకం॥

౧౨

వశీనుతస్తస్య నశంచదత్వాత్ । న్వేషామివాసీ ద్విషతామపీష్టః
సకృద్వివిగ్నాపిహిప్రయుక్తం । మాధుర్యమిష్టేహరిణాన్గ్రహీతుం॥

౧౩

అహీనగుర్నామ సగాం సమగా । మహీనబాహుద్రవిణః శశాస
యోహీనసంసర్గ పరాజ్ముఖత్వ । ద్యువాప్యనర్థైవ్యసనైర్విహీనః॥

౧౪

గురోః సచానంతర మంతరజ్ఞః । పుంసాం పుమానాద్య ఇవావతీర్ణః
ఉపక్రమోస్థలితైశ్చతుర్భి । శ్చతుర్దిగీశ శ్చతురోబభూవ॥

౧౫

తస్మిన్ప్రయాతే పరలోకయాత్రాం । జేతర్యరీణాం తనయంతదీయం
ఉచ్చైః శిరస్త్యా జ్జితపారియాత్రాం । లక్ష్మీః సిషేవే కిలషారియాత్రాం॥

౧౬

తస్యాభవత్సానుయదారశీలః । శిలః శిలాపట్ట విశాలవక్షః
జితారిపక్షోపి శిలీముఖైర్యః । శాలీనతామవ్రజవీడ్యమానః॥

౧౭

తమాత్మసంపన్న మనిందితాత్మా । కృత్వామువానం యువరాజమేవ
నుఖానిసోభుంక్త నుఖోపరోధి । వృత్తం హిరాజ్ఞా ముపయద్ధవృత్తం॥

౧౮

తంరాగబంధిష్వ విత్పప్త మేవ । భోగేషు సాభాగ్య విశేషభోగ్యం
విలాసినీనామ రతిక్షమాపి । జరావృథామత్సరిచీజహర॥

౧౯

ఉన్నాభ ఇత్యుద్గత నామగేయ । స్తస్యాధాన్ధోన్నతనాభిరంధః
నుతోభవత్పంకజనాభకల్పః । కృత్స్నస్యనాభిర్న్మపమండలస్య॥

౨౦

తతః పరం వజ్రధిరప్రభావ । స్తదాత్మజః సంయతి వజ్రధూషః
బభూవ చజ్రాకరశ్శభూషణాయాః । వేతిః శృణిన్యాః కిలవజ్రినాభః॥

౨౧

తస్మిన్ గతేవ్యం నుక్మనోపలభ్యాం । తత్సంభవం శంఖా మర్జ్యవాంతా
ఉత్థాత శత్రుం వసుధోపరన్ధే । రత్నోపహరైరుదైతైః కీనిభ్యః॥

౨౨

మొదట దేవపదంబును ♦ దుదననీక । శబ్దమొప్పెడు పేరుచే ♦ స్వర్గమునను
 బర్హగుసమరాగ్నివర్తియౌ ♦ నురసముండు । దనయుడైపాలెన్ తేనుధన్యునకు నంత॥
 ఎంతయునుభక్తి సేవించు ♦ నితనిచేత । దండితాఁబుత్రియనుకీర్తి ♦ దనరినట్లై
 యతిశయంబుగఁ బ్రేమించు ♦ నతనిచేత । నితఁడు పితృమంతుఁడనువాసి ♦ నెసఁగుచుండె॥
 యాజియుగుఁడొకనిధియయి ♦ యలరుతొడి । తనసముండగుతనయుపై ♦ దానుశరముఁ
 దాల్చియుండిన వర్ణసంతానభరముఁ । బెట్టియరిగెను వేల్పుల ♦ వీడుపట్టి॥ ౧౨
 ఆతనినుతుఁడు జితేంద్రియుఁ ♦ డమలమధుర । వాణియగుటనుబ్రజలకు ♦ వైరులకును
 ద్రియుఁడుగానుండె బెదరిన ♦ మృగములైన । వశములగుఁగాదె తియ్యని ♦ పలుకులకును॥
 హీనసంగతిగనక య్యహీనగుండు । పడుచువాడయ్యు వ్యసనాళి ♦ బట్టునడక
 శ్రీబలమైనట్టిభుజముల ♦ బలిమికలిమి । నేలజాలెడువాడయ్యె ♦ నల్లభువిని॥ ౧౩
 తండ్రిచనహృదయజ్ఞుఁడు ♦ దత్తుండతఁడు । భంగమొందక నాలుగుపాయములను
 నాలుదిశలకుఁదానధి ♦ నాథుండయ్యె । భువికిదిగినట్టి యయ్యాది ♦ పురుషునట్లు॥ ౧౪
 ఆరిహరుండతండుపరలోక ♦ యాత్మచనిన । నమ్మహాత్మీనుచరిత్రు ♦ నతనిపుత్రు
 నాత్మశీర్షోన్నతినిబారి ♦ యాత్రిగిరిని । గెల్చునాపారియాత్మని ♦ గొల్పెదమిని॥ ౧౫
 ఆతఁడుగాంచెనుశిలుండను ♦ నుతునిహితుని । రాపలకపంటిపేరు టురమ్మవానిఁ
 బగఱశరములగెల్చియుఁ ♦ బొగడికకును । లజ్జపడెడు నుదారశీలమ్మువాని॥ ౧౬
 అమలమతితండ్రిబుద్ధిచే ♦ నమరుకొమరు । నుంచియుపరాజపదమున ♦ నొందెనుఖిము
 నృపతివృత్తంబు బందీల ♦ పృత్తిమట్లు । బంధకముగాదెసౌఖ్యాను ♦ భవమునకును॥ ౧౭
 ప్రీతిఁగొల్పెడుభోగాలఁ ♦ దృష్టిగనక । పోయగముచేతనింకను ♦ నుందరులకు
 భోగ్యుడొనృపుమత్సర ♦ ముననుస్పృహగఁ । దానుగొంఁజోయె భోగింప ♦ లేనిమదిమి॥ ౧౮
 శిలునకున్నాభుఁడుదయించి ♦ పాలుపునించి । పేరునకుఁదగినట్లు గంభీరమైన
 నాభినోప్పుచుఁ బంకజనాభుఁబోలి । యభిలన్మహమండలికి నాభియై వెలిఁగె॥ ౧౯
 ఆతనికిజనించి వజ్రనాభాఖ్యనుతుఁడు । నజితేజంబుబవరాన ♦ వజ్రహాష
 మమరవజ్రాకరమ్ములే ♦ యందమిడెడు । నగలుగాఁగల పృథ్వికి ♦ నాథుండయ్యె॥ ౨౦
 ఆతఁడుపుణ్యఫలంబగు ♦ నాకమరుగ । నహితులనుద్రుంచుశంఖులు ♦ నతనిపుత్రుఁ
 గంధిపర్యంతమాధాత్రి ♦ ఖనులఁగన్న । విమలరత్నలికాన్మగాఁ ♦ బెట్టిగొలిచె॥ ౨౧

- తస్యావసానే హరిదశ్వధామా పితృం ప్రపేదే పదమశ్వరూపః
వేలాతపే పూషిత సైనికాశ్వం । పురావదోయం వ్యుషితాశ్వమాచుః॥ ౨౩
- ఆరాధ్య విశ్వేశ్వర మిశ్వరేణ । తేనతే తేర్విశ్వసహోవిజ్ఞే
పాతుం సహో విశ్వసఖః సమగ్రాం । విశ్వంభరామత్మజమూర్తిరాత్మా॥ ౨౪
- అంశేహిరణ్యాక్షరిపోః సజాతే । హిరణ్యనాభే తనయే నయజ్ఞః
ద్విషాం మసహ్యః నుతిరాంతరూణాం । హిరణ్యరేతా ఇవసానిలోభూత్॥ ౨౫
- పితాపితౄణామనృణస్తమంతే । వయస్యనంతాని నుఖానిలిప్సుః
రాజానమాజాను విలంబితాహుం । కృత్వాకృతీపల్కలవాక్ బభూవ॥ ౨౬
- కాశల్య ఇత్యుత్తర కోసలానాం । పత్యుః పతంగాన్వయ భూషణస్య
తస్యోరసః సోమనుతః నుతోభూ । న్నేత్రోత్ససోమ ఇవద్వితీయః॥ ౨౭
- యశోభిరాబ్రహ్మసభం ప్రకాశః । సబ్రహ్మభూయం గతిమాజగామ
బ్రహ్మిష్ఠమాదాయ నిజేధికారే । బ్రహ్మిష్ఠమేవస్వతనుప్రసూతం॥ ౨౮
- తస్మిన్ కులాపీడనిభేవిపీడం । సమ్యగ్రూహీం శాసతిశాసనాంకాం
ప్రజాశ్చిరం నుప్రజసిప్రజేశే । ననందురానంద జలావిలాత్మ్యః॥ ౨౯
- పాత్రీ కృతాత్మా గురుసేవనేన । స్పృష్టాకృతిః పత్త్రరథేంద్రకేతోః
తం పుత్రిణాం పుష్కరపత్రినేత్రః । పుత్రః సమారోపయదగ్రసంఖ్యాం॥ ౩౦
- వంశస్థితిం వంశకరేణతేన । సంభావ్యభావీ ససఖామఘోనః
ఉపస్పృశన్ స్పర్శనిప్పత్తౌల్య । ప్రౌఢపుష్కరేషు త్రిదశత్వమాప॥ ౩౧
- తస్యప్రభానిర్జిత పుష్పరాగం । పౌష్యంతిథౌ పుష్పమనూతపత్నీ
తస్మిన్నపుష్ప న్నుదితేసమగ్రాం । పుష్టింజనాః పుష్ప ఇవద్వితీయే॥ ౩౨
- మహీం మహేచ్ఛః పరికీర్యనూనా । మనీషిణే జైమినయేర్పితాత్మా
తస్మాత్సయోగా దధిగమ్యయోగ । మజన్మనేకల్పత జన్మభీరుః॥ ౩౩
- తతః పరం తత్ప్రభవః ప్రపేదే । దుర్వాపమేయో భువిసంధిరుర్వీం
యస్మిన్నభూజ్ఞాయ సిసత్యసంధే । సంధిర్ధృణః సంనమతామరీణాం॥ ౩౪
- నుతేశిశానేన నుదర్శనాభ్యే । దర్శాత్వయేందు ప్రియదర్శనేనః
మృగాయతాక్షో మృగాయావిహారి । సింహాదవాప ద్విపదం నృసింహః॥ ౩౫

ఆతఁడంతంబుగన హరిఁదశ్వతేజుఁ । డక్ష్వినుఁఁటినుఁదరుఁ ♦ డతనికొవరుఁ
డందెజనకునిరాజ్యంబు ♦ నభిఠటిని । నశ్వబలమిడ వ్యపితశ్వుఁ ♦ డందురతని॥ ౨౩

ఆక్షి తీకుఁడు విశ్వేశు ♦ నర్చసల్ప । శ్వమభరించుశక్తిచే ♦ వెలయువాఁడు
విశ్వసహనామమొప్పెడు ♦ విశ్వసఖుఁడు । దనసరూపమెయై పొల్చు ♦ తనయఁడబ్బె॥

అతనికినయజ్ఞానకు హిరఁణ్యాక్షువెరి । యంశమొప్పుహిరణ్యానా ♦ భాఖ్యఁడొదన
రిపుతతికిదుస్సహుండయ్యె ♦ సృక్షములకు । వాతమనగూడిన హిరణ్యఁరేతుపగిది॥ ౨౪

పితృతటఁబుణఁబాదీటిచి ♦ కృతిగనుండు । తఁడ్రియ జానబహుఁడౌ ♦ తనయనృపుగ
నిలిపిముదిమిని యల్కలఁములనుదాల్చె । సంతతానందమునుగోరి ♦ స్వాంతమందు॥ ౨౫

సూర్యకులభూషణుండును ♦ సోమయాజి । యైతనర్చు హిరణ్య నాభాంకనృపతి
చందురునిసలెఁగనులకు ♦ విందొనర్చు । నారసునిగాంచెఁగౌశల్యుఁ ♦ డనెడువాని॥ ౨౬

బ్రహ్మసభదాఁకఁదనయశః ♦ ప్రభలుచన్న । యతఁడుబ్రహ్మఁడనుతన ♦ యాత్మజాతు
బహ్మవిదునుంచితనదైన ♦ పదమునందు । బ్రహ్మలోపలనైక్య భావంబునడసె॥ ౨౭

ఆతఁడునుపుత్రవంతుడై ♦ యన్వయంపు । భూషయైశాసనాంకపు ♦ భూమినేల
బాధలనుబాసియానంద ♦ బాష్పములను । గనులరాల్చిరిప్రజలెల్ల ♦ గాంచినుఖము॥ ౨౮

తఁడ్రినేనయోగ్యుడై ♦ తనరునట్టి । గరుడకేతనునాకృతి ♦ యలునట్టి
పుత్రుఁడనుపుత్రుఁడయజ ♦ నేత్రుఁడతనిఁ । బ్రతవంతులకగ్రానఁ ♦ బొడలఁజేసె॥ ౩౦

తృప్తసుజయించిమునుముందు ♦ జిహ్వతోడ । మైత్రిగననున్నయాతేఁడు ♦ పుత్రుచేతఁ
దిరముకులమనిమూఁడు పుష్కరములందు । భక్తిమీఱఁగఁగ్రుంకి దేవత్వమొందె॥ ౩౧

పువ్యపూర్ణిమనాడు తత్పుత్రుపత్ని । కాంతిచేఁబువ్యరాగంబు ♦ కంటెమించు
పువ్యనింగనెనాతఁడు ♦ పువ్యమట్లు । బొడలఁబ్రజలును సంపూర్ణ ♦ పుష్టిగనిరి॥ ౩౨

అమ్మహాత్ముఁడునుతురాజ్య ♦ మందునిల్చి । యాత్మవిదుఁడైనజైమిని ♦ నాశ్రయించి
యతనితోయోగవిధులెల్ల ♦ నభ్యసించి । జన్మభీరువుగాంచె నృజన్మపదఁ॥ ౩౩

అంతఁబువ్యనిపుత్రుడై ♦ యలరునట్టి । ధృతిఁనుండైనధ్రువసంధి ♦ యననినేలె
శ్రేష్ఠుఁడునుసత్యసంధుడై ♦ చెలఁగుకతన । నతిరిపులసంధిధ్రువమయి ♦ సతమువెలిఁగె॥

మృగనయనుఁడాన్యసింహుఁడు ♦ మృతినిగాంచె । వేటల నమ్మగేంద్రుచే ♦ విపినమందు
దర్శితరువాతిశయిట్లు ♦ దర్శనీయుఁ । డగునుదర్శనుపుత్రు బాల్మంబునందె॥ ౩౪

స్వర్ణామినస్తస్యత మైకమత్యా । దమాత్యైర్గః కులశంతుమేకం
అనాథదీనాః ప్రకృతీరవేక్ష్య । సా కేతనాథం విధివచ్చకార॥

౩౬

నవేందునాతన్నభసోపమేయం । శాబైక సింహేన చకాననేన
రఘూః కులం కుట్మల పుష్కరేణ । తోయేన చాప్రాధ నరేంద్రమాసీత్॥

౩౭

లోకేనభావీ పితురేవతుల్యః । సంభావితోమాళి పరిగ్రహాత్మః
దృష్టోహిశ్చ్యవన్ కలభప్రమాణో । ప్యాశాః పురోవాత మవాప్యమేఘః॥

౩౮

తం రాజవీధ్యా మధిహస్తియాంత । మాధోరణాలంబిత మగ్యవేషం
షడ్వర్షదేశీయ మపిప్రభుత్వాత్ । ప్రేక్షంత పారాః పితృగౌరవేణ॥

౩౯

కామం నసోకల్పత పైతృకస్య । సింహాసనస్య ప్రతిపూరణాయ
తేజోమహిమ్నా పునరాన్మతాత్మా । తద్వ్యాపచామికరపింజరేణ॥

౪౦

తస్మాదధః కించిదివానతీర్ణా । నసంస్పృశంతౌ తపనీయపీతం
సాలక్తకా భూపతయః ప్రసిద్ధైః । ర్వవందిరే మాళిభిరస్య పాదౌ॥

౪౧

మూశౌ మహానీల ఇతిప్రభావా । దల్పప్రమాణేపి యథానమిధ్యా
శబ్దో మహారాజ ఇతిప్రతీత । స్తద్భేవ తస్మిక్ యుయుజేర్భకేపి॥

౪౨

పర్యంత సంచారితచామరస్య । కపోల లోలోభయ కాకపక్షాత్
తస్యా ననామచ్ఛరితో వివాద । శ్చస్థల వేలాస్వపినార్ణవానాం॥

౪౩

నిర్వృత్త జాంబూనదపట్టబంధే । న్యస్తం లలాటే తిలకం దధానః
తేనై నకూన్యా న్యరినుందరీణాం । ముఖాని సస్మేర ముఖశ్చకార॥

౪౪

శరీష పుష్పాధిక సౌమమార్గ్యః । ఖేదం సయాయాదపి భూషణేన
నితాంతగుర్వీమసి సోమభావః । ధ్వరంధరిత్యా బిభరాంబభూవ॥

౪౫

న్యస్తాక్షరామక్షర భూమికాయాం । కార్తేన్న్యనగృహ్లాతి లిపింనయావత్
సర్వాణితానచ్ఛృత సృద్ధయోగాత్ । ఫలాన్యపాయంక్త సదండనీతే॥

౪౬

ఉరస్యపర్యాప్త నివేశభాగా । ప్రాధీభవిష్యంత ముదీక్షమాణా
సంజాతలక్ష్మేవ తమాతపత్ర । చ్ఛాయాచ్ఛలేనోప జాగూహలక్ష్మీ॥

౪౭

అనశ్నువానేన యుగోపమాన । మబద్ధమార్వీ కిణలాంధనేన
అస్పృష్టశ్చ త్వరుణాపిచాసీ । ద్రిక్షావతీతస్య భుజేనభూమి॥

౪౮

అవనిపతియిట్లుదివికేగ ♦ ననదలైన । ప్రజలఁ గాంచియమాత్య వర్గంబుగూడి
వంశమునకేకతంతువై ♦ వఱుబాలు । నాథుఁడేసిరి సాకేత ♦ నగరమునకు॥ ౩౬

బాలచంద్రునితోడి నభంబుకరణి । హరికిశోరమె యుండెడు ♦ నడవిపగిదిఁ
దమ్మి మొగ్గయెక్రాలు సరమ్మురీతి । రఘుకులంబొప్పె నాచిన్ని ♦ రాజుఁగూడి॥ ౩౭

అతఁడుకిరీటముచుదాల్చి ♦ నవనిజనులు । తల్పిఁబోలునితండని ♦ తలఁచిరొకటఁ
గరభమంతట మొగిలేని ♦ గాలియెదుట । వీచఁదోపడె దిశల వ్యాపించునట్లు॥ ౩౮

సాదినస్త్రమ్ములనుబట్టి ♦ సామజమ్ము । నెక్కిరాజపథమ్మున ♦ నృపతివెడల
నాతఁడాతేండ్రవాడైన ♦ నధిపుఁడౌట । గారవిఁచిరిజనకుని ♦ కరణిఁబ్రజలు॥ ౩౯

నిండికూర్చుండఁగాని బాటుండుతేఁడు । భూరితేజఃప్రభావంపుఁ ♦ జారుహేమ
కాంతివర్ధిలిపూర్ణుడై ♦ క్రాలుమండె । జనకుసింహాసనంబుపై ♦ సంతసమున॥ ౪౦

భద్రప్రీతముదిగజాతి ♦ పైఁడిపాద । పీతమంటకలత్తుక ♦ వెలయ వేలు
బాలనరపాలపదముల ♦ వందనములు । చారుమకుటాలతేఁడులు ♦ సలుపుచుందు॥ ౪౧

చిన్నదైననుగాంతులఁ ♦ జిమ్ముచుంట । నీలమునువాడరే మహానీలమనుచు
శిశువైయైనను మిగులప్రసిద్ధుఁడౌట । రాజునకుఁజెల్లెఁబో మహా ♦ రాజపదము॥ ౪౨

పార్శ్వములఁజామరమ్ములు ♦ భటులువీవ । గండములకాకపక్షముల్ ♦ గదలుచుండు
నతనిముఖమునవెడలెడు ♦ నట్టిమాట । సింధుతీరములందైనఁ ♦ జెడకయుండు॥ ౪౩

పైఁడిపట్టముతోఁగూడి ♦ పరిధవిల్లి । నుదుటితిలకంబుచేతను ♦ బొదలునతని
నగుమొగమ్మరికాంతల ♦ మొగములందుఁ । గలుగుతిలకంబులనుమాపి ♦ చెలఁగుచుండు॥

దిరిసెనకుమించుమెత్తని ♦ దేహమమరి । భూషణైననుగప్తానఁ ♦ బూనుచుండు
నాతఁడెంతయుగొప్పదౌ ♦ యవనిభరముఁ । డనప్రభానంబుచేఁగాదె ♦ తాల్పఁగనుట॥

పలకమీఁదనువ్రాయంగఁ ♦ బడినయట్టి । యక్షతమ్ములనేర్చెడు ♦ నంతలోనె
దండనీతిఘమ్ముల ♦ తత్త్వమెల్ల । బుధులసాంగత్యమునఁజేసి ♦ పొందఁగలిగె॥ ౪౬

స్థలముచాలమియుండ వక్షమ్మునందుఁ । దనువుపొదలంగ లేచి లఙ్ఘనోయనంగ
నాతపత్రంపునీడయన్ ♦ వ్యాజమునను । మించిసిరిభూవరునిఁ గొఁగిలించుకొనియె॥ ౪౭

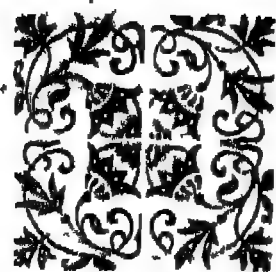
కాడికింకనుబోల్పంగఁ ♦ గానియట్టి । గుణకిణంబులగుఱుతులు ♦ గొననియట్టి
కత్తిపిడిచుంటునట్టి భూకాంతమాళి । బాహుచేతనుగక్షింపఁ ♦ బడియెఁబృథ్వి॥ ౪౮

నకేలంగచ్చతి తస్యకాతే । యముః శరీరామయవా విపృద్ధిం
 సంశ్యాగుణాః ఖల్వపి లోకకాంతాః । హారంభమూర్ఖాః ప్రభేమానమాపుః॥ ౪౯
 సహస్రజన్మాంతర దృష్టపారాః । స్మగన్నివాక్తేశ కగోగుమాణాం
 తిస్రస్తి వర్తాధిగమస్య మూలం । జగ్రాహవిద్యాః ప్రకృతీశ్చసిత్త్వాః॥ ౫౦
 వ్యూహాస్థితః కించిదివోత్తరాద్ధ । మున్నద్ధమాహోంచిత సవ్యజానుః
 ఆకర్ణమాకృష్ట సబాహువా । న్యగోచతాస్తే సవినియమానః॥ ౫౧
 అథ మఘునితానాం నేత్రనిర్వేశనీయం

మనసిజతరు పుచ్చం రాగబంధప్రవాళం
 ఆకృతకవిధి సర్వాంగీకరకల్పజాతం
 విలసితపదమాద్యంయోనం సుప్రపేదే॥

ప్రతికృతి గచనాభ్యోదూతి సందర్శితాభ్యః
 సమధికతర రూపాః శుద్ధసంతానకామైః
 అధి వివిదురమాత్యైరా హృతాస్తస్యయానః
 ప్రథమ పరిగృహీతే శ్రీభువ రాజకన్యాః॥

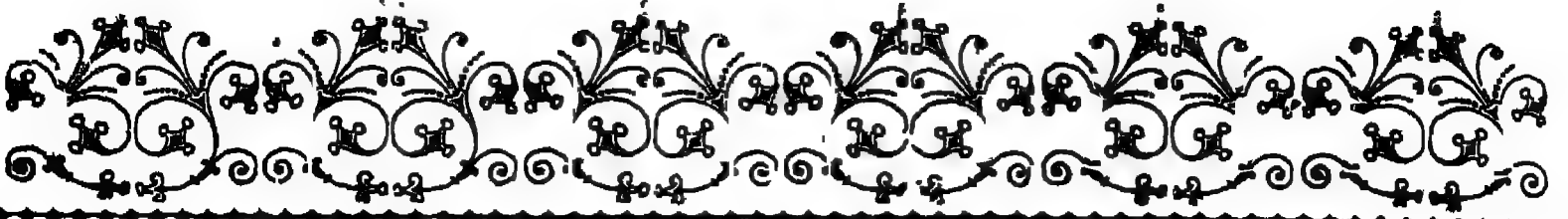
ఇతి శ్రీ రఘుచంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతా
 సంశానుక ఏమో నామాష్టాదశాశ్చర్యము

వయసుగడచినకొలఁదిని ♦ వనుమతీశు । నంగములెగాక నూత్నమై ♦ యలరునట్టి
 పజలనెంతయు సంతోష ♦ పఱచునట్టి । కులగుణాళియుఁగూడ పార్థిలఁగఁజొచ్చె॥ ౪౯
 మూఁడువర్గాలమూలమా ♦ మూఁడుద్యు । లభ్యసింఁచెను గురులకా ♦ యాసమిడక
 చన్నజన్మంపుశాస్త్రసం ♦ స్మరణమనఁగఁ । బ్రజలసచివుల స్వాధీన ♦ పఱచుకొనియె॥ ౫౦
 పైశరీగమునొకయింత ♦ పఱపియించి । యెడమతోడనంచి సికపైకి ♦ ముడిచికట్టి
 యిడిశరమువింటఁజెవిదాఁక ♦ నీడ్చిగుణము । మెఱయుచుండెనువిలువిద్య ♦ గఱచివిభుఁడు॥
 నీ॥ కామినీజనములు ♦ కన్నులతోఁగ్రోలు, నచ్చమరందంబు ♦ యావనంబు
 అనురాగపల్లవం ♦ బమరునంగజన్మక్ష, మందుఁగల్గునుమంబు ♦ యావనంబు
 సకలావయవముల ♦ సహజమైయొప్పారు, నంచితాభరణంబు ♦ యావనంబు
 అఖిలవీరసమ్ము ♦ లవతరించెడునట్టి, గూదిమూలసదంబు ♦ యావనంబు
 ఇట్టియావవమరుదెంచి ♦ యింపునింప । దివ్యసుందరమూర్తియై ♦ తేజరిల్లె
 రాజరాజేంద్రపూజిత ♦ గమ్యయశుఁడు । దర్శనీయాఁడువిభుఁడు ను ♦ దగ్ధమండు॥ ౫౧
 నీ॥ దూతికల్ పరికించి ♦ యేతెంచిలిఖించి, భూపుకన్విందుగాఁ ♦ జూపినట్టి
 చిత్రపటాళిలోఁ ♦ జెలఁగుచెల్వునకంటె, మించునందమ్ముతో ♦ మించువారు
 వంశక్రమాగత ♦ పదవులలోపల, మన్నింపఁబడునట్టి ♦ మంత్రివరులు
 మంచిసంతునురాజు ♦ గాంచునిమిత్తమై, యారసితెచ్చిన ♦ యట్టివారు
 సన్నతగుణాళినొప్పు రా ♦ కన్నెలపుడు । పరమనుగుణాళిరాముఁ డ ♦ ప్పడుచుతేఁడు
 మున్నెకైకొన్నయట్టియా ♦ భూమిరమల । సవతులుగఁజేసికొనికడు ♦ సంతసిలిరి॥ ౫౨

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మణబాబుచ్చి
 వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
 నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
 వంశానుక్రమమను సష్టాదశాశ్వాసము
 సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

~~~~~

ఏ కో న వి ం శః స ర్గః .

—:0:—

- అగ్నివర్ణ మభిషిచ్య రాఘవః । న్వేపదేతనయమగ్ని తేజసం
శిశ్రియే శ్రుతవతామ పశ్చిమః । పశ్చిమేవయసినైమిషం వశీ॥ ౧
- తత్రతీర్థ సలిలేన దీర్ఘికా । స్తల్ప మంతరిత భూమిభిః కుశైః
సాధవాసయుటజేన విస్మృతః । సంచికాయథలనిః స్పృహస్తపః॥ ౨
- లబ్ధపాలన విధా నతత్సృతః । భేదమాప గురుణాహిమేదినీ
భోక్తు మేవ భుజనిర్జిత ద్విషా । నప్రసాధయితుమస్య కల్పితా॥ ౩
- సోధికార మభికః కులోచితం । కాశ్చనస్వయమవర్తయత్సమాః
సం నివేశ్య సచివేష్వతః పరం । స్త్రీవిధేయ నవయావనోభవత్॥ ౪
- కామినీ సహచరస్య కామిన । స్తస్యవేశ్మను మృదంగనాదిషు
ఋద్ధిమంత మధికర్థిరుత్తరః । పూర్వముత్సవ మపోహదుత్సవః॥ ౫
- ఇంద్రియార్థ పరిశూన్య మక్షమః । సోధుమేక మపిసక్షణాంతరం
అంతరేవవిహరన్ దివానిశం । నవ్యపైక్షత సముత్సుకాః ప్రజాః॥ ౬
- గౌరవాద్యదపి జాతుమంత్రీణాం । దర్శనం ప్రకృతి కాంక్షితం దదౌ
తద్దవాక్ష వివరావలంబినా । కేవలేన చరణేనకల్పితం॥ ౭
- తం కృతప్రణత యోనుజీవినః । కోమలాత్మ నఖరాగరూషితం
భేజిరేనవ దివాకరాతప । స్పృష్టపంకజ తులాధిరోహణం॥ ౮
- యావతోన్నత విలాసినీస్తన । త్రోభలోల కమలాశ్చదీర్ఘికాః
గూఢమోహన గృహస్తదంబుభిః । సవ్యగాహత విగాఢ మస్మధః॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ప్ర కో న విం శా శ్వా స ము.

గీతములు.

అగ్ని సమ తేజమునఁబొల్చు ♦ నగ్నివర్ణుఁ | దనయునభిషేక మొనరించి ♦ తనపదమునఁ
బండితాగ్రణిరఘుకుల ♦ మండనుండు | విషయములనోర్చిచేరె నై ♦ మిషముముదిమి॥ ౧

తీర్థసలిలముచేతను ♦ దీర్ఘిరికలను | ధరణిఁబఱచినకుశలచేఁ ♦ దల్పములను
బర్హగృహములచేసౌధ ♦ వాసములను | మఱచితపమాచరించె నిర్మలినవృత్తి॥ ౨

అరులగెల్చినతనతండ్రి ♦ యల్లరులను | నణఁచుటకుఁగాక కేవల ♦ మనుభవింప
భువి నొసఁగెఁగానఁగవ్వంబు ♦ బొందలేదు | రాజ్యమేలుటయందునా ♦ రాజనుతుఁడు॥ ౩

తనకుఁబొందిత రాజ్యపాలనమునల్పి ♦ స్వయముగాఁగొన్నియేండ్లంత ♦ సచివులందుఁ
బెట్టియేల్పడిభారంబు ♦ వెలఁదులకును | దనదునేవఱుననబెల్ల ♦ ధారవోసె॥ ౪

కామినులఁగూడికీడించు ♦ కాముకునకు | నుత్సవంబులపయిఁబయి ♦ నుత్సవమ్ము
లంతకంతకుతీవితో ♦ నలఁజొచ్చెఁ | దనరనగరునసతము మృ ♦ దంగరవము॥ ౫

విషయములనొక్కక్షణమేని ♦ వీడిచియుండ | నోర్వఁజాలనియట్టిఁగా ♦ యుర్వివాధుఁ
డంతిపురియందెకడపె న ♦ హర్షిశంబు | దర్శనోత్సుకచూఢ్రజఁ ♦ దలఁపకుండ॥ ౬

సచివులందలిమోమాట ♦ జనుటంగోరు | దర్శనంబియ్యనొకవేళఁ ♦ దలఁచెనేని
పాదమునుజూచి చూపుగ ♦ వాక్షమందు | నదియెదర్శనమనుకొన ♦ నతనిప్రజలు॥ ౭

మృదునభారముకాంతులు ♦ మీఁదఁబర్వ | సంతయునురమ్మమైన లే ♦ యెండనొప్పు
పద్మమునుబోలుచుండు న ♦ ప్వాదమునకె | భృత్యతతిభక్తి మ్రొక్కి యర్పించెనేవ॥ ౮

కాంతలవిలాసనతుల పొం ♦ గారుచనుల | చేతఁగలఁగించు కం ♦ జాతములను
లోననురతగృహమ్ములఁ ♦ బూనిచెలఁగు | దీర్ఘిరికలఁబ్రోధమదనుండు ♦ దేలఁగేలి॥ ౯

తత)నేక హృతలోచనాంజనైః । ధౌతరాగపరిపాటలాధరైః
అంగనాస్త మధికం న్యలోభయ । న్నర్పిత ప్రకృతికాంతిభిర్ముఖైః॥

౧౦

ఘోషకాంత మధుగంధకర్షిణీః । పానభూమిరచనాః ప్రియాసఖః
అభ్యసవ్యత సవాసితాసఖః । పుష్పితాః కమలినీరినద్వైపః॥

౧౧

సాతిరేక మనకారణం రహ । స్తేనదత్త మఖిలేషురంగనాః
తాభిఃప్యపశ్చాతం యుఖాసవం । సోపిబ ద్వకుశతుల్య దోహదః॥

౧౨

అంకమంక పరినర్తనోచితే । తస్యనిన్యతుర శూన్యతాముఖే
ఐల్లకీచ హృదయంగ మస్వనా । నల్లువాగపిచ వామలోచనా॥

౧౩

సస్వయంప్రహత పుష్కరః కృతీ । లోలమాల్యనలయో హరన్మనః
నర్తకీ రభినయాతి లంఘినీః । పార్శ్వవర్తిషు గురుష్వలజ్జయత్॥

౧౪

చారున్యత్య విగమేచతన్మఖం । స్వేదభిన్నతిలకం పరిశ్రమాత్
ప్రేమదత్త నదనానిలః పిబ । న్నత్యజీవ దమరాంకేశ్వరా॥

౧౫

తస్యసావరణ దృష్టసంధయాః । కామ్యవస్తుషు నచేషుసంగినః
వల్లభాభిరుపసృత్య చక్రిరే । సాభిముక్త విషయాః సమాగమాః॥

౧౬

అంగుళీకిసలయాగ్ర తర్జనం । భూవిభంగ కుటిలంచ వీక్షితం
మేఖలాభి రసకృచ్చ బంధనం । వంచయన్ ప్రణయినీరవాపసః॥

౧౭

తేనదూతి విదితం నిషేదుషా । పృథ్వతః సురతవార కాత్రిషు
శుశ్రువే ప్రియాజనస్య కాతరం । విపరిలంభ పరిశంకినోవచః॥

౧౮

తాల్యమేత్య గృహిణీ పరిగ్రహః । న్నర్తకీప్య నులభా నుతద్వపుః
వర్తతే స్మృతకథం చిదాలిఖ । న్నంగుళీక్షరణ సన్నవర్తికః॥

౧౯

ప్రేమగర్విత విపక్షమత్సరా । దాపతాచ్చ మదనాన్మహిక్షితం
నియ్యుతస్స విధిచ్ఛలేనతం । దేవ్యుంఘ్రిత రుషః కృతార్థతాం॥

౨౦

ప్రాతరేత్య పరిభోగశోభినా । దర్శనేన కృతఖండనవ్యధాః
ప్రాంజలిః ప్రణయినీః ప్రసాదయన్ । సోధుస్తోత్ప్రణయ మంధరః పునః॥

౨౧

స్వప్నకీర్తిత విపక్షమంగనాః । ప్రత్యభైత్సురనదంత్య ఏవతం
ప్రచ్ఛదాంత గళితాశుభిందుభిః । కోధభిన్న వలమైర్వివర్తనైః॥

౨౨

కనులకాటుక చల్లులఁ ♦ గరఁగిపోవఁ । బెదవులందలిరంగెల్ల ♦ వీడిపోవ
సహజనుందరవదనలౌ ♦ చానలచట । నధికమోహంబు గొల్పి రఁయ్యవనిపత్తికి॥ ౧౦

మధురమధుగంధములనీని ♦ మననుఁగొల్పు । పానభూమినిఁబ్రయలతోఁ ♦ బ్రభుడుసాచ్చె
బాగుగావికసించిన ♦ పద్మవనముఁ । గరిణులనుగూడి కరిసామ్చు ♦ కరణిదోఁప॥ ౧౧

అంగన్మలుగోర నేకత ♦ మందునొసఁగె । నతఁడుమదకారియైన ముఖాసవంబు
వకుళమట్టులుదానును ♦ వాంఛఁగోరె । నతివలొసఁగినవారి ముఖాసవంబు॥ ౧౨

నిత్యమునుదాముగీడించు ♦ నెలవుగాన । రెండుమాత్రమెవీడ వా ♦ తేనితోడను
విమలహృద్యరణంబీను ♦ వీణెయొకటి । రమ్యవాక్కులుగలిగిన ♦ రమణియొకతె॥ ౧౩

కంకణమ్ములుహారముల్ ♦ గదలుచుండ । నెంతయుమనోహరముగ వా యించివీణ.
నభినయంబొజ్జకడనుండు ♦ నపుడెతప్పు । నాటక త్రియలకుఁగొల్పె ♦ నతఁడులజ్జ॥ ౧౪

ముదముఁగొల్పెడు నాట్యము ♦ ముగియబడలి । చెమటుఁజెరిగినతిలకంబు ♦ చెలఁగుసతుల
మోములను బ్రేమతోనూది ♦ భూవిభుండు । దేవధనపతులనుమించె ♦ జీవితమున॥ ౧౫

పరులవలననొస్వయమొతాఁ ♦ బడసినట్టి । క్షౌతలేందుని నూతన ♦ సంగమములు
సగములైపోవుచుండెను ♦ సత్వరముగ । నున్నదున్నట్టురాణులు ♦ చన్నుఁజేర॥ ౧౬

ప్రియలవంచింపయత్నించు ♦ ప్రియుఁడువడసె । చిగురువోల్ వారిమునివ్రేలిఁచేతివెఱపు
బొములువిఱచినవక్రత ♦ నమరుచూపు । తఱచుమెలనూళ్ళచేతి బంధనపుఁదీపు॥ ౧౭

రతికినిశ్చయమైనట్టి ♦ రాత్రిలందు । వెనుకదూతికచూపిన ♦ పీటనుండి
తన్నుశంకించిప్రియురాండుని ♦ తఱచునాడు । విరహవాక్యంబులనువిను ♦ వీనులర॥౧౮

పత్నులాపినఁబతిదాను ♦ వారసతుల । దుర్లభలమీఁదితమినేమి ♦ తోచకుండఁ
గడపెవారలవ్రాముచుఁ ♦ గాలమెల్లఁ । జెమటచేవ్రేళ్ళులనుజారఁ ♦ జేతిపుల్ల॥ ౧౯

వలచెఁబతిమమ్మెయనిగర్వ ♦ పడెడునట్టి । సవతులకుమండిమన్మథ ♦ జ్వాలనుండి
యత్సనంబులమిషచేత ♦ నుడిగియలుక । నతనిఁదెచ్చిక్యతార్థలై ♦ రతనిసతులు॥ ౨౦

కుశితలఁబసన్నలఁగఁజేసి ♦ కొనఁగనెంచి । నచ్చివేకునకేల్మోడ్చె ♦ వంచకుండు
భోగమునుదెల్చుకన్నుల ♦ పొలుపుతోడ । నదియెరేపెనువారిలో ♦ నలుకవరల॥ ౨౧

విభుఁడుకలలోనసనతుల ♦ పేరులెత్త । నతనివిదలించివైచిన ♦ యట్లుతిరిగి
వెనుకకుఁబరుండికన్నీరు ♦ విడిచిసెజ్జ । విఱచివైచిరికంకణాల్ ♦ వెలఁదులలిగి॥ ౨౨

శ్చక్రపుష్ప శయనాల్లతాగృహః । నేత్యమాతికృత హస్తవృక్షః
అన్వభూ త్పరిజనాంగ నారతం । సోమరోధ భయవేపనూత్తరం॥

౨౩

సామేష్టభజనస్య తేమయా । హృప్యభాగ్య మపితస్య కాంక్ష్య తే
లోటుపరబత మనోమమేతితం । గోత్రవిష్టలిత మూమరంగనాః॥

౨౪

చూర్ణ బ్రహ్మలితే సగామలం । ఛిన్న మేఖలమబక్త కాంకితం
ఉత్థితస్య శయనం విలాసిన । స్తస్య విభ్రమతాన్యపాన్వితోత్ ॥

౨౫

సస్వయంచరణ రాగమాదధే । యోషితానచ తథాసమాహితః
లోభ్యమాన నయనః శ్లధాంశుకై । ర్మేఖలాగుణపదైర్నితం బిభిః॥

౨౬

చుంబనే వీపీరివర్తితా ధరం । హస్తరోధి రశనావిఘట్టనే
విఘ్న తేచ్ఛమపితస్య సర్వతో । మన్మధేం ధనమభూద్వధూరతం॥

౨౭

దర్పణేషు పరిభోగ దర్శినీ । ర్మర్మపూర్వమనుపృష్ట సంస్థితః
ఛాయయాస్మిత మనోజ్ఞయానధూ । ర్హ్నినిమిలిత ముభీశ్చకారసః॥

౨౮

కంఠసక్త మృదుబాహుబంధనం । న్యస్త పాదతల మగ్రపాదయోః
పార్థియంత శయనోత్థితం ప్రియా । స్తంనిశాత్యయ విసర్గమంబనం॥

౨౯

ప్రేక్ష్యదగ్ధా తలస్థమాత్మనో । రాజవేష మతిశక్రశోభితం
పిప్రియేన సతథాయథా మువా । వ్యక్త లక్ష్మపరిభోగమండనం॥

౩౦

మిత్రకృత్య మపదిశ్య పార్శ్వతః । ప్రస్థితం తమనవస్థితం ప్రియాః
విద్యుషో శతఘలామనచ్ఛలా । న్యంజనే తిరురుధుః కచగ్రహ్నేః॥

౩౧

తస్యనీర్దయ రతిశ్రమాలసాః । కంఠనూత్ర మపదిశ్యయోషితః
అధ్య శేరత బృహద్భజాంతరం । పీఠరస్త నవిలుప్త చందనం॥

౩౨

సంగమాయ నిశిగూఢచారిణం । చారదూతి కథితం పురోగతః
వంచయిష్యసి కుతస్త మోన్మతః । కాము కేతిచక్రమస్తమంగనాః॥

౩౩

యోషితా ముడుపతేరివార్చిషాం । స్పర్శనిర్వృతిమసావవాప్నువన్
ఆరురోహ కుముదాకరోపమాం । రాత్రిజాగర పగోదివాశయః॥

౩౪

వేణునాదశనపీడితాధరా । వీణయానఖపదాంకితోరవః
శిల్పకార్య ఉభయేనవేజితా । స్థం విజిహ్వనయనావ్యలోభ ముక్ ॥

౩౫

దూతికలుచూపుమార్గానఁ ♦ బీతిసరిగి । తీర్చియుండినవిరిసెజ్జఁ ♦ దీఁగెయిండ్లఁ
బరిజన్మస్త్రిలతోసల్పెఁ ♦ బతిరతంబు । పత్నులభయంబుచేమేను ♦ వణకుచుండ॥ ౨౩

పిలిచితినిన్నుఁబ్రియురాలి ♦ కేరువెట్టి । యామెభాగ్యమెనాకును ♦ నబ్బనిమ్ము
మదియునదెకోరెనంచని ♦ మగువలండు । తప్పువేళ్ళనుబిలుచు నాతనికిసతమా॥ ౨౪

కలితరాగంబుచెదరిన ♦ యలరుసరులు । చెడినమొలనూళ్లు లత్తుక ♦ చిన్నెలుండు
నతఁడులేచినపానుపే ♦ యతనివైన । నురతకేళీవిలాసములో ♦ చూపుచుండ॥ ౨౫

లలనలకుఁదానెపాదాల ♦ లక్కరసము । గూర్చునతనికిమదిదానఁ ♦ గుడరడయ్యె
నంకుకముజారిమేళిల ♦ యలరుచుండు । పిలుచులకుదృష్టిమాటికిఁ ♦ బుఱచుచుంటు॥ ౨౬

ముద్దుగొనకుఁడవెస్కకు ♦ మోవిఁద్రెప్ప । పోకమడిపిప్పుహస్తంబుఁ ♦ బోవనెట్టు
వెలదులరతంబుగోర్కికి ♦ విఘ్నమిడియు । నతనికాచాగ్నికింధన ♦ మైతనర్చె॥ ౨౭

అద్దముననుపభోగఁచి ♦ వన్నములఁజూచు । చెలువలకువెప్ప వేడ్కమై ♦ నిలిచితనదు
నవ్వపొతిబింబమునుజూపి ♦ నానచేత । వారుదలఁచుకొనఁజేసె ♦ బాడ్డివుండు॥ ౨౮

కాంతుఁడెడఁబాయనెంచి నిశాంతమాదుఁ । దల్పమునువీడఁబ్రియురాండుతన్నపాలు
కంతమునుమృదుకరములఁ ♦ గొంగిలిఁచి । ముద్దువేడిఁపాదాగ్ని ♦ మలనునిల్చి॥ ౨౯

భోగఁచిహ్నిలియనియెడు ♦ భూషణాలి । కలరినట్టులుపడుచుతేఁ ♦ డలరలేదు
శకుమింఁచెడురాజ వేపఁబతోడ । నద్దమునబింబితంబైన ♦ యపుడఁకూడ॥ ౩౦

ఆపుకార్యంబువేర్వెట్టి ♦ యన్యకాంతఁ । జేరఁబోవఁగఁదమకింపఁ ♦ జేరిపిరియలు
నీవుపరువెత్తుమివలోని ♦ నిజముదెలిసె । నిలుశతుఁడయంచుసిగఁబట్టి ♦ నిలిపితని॥ ౩౧

అతనిరతిపీడనెంతయు ♦ నలసిగతులు । కొంగిలింతనెపమ్మన ♦ గంధమెల్ల
గొప్పపాలిండ్లచేడుల్చి ♦ విప్పటరమా । నందు నిద్రనుజెందిరి ♦ హాయిగాను॥ ౩౨

గూఢముగరాత్రిఁబ్రియురాలిఁ ♦ గూడఁబోవు । సంగతినిదూతికలచేత ♦ సకియరెటిగి
ముందుగానేగికాముకా ♦ మోసపుతై । చీకటినిననిస్వగృహములో ♦ చేర్చిరతని॥ ౩౩

కామినీస్వర్ణమనుచంద్రీ ♦ కాంతినలరి । మించుకేళినిరేయెల్ల ♦ మేలుకాంచి
పగటిపూటనుహాయిగాఁ ♦ బవ్వలింఁచి । రాజురంజిల్లెఁగుముదా కరంబువోలె॥ ౩౪

వేణువునుబంటినొక్కల ♦ పెదవనునిచి । గోటినొక్కులతోడమీఁదఁ ♦ గూర్చివీణె
గవ్వమునరెండుశిల్పములో ♦ గఱచునతుల । కుటిలదృష్టులునృపునకుఁ ♦ గొలిపెబాళి॥ ౩౫

అంగసత్త్వ వచనాశ్రయం మిథః । స్త్రీషునృత్య ముపధాయదర్యయన్
సప్రయోగ నిపుణైః ప్రయోక్తృభిః । సంజఘర్ష సహమిత్రసన్నిధౌ॥

3౬

అంసలంబి కుటజార్జున స్రజ । స్తస్యనీపరజసాంగరాగిణః
ప్రావృషిప్రమద బర్హిణేష్వభూత్ । కృత్రమాద్రిషా విహారవిభ్రమః॥

3౭

విగ్రహాచ్ఛశయనే పరాజ్యుభీ । ర్నానునేతు మబలాః సతత్వరే
అచకాంక్ష ఘనశబ్దవిక్లబా । స్తావిసృత్య విశతీర్భుజాంతరం॥

3౮

కార్తికీషు సవితానహగ్న్యభా । గ్యామినీషు లలితాంగనా సఖః
అన్వభుంక్త సురతశ్రమాపహం । మేఘముక్త విశదాం సచంద్రికాం॥

3౯

నైకితంచ సరయాం విసృణ్వతీం । శ్రోణిబింబమిహం సమేఖిలం
స్వప్రియా విలసితానుకారిణీం । సాధజాల వివరై ర్వ్యలోకయత్॥

౪౦

మగ్నరై రగురుధూపగంధిభి । ర్వ్యక్త హేమరశనైస్త మేకతః
జహూరాగ్రధనమోక్ష లోలుపం । హేమనై ర్నివసనైః సుమధ్యమాః॥

౪౧

అర్పితస్తి మిత దీపదృష్టయో । గర్భవేశ్మను నివాతకుక్షిషు
తస్యసర్వసురతాంత రక్షమాః । సాక్షితాం శిశిరరాత్రయోయయాః॥

౪౨

దక్షిణేన పవనేన సంభృతం । ప్రేక్ష్యచూత కుసుమం సప్లవం
అన్వనై మర వధూతవిగ్రహా । స్తందురుత్సహ వియోగమంగనాః॥

౪౩

తాః స్వమంగ మధిరోష్య వోలయా । ప్రేంఖయన్పరిజనాపఃప్రధయా
ముక్త రజ్జు నిబిడం భయచ్ఛలాత్ । కంతబంధన మవాపబాహుభిః॥

౪౪

తంపయోధర నిషిక్త చందనై । ర్మౌక్తిక గ్రథితచారుభూషణైః
గ్రీష్మవేష విధిభిః సిష్టేవిరే । శ్రోణిలంబి మణిమేఖిలైః ప్రియాః॥

౪౫

యత్సభగ్న సహకారమాసవం । రక్తపాటల సమాగమం పపా
తేనతస్య మధునిర్గమాత్కృశ । శ్చిత్తయో నిరభవత్పునర్నసః॥

౪౬

ఏవమింద్రియ సుఖానినిర్విశ । న్నన్యకాగ్య విముఖః సపార్థివః
అశ్రులక్షణ నివేదితాన్యతూ । నత్యవాహయదనంగవాహితః॥

౪౭

తంప్రమత్త మపిప్రభావతః । శేకురాక్రమితుమన్యపార్థివాః
ఆమయన్తు గతిరాగసంభవో । దక్షశాప ఇవ చంద్రమక్షిణోత్॥

౪౮

అంగవాగ్భానములతోడి ♦ యభినయమ్ము । నతివలకు నంతరంగమ్ము ♦ నందునేర్చి
చిత్రముగ మిత్రులందు ద ♦ ర్శింపజేసి । యభినయాచార్యులను మించి ♦ యలరుచుండె॥

ఘజములనుమద్దిమల్లెల ♦ పూలసరులు । కడిమిపుప్పొడిపూత యంగమునఁబొదల
నాట నెమఱులనొప్పు కీ ♦ డాద్రులందుఁ । కేళిసలిపెను దద్వర్ష ♦ కాలమందు॥ ౩౭

ఉఱుములకునుల్కి వారలే ♦ యురముజేర । వచ్చుటకుగోరియలుకచేఁ ♦ బడకయందుఁ
బెడమొకమువెట్టిపండిన ♦ ప్రియలసతుల । ననునయింపంగఁద్వరపడఁ ♦ డవనివిభుఁడు॥

రామలనుగూడికార్తిక ♦ రాశ్రులందు । మేలుకట్టులనొప్పారు ♦ మేడలందు
రాజానురతంబుననుగన్న ♦ శ్రమముదొలఁచు । ఘనరహితసుశ్రచంద్రిక ♦ లనుభవించె॥

ఇనుకదిబ్బలుపిఱుఁదులై ♦ యింపునింప । హంసపిండులుమొలనూలి ♦ యందమొందఁ
దనప్రియలఁబోలునరయువు ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంచెమేడలసోరణ ♦ గండ్లనుండి॥ ౪౦

అగుపడఁగహేమమేఖల ♦ లగరుధూప । వాసనలుగ్రమ్ముమర్మర ♦ ధ్వనులునిగుడఁ
గటులహేమంతవసనముల్ ♦ గట్టివిప్పు । నతనికినుమధ్యలెంతయు ♦ హర్షమిడిరి॥ ౪౧

గాలిలేనట్టిలోపలి ♦ గదులయందు । నిలిచివెలిఁగెడుదీపముల్ ♦ సేత్రములుగ
మరునికేళికెదగిన హేమంతరాత్రు । లతనికృత్యమ్ములకుసాక్షు ♦ లైచెలంగె॥ ౪౨

దక్షిణపుగాలిచేతఁ జూతముచిగిర్చి । పూచుటనుజూచియతనితోఁ ♦ బొలఁతులంతఁ
బొలయలుకమానిన్నేహంబుఁ ♦ బూనిరింక । నోర్వసాధ్యంబుగాదు వియోగమంచు॥ ౪౩

తూఁగుమంచాననువిసలఁ ♦ దొడనుజేర్చి । యుండునాతఁడు సేవకు ♦ లూచియూచి
వీడఁబగ్గాలుపడిపోవు ♦ భీతిమిషును । బడసెఁగొఁగిలినెలఁతల ♦ బాహువులను॥ ౪౪

స్తనములనుజారుచందన ♦ సర్పఁగూర్చి । ముత్తైములనొప్పుభూషణ ♦ ములనుదాల్చి
మొలలమణిమేఖలలువ్రేలి ♦ చెలఁగుచుండ । స్వామిఁగొల్చిరిగ్రీష్మ వేషములఁబ్రయలు॥

పాటలీపుష్పముల నెఱ్ఱుసఱుపఁబడిన । మావిచిగురులచేనైన ♦ మద్యమాన
మధువువోయినఁగృశియించు ♦ మదనుడంత । నతనిలోనూత్నభావంబునందెమరల॥ ౪౬

మన్మథప్రేరణంబున ♦ మనుజనాథుఁ । డనుభవించుచువిషము సౌఖ్యములనిట్టు
లితరకాగ్యమ్ములనుమాని ♦ ఋతువులెల్లఁ । గడపెదల్లక్షణంబు లంగమునఁదాల్చి॥ ౪౭

న్యసనపరుడయ్య నతనిప్రభాసమునను । బరిభవింపంగలేరైరి ♦ పరులున్యపులు
కాని రతిరాగజనిత గోగముననతఁడు । దక్షుకాపానశశిసలెఁ ♦ దఱుఁగఁజొచ్చె॥ ౪౮

దృష్టవోపమపి తన్నసోత్యజత్ । సంఘస్త భిషజామనాశ్రవః
స్యామభిస్తు విషయైర్వృత్తతో । దుఃఖమింద్రియగతోనివార్యతే॥

౪౯

తస్యపాండు ఐదనాల్ప భూషణా । సావలంబగమనామృదుస్వనా
యత్కృ పరిహానిరాయయా । కామయాన సమన్తయాతుటాం

౫౦

వ్యోమపశ్చిమ కళాస్థితేందునా । పంక శేష మిఘర్మపల్వలం
రాజ్జితక్కుల మభూత్ త్నయాతురే । వామనార్చిరివదీపభాజనం॥

౫౧

బాధమేషు దివసేషుపార్థివః । కర్మసాధయతి పుత్రజన్మనే
ఇత్యదర్శితరుజోస్య మంత్రణః । శశ్వదూచురఘు శంకినీః ప్రజాః॥

౫౨

సత్యనేకవనితాసఖోపిసకా । సావనీమనవలోక్య సంతతిం
వైద్యయత్నపరిభావినంగదం । నప్రదీప ఇనవాయుముత్యగాత్॥

౫౩

తంగృహోపవనఏవసంగతాః । పశ్చిమక్రతు విదాపురోధసా
రోగశాంతిమ పశ్య మంత్రణః । సంభృతేశిభిని గూఢమాదఘః॥

౫౪

తైః కృతప్రకృతి ముఖ్యసంగ్రహైః । రాశుతస్య సహధర్మచారిణీ
సామృత్యై తుభగర్భలక్షణా । ప్రత్యపద్యతనరాధిపశ్రియం॥

౫౫

తస్యాస్త హానిధ నరేంద్రవిపత్తి శోకా । దుష్టైర్విలోచనజలైః ప్రధమాభితప్తః
నిరారాపితః కనకకుంభముఖోజ్జితేన । సంశాభిషేక విధినాశిశిరేణగర్భః॥

౫౬

తంభావాయ ప్రసవసమయాకాంతీణీనాం ప్రజానా
మంతర్దూఢం క్షీతిరివనఖో బీజముష్టిందథానా
మూలైః సార్థం స్థవిరసచివైర్హేమసింహానస్థా
రాజ్ఞీ రాజ్యం విధివదశిచద్భర్తురవ్యాహతాజ్ఞా॥

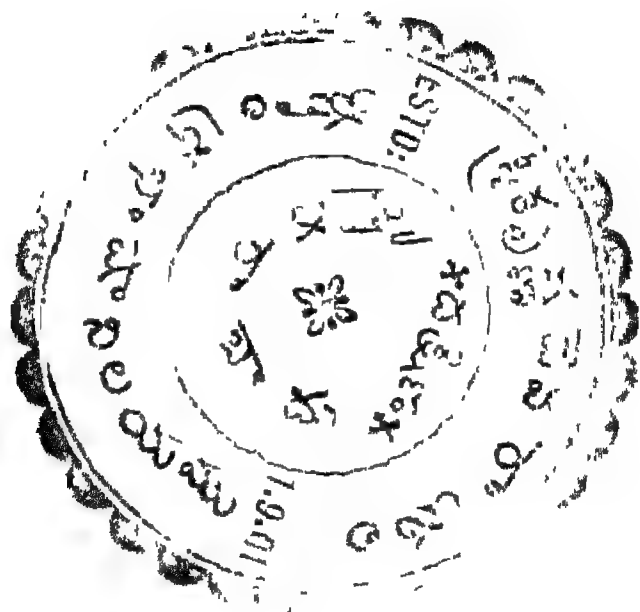
౫౭

ఇతి శ్రీరఘునంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతావగ్నివర్ణ
శృంగారోనా మైకోనవింశఃసర్గః.

వినఁడువైద్యులమాటలు ♦ గనఁడుకీడు । మద్యసనితాదికపయమల్ ♦ మానలేఁడు
 పీఠికరమైనవ్యసనాళి ♦ చేతఁబడిన । నెంతకష్టమువరలెంప ♦ నిందియమల॥ ౪౯
 మోము తెలుపెక్కెభూపణ ♦ ములునుగఱఁగె । నుడిరనమునుక్కుఁజెరలచే♦నడపునెక్కు
 కాముకావస్థ రాజయ♦త్తువ్యవస్థ । రెండునుసమానముగఁదోచు ♦ చుండెఁజూడ॥ ౫౦
 అంత్యకళనిల్చుశశితోడి ♦ యభ్రమట్టు । లడుసెమిగిలిన వేసవి ♦ పడియపగిది
 వట్టికొడిమాత్రమేగల్గు ♦ ప్రమిదకరణి । రఘుకులంబుండె త్తయయుక్త ♦ రాజుగూడి॥
 అతనిఁగూరిచిభీతాత్తు ♦ లెనప్రజలు । మాటిమాటికినడుగఁగా ♦ మంత్రపరులు
 సంతతికివేఁడువిధులను ♦ సలుపుచుండు । సత్యమనిమాసిపెట్టిరి ♦ స్వామిరుజను॥ ౫౧
 కాంతలెందఱికోతాను ♦ గాంతుఁడయ్యు । నమలమాసంతుగాంచని ♦ యతఁడసాధ్య
 మైనతోగంపుధాటికి ♦ నాగఁడయ్యె । వాతహతికాగలేని దీ ♦ పంబుకరణి॥ ౫౨
 ఎంతయునుగూఢముగఁ బ్రజలెటుఁగకుండ । నతనినిగృహ్లోపకనమందె ♦ యపరవిధులఁ
 దెలిసినపురోహితునిఁగూడి ♦ దీప్తశిఖిని । సచివులించిరి రోగోపశాంతిమిపను॥ ౫౩
 ప్రజలలోముఖ్యులైనట్టి ♦ వారిఁగూడి । మంత్రులుసహాయమొనరింప ♦ మానవేంద్రు
 ధర్మపత్నికుభంబయి ♦ తనరుగర్భ । చిహ్నములరాణిరాజ్య లక్ష్మీనిసేవించె॥ ౫౪
 నృపతిమృతితోకజనితోష్ణ ♦ నేత్రజలము । వలననుడికిన యామెగర్భముపిదపఁ
 గనకకలశోద్గతాభి షేకప్రశస్త । శీతధారలఁజల్లారి ♦ చెన్నుమీఁట॥ ౫౫
 సీ॥ పృథ్వీగర్భమునఁ ♦ బిడికెడుధాన్యంబు, పొల్చుకాఁగెనునఁ ♦ దాల్చుకరణిఁ
 బ్రసవంబునకువేడ్కు ♦ పడివేచియుండెడు, ప్రజకుపేల్లలుగగ ♦ ర్భమునుదాల్చి
 సిరులమించెడు హేమ♦సింహాసనంబునఁ, గొలువులోఁగీరితోఁ ♦ గూరుచుండి
 రాచకార్యంబులఁ ♦ బ్రవివలభక్తితో, సచివులందఱుఁగూడి ♦ సాయపడఁగ
 నుర్విదనయాజ్ఞకదురులే ♦ కుండునట్లు, సర్వసమ్మతముగ యథా♦శాస్త్రముగను
 బ్రబలమైనట్టితనపతి ♦ రాజ్యమెల్ల । నేతఁదదాఁజ్ఞి లోకులపాలిజనని॥ ౫౬

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మీంబా
 బుచ్చివేంకయమాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదివ్రాడి
 సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
 శంబునందు నగ్నివర్ణశృంగారంబను నేకో
 నవినశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్లోకముల శుద్ధ సత్రిక.

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఋష్టు.
౧	౯	గత్వ	గత్వ
౩	౩౫	వశిష్ట	వశిష్ట
౫	౪౯	పత్న్య	పత్న్య
"	౫౨	మృగ	మృగ
౭	౮౫	ద్ధూతైః	ద్ధూతైః
౧౦	౧౧	సభాభం	సభాభం
౧౦	౧౨	తాభి	తాభిః
"	౨౦	క్షపా	క్షపా
"	౨౧	చానర్చ	చానర్చ్య
౧౧	౨౪	మను	మను
"	౩౫	తుల్యం	మిత్రం
౧౨	౩౭	అగ్రై	అగ్రై
౧౩	౬౧	ససింహం	నసింహం
౧౬	౩	వ్యసాయే	వ్యసాయే
౧౭	౧౬	అదేయ	అదేయ
౧౮	౨౭	వర్తనా	వర్తనా
"	౨౯	ద్విపశ్చి	ద్విపశ్చి
౧౯	౩౮	మవ	మవ
౨౦	౫౦	అలం	అలం
"	౫౯	పత్తిణా	పత్తిణా
౨౪	౨౭	యోషితః	యోషితః
"	౩౪	జనపదాః	జనపదాః
౨౫	౩౬	నేతానా	నేతానా
"	౪౮	మపి	మపి
౨౭	౬౨	రజస్య	రజస్య
౩౪	౫౧	నాశ	నాశ
౪౧	౩౯	ర్భవం	ర్భవం

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౧	౪౧	స్వాభావ	స్వభావ
౪౨	౬౧	మూరే	మూరే
౪౪	౮౪	ర్పిత	ర్పిత
"	"	విదర	విదర్ప
౪౭	౧౦	కశ్యా	కస్యా
౪౮	౨౫	చకార	చకార
"	"	మత్త	మత్త
౪౯	౩౯	సాందీ	సాందీ
"	౪౦	ధ్వజనీ	ధ్వజనీ
౫౬	౫౨	త్వయి	త్వయి
౬౫	౬౩	నన	రవ
౬౬	౮౭	పతిం	పతిం
౭౦	౨౬	యాధార్థ్యం	యాధార్థ్యం
"	౩౫	ర్థవ్యాప్తి	ర్థవ్యాప్తి
౭౪	౮౫	ర్షిదాం	ర్షిదా
౭౬	౨	కులే	కులే
౭౭	౨౨	యస్మత్	యస్మత్
౭౯	౩౪	దుహిత	దుహిత
౮౧	౬౫	శిరచ్ఛిదా	శిరశ్శిదా
౮౯	౨౬	లక్ష్మీ	లక్ష్మీ
౮౭	౩౮	కూర్ప	కూర్ప
౮౮	౫౨	రాస్తానాం	రాస్తానాం
౯౦	౭౯	మేఘస్వే	మేఘస్వే
"	౮౭	రామణ	రామణ
౯౯	౩	కవితే	కవితే
౯౪	౧౭	విమాన	విమాన
౯౫	౨౪	భీర	భీర
౯౬	౪౨	వ్యాజార్థ	వ్యాజార్థ
౧౦౧	౧౩	బందే	బందే
౧౦౨	౨౭	పపిచ్ఛ	పపిచ్ఛ

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౨	౩౫	రు	రు
౧౧౩	౪	ట	ట
౧౧౦	౩౩	కవి	కవి
౧౧౫	౯౮	వర్జ	వర్జ
౧౧౮	౧౨	మిషాభిః	మిషాభిః
"	౧౫	న్యంకుభిః	న్యంకుభిః
"	౨౦	వివా	దివా
౧౨౦	౩౮	విస్మరాత్	విస్మరాత్
"	౪౪	శీతా	శీతా
౧౨౧	౫౫	ననక్రం	ననక్రం
"	౫౮	రోదైః	రోదైః
"	౫౯	తద్భద్ర	తద్భద్ర
౧౨౨	౬౩	వరీని	వరీని
"	౬౭	కులితా	కులితా
౧౨౩	౭౬	వాగే	వాగే
"	౮౧	త్రే	త్రే
౧౨౪	౪౧	నభసే	నభసే
౧౩౩	౧౧	సదై	సదై
౧౩౪	౨౩	పూషిత	పూషిత
"	౨౫	ద్విషాం	ద్విషాం
౧౩౮	౧౯	మభిలేమ	మభిలేమ
"	౨౦	ఉంఝిత	ఉంఝిత
"	౨౨	ప్రత్యై	ప్రత్యై
౧౪౦	౪౦	మేఖలం	మేఖలాం

పద్యముల శుద్ధ పత్రిక.

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౮	అఖిల	అఖిల
౫	౫౨	పణ	పర్ణ
"	౫౮	రాజయుషి	రాచయుషి
౮	౯౦	దాఁటి	దాఁటు
౧౦	౧౦	నిజ్జనపాలు	నజ్జనపాలు
"	౧౫	ధనువు	దనువు
౧౧	౩౨	M	ధి
"	౩౫	నికుంభి	నికుంభ
౧౩	౫౧	యర్థమీ	యర్థమే
"	౫౩	పథమున	పదమున
౨౦	౫౬	శిరము	శరము
౨౨	౧	పూర్వ	పూజ్య
"	౬	సర్వతి	సరస్వతి
"	౯	గుణముల	గుణముల
౨౪	౨౮	కరుగ	కొఱకు
౨౫	౩౬	తాఁకి	తాఁక
"	"	నాటి	నాఁటె
"	౩౮	జేర్చి	బేర్చి
"	౪౮	నయ్యె	నయ్యె
౨౬	౫౨	దాఁటి	దాఁటె
"	౫౪	సంహార	సంచార
"	౫౯	చిహ్నములు	చిహ్నముల్
౨౭	౬౫	గూరుచుండ	గూరుచుండి
"	౬౮	నేర్చె	నేర్చె
౩౧	౧౦	నేర్చి	నేర్చి
"	౧౫	శిష్టుఁడౌ	శిష్టుఁడౌ
"	౧౮	అనుచు	అనుచు

పుట	పద్యము.	తత్పద్య.	మొదలు.
33	౪౨	కానుకగ	కానుగల
3౪	౬౭	దమ్మలి	దమ్మలి
3౬	౭౩	బాపి	బాసి
„	౭౪	పాడుటచే	పాడుటచే
3౯	౨౦	నెలసి	తెలిసి
౪౦	33	తేజాంకుర	తేజోంకుర
„	3౪	గంభోరు	మగుపరో
౪౧	౪౦	యనువు	యనువు
౪౨	౫౧	నాచింత	నాచిత
౪౩	౭౨	పినాకిని	పినాకినా
౪౪	౭౫	నేలమండ	నేలుమండ
„	„	చూచు	చూచు
„	౭౬	చందమందు	చందమనను
౪౬	౧	పగిపెని	పగిపెని
„	౭	పటిచె	పటిచె
౪౭	౧౩	సంరణంబు	సంరణంబు
౫౧	౭౦	బయలుపొయ్యెనొర్ప	బయలుపొయ్యెనొర్ప
౫౨	౬	పడుచు	పడుచు
౫౩	౧౬	రఘువు	రఘుని
„	„	రాఘవులను	రాఘవునిం
౫౪	౩౩	ధరణి	ధరణి
„	3౫	నామతి	యనామతి
౫౫	౪౪	నక్కటకట	నక్కటకట
౫౭	౬౭	మంత్రిసం	మంత్రివీ
౫౮	౮౫	కర్మల	కర్మల
౬౦	3	కర్మరుల	కర్మరుల
౬౧	౧౬	శక్తి	శక్తి
౬౨	౨౯	నిడిననఖ	నిడిననఖ
౬౯	౧౯	౧౬	౧౯

పుట.	పద్యము.	తప్ప.	ఓప్పు.
౬౯	౧౯	యా యాయి	మా యాయి
౭౮	౨౬	దీని	దీసి
"	౩౧	మాని	మాని
౮౩	౪౯	లంటి	లంటె
౮౪	౪	బొట్ట చేత	బొట్ట చేత
౮౯	౭౦	జేసి	జేసె
౯౦	౭౫	స్నాన	స్నాన
౯౨	౧౦౪	గుణరమ్య	గుణరమ్య
౯౪	౧౦	యింతియ	యెంతయ
"	"	తిమింగిలము	దిమింగిలము
"	౧౮	కలకంఠి	వెనుకకు
౯౫	౨౩	స్థలస్మిదే	ప్రదేశమిదె
"	౩౪	నెక్కుడు	నేటికి
"	"	ప్రమద	బ్రమద
౯౬	౩౮	శాతకర్ణిడు	శాతకర్ణికి
"	౪౨	మనము	మనము
"	౪౪	వరల	మరల
"	౪౭	మోమట	పక్తమ్ము
౯౭	౪౯	నింత	నింతి
౧౦౫	౬౮	కురిలె	కురరివలె
"	౭౪	నీగ్ర	నీవగ్ర
౧౦౬	౮౬	దానివలె	దానివలె
౧౦౯	౨౦	గొట్టి	గొట్టె
౧౧౧	౩౬	వారియంద	వారియందు
౧౧౨	౫౭	దాను	జేయు
౧౧౩	౭౧	తనయు లేనీకటంచు	వినుమునీ నుతులంచు
౧౧౪	౭౮	పదము	పదము
౧౧౮	౧౫	బెట్టి	బెట్టె
౧౧౯	౨౩	కొర్కికి	కొర్కికి

శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము
సుల్తాన్ బజారు - హైదరాబాదు

ఈ దిగువ పేర్కొనబడిన తేదినాడు
కాని అంతకు పూర్వము కాని ఈ పుస్త
కము వాపసు చేయవలెను. (తిరిగి
ఈయవలెను)

6 AUG. 1960

14 NOV. 1960

2 JUL 1971

13 SEP 1971

ప్ర.కా.
ఆధునిక

స-159

రచయిత సోమనాథగార్లు ఆదిత్యచే
పుస్తకము ఆంధ్ర రాయల కాల కేముల

ఈయవరిసిన తేది. ఈయవరిసిన తేది. ఈయవరిసిన తేది.

6 AUG. 1966

14 NOV. 1966

2